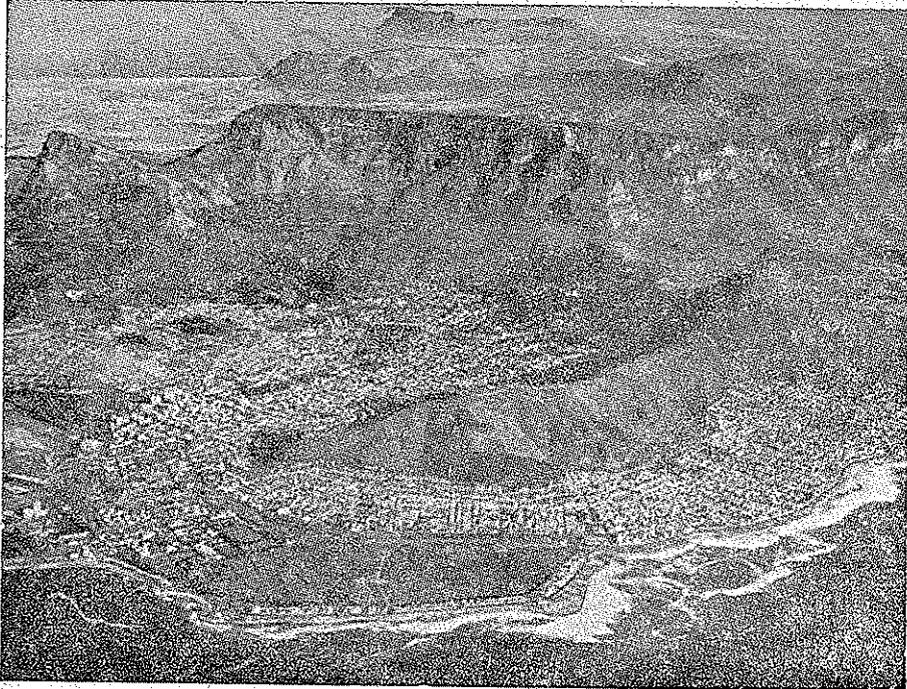

AFRİKANIN DİĞER ÜLKELERİNE TOPLU BAKIŞ

22 — GÜNEY AFRİKAYA GENEL BAKIŞ:

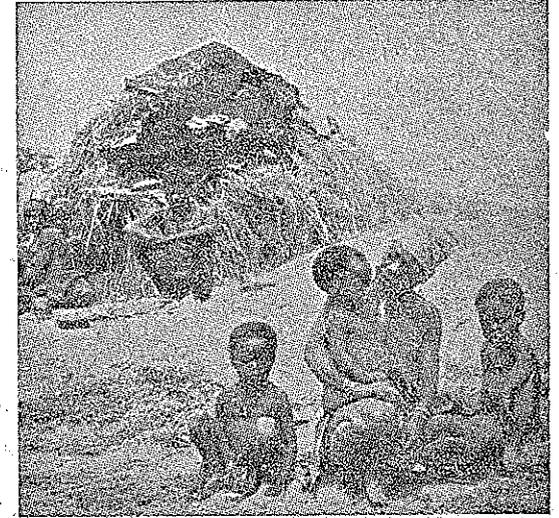
Güney Afrika kuzeyde Zambezi Nehri, Doğu Afrika plâtoları ve Kongo havzasıyla sınırlanır. Doğuda Hint, batıda Atlas Okyanuslarıyla çevrilir. Güneye doğru gittikçe daralır.

Tabiat şartları bakımından iki bölgeye ayrılır: a) İç kısımlar. Burada 900 - 1000 metre yükseklikte plâtolar en geniş yeri kaplar. Orta kısmı hafifçe çanaklaşmıştır. Kenarlara doğru yükselir ve kıyı dağlarına geçer. Bu kıyı dağları doğuda 3500 metreyi (Drakenberg Dağları) aşarlar. Batıda ise 1500 - 2000 metreye kadar çıkarlar. Bu bölge kuraktır ve büyük kısmı sularını dışarıya göndermiyen işteler ve çöllerle kaplıdır (Kalahari Çölü). Nüfus seyrektilir. b) Kıyı bölgesi. İç kısımları

Şekil 41 — Uçaktan alınmış olan bu resim, Afrikanın en güzel şehirlerinden biri olan Kap'ın genel manzarasını gösteriyor. Şehrin gerisinde, üzeri masa gibi düz olan dağ meşhur «Tabladağ» dır.

geviren kenar dağların kıyıya birdenbire inen dik yamaçlarıyla asıl kıyı bölgesinden meydana gelir. İç kısımlar çok yeknasak olduğu halde, Güney Afrikanın bu kıyı bölgeleri arasında büyük ayrılıklar vardır. Doğu kısmı, sıcak Mozambik akıntısı ve denizden gelen nemli rüzgârlar sayesinde sıcak ve yağışlıdır. Batı kıyıları ise kurak ve daha serindir. Güneyde yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı Akdeniz iklim tipi görülür. İklim şartlarına bağlı olarak doğu kıyılarındaki bitki örtüsü görülür. Savanlar ve daha kuzeyde sık ormanlar görülür. Güneyde yaz kuraklığına uyum sağlamış çalılıklar gelişmiştir. Batı kıyıları ise işteler ve çöllerle kaplıdır.

Şekil 42 — Bir Buşmen ailesi.

Siyasal bakımdan bu bölgenin kuzeydoğu (Mozambik) ve kuzeybatı (Angola) köşeleri Portekiz sömürgeleridir. Geri kalan kısımları, Güney Afrika Birliğiyle onun kuzeyinde bulunan İngiliz sömürgelerine ayrılmıştır. Bu sömürgeler Güneybatı Afrika, Beçuanaland, Güney Rodezya, Kuzey Rodezyadır. Güney Afrikanın en önemli ülkesi Güney Afrika Birliğidir. Aynı zamanda Afrikanın en ilerlemiş ve dünya ekonomisinde yer kazanmış ülkesidir. Bu sebeple onu daha yakından tanımaya çalışalım:

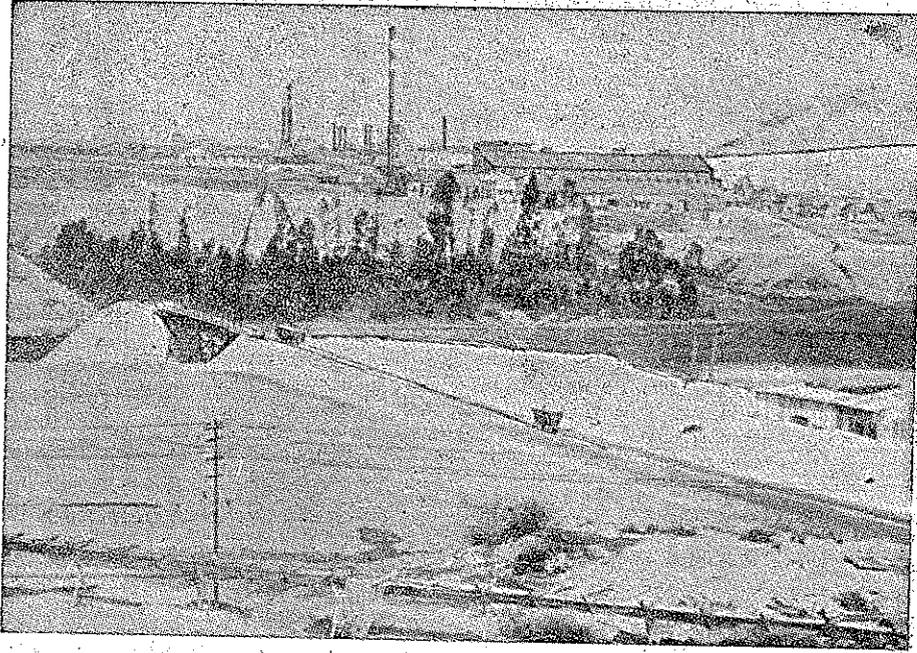
23 — GÜNEY AFRİKA BİRLİĞİ:

Güney Afrika Birliği Transval, Oranj, Natal ve Kap'ın birleşmesiyle meydana gelmiştir. Yüzölçümü 1,2 milyon kilometre kare, nüfusu 13 (1954 te 13,4) milyon kadardır. Burası Britanya İmparatorluğunun bir dominyonudur.

XVII. yüzyılda aslı Hollandalı olan Boerler buraya yerleşerek Kap ve Natal sömürgelerini kurmuşlardı. Daha sonra İngilizler gelmeye başlayınca, Boerler iç kısımlara çekilerek Transval ve Oranj cumhuriyetlerini kurdular. Daha sonra İngiliz ve Boerler arasındaki kanlı savaşlar neticesinde İngilizler Transval ve Oranjı da zaptetmişler ve nihayet bugünkü birlik meydana gelmiştir. Burada yaşayan insanlar karışıktır. Yerlilerden doğuda Bantular, batıda Buşmenler yaşar. Beyazlar da Boer ve İngiliz aslından insanlardan meydana gelir. Fakat bunlar nüfusun ancak %20 sini teşkil ederler. Ayrıca 200 000 den fazla Hintli bu memlekete gelip yerleşmiştir. En önemli şehirler Kapt: Capetown (470 000) ve

Port - Elisabeth; Natalda: Durban (380 000); Transvalda: Pretoria ve Johannesburg (770 000) ve Oranjda da Bloemfonteindir.

Tarım ancak yeter derecede yağışlı bölgelerde yapılır. Buğday bilhassa Kaptta, mısır Transvalde ve Oranjda yetiştirilir. Natalin nemli ve sıcak kıyılarında sıcak memleket ürünleri, bilhassa şeker kamışı, turuncgiller ve çay elde edilir. Böyle olmakla beraber Güney Afrika Birliği tarım bakımından Britanyanın, meselâ Kanada ve Avustralya dominyonlarıyla boy ölçüşemez. Hayvan beslemek işi tarla tarımından çok daha önemlidir. Çok sayıda sığır, keçi ve bilhassa koyun (35 milyon baş)

Şekil 43 — Johannesburg civarında altın madeni tesisleri. Bu yörede manzaraya fabrikalar, tepeler halinde yığılmış molozlar hâkimdir. Burada altın, kuvarşlı kayaların içinde bulunur. Altını ayırmak için önce bu taşlar değirmenlerde öğütülür. Sonra kimyasal bir maddenin yardımıyla altın, un haline gelmiş olan taştan ayrılır. Geriye kalan beyaz renkli ve un halindeki molozlar da, tepeler halinde etrafa yığılır.

beslenir. Buna bağlı olarak Güney Afrika Birliği önemli yün memleketlerinden biri olmuştur. Yün üretiminde Avustralya, Arjantin ve Yeni Zelâdadan sonra dünyada dördüncüdür. Buraya memleketimizden getirilmiş olan Ankara keçilerinin sağladığı tiftik, önemli ihrâç maddelerinden biridir. Son senelerde dondurulmuş et ihracı da gitgide artmaktadır. Fakat bu ülkenin asıl zenginliğini madenleri teşkil eder. Bu sâyededir ki, Güney Afrika Birliği, ekonomik hayatının genel durumu bakımından kıtanın en önemli memleketidir. Altın çıkarımı başta gelir. Birlik bütün dünyada birinci gelen altın memleketidir. Başlıca altın yatakları Transvalde bulunur. Burada Johannesburg, XIX. yüzyılın sonlarına doğru, ilk altın bulunduğu vakit küçük bir köy iken, bu kıymetli

Şekil 44 — Karru istepelerinde bir çiftlik. Bu istep sahasında bilhassa koyunların ve tiftik keçilerinin beslenmesine elverişli meralar vardır. Çiftlikler daha çok kuru vâdi tabanlarında kurulmuştur. Buralarda açılan kuyular sayesinde elde edilen sudan hem ev işlerinde, hem hayvan sulamada, hem de bir iki tarla ve bostanı sulamakta istifade edilir.

maden sayesinde şimdi 1 milyona yakın nüfuslu bir şehir olmuştur. Gene kıymetli madenlerden gümüş ile elmas (dünyada birinci) ve plâtin (dünyada üçüncü) de çıkarılır. Bu kıymetli madenlerden başka krom (Türkiyeden sonra ikinci), manganez ve kömür çıkarılır.

Başlıca ihrâç maddeleri altın, yün, elmas, krom ve tiftiktir. En çok ticaret yaptığı memleket Büyük Britanyadır.

Ö D E V V E S O R U L A R

1 — Güney Afrika Birliğinin ve diğer güney Afrika ülkelerinin coğrafi konumlarını anlatınız. 2 — Güney Afrika memleketlerinde tabiat şartları nasıldır? Bu bakımdan birbirinden farklı hangi bölgeler seçilir?	3 — Güney Afrika Birliğinde nüfus kimlerden meydana gelir? 4 — Güney Afrika Birliğinin ekonomik hayatını anlatınız ve bununla ilgili olarak 10., 11., 43. ve 44. şekilleri inceleyiniz.

II. BÖLÜM

AVRUPA

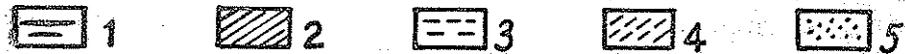
VIL DEES

AVRUPAYA GENEL BAKIŞ

24 — AVRUPANIN KONUMU VE ŞEKLİ:

Avrupa yeryüzündeki kıtaların Okyanusyadan sonra en küçüğüdür. 10 milyon kilometre kare yüzölçümüyle bütün karaların ancak 1/15 kadardır. Fakat dünya nüfusunun 1/4 kadarı burada yaşar.

Avrupa doğuda Asya kıtasına bağlıdır. Bu bağlılık o derece sıkı bir

Şekil 45 — Avrupanın yüzey şekilleri: 1 — Genç kıvrımlı dağlar, yani Alp sistemi; 2 — Üzerleri düzleşmiş ihtiyar dağlar veya plâto; 3 — Doğu Avrupa düzlüğü (vâdilerle hafifçe yarılmış); 4 — Orta Avrupanın kuzey kısmındaki ovalar ve havzalar; 5 — Alüvyonlarla doldurulmuş başlıca çöküntü ovaları.

şekildedir ki, bazı coğrafyacılar Asya ve Avrupayı tek bir kıta olarak isimlendirmeyi düşünmüşler ve ona Avrasya adını vermişlerdir. Gerçekten ilk bakışta Avrupa büyük Asya kıtasının batıya doğru uzanmış bir yarımadası görünümündedir. Fakat bütün bunlara rağmen, Avrupanın kendisine has konumu, şekli, iklimi, bitki örtüsü ve tarihi vardır. Bu sebeplerden dolayı onu ayrı bir kıta olarak kabul etmek lâzımdır.

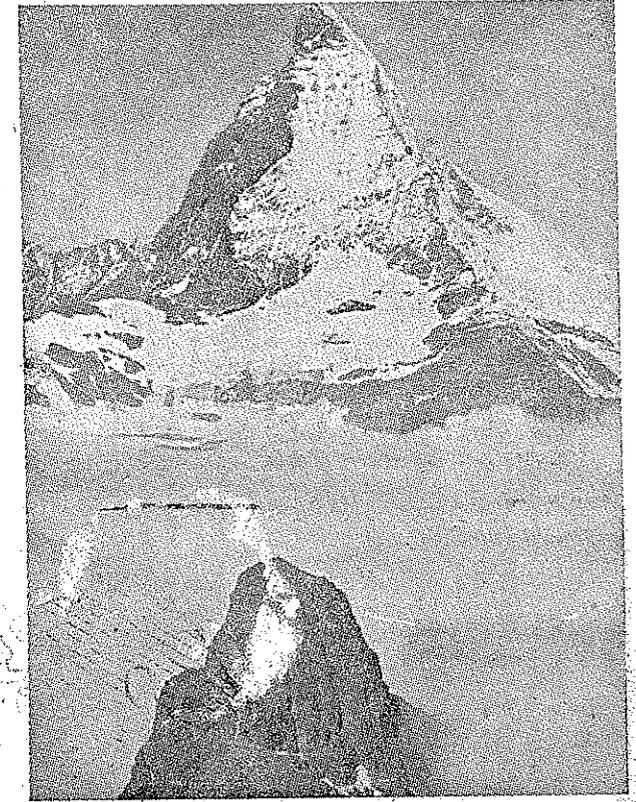
Avrupanın üç tarafı; kuzey, batı ve güneyi denizlerle çevrilmiştir. Yalnız doğuda Asya'ya birleşir. Burada Ural Dağları, Ural Nehri ve Hazarlı Azak Denizi arasında uzanan Maniç çukurluğu iki kıta arasında sınır olarak kabul edilmiştir. Kıtanın çevresi çok girintili çıkıntılıdır. Yeryüzündeki kıtaların hiçbiri denizlerle bu derece parçalanmamıştır.

Avrupanın zaten kendisi bir yarımadadır. Fakat bu büyük yarımadayı birçok körfezler, ikinci derecede birtakım yarımadalara daha bölerler. Çevresinde de birçok dağlar sıralanır. Bu yarımada ve adalar bütün Avrupa yüzölçümünün 1/3'ünü teşkil eder.

25 — YÜZ YER ŞEKİLLERİ:

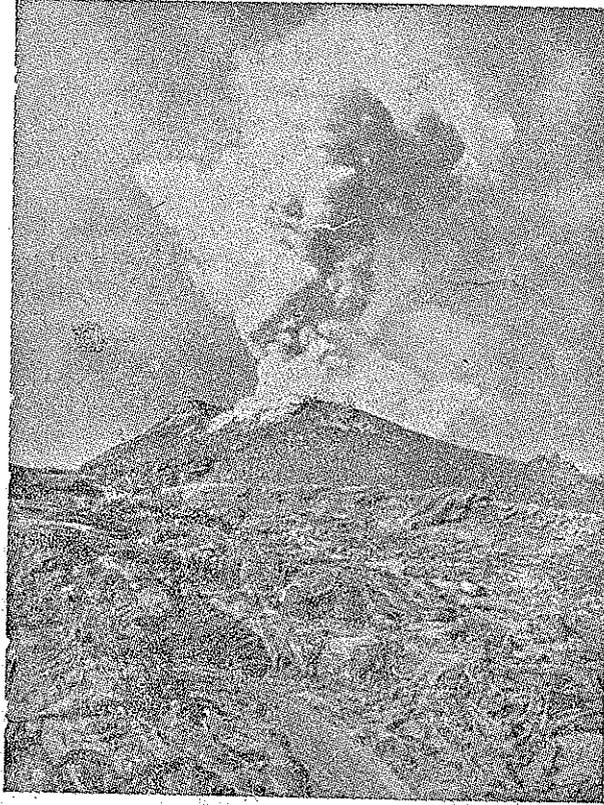
Avrupada yüzey şekilleri insan hayatına çok elverişlidir. Bütün kıtalar arasında ortalama yüksekliği en az olan bu kıtadır. Hafif engebeli bölgeler ve geniş ovalar en büyük yeri kaplar. Şimdi kıtanın başlıca dağlarını ve düzlüklerini sırasıyla inceliyelim:

a) En önemli dağlar Alplerdir. Bunlar genç dağlardır. Yükseklikleri fazladır ve tepeleri çok kere sivri uclar halindedir. Alpler birçok sıradağlardan meydana gelmiştir. Bütün bu sıradağlar ayrı ayrı adlar taşır-

Şekil 46 — Matterhorn Dağı. Yukarıda resmini gördüğümüz Matterhorn (veya Cervin) Dağı Alplerin en yüksek noktalarından biridir. Boynuza benzeyen şekli ve tırmanılmasının güç oluşu ile ün salmıştır.

lar. Asıl Alpler, İtalyanın kuzeyinde, İsviçreden geçmek üzere, Fransadan Avusturyaya kadar uzanan geniş bir yay çizerler. Bu yayın batı ucundan başlayan bir sıra bütün İtalya Yarımadasını boylar. Buna Apenin Dağları denir. Apenin dağları Sicilya dağlarıyla batıya kıvrılarak devam eder ve Afrika kıtasına geçerek, orada Cebelitarık Boğazına kadar Atlas Dağları adıyla uzanır. Atlas Dağları Cebelitarık Boğazında Avrupa kıtasına geçer ve İber Yarımadasında Betik Dağları adıyla uzanarak Balear takımadalarında nihayetlenir. Asıl Alplerin doğu ucundan

Şekil 47 — Vezüv volkanı faaliyet halinde. Ön kısmında katılaştırmış lâvları görüyorsunuz.

(Mon Blanc) Alplerin en yüksek noktasıdır (4810 m). Asıl Alplerin yüksek kısımlarını kaplıyan daimî karlar ve buzullar birçok akarsuları besler, onlara bilhassa yaz aylarında bol su sağlar.

b) Alplerin daha kuzeyinde kıtanın aşınmış eski dağlarına raslanır. Bunların yükseklikleri az, tepeleri ekseriya kubbeleşmiş bir haldedir. Bu dağlara Fransada, Orta Almanyada, Britanya adalarında, İskandinavya Yarımadasında raslanır. Asya ile Avrupayı ayıran Urallar da yine yaşlı ve az yüksek dağlardır.

da iki sıradağ ayrılır: Biri güneydoğuya doğru uzanır. Bunlara Yugoslavyada Dinar Dağları denir. Bu dağlar Yunanistan Yarımadasından Girit ve Rodos adalarından Anadoluya geçer ve Toros Dağlarıyla devam eder. İkinci kol ise, Avusturya Alpleri, Karpatlar ve Balkan dağlarından meydana gelir. İber Yarımadasının kuzeyinde uzanan Pirene Dağları da Alplerin batıda kalan başka bir kolunu meydana getirir.

Bütün bu genç sıradağlar üzerinde birçok yüksek tepelere raslanır. Fakat bunlar içinde en yüksek olanları İtalyanın kuzeyindeki asıl Alplerdir. Burada Fransa toprağında kalan Mont Blanc

c) Doğu Avrupa düzlüğü ve kıtanın diğer ovaları: Bütün Doğu Avrupayı kıtanın hemen yarısına eşit genişlikte bir düzlük kaplar. Bu düzlük az yüksektir. Çok yerde 200 metreyi geçmez; ancak bazı yerlerinde 300 - 400 metreye kadar ulaşır. Geniş Doğu Avrupa düzlüklerinin büyük kısmı ovalardan, geri kalan kısımları da akarsularla parçalanmış az yüksek plâtolardan meydana gelmiştir.

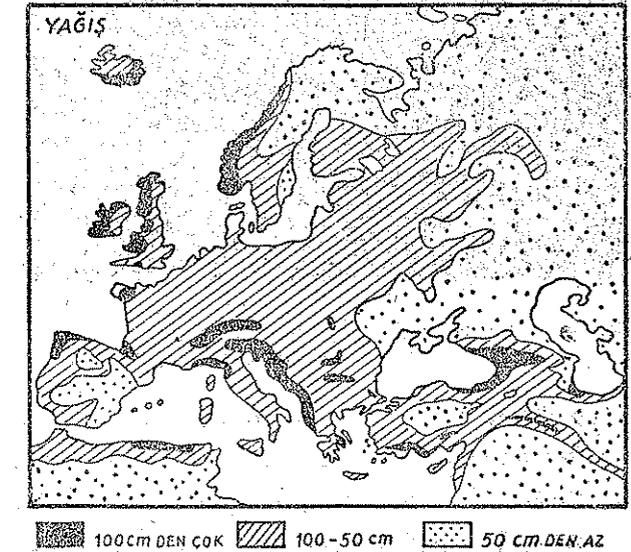
Doğu Avrupa düzlükleri, Kuzey Almanya, Danimarka ve Kuzey Fransa ovalarını meydana getirerek; kıtanın batı kıyılarına kadar uzanır. Bunlardan başka, güneydeki genç dağ sıraları arasında kalmış olan birtakım çukur ovalara daha raslanır. Bunların başlıcaları Po, Orta Tuna (Macar) ve Aşağı Tuna (Romanya) ovalarıdır.

26 — AVRUPANIN İKLİMİ VE İKLİM BÖLGELERİ:

Avrupa, çok büyük kısmıyla ılıman iklim bölgesinde bulunmakla öteki kıtalardan ayrılır. Bu sebeple Avrupanın iklimi de insan hayatına çok elverişlidir. Kıtanın hiçbir yerinde gerçek çöller görünmez. Zaten az bir yer tutan Kuzey Buz Denizi kıyıları bir tarafa bırakılacak olursa, insanların yaşamasını güçleştirecek derecede soğuk bölgeler de yoktur.

Avrupa kıtasının insanların yaşamasına, bu derece elverişli bir iklimle sahip olmasının en önemli sebepleri şunlardır: 1 — Bir yarımada olması ve denizlerin körfezler halinde iç kısımlara doğru sokulmuş bulunması. 2 — Atlas Okyanusu üzerinden gelen nemli batı rüzgârlarının bütün Batı Avrupa kıyılarını ve kıtanın da büyük bir kısmını tesirleri altında tutması. 3 — Bundan başka kıtanın batı kıyıları boyunca kuzeye doğru yayılan Gulf Stream sıcak su akıntısının iklim üzerinde çok elverişli tesirler yapması.

Gulf Stream, Avrupa kıyılarına, tropikal bölgelerde güneşin çok kuvvetli ışınlarıyla ısınmış olan sıcak su kütlelerini sürükler. Gulf Stream sayesinde Kuzey Denizi ve Baltık Denizinin orta kısımları donmaz. Halbuki aynı paralel daireleri üzerinde bulunan Amerikada Hudson Körfezi yazın bile buzlardan tamamiyle kurtulamaz. Atlas Okyanusunun İskandinavya kıyıları, yine Gulf Stream sayesinde buz tutmadığı halde, aynı paralel

Şekil 48 — Avrupada yağış dağılışı. Yukardaki harita Avrupanın muhtelif bölgelerine bir yıl içinde kaç santimetre yağış düştüğünü gösteriyor. Bu haritayı inceliyerek en çok ve en az yağış alan yerleri bulunuz.

üzerinde bulunan Grönland kıyıları bütün yıl buzlarla örtülüdür. Gulf Stream, tesirini İskandinavya Yarımadasının kuzeyinde Kuzey Buz Denizinde de duyurur.

Batı rüzgârlarının tesirine gelince: Gulf Stream üzerinden geçerken ısınan ve su buharını yüklenen bu rüzgârlar bütün kıtaya nem getirirler; yazın sıcaklığı hafifletir; kışın da fazla soğuklara engel olurlar.

Avrupada başlıca dört iklim tipi ve bölgesi seçilir:

a) **Batı Avrupa iklimi** — Kışlar ılık, yazlar serin, yılın her mevsimi yağışlıdır.

b) **Doğu Avrupa iklimi** — Yıllık sıcaklık farkları büyüktür. Yani yazlar sıcak, kışlar soğuktur. Yağışlar, Batı Avrupaya nispetle daha azdır ve her mevsime düzenli bir şekilde dağılmış değildir; yaz daha yağışlıdır.

Görülüyor ki, Doğu ve Batı Avrupada birbirinin tamamiyle zıddı olan iklim tipleri görülmektedir. Batıda deniz iklimi, doğuda kara iklimi. Acaba bu iki ayrı iklim bölgesini birbirinden ayıran sınır nereden geçer? Böyle belli bir sınır yoktur. Batıdan doğuya gidildikçe, Batı Avrupa ikliminin özellikleri yavaş yavaş kaybolmaya, buna karşılık Doğu Avrupa'nın kara iklimi de yavaş yavaş kendini göstermeye başlar.

c) **Güney Avrupa iklimi** — Burada Akdeniz iklimi hâkimdir. Geçen yıl memleketimizde de incelemiş olduğumuz bu iklim tipinin en tanıtıcı özelliği yazların sıcak ve kurak, kışların ılık ve yağışlı olmasıdır.

d) Doğu Avrupa'nın kuzeyinde, Kuzey Buz Denizi kıyılarında, İskandinavya Yarımadası ve İslanda adasının iç kısımlarında **tundra iklimi** görülür. Burada yılın büyük bir kısmı çok soğuk ve donlu geçer.

ÖDEV VE SORULAR

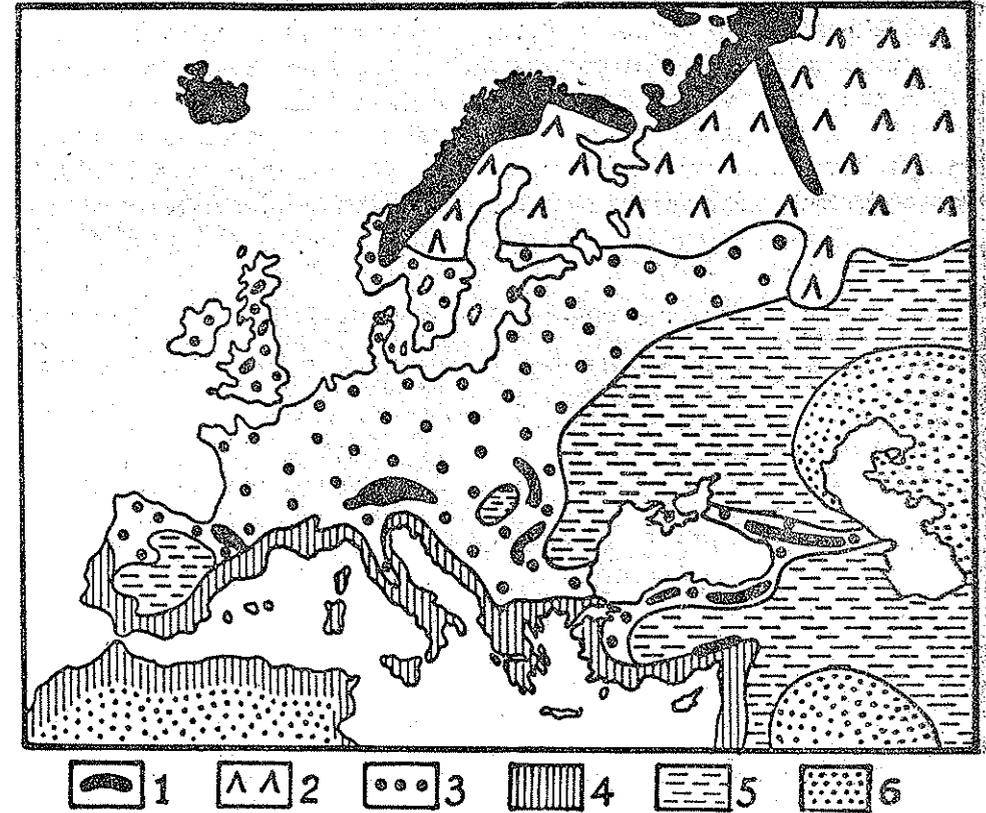
1—Avrupanın konumunu ve özelliklerini anlatınız.	3—Avrupada görülen başlıca iklim tipleri hangileridir? Bunlar nerelerde ve hangi şartlar altında meydana gelmişlerdir?
2—Basit bir Avrupa haritası çizerek, bunun üzerinde Avrupa'nın yüzey şekillerini ana çizgileriyle gösteriniz. Bu işi yaparken 45, 46 ve 47 şekilleri de inceleyiniz.	4—Avrupa, karaların 1/15 kadarıdır. Fakat dünya nüfusunun 1/4 ü burada yaşar. Bu iki oran size hangisi önemli sonucu öğretmiş oluyor?

VIII. DERS

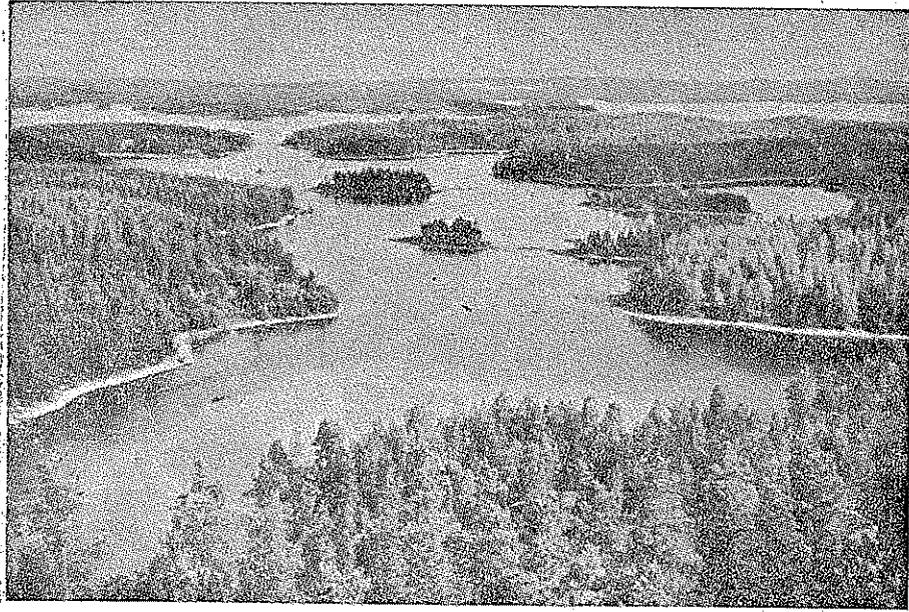
AVRUPAYA GENEL BAKIŞ

27 — BİTKİ TOPLULUKLARI:

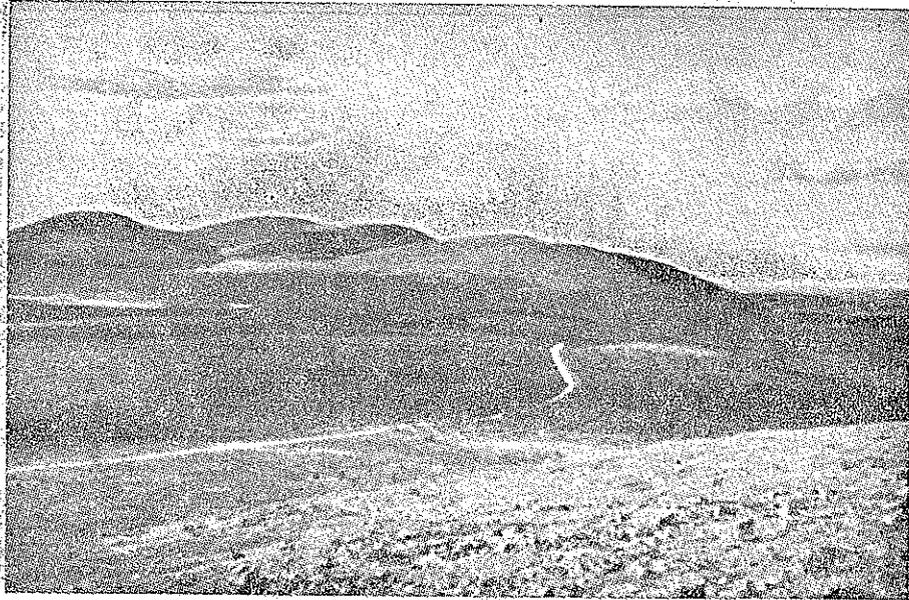
Avrupanın nemli ve ılık iklimi ormanların gelişmesine çok elverişlidir. Bu sebeple kıtanın yarısından çoğunu ormanlar kaplar. Eskiden bu ormanlar daha sık ve daha geniştir. Fakat kıtanın nüfusu arttıkça insan-

Şekil 49 — Avrupa'nın tabii bitki örtüsü. 1 — Kuzeydeki tundralar ve daha güneydeki yüksek dağların üst kısımlarında görülen cılız bitki toplulukları; 2 — iğne yapraklı ağaçlardan meydana gelen ormanlar; 3 — Yayvan ve iğne yapraklı ağaçların karışık olarak buldukları ormanlar; 4 — Her zaman yeşil bitkilerden meydana gelen Akdeniz bitki topluluğu; 5 — İstepeler; 6 — Çöller.

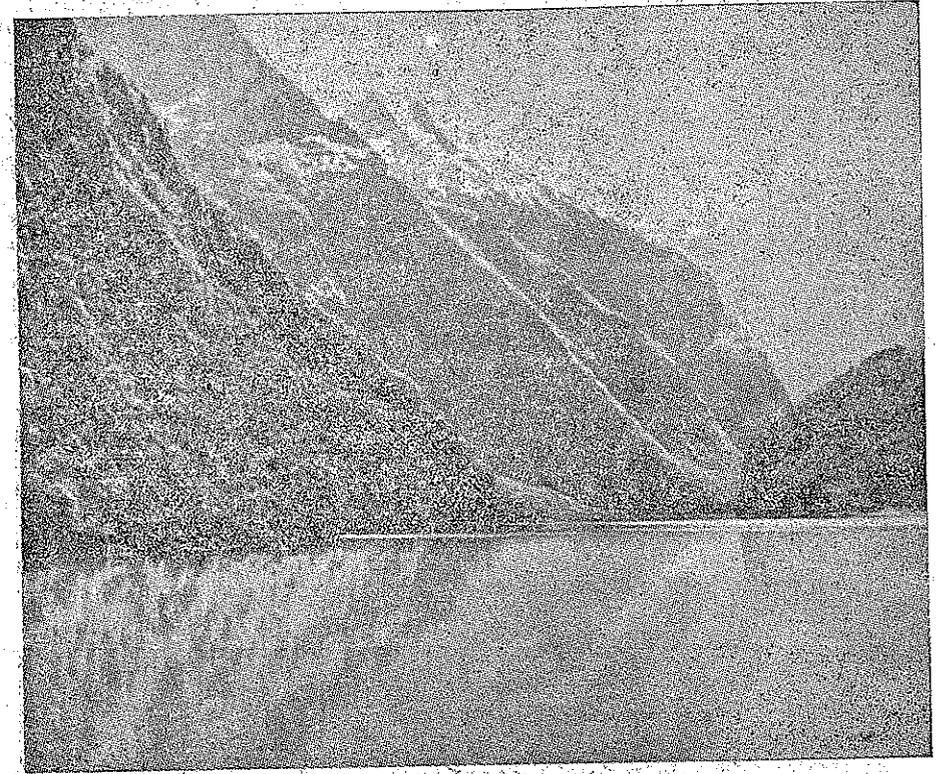

Şekil 50 — Avrupanın kuzey kısmında iğne yapraklı ormanlar geniş bir kuşak teşkil eder. Yukardaki resim Finlandiyada bu ormanların manzarasını gösteriyor.

Şekil 51 — İğne yapraklı ormanların kuzey sınırında ağaçlar gitgide bodurlaşır, seyrekleşir ve nihayet orman ortadan kalkarak ağaçsız tundralara geçer. Bu resim ormandan tundraya geçişi gösteriyor. Resmin çekildiği çıplak yer tundradır. Geride ise orman görülüyor.

lar tarafından ortadan kaldırılarak yerleri tarım alanları haline getirilmiştir. Kuzeydoğuda, Buz Denizi kıyılarında dar bir tundra şeridi yer alır. Burası bitki örtüsü bakımından son derece fakirdir. Boyları 50 santimetreyi geçmeyen bazı cüce ağaçlar ve yer yer görülen kaya yosunları başlıca bitkileri teşkil eder. Bu bölgenin hemen güneyinde ormanlar başlar. Orman örtüsü bütün kuzeydoğu Avrupayı kaplar; batıya, Atlas Okyanusuna doğru uzanır. Kıtanın güneydoğu kısımlarında ve bilhassa doğuda yağış az, fakat buharlaşma fazla olduğundan istepiler geniş yer

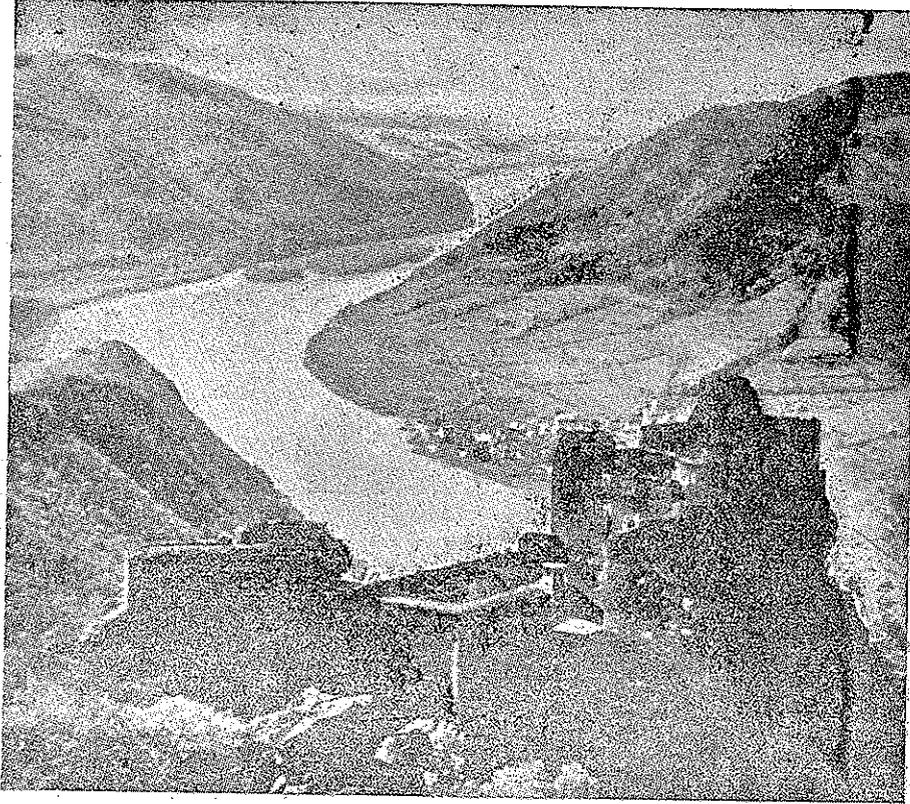
Şekil 52 — Avrupada Norveç, İskoçya ve İrlanda kıyılarında fiyortlar görülür. Bu uzun, derin ve girintili çıkıntılı koylar eski buzulların deniz istilasına uğramış vâdileridir. Avrupadaki fiyortların en muhteşemlerinden biri yukarıda resmi olan Søgne fiyortudur. Bunun uzunluğu 180 kilometredir; derinliği 1200 metreyi aşar, yamaçları ise yer yer deniz yüzünden 1700 metreye kadar dik duvarlar halinde yükselir.

kaplar. Bu istepiler Hazar Denizinin kuzey kıyılarında çöllere geçerler. Nihayet Güney Avrupada Akdeniz kıyılarında yaprakları her zaman yeşil ağaçlardan ve yine daima yeşil kalan çalılardan meydana gelen bir bitki topluluğu görülür. Bunlar yağışsız ve çok kurak geçen yazlara tahammül edebilen kurakçıl bitkilerdir.

28 — DENİZLER, AKARSULAR VE GÖLLER:

Avrupanın denizlerle ne kadar çok parçalanmış bir kıta olduğunu geçen dersimizde öğrenmiştik. Şimdi bu denizleri daha yakından tanıyalım:

Avrupayı batıdan Atlas Okyanusu kuşatır. Bu Okyanus İber Yarımadası, İrlanda ve Norveç kıyılarıyla doğrudan doğruya temas halindedir. Fakat batı kıyılarının diğer kısımları, Atlas Okyanusundan ayrılmış bulunan bazı denizler ve körfezlerle temastadırlar. Bunlar güneyden itibaren: Biskaya (yahut Gaskonya) Körfezi, Manş Denizi, Kuzey Denizi, İrlanda ve Britanya adaları arasındaki İrlanda Denizi ve Danimarka boğazlarından itibaren kıtanın içerisine sokulmuş bulunan Baltık Denizidir. Bütün bu kenar denizler, Biskaya Körfezi hariç, hepsi sığ denizlerdir: Derinlikleri 200 metreyi geçmez. Diğer taraftan İrlanda De-

Şekil 53 — Avusturyada Tuna Nehrinin meydana getirdiği bir boğaz.

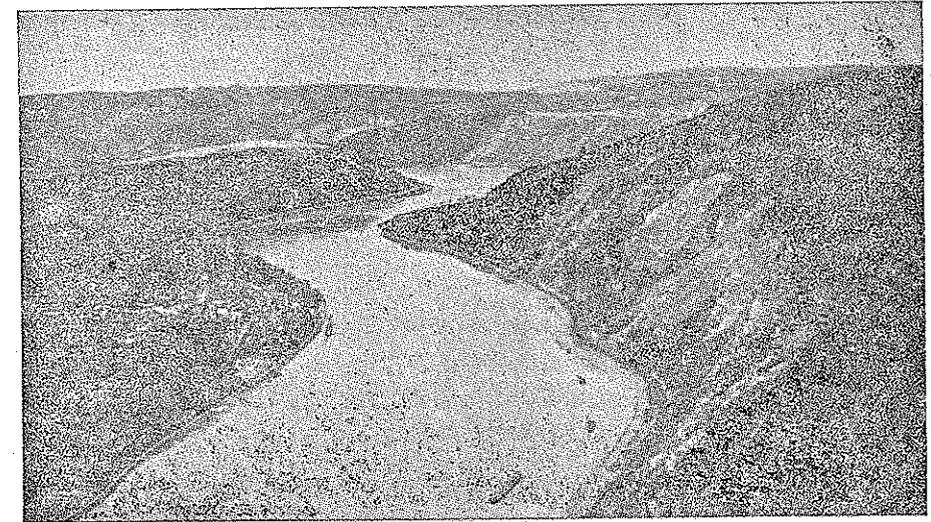
nizi, Kuzey Deniziyle Manş Denizi ve bunları birbirine birleştiren Pas de Calais (Pa dö Kale) Boğazı yeryüzünün en canlı ve işlek denizleridir. Bütün Batı Avrupa kıyılarında meddücezir olayı çok önemlidir. Meddücezirin sebeb olduğu kıyı akıntıları, nehirlerin getirdiği alüvyonları taşıyarak, akarsuların ağızlarında geniş haliçler meydana gelmesine sebeb olmuşlardır. Bu yüzden, Batı Avrupa kıyılarında birçok limanlar nehir haliçlerinde ve kıyıda bazan 100 - 150 kilometre daha içeride kurulmuştur. Fakat açık deniz vapurları bu limanlara rahatça girer ve çıkarlar.

Kuzeyde Kuzey Buz Deniziyle onun kenar denizleri olan Barents Denizi ve Beyazdeniz bulunur. Eskiden başlıbaşına bir okyanus sayılan

Kuzey Buz Denizi, gerçekte Atlas Okyanusunun kıtalar arasına sokulmuş bir kolu gibi görünür ve büyük bir iç deniz sayılır. Barents denizinde Gulf Stream'in tesiri az çok duyulur. Bundan ötürü bu denizin İskandinavya kıyıları buz tutmaz. Buna karşılık daha güneyde bulunmasına rağmen, karaların içerisine doğru sokulmuş ve Gulf Stream'in tesirinden uzakta kalmış olan Beyazdeniz yılın 5-6 ayında buzlarla örtülür.

Güneyde Akdeniz yer alır. Akdeniz, Atlas Okyanusuna Cebelitarık Boğazıyla açılan büyük bir denizdir. Yüzölçümü 3 milyon kilometre kareye yakın olan Akdeniz birçok adalar, yarımadalar ve körfezlerle parçalanmıştır. Böylece birtakım iç denizler meydana gelmiştir. Bunlar batıdan itibaren Balear Denizi, Tiren Denizi, Adria Denizi, İyon Denizi, Ege, Marmara, Karadeniz ve Azak denizleridir. Öte yandan İber, Apennin ve Balkan yarımadalarıyla Korsika, Sardunya, Sicilya, Girit, Kıbrıs, Rodos ve daha birçok küçük adalar bu deniz üzerine serpilmişlerdir. Akdeniz, Süveyş Kanaliyle Kızıldenize ve Hint Okyanusuna birleşir. Bugün dünyanın en önemli deniz yollarından biri de Akdeniz üzerinden geçer.

Avrupa akarsular bakımından zengindir. Orta ve Batı Avrupadaki akarsuların boyları kısadır, ancak Tuna uzun bir akarsudur. Karaorman dağlarından doğan bu nehir doğuya doğru akarak Alplerle Karpatlar, Karpatlarla Balkanlar arasındaki dar boğazlardan ve geniş ovalardan geçerek Karadenize dökülür. Batı ve Orta Avrupanın öteki nehirleri boyca Tunadan kısa olmakla beraber taşıdıkları su bakımından gene önemli akarsular sayılırlar. Bunlardan Rhein (Rayn), Rhone (Ron) ve Po en önemlileridir. Bu üç akarsu da Alplerden iner. Bu yüksek dağlardaki kar ve buzlarla beslenirler. Batı Avrupanın bol ve düzenli yağışlarıyla beslenen Elbe, Seine (Sen) ve Thames (Tems) akımları çok

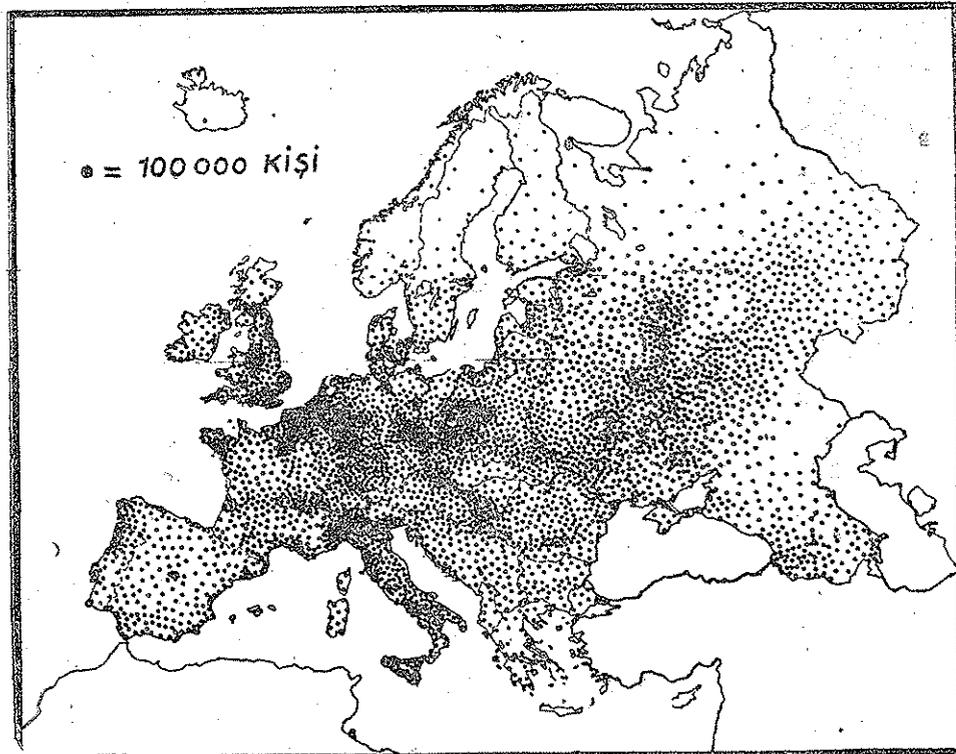
Şekil 54 — Koblenz yakınlarında Rhein (Rayn) Nehri.

düzenli nehirlerdir. Doğu Avrupa nehirlerinin boyları çok daha uzundur. Bunların en önemlileri olan Volga, Dnyeper, Don ve Dvina, Orta Rusyadaki alçak sırtlardan doğar ve birbirinden ayrı üç denize giderler. Bu akarsuların beslenme havzaları çok geniştir. İlkbaharda karlar erirken kabarırlar; buna karşılık yazın buharlaşma arttığı için suları azalır. Bütün Doğu Avrupa akarsuları, burada kışların çok soğuk geçmesi sebebiyle kışın birkaç ay donarlar. Avrupanın güneyindeki üç yarımada akarsuların boyları kısadır. Bunlar kışın ve ilkbaharda kabarır, yazın âdeta kuruyacak kadar cılızlaşırlar.

Avrupada pek çok göl vardır. Bunların birçoğu Finlandiya-İskandinavya bölgelerinde ve yakın çevresinde toplanmıştır. Avrupanın en büyük gölleri olan Ladoga, Onega, Vener ve Vetter gölleri buradadır. Alplerde de pek çok göl vardır. Bunların en büyükleri Rhone Nehrinin geçtiği Leman Gölü ile Rhein Nehrinin geçtiği Konstans gölüdür.

29 — AVRUPADA NÜFUS DAĞILIŞI VE İNSAN GRUPLARI:

Avrupada 550 milyon kadar insan yaşar. Bunun dünya nüfusunun hemen dörtte birine eşit olduğunu daha önce öğrenmiştik. Büyük Britanya adası, Ren Nehri boyları ve bilhassa ağız kısımları, Belçika, Kuzeydo-

Şekil 55 — Avrupada nüfusun dağılışı. Bu hartada her 100 000 insanı göstermek için bir nokta konmuştur. Buna göre kıtanın en yoğun kısımlarıyla en az nüfuslanmış bölgelerini gösteriniz.

ğu Fransa gibi yerler çok kalabalıktır. Çünkü bu bölgeler önemli deniz, kara ve nehir yollarının geçtiği yerlerdir. Aynı zamanda demir, kömür gibi, endüstriye çok lüzumlu madenler de buralardan çıkarılır. İşte bu bölgelerde nüfus yoğunluğu ortalama olarak 100 den fazladır. Hattâ bazı küçük bölgelerde 1 000 kişiyi bulur. Kıtanın en kalabalık şehirleri de gene bu bölgede toplanmıştır. Orta Avrupa memleketleri, batıda Gaskonya Körfezi kıyıları, Doğu Avrupanın orta kısımları nüfusun orta derecede sık olduğu yerlerdir. Buralarda kilometre kareye 25-100 kişi düşer. Bununla beraber, bazı endüstri bölgelerinde nüfus yoğunluğu yer yer 150 ye varabilir. Bütün Akdeniz bölgesi de gene genel olarak orta derecede kalabalıktır. Burada İber Yarımadasının kıyılarındaki bazı küçük ovalarda ve Po ovasında olduğu gibi bazı daha kalabalık yörelere raslanır. Kıtanın kuzeydoğusundaki ormanlar bölgesi, İskandinavya Yarımadası, Hazar Denizinin kuzey kısımları en tenha köşelerdir.

Avrupa kıtasında yaşayan insanların en büyük kısmı Hint-Avrupa grupundandır ve dilleri arasında az veya çok yakınlık vardır. Bununla beraber bu bakımdan dört grup seçilir: İslâvlar, Cermenler, Lâtinler ve Türkler.

İslâvlar hemen bütün Doğu Avrupayı kaplamışlardır (Doğu İslâvları, Büyük Ruslar, Ukraynalılar, Beyaz Ruslar). Bunlardan başka bir kısmı Orta Avrupada (Batı İslâvları, Lehler, Çekler ve Slovaklar) yaşarlar; bir kısmı da Güneydoğu Avrupaya sokulmuşlardır (Güney İslâvları, Slovenler, Hırvatlar, Sırlar ve Bulgarlar). Cermen aslından olanlar daha ziyade kıtanın Kuzey Denizi ve Baltık Denizi kıyılarında yaşamaktadırlar (İsveçliler, Norveçliler, Danimarkalılar, Almanlar, Hollandalılar ve İngilizler). Lâtinler ise Fransada, İber ve İtalya yarımada-larında ve kısmen de Balkan Yarımadasında yerleşmişlerdir (Fransızlar, İtalyanlar, Portekizliler, İspanyollar ve Romenler).

Avrupada yerleşmiş olan Türk grupundan insan topluluklarının sayısı nispeten azdır (Türkler, Tatarlar, Macarlar, Finler ve Estonyalılar). Bu esas gruplardan başka Avrupada Yunanlılar ve her tarafa dağılmış olan Yahudiler de yaşarlar.

ÖDEV VE SORULAR

- 1 — Avrupada başlıca kaç çeşit bitki topluluğu olduğunu 49. şekli inceleyerek bulunuz. Bunların meydana gelişlerini iklim hakkında bildiklerinizin ve 48. şeklin yardımıyle açıklayınız.
- 2 — Avrupanın denizleri, en önemli akarsuları ve gölleri hangileridir? Bunları bir harta üzerinde gösteriniz.
- 3 — Avrupada nüfus dağılışı gösteren 55. şekil nasıl yapılmıştır? Bu şekli inceliyerek bazı yerlerin çok, bazı yerlerin az nüfuslanmış olmasının sebeplerini araştırınız.

AKDENİZ ÜLKELERİ

30 — GENEL BAKIŞ:

Avrupanın güney kısmında yer alan Akdeniz ülkeleri, yüzey şekilleri, iklim, bitki örtüsü gibi coğrafi özellikleriyle kıtanın diğer yerlerine benzemiyen ayrı bir bölge meydana getirir. Burada üç yarımada güneye doğru uzanır. Bir Batı Avrupa ülkesi olan Fransa'nın Akdeniz kıyıları hariç tutulacak olursa, Avrupa sınırları içinde kalan Akdeniz memleketleri bu üç yarımada birinin üzerindedir.

Bu yarımada doğudan itibaren şunlardır: Balkan, İtalya ve İber yarımada. Şimdi bunları ayrı ayrı gözden geçirelim:

BALKAN YARIMADASI VE BALKAN MEMLEKETLERİ

31 — BALKAN YARIMADASININ KONUMU, SINIRLARI, BOYUTLARI:

Yarımadanın doğusunda Karadeniz, Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ve Ege Denizi yer alır. Güneyde Akdeniz, batıda İyon Denizi ve Adria Denizi bulunur. Yarımada kuzeye doğru gittikçe genişler ve kıtaya sıkı bir şekilde bağlanır. Bu sebeple Balkan Yarımadasının kuzey sınırını çizmek o kadar kolay değildir. Fakat en çok kabul edilen sınır, Adria Denizinin kuzeydoğu köşesinde başlar. Sava Nehri boyunca doğuya uzanır ve Tuna Nehriyle de Karadeniz kıyısına ulaşır. Böylece Sava ve Tuna nehirlerinin güneyinde kalan Yugoslavya, Bulgaristan gibi memleketler Balkan Yarımadası ülkelerinden sayılır. Halbuki Romanya bu yarımadanın dışında kalır. Zaten yarımadanın bu kuzey sınırının ötesinde artık Akdeniz bölgesinin kendisine has coğrafya özellikleri de kaybolur. Bu sınırlar içinde yarımadanın yüzölçümü memleketimiz genişliğinin üçte ikisine yaklaşır, 530 000 kilometre kare kadardır.

32 — YÜZEY ŞEKİLLERİ:

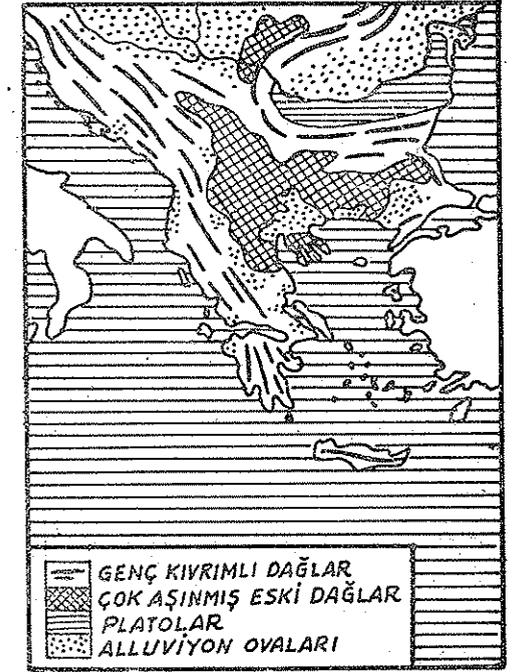
Yarımada dağlık bir ülkedir. Ovalara ancak dağlar arasında ve akarsu boylarında raslanır, fakat kapladıkları alan çok azdır. Balkan Yarımadasındaki dağlar, yaşları ve görünüşleri bakımından iki kısma ayrılır: Bir kısmı genç dağlardır. Bunlar Avrupanın en genç ve yüksek dağları olan Alplerin bir koludur ve sıradağlar halinde uzanırlar (batıda Dinar, Arnavutluk ve Yunanistandaki Pindos dağları). Gene bu genç dağlardan meydana gelen ikinci bir sıra yarımadanın kuzeyindeki Balkan Dağlarıdır.

Yarımadanın diğer dağları sıradağlar şeklinde olmayıp, uzunluğuna ve genişliğine bir bölgeyi kaplayan kütleler halindedir. Bu şekildeki dağlar aynı zamanda yaşça eskidir ve tabii bu yüzden üzerleri aşınarak kubbeleşmiştir. Bunlar Bulgaristanda Rodop Dağlarıyla, Bulgaristan, Yugoslavya arasında kalan Makedonya Dağlarıdır.

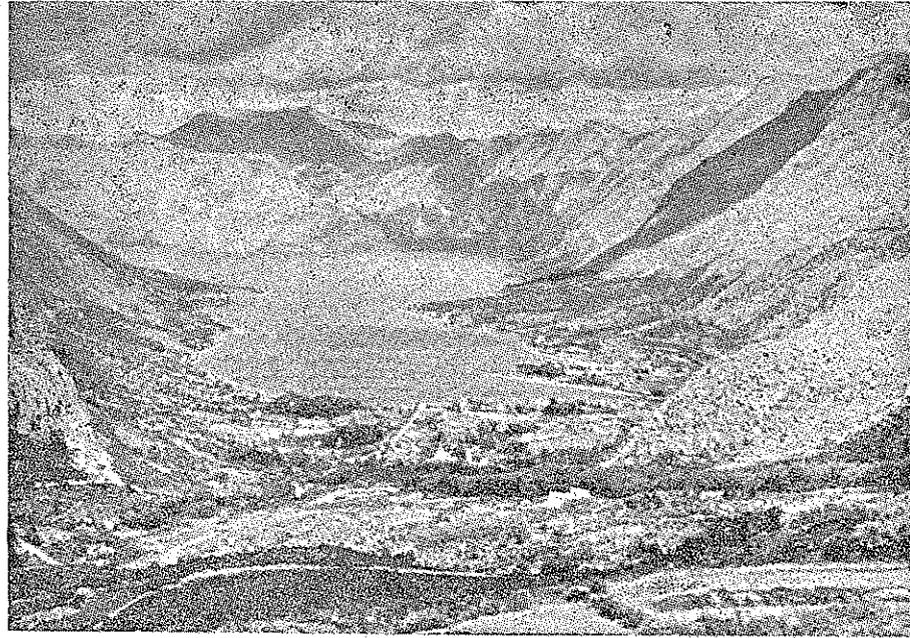
Ovalar ve plâtolar dağlardan daha az yer kaplar. Yugoslavyada Sava ve Tuna nehirleri boyunca uzanan ovalar, Balkan sıradağlarıyla Rodoplar arasındaki çöküntü ovaları, Türkiyede Trakyanın iç kısmını kaplayan Ergene Ovası, Meriç Ovası, Yunanistanda Selânik, Teselya ovaları yarımadanın en önemli ovalarıdır. Başlıca plâto düzlükleri ise, Bulgaristanda Balkan Dağlarıyla Tuna arasında kalan Kuzey Bulgaristan plâtosu ve Balkanlarla Dinar Dağları arasındaki Orta Yugoslavya plâtosudur.

33 — YARIMADANIN İKLİMİ, BİTKİ ÖRTÜSÜ VE AKARSULARI:

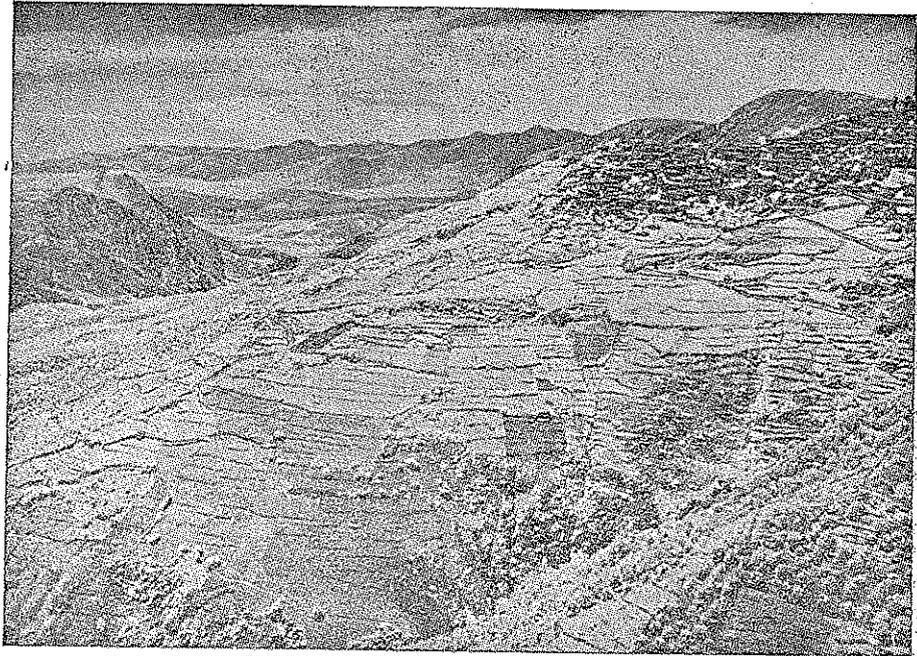
Yarımadanın güneyinde, bilhassa kıyıları boyunca, Akdeniz iklimi görülür. Bu iklimin en tanıtıcı özelliği kışların yağışlı ve ılık, yazların da kurak ve sıcak olmasıdır. Fakat yarımadanın iç ve kuzey kısımlarında kara iklimi hâkimdir. Yani burada kışlar soğuk, yazlar sıcak ve az çok yağışlı geçer. Bu iki bölge arasındaki yerlere gelince, buralarda da gene Akdeniz ikliminin özellikleri görülür; fakat bu özellikler asıl Akdeniz kıyılarında olduğu kadar kuvvetli ve tam değildir. Meselâ, kıyıya yakın Atınada yılın en soğuk ayının ortalama sıcaklığı 8 derecedir. Yıllık yağışların da yarıya yakını kışın düşer. Halbuki yarımadanın iç kısmında

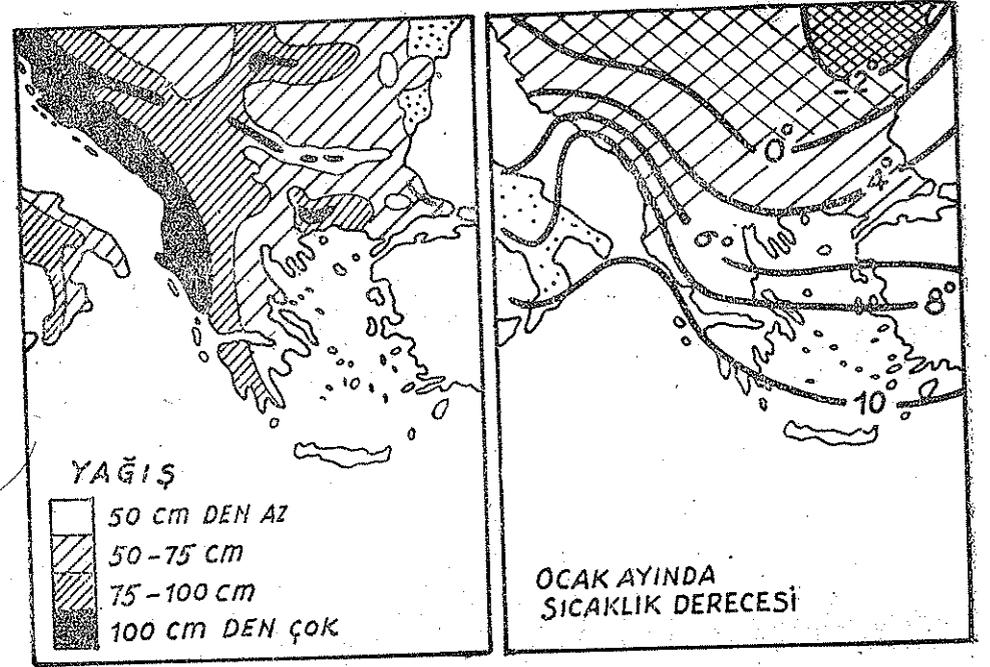
Şekil 56 — Balkan Yarımadasının yüzey şekilleri.

Şekil 57 — Dalmaçya kıyısından bir manzara. Bu bölgede dağlar kıyıya paralel uzanır. Deniz dağ sıraları arasına sokularak birçok adaların, koyların meydana gelmesine sebep olmuştur ki, bunların uzanırları da gene kıyıya ve dağlara paraleldir.

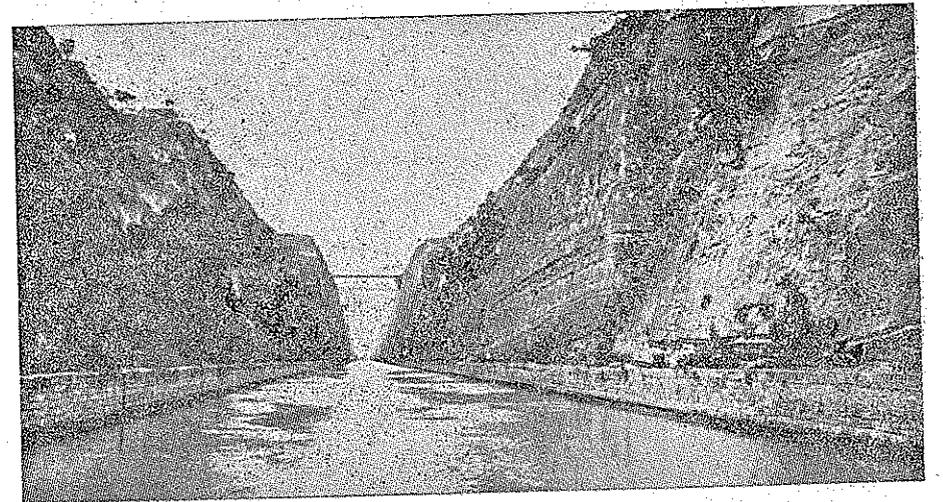
Şekil 58 — Yunanistanda yerleşme ve ziraat vâdi tabanları ve ovalarda toplanmıştır. Dağların yamaçları ise orman ağaçlarının kesilmesi ve keçi gibi hayvanların tahribi neticesinde çıplak kalmış, toprakları da ekseriya sel sularıyla süpürülüp gitmiştir. Buralarda toprağı korumak için taraçalar ve setler yapmak icabeder. Resim böyle bir yamacı gösteriyor.

Şekil 59 — Balkan Yarımadasında yağış (solda) ve ocak ayında ortalama sıcaklık derecesi (sağda). Yarımada da yağış batıdan doğuya doğru azalıyor. Kış mevsiminde ise sıcaklık kıyılarından iç kısımlara doğru gidildikçe süratle düşüyor.

bulunan Belgratta yılın en soğuk ayının ortalaması -2 derecedir ve yaz mevsimi kıştan daha çok yağış alır.

Bitki örtüsü yarımada nın iklimine bağlı olarak yer yer değişiklik gösterir. Asıl Akdeniz ikliminin görüldüğü kıyılarda daima yeşil çalılıklara, zeytin, turuncgiller gibi ağaçlara raslanır. Fakat kuzeye, Akdeniz

Şekil 60 — Korent Kanalı. Bu kanal Ege Deniziyle Yunan Denizi arasındaki mesafeyi kısaltır. Fakat dardır. Onun için ancak küçük gemiler faydalanabilir.

İkliminin yavaş yavaş silindiği bölgelere doğru bu bitki örtüsü de ortadan kalkar. Bunların yerine yayvan ve iğne yapraklı ağaçlardan meydana gelen ormanlar veya istepler yerleşir.

Yarımadanın en büyük akarsuyu, bütün Avrupa kıtasının da en önemli nehirlerinden biri olan Tunadır. Dersimizin başında öğrenmiş olduğumuz gibi, Tuna ve başlıca kollarından biri olan Sava, Balkan Yarımadasının kuzey sınırını meydana getirirler. Tuna, Karadenizden Orta Avrupaya doğru sokulan çok önemli bir su yoludur. Diğer akarsular gerek boyları bakımından, gerekse taşıdıkları su bakımından önemsizdirler. Bunların suları yaz mevsiminde çok azalır, âdeta kuruyacak hale gelirler. Bu durum Balkan Yarımadasının büyük bir kısmında görülen Akdeniz ikliminin bir sonucudur. Bu daha küçük akarsuların başlıcaları Meriç ile kolları Tunca ve Arda; Vardar ve Tunaya kavuşan Moravadır.

ÖDEV VE SORULAR

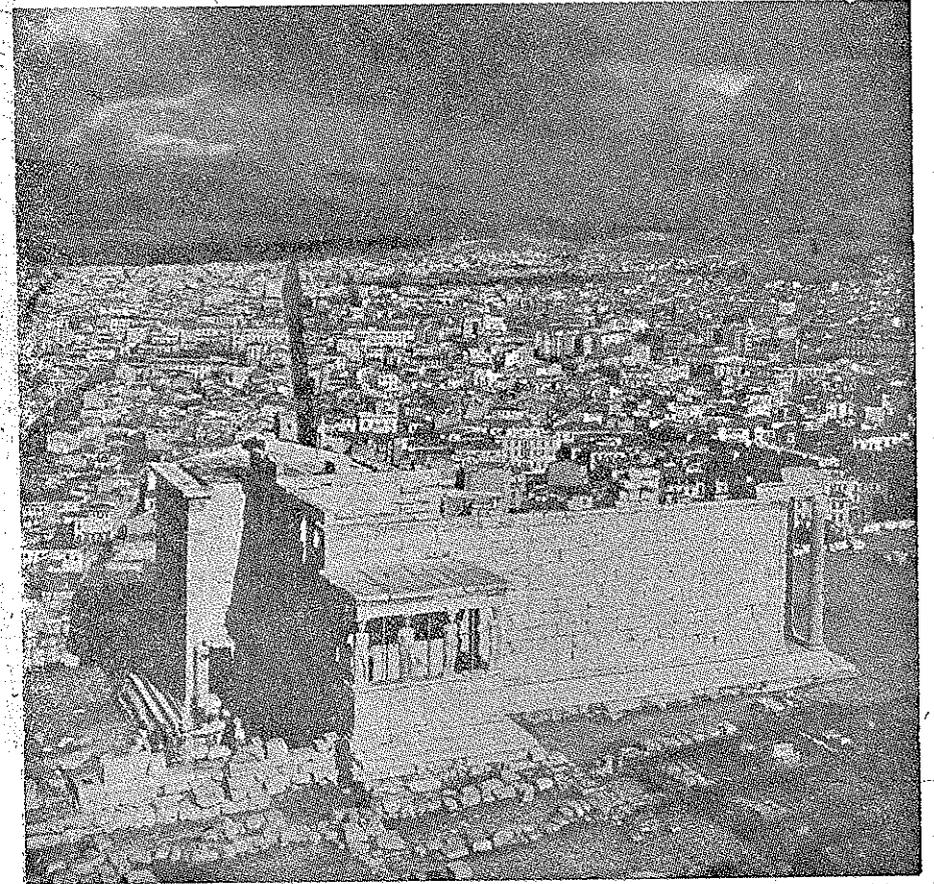
- 1 — Balkan Yarımadasının sınırlarını bir harta üzerinde gösteriniz.
- 2 — Yüzey şekillerini 56. şekli inceliyerek anlatınız. Başlıca dağ sıralarını, ovaları ve plâtoları bir harta yaparak gösteriniz.
- 3 — Balkan Yarımadasının iklim özelliklerini 59. şekli inceliyerek belirtiniz. Niçin batı kıyıları daha çok, doğu kıyıları daha az yağış alıyor?
- 4 — Balkan Yarımadasının iklimi ile bitki örtüsü ve akarsularının rejimleri arasında ne gibi bağıntılar vardır?

X. DERS

BALKAN DEVLETLERİ

34 — BALKAN DEVLETLERİ:

Balkan Yarımadasında dört devlet yer alır. Bunlar güneyde Yunanistan Kırallığı, batıda Yugoslavya ve Arnavutluk Cumhuriyetleri, kuzeydoğuda da Bulgaristan Cumhuriyetidir. Bunlardan başka memleketimizin bir parçası olan Trakya da Balkan Yarımadasının güneydoğu köşesini kaplar. 35 milyona yakın insanın yaşadığı Balkan memleketlerinin

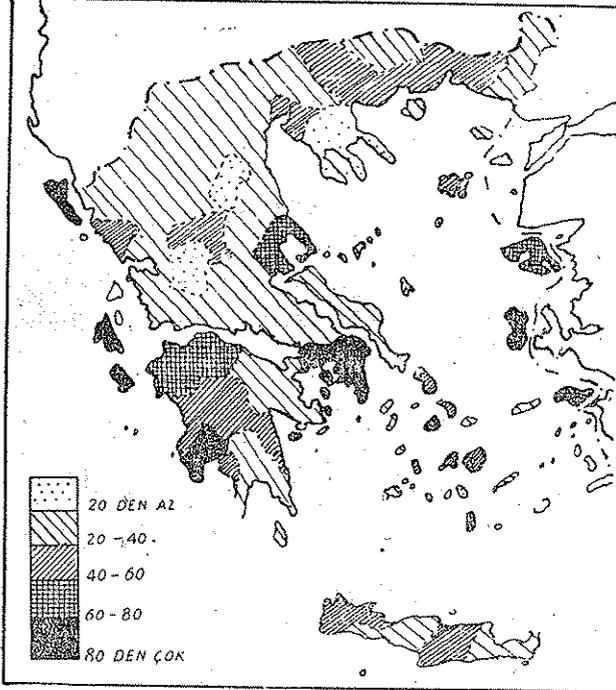

Şekil 61 — Atina şehrinin Akropol tepesinden görünüşü.

tabiat şartlarını geçen dersimizde öğrenmiştik. Şimdi bu memleketlerin beşerî ve ekonomik coğrafyalarını sırasıyla inceleyelim:

35 — YUNANİSTAN:

Balkan Yarımadasının gittikçe daralan güney kısmını kaplar. Yüzölçümü 132 000 kilometre karedir. Bir yandan yarımada oluşu, öte yandan kıyıların son derece girintili ve çıkıntılı bulunuşu sebebiyle Yunanistan gerçek bir deniz memleketidir. Bilhassa Ege Denizinde olmak üzere, kıyıları boyunca uzanan birçok adalar bu özelliği büsbütün kuvvetlendirir.

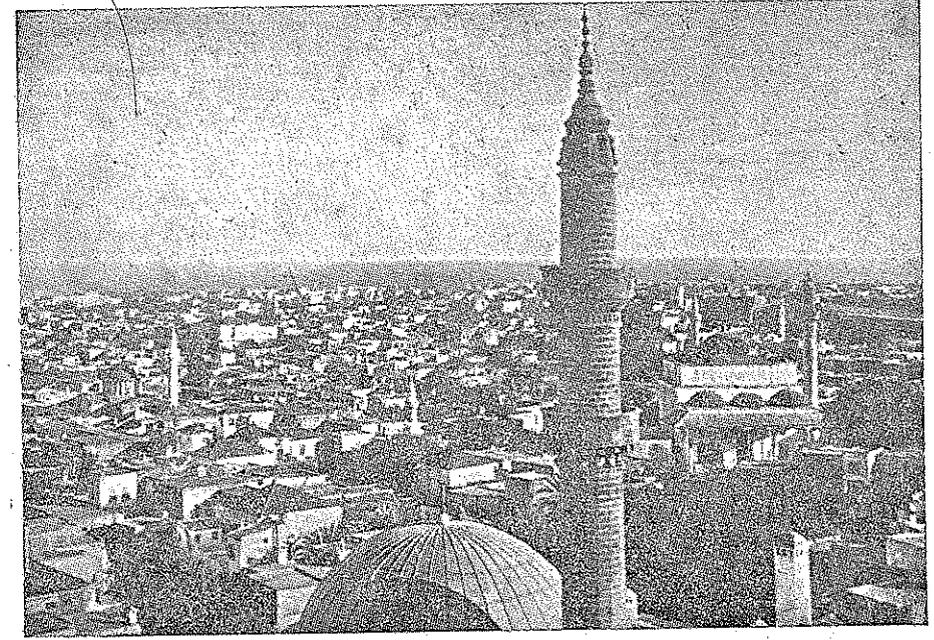
Şekil 62 — Yunanistanda nüfus sıklığı.

Teselya bölgesinde yer alır. Fakat bu ovalarda tahıldan çok tütün ekilir. Bu sebeple Yunanistan, başlıca besin maddesi olan tahıl üretimi bakımından Balkan memleketleri içinde en geri kalmış olanıdır. İhtiyacının bir kısmını dışardan almak zorundadır. Fakat buna karşılık Yunanistanın büyük kısmında gerçek Akdeniz iklimi hâkim olduğundan zeytinlikler, bağlar, portakal, mandalina, limon gibi diğer Akdeniz bitkileri geniş yer tutar. Öte taraftan tütün de bu memleketin başta gelen bir mahsulüdür. Nihayet, yukarıda belirtildiği gibi Yunanistan bir deniz memleketi olduğundan deniz ticaret filosu diğer Balkan komşularıyla karşılaştırılamayacak bir derecede gelişmiştir. Bu bakımdan küçük Yunanistan büyük denizci devletler arasında yer almıştır.

Bu şartlar altında nüfusun ancak yarıya yakını köylerde yaşar ve tarım işleriyle uğraşır. Nüfusun diğer yarısı ise şehirlerde yaşar. Bu oran

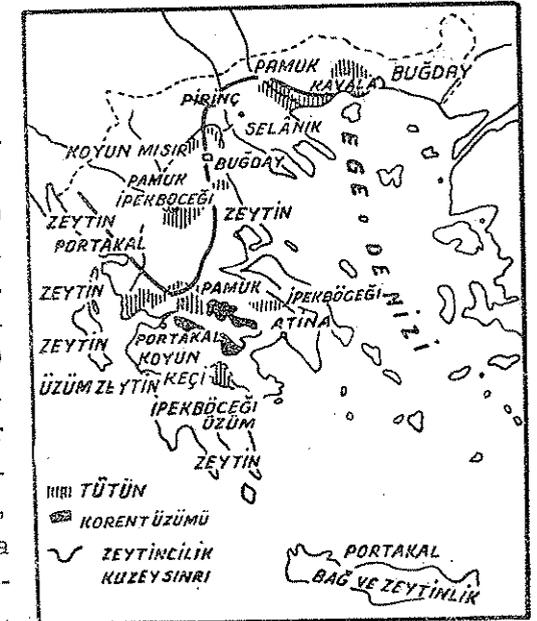
Yunanistanın nüfusu 8 milyona yakındır (1953 de 7,8 milyon). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Anadoludaki Yunanlılarla Yunanistanda kalmış olan Türkler değiştirildiği halde bugün gene Yunanistan nüfusunun % 3,1 ini Türkler meydana getirmektedirler. Türkler bilhassa Batı Trakyada toplanmıştır.

Yunanistanda dağlar çok geniş yer kaplar. Tarıma bilhassa geniş topraklar isteyen tahıl tarımına elverişli ovalar azdır. Bu ovaların en genişleri kuzeyde Ege kıyılarında ve Orta Yunanistanda

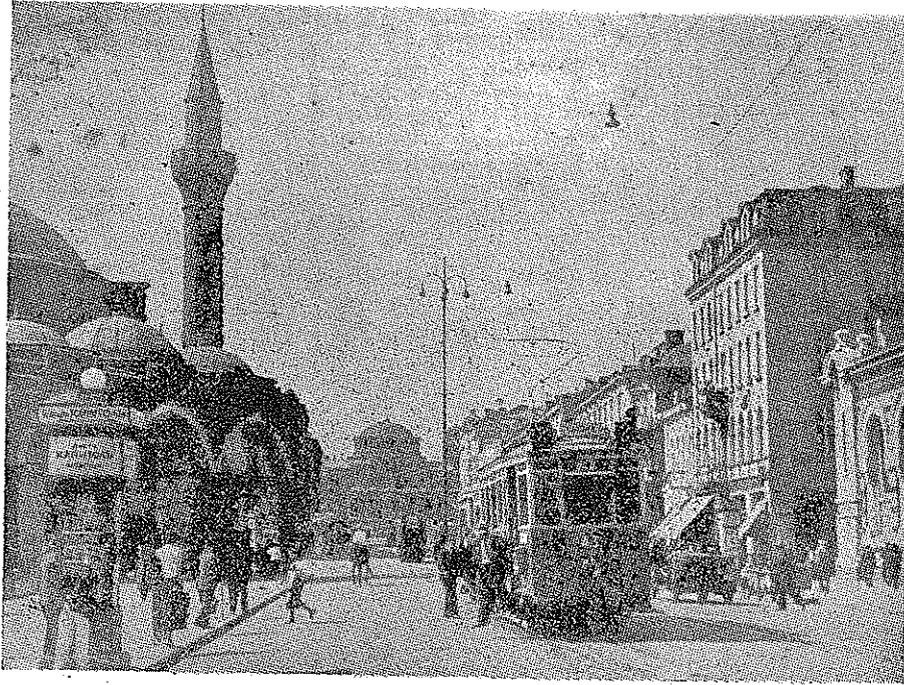

Şekil 63 — Rodostan bir manzara. Rodos şehri, Onikiadaların en büyüğü olan Rodos adasının Anadoluya bakan ucunda kurulmuştur. Bu adalar uzun bir devre boyunca Osmanlı İmparatorluğunun parçası olarak kaldıktan sonra 1912 de İtalyanların eline, ikinci Dünya Harbinden sonra da Yunanistana geçmiştir.

Balkan memleketlerinin hiçbirinde görülmez. En önemli şehirleri olan Atina ve Pire bugün birbirleriyle birleşmiştir. Atina kırsalığın merkezidir. Eski Yunan medeniyetine ait eserleriyle çok turist çeker. Nüfusu 500 000 kadardır. Pire ise Yunanistanın en büyük limanıdır (250 bin). Yunanistanın diğer önemli bir limanı kuzeydeki Selânik'tir (250 bin). Bu liman yalnız Yunanistanın tütün ve diğer mahsuller yetiştiren zengin bir tarım bölgesinin iskelesi olmakla kalmaz, Vardar Nehri vâdisi boyunca Yugoslavyaya doğru uzanan önemli bir yolun da ağzında bulunur. 1 milyondan fazla nüfus toplanan bu üç şehirden başka,

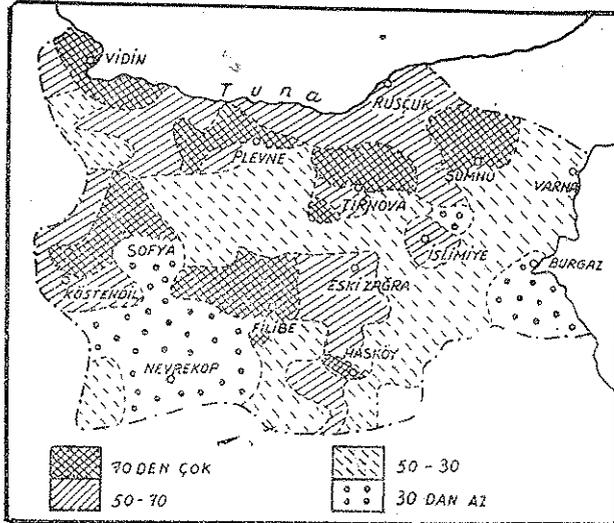

Şekil 64 — Yunanistanda ziraat mahsul-leri ve hayvancılık.

Şekil 65 — Bulgaristanın başşehri Sofyadan bir manzara.

Kavala, Yanya ve Korent Kanalının batı ucunda bir ihraç limanı olan Patras diğer önemli merkezlerdir.

Şekil 66 — Bulgaristan nüfus sıklığı.

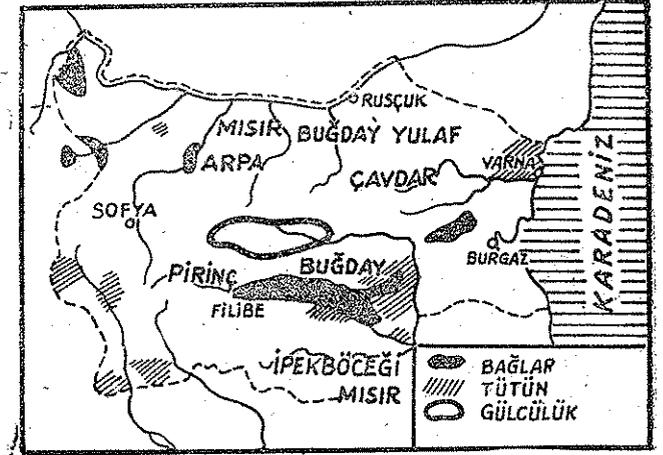
ri arasında Türk idaresine en önce girmiş ve ondan en geç ayrılmış olanıdır. Bundan ötürü Bulgaristanda Türklük izlerine bütün öteki Balkan memleketlerinden daha çok raslanır. Yüzölçümü 111 000 km kare kadar-

Yunanistan en çok A. B. Devletleri, İngiltere, Almanya ve İtalya ile ticaret yapar. Tütün, zeytin, zeytin yağı, üzüm, şarap sattığı şeylerin başında gelir. Buna karşılık endüstri eşyalarıyla, başta buğday olmak üzere bazı besin maddeleri alır. Memleketimizle ticareti azdır.

36 — BULGARİSTAN:
Bulgaristan Cumhuriyeti, Balkan devletleri arasında Türk idaresine en önce girmiş ve ondan en geç ayrılmış olanıdır. Bundan ötürü Bulgaristanda Türklük izlerine bütün öteki Balkan memleketlerinden daha çok raslanır. Yüzölçümü 111 000 km kare kadar-

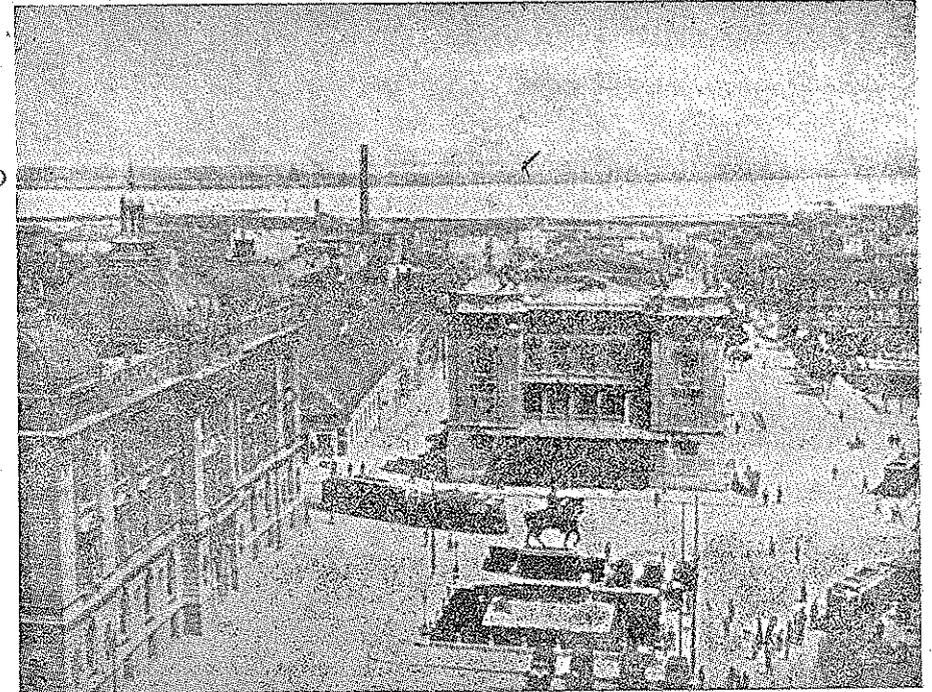
Bulgaristan Cumhuriyeti, Balkan devletleri arasında Türk idaresine en önce girmiş ve ondan en geç ayrılmış olanıdır. Bundan ötürü Bulgaristanda Türklük izlerine bütün öteki Balkan memleketlerinden daha çok raslanır. Yüzölçümü 111 000 km kare kadar-

dır. Nüfusu 7 milyonu geçer (1953 de tahminen 7,4 milyon). Bu nüfusun % 14 kadarını Türkler meydana getirirler [*]. Bulgaristan nüfusunun %80 gibi büyük bir kısmı köylerde yaşar ve tarımla uğraşır. Bu yüzden büyük şehirler azdır. Bunların en önemlileri başşehir Sofya (435 000), Meriç vâdisinde Filibe (125 000), Karadeniz kıyısında Varna ve Burgaz, Tuna üzerinde de Rusçuk limanlarıdır.

Şekil 67 — Bulgaristanın tarım ürünleri.

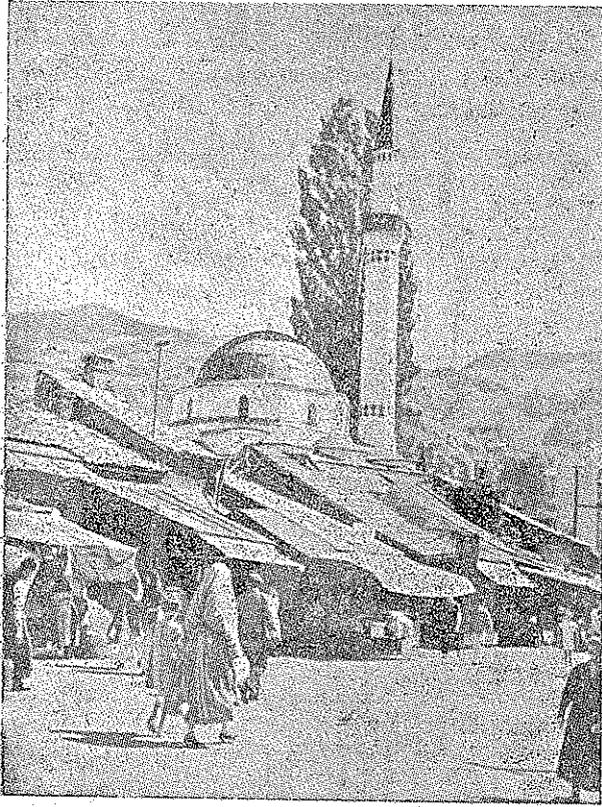
Bulgaristan tam mânasiyle bir tarım memleketidir. Ekili toprakların büyük kısmı tahıla ayrılmıştır. Bilhassa buğday ve mısır yetiştirilir.

Şekil 68 — Belgrad şehrinin modern bir manzara gösteren yukarı kısmında bir meydan. Şehrin Tuna kenarındaki aşağı mahalleleri bu kadar modern bir manzara göstermez.

[*] Bulgaristanda yaşayan Türkler 1950-51 yıllarında Türkiye'ye göç etmeye zorlanmıştı. Bu suretle memleketimize gelenlerin sayısı 1950 yılı başından 1951 yılı sonuna kadar 150 000 i geçmişti.

Tütüne ayrılan alan buğdaydan daha az olmakla beraber, dışarıya satılan toprak ürünleri içinde başta gelir. Balkan Dağlarının güneyindeki Kızanlık Ovasında gül bahçeleri, Bulgaristan tarım hayatının bir özelli-

Şekil 69 — Saraybosna (Sarajevo) şehri çarşısından bir manzara. Balkan Yarımadasının birçok noktalarında camiler, çeşmeler, hanlar, asırlarca sürmüş Türk hâkimiyet devresini hatırlatan anıtlar teşkil ederler.

kilometre kare olan yüzölçümüyle de gene Balkanların en geniş ülkesidir. Fakat buna karşılık, Yugoslavya Cumhuriyeti ahali bakımından karışık bir memlekettir. Her ne kadar bu memlekette yaşayan insanların çok büyük bir kısmı güney İslâvlarından (Sırp, Hırvat ve Sloven) meydana gelirse de, bunlar yakın zamanlara kadar ayrı ayrı memleketlere bağlı olarak yaşamışlardır. Ancak Birinci Cihan Harbinden sonra Yugoslavya (Güney İslâvları Memleketi) adıyla yeni bir devletin sınırları içinde toplanmışlardır. Aralarında din ayrılıkları da vardır. Yugoslavya nüfusunun % 25 kadarı da Türkler, Arnavutlar, Macar, Alman ve Romenlerden meydana gelir.

Nüfusun büyük kısmı köylerde yaşar, büyük şehirler azdır. Başşehir olan Belgrad (338 000), Savanın Tunaya karıştığı yerde kurulmuştur. Zagreb (300 000), Sava üzerinde Hırvatistanın en önemli kültür ve endüstri şehridir. Saraybosna (Sarajevo) Bosnanın; Lyübliana, Slovenyanın; Üsküp ve Manastır da Güney Yugoslavyanın en büyük şehirleridir.

ğini teşkil eder. Gülden çıkarılan gül yağı Bulgaristanın sattığı başlıca ticaret maddelerinden biridir. Hayvancılık ve bilhassa kümes hayvanları beslenmesi tarım hayatının diğer önemli bir kolunu teşkil eder. Buna bağlı olarak hayvan mahsulleri ve bilhassa yumurta, Bulgaristanın en önemli ihraç maddelerindedir. memleketimizle ticareti azdır. Daha çok Doğu ve Orta Avrupa memleketleriyle ticaret yapar.

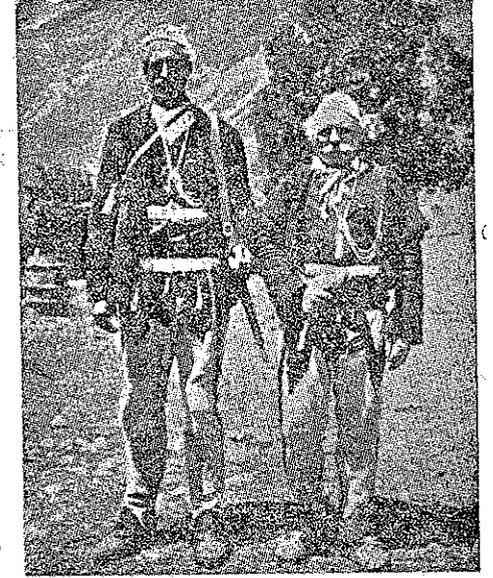
37 — YUGOSLAVYA:

Yugoslavya Cumhuriyeti 17 (1954 de 17,3 milyon) milyonu geçen nüfusuyla Balkanların en kalabalık memleketidir. 225 bin

Yugoslavya esas itibariyle bir tarım memleketidir. Nüfusun % 70 kadarı bu işle uğraşır. Tarım her bölgede aynı derecede ilerlemiş değildir. Meselâ Sırbistanda nispeten geri ve az verimli olduğu halde Hırvatistan ve Slovenyada daha ileri bir durumdadır. En çok yetiştirilen mahsuller, burada da tahıl ve bilhassa buğday ve mısırdır. Hattâ mısır bakımından

Yugoslavya Avrupanın en başta gelen memleketlerinden biridir. Bundan sonra keten, şeker pancarı ve tütün gibi endüstri bitkileri ve bağcılık gelir. Fakat en çok ihracettiği toprak mahsulü mısır, buğday ve meyvadır. Hayvancılık ve bilhassa kümes hayvanları ile kereste ihraç maddeleri arasındadır.

Ekonomik hayatının esasını tarım meydana getirmekle beraber linyit, bakır, krom ve demir gibi madenler işletilir ve bazı endüstri kolları da gelişmiştir. (Bilhassa besin maddeleri endüstrisi, çimento ve kerestecilik). Yugoslavyanın Adria Denizinde geniş kıyıları vardır. Önünde birçok adalar sıralanan ve yer yer koy-

Şekil 70 — Arnavutluk halkından ikisi yerli kıyafetleri ile.

larla bezenmiş olan bu kıyıları gerçekte gemiciliğe çok elverişlidir. Fakat bu kıyılarıdaki limanlar iyi teşkilatlanmamıştır. Memleketin iç kısımlarıyla bağıntıları azdır. Kıyıya paralel sıralar halinde uzanan Dinar Dağları bu bağıntıyı güçleştirir. Bu yüzden denizcilik ve deniz ticaret filosu bakımından geri kalmış bir memlekettir. İhraç ve ithal ettiği eşyaların çoğu kara yolları ve başta Tuna olmak üzere nehir yollarıyla sevkedilir.

38 — ARNAVUTLUK :

Balkan Yarımadasının batısında Yugoslavya ile Yunanistan arasında çok dağlık bir memlekettir. Genişliği bizim Trakyadan biraz daha fazla, 29 000 kilometre kare kadardır. Nüfusu ise 1 milyonu geçer. (1935 te 1,2 milyon). Nüfus ve yüzölçümü bakımından olduğu gibi, ekonomik rolü bakımından da Balkanların en geri kalmış bir memleketidir. Başşehir 30 000 nüfuslu Tirandır. Ekonomisinin en önemli kolu hayvancılıktır. Çok dağlık olduğundan tarım ancak bazı bölgelerde yapılabilir. Arnavutluk bazı maden kaynaklarına sahiptir.

ÖDEV VE SORULAR

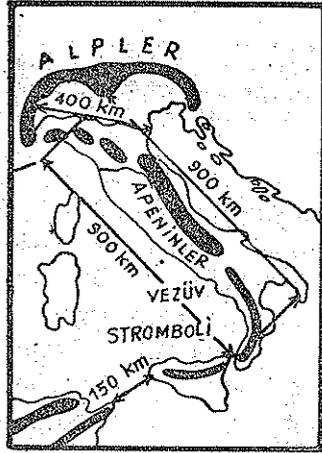
- 1 — Şekil 56'yı inceliyerek Balkan Yarımadasının yüzey şekillerini açıklayınız.
- 2 — Yarımadaanın muhtelif kısımlarının yağış ve sıcaklık durumunu Şekil 59'u inceliyerek belirtiniz.
- 3 — Şekil 62 ve 66'yı inceliyerek Yunanistan ve Bulgaristanda nüfus dağılımını Coğrafya O. II. — 57

- 4 — Şekil 64 ve 67 den faydalanarak Yunanistan ve Bulgaristanın tarım mahsullerinin neler olduğunu açıklayınız.
- 5 — Balkan Memleketlerinin ekonomik hayatları arasında ne gibi farklar ve benzerlikler vardır?

İTALYA

39—KONUMU, BOYUTLARI:

İtalya, kuzeyde yüksek Alp Dağlarıyla Avrupaya bağlanır. Adria ve Tiren Denizleri arasında güneye doğru bir köprü gibi uzanır. Eni 100-200 kilometre, fakat boyu 1100 kilometreyi geçen bir yarımadadır. İtalya Yarımadası ye bu yarımadadan dar bir boğazla ayrılmış bulunan Sicilya adası Akdenizin güney kıyılarına çok yaklaşıp. Sicilya ile Tunus arasındaki boğazın genişliği 150 kilometreden azdır. Böylece İtalya Yarımadası, Akdenizi doğu ve batı havzaları olmak üzere iki parçaya böler.

Şekil 71 — İtalyanın boyutları ve engebeliği.

Şekil 72 — İtalyada volkanlar ve deprem bölgeleri.

İtalya Cumhuriyeti gerek nüfusu, gerekse ekonomik hayatıyla bütün Akdeniz memleketlerinin başında gelir. Diğer taraftan kuzeyde yüksek dağ sıralarının bulunmasına rağmen Orta ve Batı Avrupa memleketlerine de sıkı bir şekilde bağlıdır.

İtalya, Birinci Dünya Harbinden sonra yıkılmış olan Avusturya - Macaristan İmparatorluğundan bazı yerler alarak genişlemiş ve yüzölçümü 310 000 kilometre kareyi bulmuştu. İkinci Dünya Harbinden mağlup ve çok zarar görmüş olarak çıktı. Aradan pek az zaman geçtiği halde şimdi yeniden eski canlılığını kazanmıştır. Nüfusu 48 milyon (1954 te) kadar, yüzölçümü 301 000 km karedir.

İtalya gerek tabiat şartları, gerek nüfusu ve ekonomik hayatı bakımından birbirinden farklı iki bölgeye ayrılır: 1) Kuzey İtalya; 2) Yarımada ve adalar.

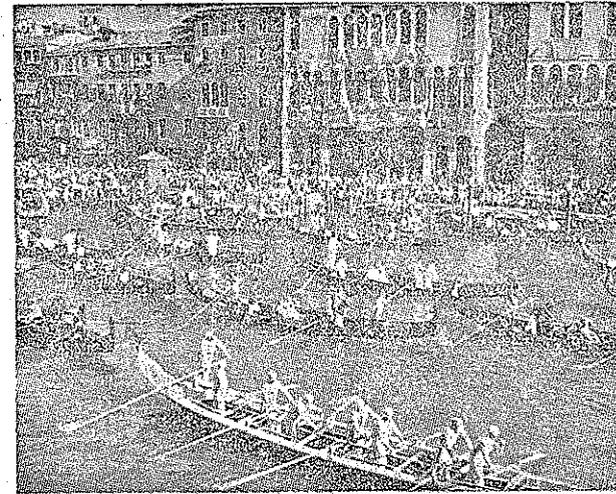
40—KUZEY İTALYA:

Burası yarımadanın kıtaya bağlandığı bölgedir. Kuzeyde Fransa, İsviçre ve Avusturya sınırları boyunca Alp Dağları yayılır. Bu dağların geniş bir kısmı 4000 - 4500 metreyi aşan bazı yüksek tepelerle beraber İtalyan topraklarında kalır. Alplerin güneyinde İtalyanın en büyük düzlüğü ve her bakımdan en canlı bölgesini meydana getiren Po Ovası yer alır. Po ovası güneyde de Apenin Dağlarıyla çevrilmiştir. Yalnız doğuda Adria Denizinin kuzey kısmına açılır.

Alpler çok yüksek olmakla beraber, İtalyanın kuzeyinde bu memleketle Orta Avrupa memleketleri arasında aşılması güç bir engel durumunda değildir. Birçok geçitler verir. Bu geçitler ve tüneller sayesinde İtalya, İsviçre, Avusturya ve Fransa gibi kuzey komşularına şoseler ve demiryollarıyla bağlanmıştır. Alplerden inen irili ufaklı akarsular Po Ovasının en büyük akarsuyu olan Po'ya karışır. Bazıları ise doğrudan doğruya Adria Denizine dökülürler. Bu akarsular Alp Dağlarından oldukça dik yataklar boyunca inerler. Bilhassa ilkbaharda eriyen karlarla çok su taşırlar. Hem yüksek dağlardan geldikleri, hem de eğimleri fazla olduğu için çok miktarda alüvyon taşırlar. İşte Po Ovası bu akarsuların getirdiği alüvyonların siğ Adria Denizine yığılmasıyla meydana gelmiştir. Bugün de başta Po olmak üzere, Alplerden gelen akarsular ovayı durmadan ilerletmektedirler.

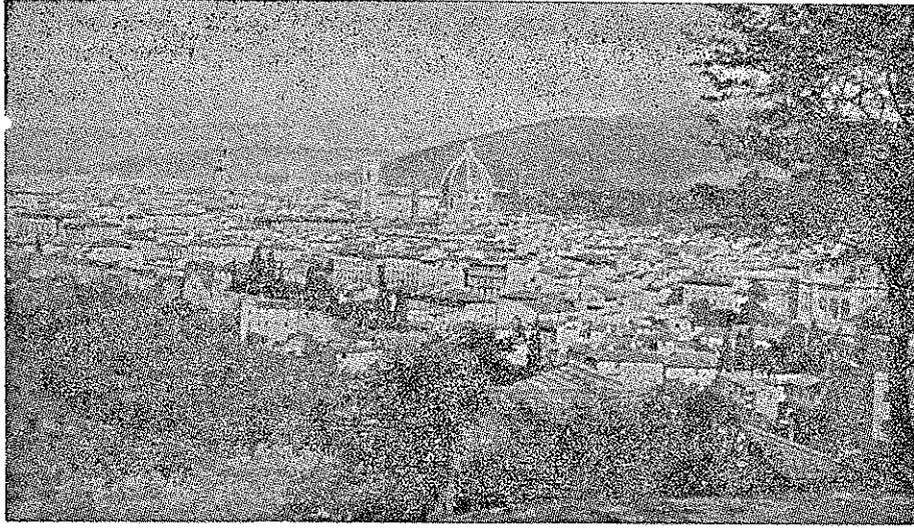

Şekil 73 — Milánodan bir manzara. Şehrin büyük bir şörete sahip büyük kilisesi. Milánonun nüfusu 1 milyonu aşan mühim bir endüstri ve ticaret merkezidir.

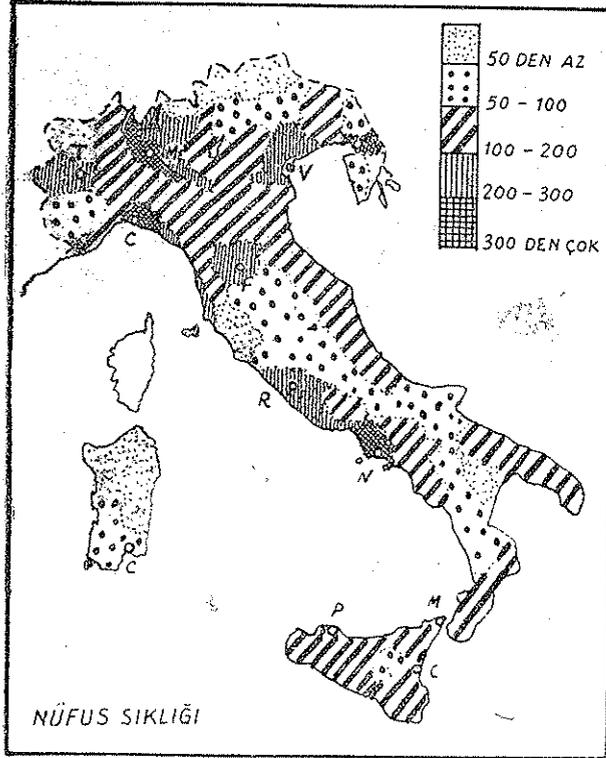
Şekil 74 — Bir şenlik sırasında Venedikten bir manzara.

Bugün de başta Po olmak üzere, Alplerden gelen akarsular ovayı durmadan ilerletmektedirler.

Şekil 75 — Floransa. Nüfusu 400 000 i bulan bu şehir bilhassa sanat eserleriyle meşhurdur ve Rönesansın beşiği sayılır.

Po Ovası üç taraftan kapalı olduğu için İtalyanın diğer yerlerine nazaran az çok kara iklimi gösterir; yani yazlar sıcak, kışlar da soğuktur

Şekil 76 — İtalyada nüfus sıklığı.

gelir. Bu endüstri ovanın ortasında en kalabalık şehir olan Milânoda (bir

milyardan fazla nüfus) ve Alplerin eteğindeki diğer birçok kasaba ve şehirlerde toplanmıştır. İpekçilik ve ipekli dokumada İtalya, Avrupada birinci, Japonya ve Çinden sonra da dünyada üçüncü gelir. Fakat yünü ve pamuklu dokumacılıkta aynı durumu göstermez. Bunların hammaddesini dışarıdan alır. Bununla beraber gene de Avrupada dördüncü gelir. Maden çıkarımı önemli değildir. Çünkü İtalyanın maden kaynakları fakirdir. Kömür hiç yoktur. Elbe adasında bir miktar demir çıkarılırsa da kâfi gelmez. Diğer birçok madenler de ya hiç yoktur, yahut çok azdır. Buna rağmen İtalya endüstri alanında ilerlemiştir ve nüfusunun % 30 kadarı endüstride çalışır. Bu gelişmede beyaz kömürün rolü önemli olmuştur. İtalya «beyaz kömür» adı verilen akarsudan elektrik kuvveti elde etmekte Avrupada en başta gelen memleketlerden biridir. Buzullar ve karlarla beslenen ve kuvvetli bir eğimle Alplerden inen akarsular, elektrik elde etmeye çok elverişlidir. Maden endüstrisi için gerekli hammaddelerden birçoğu dışarıdan satın alınır. Bu bakımdan en önemli merkezler Torino (750 000 nüfus) ve Milânodur. Burada otomobil, tarım aletleri, uçak, elektrik araçları gibi makineler yapılır.

Po Ovasında hem çeşitli toprak ürünleri yetiştirilir, hem de burası İtalyanın en önemli endüstri bölgesidir. Ovanın başlıca mahsul-leri buğday, pirinç, mısır, şeker pancarı ve kenevirdir. Bütün Ovanın büyük bir kısmı, başta buğday olmak üzere, bu mahsullere ayrılmıştır. Bunlardan başka ova ile kenarlarıdaki dağların birleştiği yerlerde bağcılık, hayvancılık ve bilhassa ipek böcekçiliği yapılır. Endüstriye gelince, bu bakımdan dokuma endüstrisi başta

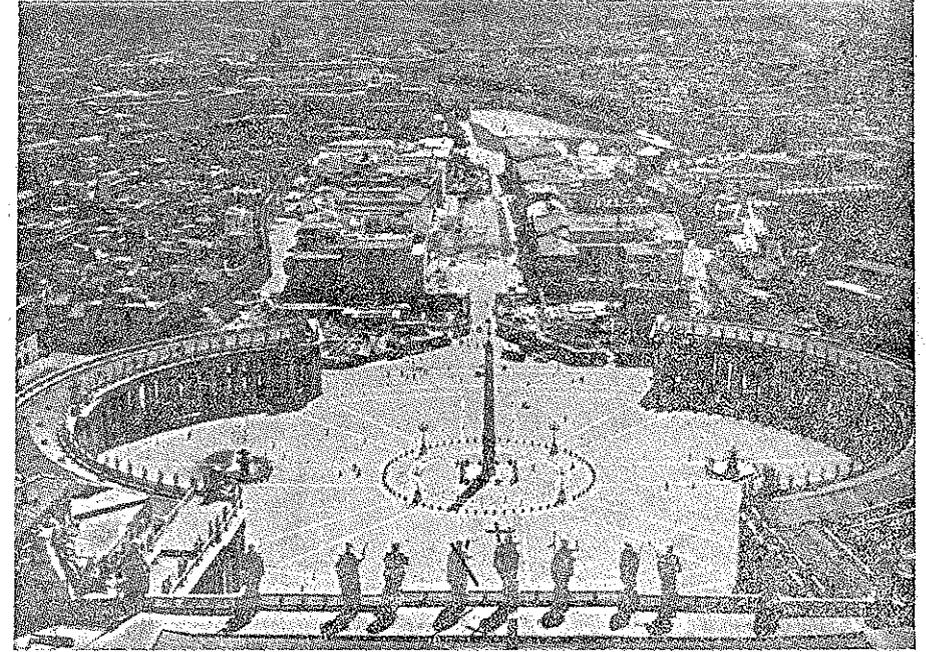
gelir. Bu endüstri ovanın ortasında en kalabalık şehir olan Milânoda (bir

milyardan fazla nüfus) ve Alplerin eteğindeki diğer birçok kasaba ve şehirlerde toplanmıştır. İpekçilik ve ipekli dokumada İtalya, Avrupada birinci, Japonya ve Çinden sonra da dünyada üçüncü gelir. Fakat yünü ve pamuklu dokumacılıkta aynı durumu göstermez. Bunların hammaddesini dışarıdan alır. Bununla beraber gene de Avrupada dördüncü gelir. Maden çıkarımı önemli değildir. Çünkü İtalyanın maden kaynakları fakirdir. Kömür hiç yoktur. Elbe adasında bir miktar demir çıkarılırsa da kâfi gelmez. Diğer birçok madenler de ya hiç yoktur, yahut çok azdır. Buna rağmen İtalya endüstri alanında ilerlemiştir ve nüfusunun % 30 kadarı endüstride çalışır. Bu gelişmede beyaz kömürün rolü önemli olmuştur. İtalya «beyaz kömür» adı verilen akarsudan elektrik kuvveti elde etmekte Avrupada en başta gelen memleketlerden biridir. Buzullar ve karlarla beslenen ve kuvvetli bir eğimle Alplerden inen akarsular, elektrik elde etmeye çok elverişlidir. Maden endüstrisi için gerekli hammaddelerden birçoğu dışarıdan satın alınır. Bu bakımdan en önemli merkezler Torino (750 000 nüfus) ve Milânodur. Burada otomobil, tarım aletleri, uçak, elektrik araçları gibi makineler yapılır.

gelir. Bu endüstri ovanın ortasında en kalabalık şehir olan Milânoda (bir

milyardan fazla nüfus) ve Alplerin eteğindeki diğer birçok kasaba ve şehirlerde toplanmıştır. İpekçilik ve ipekli dokumada İtalya, Avrupada birinci, Japonya ve Çinden sonra da dünyada üçüncü gelir. Fakat yünü ve pamuklu dokumacılıkta aynı durumu göstermez. Bunların hammaddesini dışarıdan alır. Bununla beraber gene de Avrupada dördüncü gelir. Maden çıkarımı önemli değildir. Çünkü İtalyanın maden kaynakları fakirdir. Kömür hiç yoktur. Elbe adasında bir miktar demir çıkarılırsa da kâfi gelmez. Diğer birçok madenler de ya hiç yoktur, yahut çok azdır. Buna rağmen İtalya endüstri alanında ilerlemiştir ve nüfusunun % 30 kadarı endüstride çalışır. Bu gelişmede beyaz kömürün rolü önemli olmuştur. İtalya «beyaz kömür» adı verilen akarsudan elektrik kuvveti elde etmekte Avrupada en başta gelen memleketlerden biridir. Buzullar ve karlarla beslenen ve kuvvetli bir eğimle Alplerden inen akarsular, elektrik elde etmeye çok elverişlidir. Maden endüstrisi için gerekli hammaddelerden birçoğu dışarıdan satın alınır. Bu bakımdan en önemli merkezler Torino (750 000 nüfus) ve Milânodur. Burada otomobil, tarım aletleri, uçak, elektrik araçları gibi makineler yapılır.

milyardan fazla nüfus) ve Alplerin eteğindeki diğer birçok kasaba ve şehirlerde toplanmıştır. İpekçilik ve ipekli dokumada İtalya, Avrupada birinci, Japonya ve Çinden sonra da dünyada üçüncü gelir. Fakat yünü ve pamuklu dokumacılıkta aynı durumu göstermez. Bunların hammaddesini dışarıdan alır. Bununla beraber gene de Avrupada dördüncü gelir. Maden çıkarımı önemli değildir. Çünkü İtalyanın maden kaynakları fakirdir. Kömür hiç yoktur. Elbe adasında bir miktar demir çıkarılırsa da kâfi gelmez. Diğer birçok madenler de ya hiç yoktur, yahut çok azdır. Buna rağmen İtalya endüstri alanında ilerlemiştir ve nüfusunun % 30 kadarı endüstride çalışır. Bu gelişmede beyaz kömürün rolü önemli olmuştur. İtalya «beyaz kömür» adı verilen akarsudan elektrik kuvveti elde etmekte Avrupada en başta gelen memleketlerden biridir. Buzullar ve karlarla beslenen ve kuvvetli bir eğimle Alplerden inen akarsular, elektrik elde etmeye çok elverişlidir. Maden endüstrisi için gerekli hammaddelerden birçoğu dışarıdan satın alınır. Bu bakımdan en önemli merkezler Torino (750 000 nüfus) ve Milânodur. Burada otomobil, tarım aletleri, uçak, elektrik araçları gibi makineler yapılır.

Şekil 77 — Roma. St. Pierre meydanı, Tiber Nehri ve eski mahalleler. Romanın rolü tarih boyunca çok değişmiştir. İlkçağda Roma İmparatorluğunun merkezi idi. Daha sonra Katoliklerin kutsal merkezi haline geldi. Ortaçağlarda birçok kısımlara bölünen İtalyanın siyasal bakımdan birleşmesinden sonra da ülkenin başşehri oldu.

İtalyanın her tarafında olduğu gibi, Kuzey İtalyada da turizm faaliyeti çok canlıdır. Her yıl küçümsenmeyecek bir gelir sağlar. Manzaralarının güzelliğiyle nam almış bulunan Alpler ve bu dağların eteklerinde sıralanan göllerin (Maggiore, Como ve Garda) kıyılarında yer alan bir-

çok küçük kasabalar turistlerin en çok uğradıkları yerlerdendir. Bundan başka ovanın doğusunda Venedik şehri de İtalyanın en çok gezilen bir şehridir.

İşte bir yandan çeşitli tarım hayatı, öte yandan da endüstri hayatı sayesinde Po Ovası İtalyanın en kalabalık bir bölgesi haline gelmiştir. Nüfus sıklığı her yerde 100 den, hattâ bazı yerlerde 200-300 den fazladır.

41 — YARIMADA VE ADALAR:

Yarımada ve adalar dağlıktır. Alplerin kolu olan Apenin Dağları yarımadada bir baştan öteki başa kadar uzanır ve 3 kilometre genişlikteki Mesina Boğazından ötede, Sicilya adasında da devam ederler. Apenin-

Şekil 78 — Napoli ve Vezüv.

ler, Alpler kadar yüksek değildir; en yüksek zirveleri bile 3 000 metreyi aşmaz. Fakat bu dağlarda, bilhassa güney kısımlarında ve adalarda sık sık depremler olur; etkin volkanlara raslanır (Vezüv, Etna ve Stromboli gibi). Ovalar azdır. Bunlar kıyı boyunca veya dağların bazı çöküntü yerlerinde görülen birbirinden ayrı küçük ovalardır.

Yarımada ve adaların her tarafında, fakat bilhassa kıyılarda Akdeniz iklimi hâkimdir. Yazlar sıcak ve kurak geçer. Yalnız Apeninlerin Ti-

ren Denizinden gelen rüzgârları alabilen batı yamaçlarına bir miktar yağmur yağar. Kışlar ılık ve yağışlıdır. İklimine bağlı olarak yarımada ve adalarda Akdeniz bitkileri yetişir. Bağlar, zeytin, limon, portakal ağaçları her tarafta görülür. İtalya zeytin yağı çıkarımında İspanyadan sonra dünyada ikinci gelir.

İtalya denizcilikte ileri gitmiş bir memlekettir. İkinci Dünya Harbinden sonra ticaret filosunun beşte dördünü kaybetmiş olduğu halde yine de başlıca denizci memleketler arasında yer alır. Gemi inşa tezgâhları endüstrinin başında gelir (Spezin). Yarımada ve adalarda İtalyanın bazı önemli şehir ve limanları bulunmaktadır. Bunlar cumhuriyetin başşehri olan Roma (nüfusu 1,5 milyondan fazla), Po Ovasının iskelesi ve en önemli ihraç ve ithal limanı Cenova, Floransa, Birindizi, Vezüv Yanardağının yanbaşındaki Napoli (1 milyon). Sicilyada Palermo, Sardinya adasında Kaglari'dir. Şehirli nüfusun çokluğuna rağmen yarımada ve bilhassa adalarda nüfus sıklığı Kuzey İtalyadakinden daha düşüktür.

Dış ticaretinin büyük kısmını deniz yoluyla yapar. Dışarıdan satın aldığı başlıca şeyler, petrol, kömür gibi yakıtlar; çeşitli madenler, pamuk, yün, kereste, kauçuk gibi maddeler ve bazı besin maddeleridir. Dışarıya sattığı başlıca şeyler ise pamuklu ve ipekli dokumalar, sebze, Akdeniz meyvaları, şarap, otomobil, gemi ve bazı makinalardır. Türkiyenin dış ticaretinde oldukça önemli bir yeri vardır.

Ö D E V V E S O R U L A R

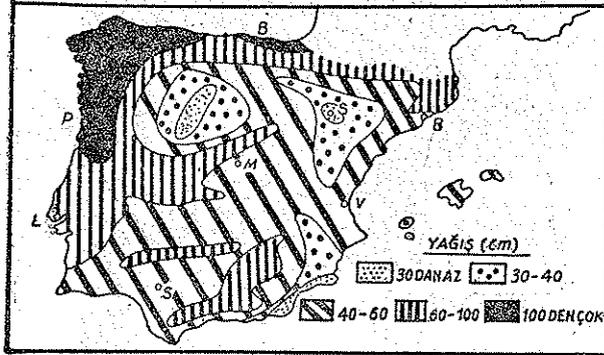
1 — İtalyanın Avrupa kıtasındaki yerini bir harta üzerinde inceliyerek gösterdiği özellikleri anlatınız.	4 — Şekil 76'yı inceliyerek hangi bölgelerin kalabalık, hangilerinin tenha olduğunu bulunuz. Bu farklar ne gibi sebeplerden ileri gelir?
2 — Kuzey İtalyayı anlatınız.	5 — İtalyanın dış ticaretini anlatınız.
3 — Güney İtalyayı anlatınız. Kuzey ve güney İtalya arasında ne gibi farklar vardır?	

İBER YARIMADASI

42 — GENEL BİLGİLER:

Akdeniz yarımadaalarının en büyüğü (600 000 km kare kadar) ve en kütleli olanıdır. İtalya ve Balkan yarımadaaları tamamen Akdeniz bölgesi içinde yer aldıkları halde, dört köşe şekliyle İber Yarımadasının batı ve kuzeybatısı Atlas Okyanusu ile çevrilmiştir.

İber Yarımadasında birbirinden farklı üç bölge seçilir: 1) Ortada Meseta adı verilen yüksek ve etrafı dağ sıralarıyla çevrili plâto lar yarım-

Şekil 79 — İber Yarımadasında yıllık yağış miktarları.

adanın yarısından fazlasını kaplar. Fakat bütün genişliğince tek bir plâto düzlüğü halinde değildir. Birtakım dağ sıralarıyla, birbirinden ayrı birkaç kısma bölünmüştür. 2) Yarımada etrafındaki yüksek dağlar. Bunlar kuzeyde Pirene ve Kantabriya dağları, güneyde Betik ve Siyerra More-

nalarıdır. 3) Kenarlarda yer alan küçük ovalar. Bunlar genel olarak akarsuların denize kavuştukları yerlerde meydana gelmiş kıyı ovalarıdır. Çoğu küçüktür. Fakat Endülüs Ovası gibi geniş olanları da vardır. İber Yarımadasının muhtelif kısımları iklim bakımından ayrılıklar gösterir. Kuzeybatıda Atlas Okyanusu kıyıları her mevsimi yağışlı bir bölgedir. Güney ve doğu kıyılarında Akdeniz iklimi hâkimdir. Dağlarla çevrili yüksek plâtolara, yani iç kısımlara gelince burası yarımadaanın en kurak ve aynı zamanda oldukça şiddetli bir kara iklimi görülen bölgesini meydana getirir. Bu iç kısımlar, memleketimizin İç Anadolu bölgesine yüzey şekilleri, iklim ve bitki örtüsü bakımından çok benzer.

Kurak bölgeler geniş yer kapladığı için her İber Yarımadasındaki akarsular memleketimizde de olduğu gibi, su bakımından fakirdir. Bilhassa yazın sular çok alçalır. Yalnız Atlas Okyanusuna dökülenler, bu

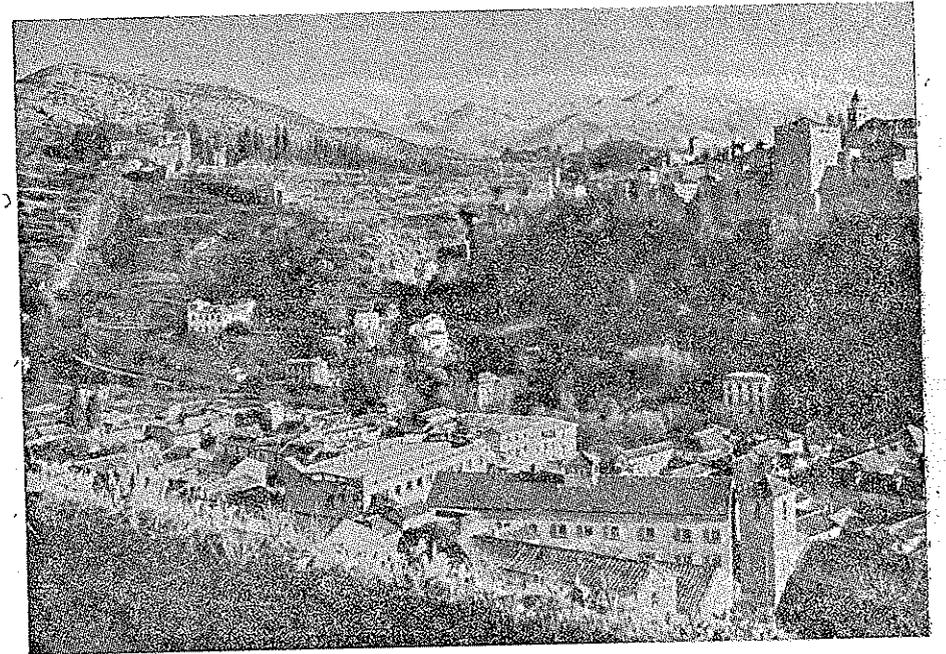
bölgelerin yağışlı olması sebebiyle her mevsimde bol su taşırlar. Yarımada nehirlerinden Ebro Akdenize dökülür. Guadalkuivir, Guadiana ve Tajo nehirleri Atlas Okyanusuna dökülürler.

İç kısımlar, memleketimizde de olduğu gibi, iştelerle kaplıdır. Ormanlara kıyıdağlarda ve bilhassa daha çok yağmur alan kuzeybatıda raslanır. Doğu ve güney kıyılarda da Akdeniz bitkileri yayılır.

İber Yarımadasında iki devlet bulunur: İspanya ve Portekiz.

43 — İSPANYA:

Yarımadaanın 5/6 sını kaplar. Yüzölçümü 500 000 kilometre kareyi biraz geçer. Nüfusu da 29 milyon (1954 te) kadardır.

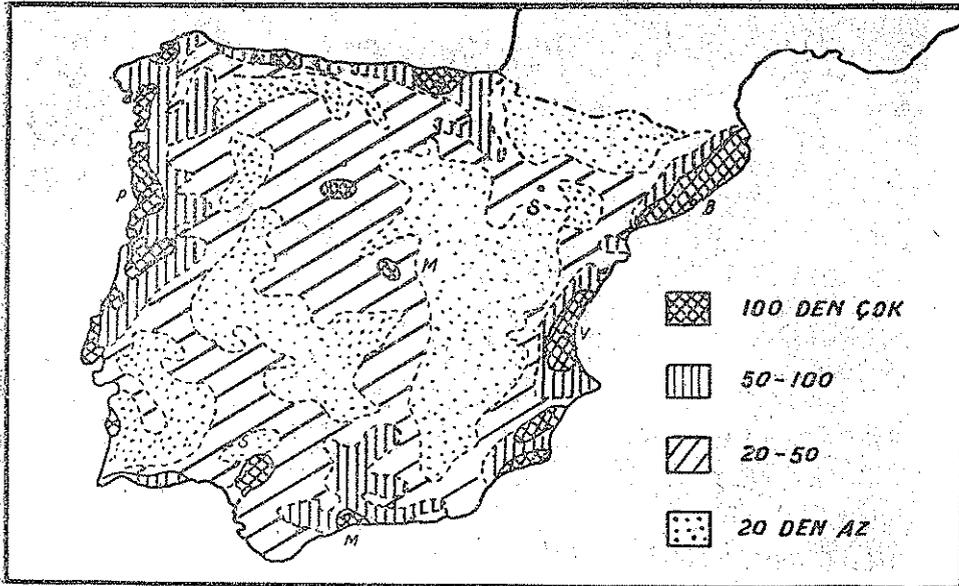
Şekil 80 — Bu resim Granada şehrini gösteriyor. Gerideki dağlar Siyerra Nevadalardır.

Ekonomi bakımından İspanya, yer yer bazı endüstri kollarının gelişmiş olmasına rağmen, daha çok bir tarım memleketidir. Nüfusunun en büyük kısmı tarımla uğraştığı gibi, ihracatının 2/3 ünü de tarım ürünleri meydana getirir. Yüzey şekilleri ve iklim, bölgeden bölgeye değişik şartlar gösterdiği için ekonomik hayat ve bilhassa tarım işleri de her yerde birbirine uymaz. İç kısımlarda yer alan Meseta'nın nispeten kurak ve kara iklimi hüküm süren bir bölge olduğunu öğrenmiştik. Burası, bizim İç Anadolumuzda da olduğu gibi, bilhassa tahıl bölgesidir. Aynı zamanda koyun ve keçi gibi küçük baş hayvanlar da beslenir. Burası, yünü çok makbul olan Merinos koyunlarının vatanıdır. Başşehri Madrid (1,4 milyon) burada, Meseta'nın tam orta yerinde kurulmuş büyük bir

Şekil 81 — Madrid.

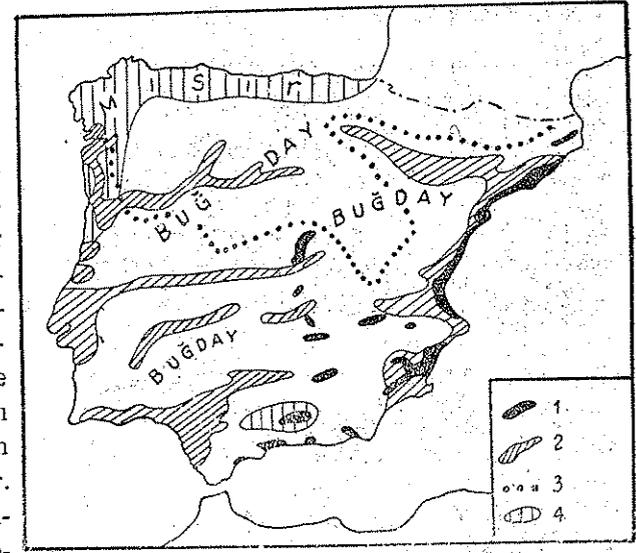
şehirdir. Akdeniz kıyıları-
nda akarsuların ağızlarında
meydana gelmiş bulunan kü-
çük alüvyon ovaları, bu kü-
çük akarsular üzerinde ku-
rulan barajlar sayesinde ku-
rak yaz aylarında sulanır.
Kıyıların en zengin alanları-
nı meydana getiren bu ova-
lara İspanyada **huerta** adı
verilir. Huertalarda her
türlü sebze, pirinç, şekerka-
mışı ve diğer ürünler yeti-
ştirilir. Bundan başka kıyı-
nın her tarafında bağlar,
zeytinlikler, limon, portokal,
mandalina gibi çeşitli Ak-
deniz bitkileri yetişmekte-
dir. Bu bölgenin başlıca
şehirleri Barcelona (1,2 mil-
yon), Valencia, Malaga ve
Sevillâdır. İspanyanın e n
yağışlı bölgesi olan, kuzey-
batısı orman bölgesidir. Bu-
rada aynı zamanda büyük

Şekil 82 — Nüfus sıklığı.

baş hayvanlar da bes-
lenir. Başlıca şehirleri
Bilbao, Oviedo ve San-
tanderdir.

İspanya maden kay-
nakları bakımından ol-
dukça zengin bir memle-
kettir. Çeşitli madenler
kuzey ve güneyde top-
lanmıştır. Kuzeyde Ovi-
edoda kömür, Bilbao ci-
varında demir, güneyde
Siyerra Morena Dağları
civarında bakır, kurşun
ve cıva bulunmaktadır.
İki endüstri kolu önem-
lidir. Biri, kömür ve de-
mir yataklarının bulun-
duğu yerdeki maden en-
düstrisi; diğeri Ebro vâ-
disi boyunca, yani Kata-

Şekil 83 — İber Yarımadasında tarım: 1 — Huer-
talar; 2 — Bağlar; 3 — Zeytinliklerin kuzey sı-
nırı; 4 — Mısır bölgesi.Şekil 84 — Lizbon. Geniş ve derin Tajo Nehri halicinde kurulmuş olan bu şehir
Yeniçağların keşifler devresinde dünyanın en zengin şehirlerinden biri olmuştur.

Şekil 85 — Pazarda alışveriş yapan Portekizliler.

nın batısında yüzünü Atlas Okyanusuna çevirmiş 8,7 milyon (1954 te) nüfuslu, nispeten küçük (93 000 km²) bir memleketdir. Avrupa kıtasının en batı ülkesidir. Memleketi ortadan kesen Tajo Nehri, denize döküldüğü yerde geniş bir haliç meydana getirir. Bu haliç üzerinde başşehir Lizbon (800 000 nüfus) kurulmuştur. İkinci büyük şehri ve limanı daha kuzeydeki Oportodur.

Portekiz, İspanyaya nazaran fakir bir memleketdir. Ekonomisi bilhassa tarıma dayanır. Fakat tarım hayatının da yalnız iki kolu ilerlemiştir: a) Bağcılık ve buna bağlı olarak şarapçılık; b) Mantar meşesi ağacından elde edilen mantar. Şarap ihracatında Fransa, İtalya, Cezayir ve İspanyadan sonra gelir. Mantar ihracatında ise dünyada birincidir. Bundan başka balıkçılık da çok önemlidir ve ticarete kıymetli bir ihraç maddesidir.

İspanya ve Portekiz, Ortaçağlardan son çağa kadar, dünyanın ve bilhassa denizlerin keşfinde büyük roller oynamış, birçok koloniler kurmuş iki memleketdir. Bugün Brezilyada Portekizce, Güney Amerikanın diğer ülkeleriyle Orta Amerikada İspanyolca konuşulması bununla ilgilidir. Hâlen İspanyanın elinde ancak Afrikada bir iki sömürge kalmıştır. Buna karşılık Portekiz, kayıplarına rağmen, büyük kısmı Afrikada olmak üzere, hâlâ daha geniş sömürgelere sahiptir (2 milyon kilometrekare, 13 milyon nüfus).

Ö D E V V E S O R U L A R

- 1— İber Yarımadasında tabiat şartları nasıldır? Bilhassa iklim (Şekil 79) ve bitki örtüsü üzerinde durunuz.
- 2— İber Yarımadasının iç kısımlarıyla Anadolu'nun iç kısımları arasında, tabiat şartları bakımından ne gibi benzerlikler vardır? Bunun sebepleri nelerdir?
- 3— İspanya ve Portekizin ekonomik hayatlarını karşılaştırınız. Buna yaparken Şekil 83 ten faydalanınız.

lonya bölgesinde kurulmuş olan dokuma endüstrisidir.

İhracettiği başlıca maddeler şarap, zeytin yağı, Akdeniz meyvaları, mantar ve madenlerdir. İthal ettiklerine gelince bunların başında petrol, çeşitli makineler, pamuk gelmektedir. Ticaretini en çok İngiltere, Fransa ve Amerika ile yapar.

44—PORTEKİZ:

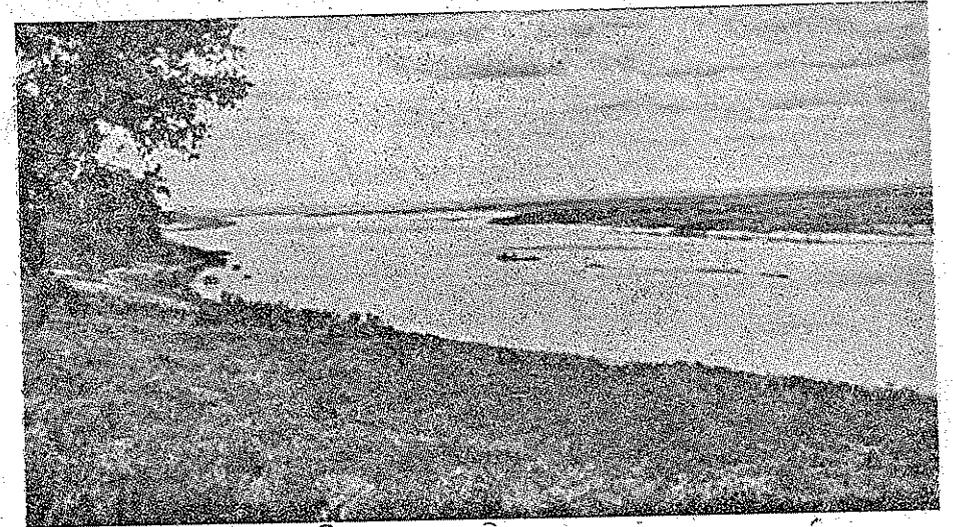
İber Yarımadası-

XIII. D E R S

SOVYETLER BİRLİĞİ

45—SOVYETLER BİRLİĞİ:

Yeryüzünün en geniş ülkesidir. Birliğe dâhil bulunan memleketlerin yüzölçümleri toplamı Avrupa kıtasının iki katından fazladır. 22,2 milyon kilometre kareyi bulur. Bu geniş ülkede 210 milyon (1954 te) kadar insan yaşar. Fakat bu insanlar milliyet, dil, din ve yaşayış şekilleri bakımından birbirinden farklı birçok gruplar meydana getirir. Sovyetler Bir-

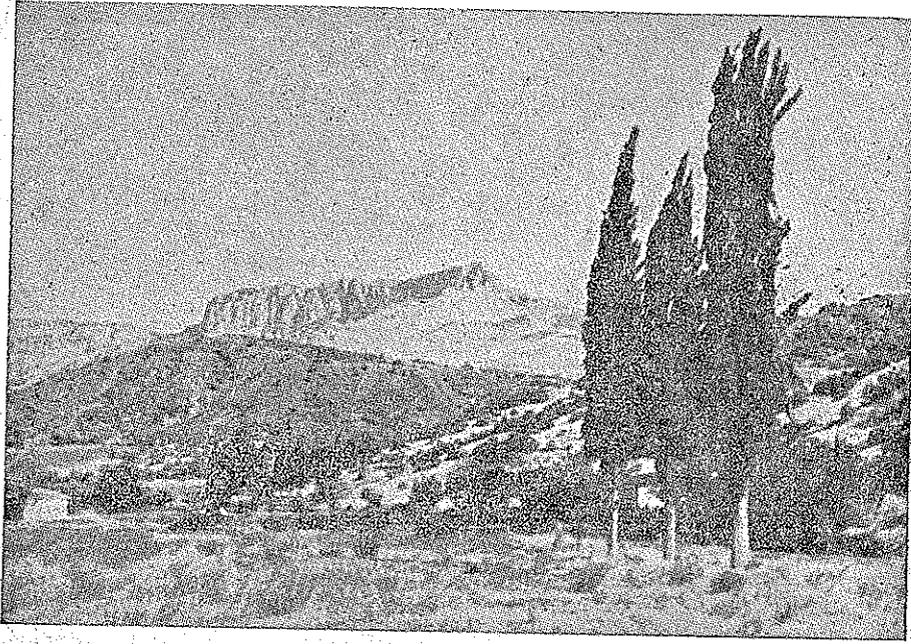
Şekil 86 — Volga Nehri. Resimde nehrin iki tarafında uzanan Doğu Avrupa düzlükleri de görülmektedir.

liğin Asya kıtasında kalan kısımlarını geçen seneki derslerimizde incelemiştik. Bu dersimizde inceliyecek olduğumuz Avrupa kısmı, yüzölçümü itibarıyla bütün Sovyetler Birliğinin dörtte biri kadardır. Fakat nüfusun 150 milyona varan büyük kısmı bu Avrupa topraklarında yaşar.

Sovyetler Birliği, eski Çarlık Rusyasının 1917 yılında tarihe karşımasıyla onun yerinde kurulmuş bir devlettir. Birtakım Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleriyle bunlara bağlı daha küçük cumhuriyetler ve merkezden idare edilen bazı bölgelerden meydana gelen bir birliktir. Birliğin genel başşehir Moskova'dır.

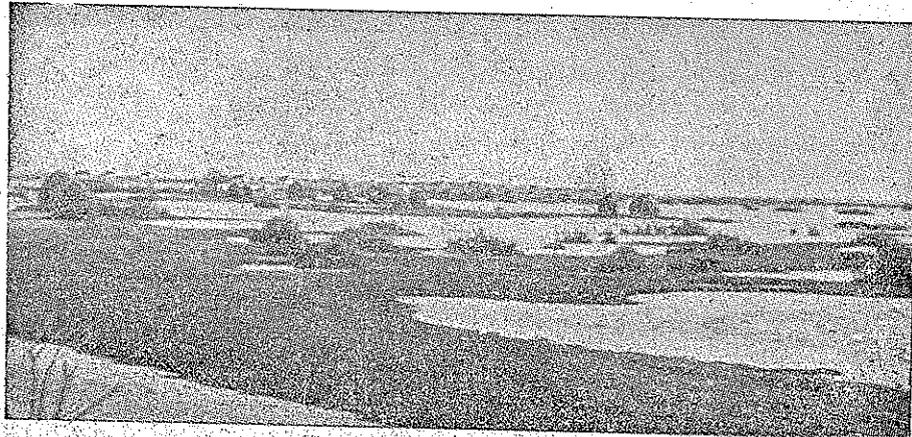
46 — TABİAT ŞARTLARI:

Rusyada yüzey şekillerinin ana özelliği sadeliğidir. Hartaya dikkat edecek olursak, Sovyetler Birliği Avrupa topraklarının geniş düzlükler-

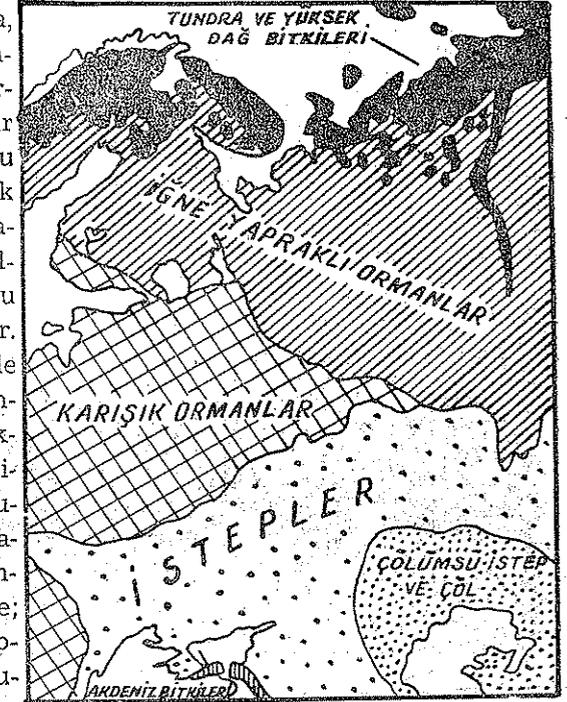
Şekil 87 — Yayladağ. Kırımın güneyinde 1500 metreye kadar çıkan bu dağlar Alplerin bir koludur. Denize dik bir şekilde inerler. Bunların Karadenize inen etek kısımları bitki örtüsü (servilere dikkat ediniz) ve iklimiyle Akdeniz kıyılarına benzer.

den meydana geldiğini görürüz. Dağlara ancak kenarlarda raslanır. Bunlar doğuda Asya ile Avrupa arasında sınır sayılan Ural Dağlarıyla güneyde Asya topraklarında kalan Kafkas Dağları ve Kırım Yarımadasın-

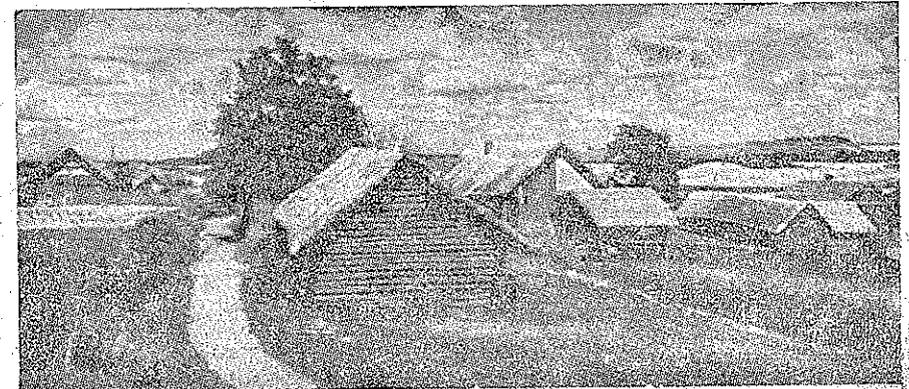
Şekil 88 — Pripet bataklıkları. Beyaz Rusya ile Ukrayna arasında geniş bir alan kaplıyan Pripet bataklıkları.

daki dağlardır. Geniş sahalar ovalardan ve az yüksek plâtolardan meydana gelir. 4 milyon kilometre kare gibi bir genişliğe sahipolan bu düzlüklerin hiçbir yeri 450 metreden daha yüksek değildir. Kuzeybatıda bir araya toplanmış olan birtakım göller (en büyükleri Ladoga, Onega ve Peipus); orta kısımlarda akarsular tarafından parçalanmış olan bazı plâtolar (Valday ve Volga plâtoları) bu geniş düzlüklerin yeknesak manzarasını bir dereceye kadar değiştirirler. Yüzey şekillerinin bu derece sade oluşu iklim üzerinde de tesir eder. Sovyetler Birliğinde iklim de çok sadedir. Çünkü bu memlekette dağların ve yüksekliklerin sebeb olduğu iklim değişikliklerine raslanmaz. Halbuki memleketimiz, genişliği bakımından Sovyetler Birliğinden çok küçük olduğu halde; çeşitli iklim tiplerine sahiptir. Sovyetler Birliğinde Kuzey Buz Denizi kıyılarından Hazar ve Karadeniz kıyılarına

Şekil 89 — Doğu Avrupada bitki örtüsü.

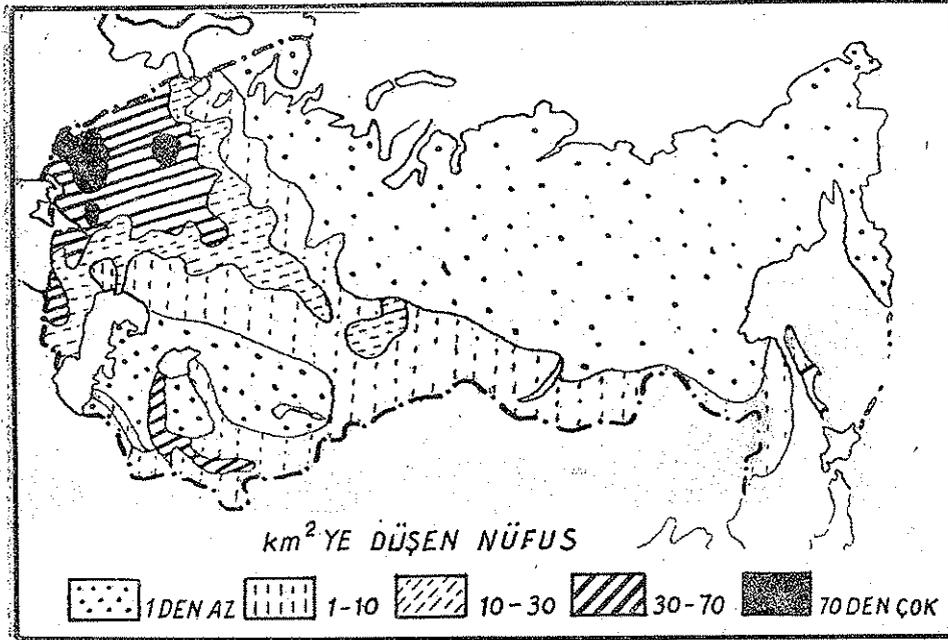
kadar iklimin ana özelliği şiddetli bir kara iklimi olmasıdır. Yani kışlar çok soğuk ve kurak, yazlar ise sıcak ve yağışlıdır. Değişen şey sadece mevsimlerin süresidir. Kuzeyde ve bilhassa kuzeydoğuda kış yılın hemen hemen tamamını kaplar; yaz birkaç haftadan ibarettir. Güneye doğru gittikçe kışlar kısa ve daha az soğuk, buna karşılık yazlar daha uzun ve daha sıcak olmaya başlar. Sovyetler Birliğinde iklimin ikinci bir özelliği de bu değişikliklerin

Şekil 90 — Tipik bir Rus köyü.

birçok memleketlerde olduğu gibi, yalnız kuzeyden güneye doğru değil, aynı zamanda batıdan doğuya doğru olmalıdır. Yani memleketin en soğuk bölgeleri en kuzeyde değil, kuzeydoğudadır. Aynı paralel dairesi üzerinde bulunan iki yerden daha doğuda olanında kışlar daha soğuk, yazlar daha sıcaktır. Bu hal doğuya gidildikçe deniz tesirlerinin azalmasından ileri gelir.

Geniş Doğu Avrupa düzlüklerinde kıtanın en büyük ve en çok su taşıyan akarsuları yer alır. Fakat bütün bu akarsular kışın her yerde donarlar. Donma süresi kuzeydoğuda en fazladır ve altı ayı geçer. İlk-

Şekil 91 — Sovyetler Birliğinde nüfus sıklığı.

'baharda karların erimesiyle kabarırlar, seviyeleri metrelerce yükselir. Yazın yağmurlarla beslenebilir, fakat sıcaklığın sebeb olduğu buharlaşma ile su kaybederler, seviyeleri alçalır. Sonbaharda, karlardan evvel yağın yağmurlarla tekrar kabarmaya başlarsa da, hemen bastıran soğuklarla erkenden donarlar ve ilkbahar aylarına kadar buzlarla kaplanırlar. Bu akarsuların en önemlileri Volga (Avrupa kıtasının en uzun ve en çok su boşaltan akarsuyudur); Don, Dnyep, Dnyestr, Dvina ve Peçoradır.

Sovyetler Birliğinde bitki örtüsü kuzeyden güneye doğru sıralanan şeritler halindedir. Kuzey Buz Denizi kıyılarında tundralar yer alır. Tundranın güneyinde büyük bir orman kuşağı başlar. Ormanlar üç Türkiye büyüklüğünde yer kaplar. Orman kuşağının güneyinde istepler uzanır. Rusyanın en zengin toprakları ve en verimli tarım alanları bu bölgede yer alır. Fakat Hazar Denizinin kuzey kıyılarına doğru gidildikçe yağışlar azaldığından, bu çevredeki istepler yarı çöl halindedir.

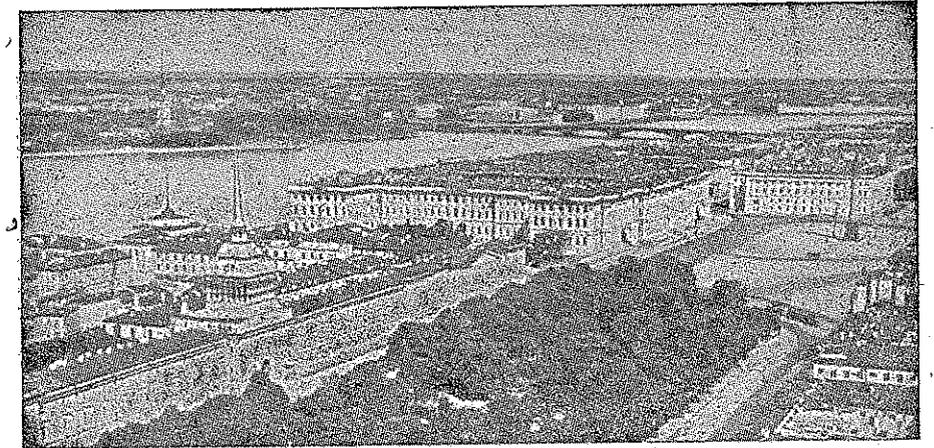
47 — NÜFUS VE ŞEHİRLER:

Sovyetler Birliği Avrupa toprakları nüfusunun en büyük kısmını İslâvlar meydana getirir. Bunlar arasında da sayıları en fazla olan Büyük Ruslardır. Güneybatıda Ukraynalılar, batıda Polonya sınırı boylarında

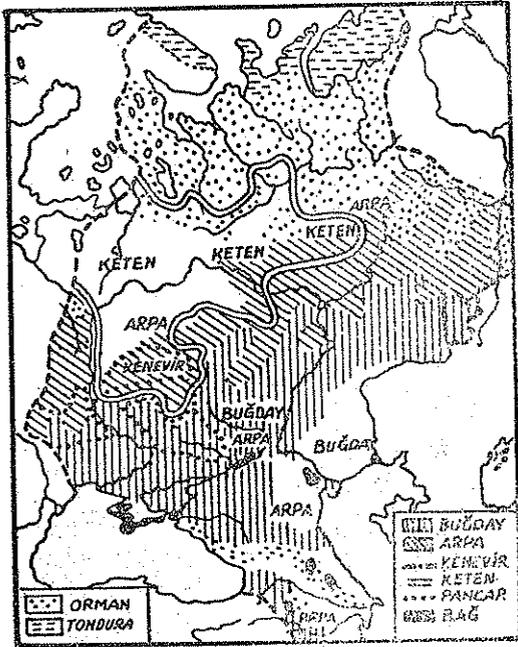
Şekil 92 — Moskovadan bir manzara.

Beyaz Ruslar yaşarlar. İslâvlardan sonra sayıca Türkler gelir. Bunlar Volga boylarında, Kırım ve Hazar Denizi kuzeyinde yaşarlar. Fakat

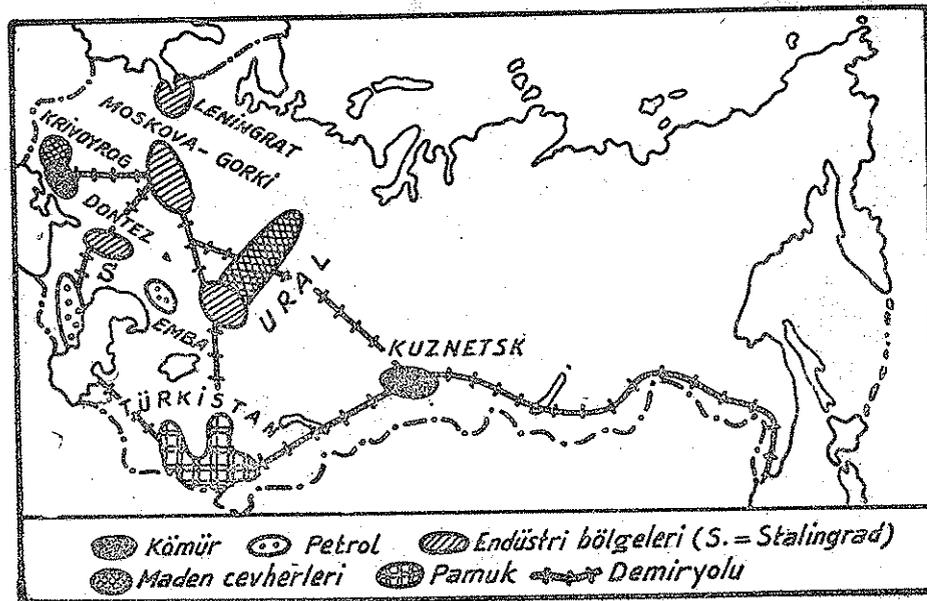
Şekil 93 — Leningrad.

Türklerin daha çoğu, geçen seneki derslerimizde öğrendiğiniz gibi, Birliğin Asya topraklarında kalır. Türk ırkına mensup muhtelif gruplar, bu ülke nüfusunun % 13'ünden çoğunu meydana getirirler.

Şekil 94 — Sovyetler Birliğinin Avrupa ve Kafkasya kısmında tarım.

Başşehir Moskova (4 milyondan fazla), batıda Baltık kıyısında Leningrad (3 milyondan fazla), Orta Rusyada Gorki (500 000 den fazla), Tula, Ukraynada Kiyef ve Harkof (her ikisi de 800 000 den

Şekil 95 — Sovyetler Birliğinde hammadde ve endüstri bölgeleri.

Avrupa kısmında ortalama nüfus sıklığı 25-30 kadardır. Fakat Orta Rusya, Karadeniz kıyıları, Uralların endüstri bölgeleri gibi bazı yerlerde nüfus sıklığı 50-100 arasındadır. Buna karşılık Hazar Denizinin kuzey kıyıları, Buz Denizi kıyıları, Ormanlar bölgesinin kuzeydoğu tarafları gibi yerler tenhadır. Şehirli nüfus son yıllarda çok artmıştır. Birçok şehirlerin nüfusu 100 bini geçer. Fakat bununla beraber köylerde oturan ve tarımla uğraşan nüfusun oranı yarıdan daha fazladır. Başlıca şehirler şunlardır: Başşehir Moskova (4 milyondan fazla), batıda Baltık

fazla), Karadeniz bölgesinde Odesa (600 000), Nikolayevsk, Sivastopol, Rostof ve Zaporoje, Volga boylarında Stalingrad, Kuybişef, Saratof; Hazar kıyısında Astrakan; Beyazdeniz kıyısında Arhangel'sk; Ural bölgesinde Perm, Çelyabinsk, Sverdlovsk. Bütün bu şehirler son yıllarda gelişmiş olan çeşitli endüstrilerin merkezleridir.

48 — EKONOMİ:

Rusya eskiden beri büyük bir tarım memleketi olarak tanınır. Fakat son yıllarda endüstri de gelişmiştir. Bugün Sovyetler Birliği, dünyanın en önemli tarım memleketlerinden olduğu gibi, yine dünyanın başta gelen endüstri memleketlerinden biridir.

En çok tahıl ekilir. Yılda ortalama olarak 40 milyon ton buğday, 20 şer milyon ton çavdar ve yulaf üretimiyle, bu üç üründe dünyada birinci gelir. Ekim alanı bilhassa istepler bölgesindeki kara topraklardır. Bunlardan başka şeker pancarı, patates, keten gibi endüstriyel ürünler de elde edilir. Patates ve şeker pancarında da dünyada en başta gelen memleketlerdendir. Sovyetler Birliğinin diğer zenginliği de memleketin hemen yarısını kaplayan ormanlarıdır. Bu ormanların yarıdan fazlası işletilmektedir. Ayrıca orman bölgesinde yaşayan, kürkleri kıymetli çeşitli hayvanlar da diğer bir zenginlik kaynağıdır.

Maden kaynakları çok çeşitlidir. Kömür en çok aşağı Don (Donbas), Moskova ve Urallar bölgesinde çıkarılır. Yıllık çıkarım, Sibiryadaki yataklarla beraber 300 milyon tonu aşar. Asya topraklarından bilhassa Kafkasyada çıkarılan petrolün yıllık istihsalı 40-50 milyon ton kadardır. Demir en çok Dnyepir Nehrinin aşağı kısımlarında Krivoyrog'da çıkarılır. Demir ve çelik endüstrisinde Amerikadan sonra ikinci gelir. Elektrik enerjisi istihsalinde de yine Amerikadan sonra dünyada ikinci yeri alır. Bunlardan başka bakır, kurşun, alüminyum, krom ve kıymetli madenlerden altın, gümüş, plâtin, uranyum, manganer çıkarımı çok önemlidir.

Endüstri için gerekli zengin hammadde kaynaklarına sahiptir. Buna dayanarak son yıllarda her çeşit endüstri kolu kurulmuştur. Yukardaki sayfalarda adlarını öğrenmiş olduğunuz şehirler ve bunların civarı çeşitli maden, dokuma ve besin endüstrilerinin toplandığı yerlerdir (Şekil: 95).

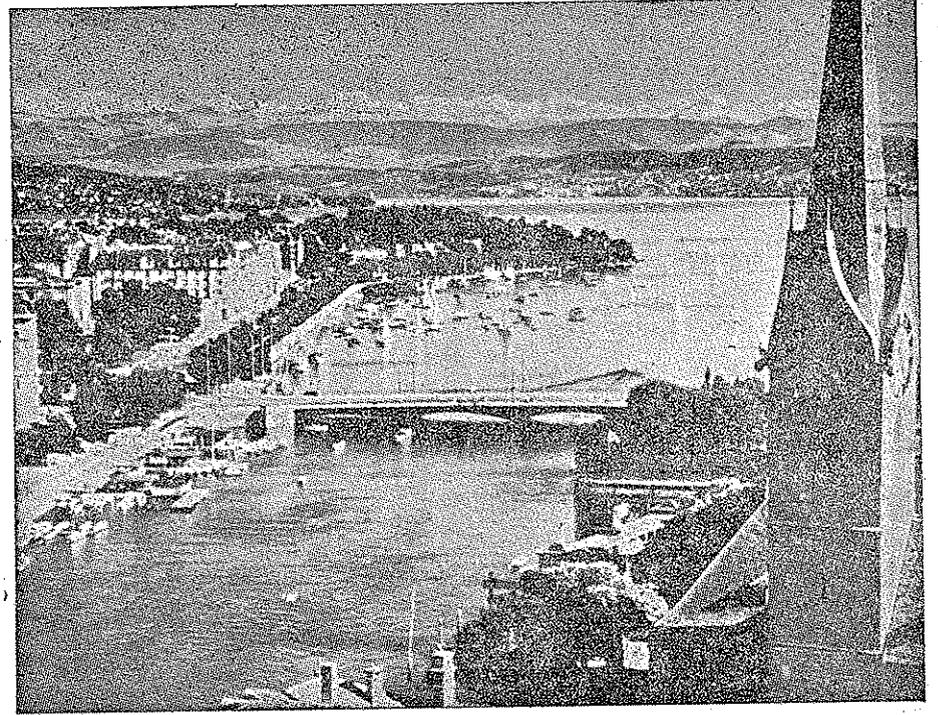
Sovyetler Birliğinde dış ticaret devletin inhisarındadır. Dışarıya kereste, petrol, kükürt, tahıl ve ayrıca bazı Asya memleketlerine endüstri eşyaları satar. Buna karşılık kauçuk, kalay ve yün gibi hammaddelerle, kahve, çay ve en çok endüstri eşyaları ve bilhassa makina satın alır. Memleketimizle Sovyetler Birliği arasında ticaret çok önemlidir.

ÖDEV VE SORULAR

- 1—Sovyetler Birliğinin iklimini anlatınız. Ne gibi özellikleri gösterdiğini belirtiniz.
- 2—İklimin yüzey şekilleri ve bitki örtüsü ile ne gibi bağlantılar vardır? Şekil 89 u inceleyiniz.
- 3—Sovyetler Birliğinde iklimle alak-

- 4—Nüfus dağılımını ve başlıca şehirleri bir harita üzerinde gösteriniz. Nüfus sıklığı hartasında (Şekil 91) görülen özellikleri nasıl açıklarsınız?
- 5—94 ve 95. şekilleri inceliyerek Sovyetler Birliğinin ekonomik hayatını anlatınız.

Avrupa bu iki iklim tipinin birinden diğerine geçilen bir bölgedir. İklimle bağlı olarak bitki örtüsü ve akarsu rejimleri de yine çeşitlilik gösterir. Nihayet Orta Avrupada yer alan muhtelif memleketlerin yaşayış tarzları da farklıdır. Burada Almanya gibi büyük endüstri memleketlerine olduğu gibi, Macaristan gibi tarım memleketlerine de raslanır.

Şekil 97 — İsviçrenin en büyük şehri ve mühim bir endüstri menkezi olan Züriç.

Orta Avrupa memleketleri içinde her bakımdan en önemlisi olan Almanyayı ayrı bir dersimize bırakarak, şimdi diğerlerini kısaca gözden geçirelim:

50 — İSVİÇRE:

İsviçre, 41 000 kilometre kare yüzölçümünde ve 4,9 (1954 te) milyon nüfuslu dağlık bir memlekettir. Üç farklı bölgeye ayrılır: 1) Güneyde Alp Dağları; 2) Kuzeyde Jura Dağları; 3) Ortada ova ve plâtolar.

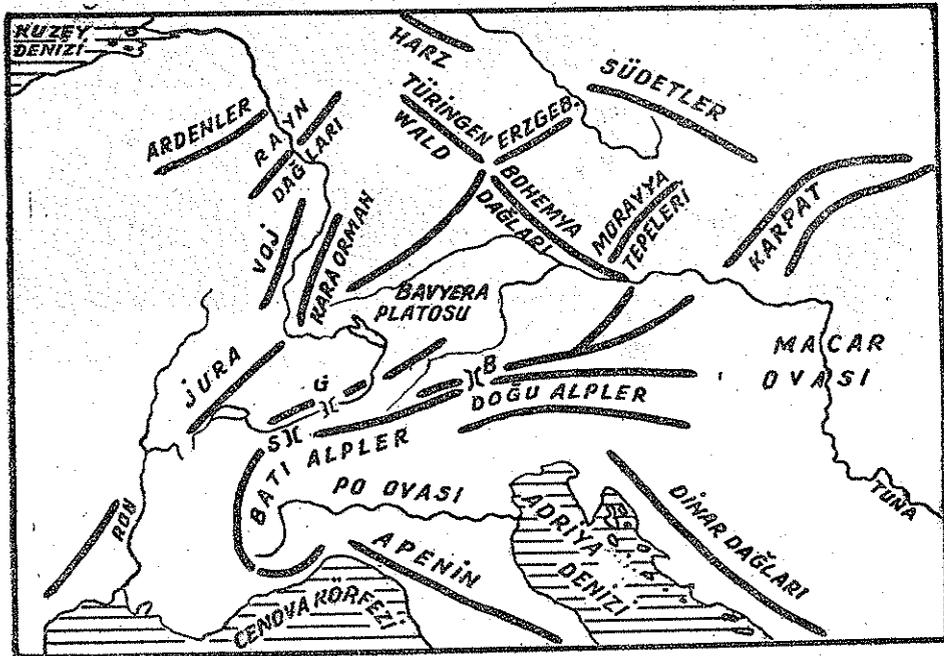
Alpler İsviçrenin beşte üçünü kaplar. Bu yüksek ve dağlık bölgede kışlar çok soğuk geçer; yağışlar da, daha çok kar şeklinde olmak üzere, fazladır. Fakat dağlar arasındaki vâdilerin tabanlarında ve yamaçlarında daha elverişli bir iklim görülür. Zaten bu bölgenin bütün küçük ve güzel kasabaları buralarda kurulmuştur. Avrupanın en önemli akarsuları olan Rhein ve Rhone buradan doğarlar ve yüksek İsviçre Alplerinin daimî karları ve buzullarıyla beslenirler. Alp Dağları İsviçre ile komşuları arasında geçilmez bir engel meydana getirmez. Bilâkis bu dağlar birçok geçitler verir. Üstelik birkaç yerinde tünellerle delinmiştir. Bunların en uzu-

XIV. DERS

ORTA AVRUPA VE TUNA BOYU MEMLEKETLERİ

49 — ORTA AVRUPA VE TUNA BOYU MEMLEKETLERİNE TOPLU BAKIŞ:

Orta Avrupa ve Tuna boyu memleketleri, Batı Almanyadan doğuda Romanyaya ve güneyde İsviçreden kuzeyde Baltık kıyılarına kadar yayılan geniş bir bölgedir. Avrupa kıtasının gerçekten orta kısmını kaplar. Bu geniş bölgede coğrafya şartları, Akdeniz bölgesinde olduğu gibi, her

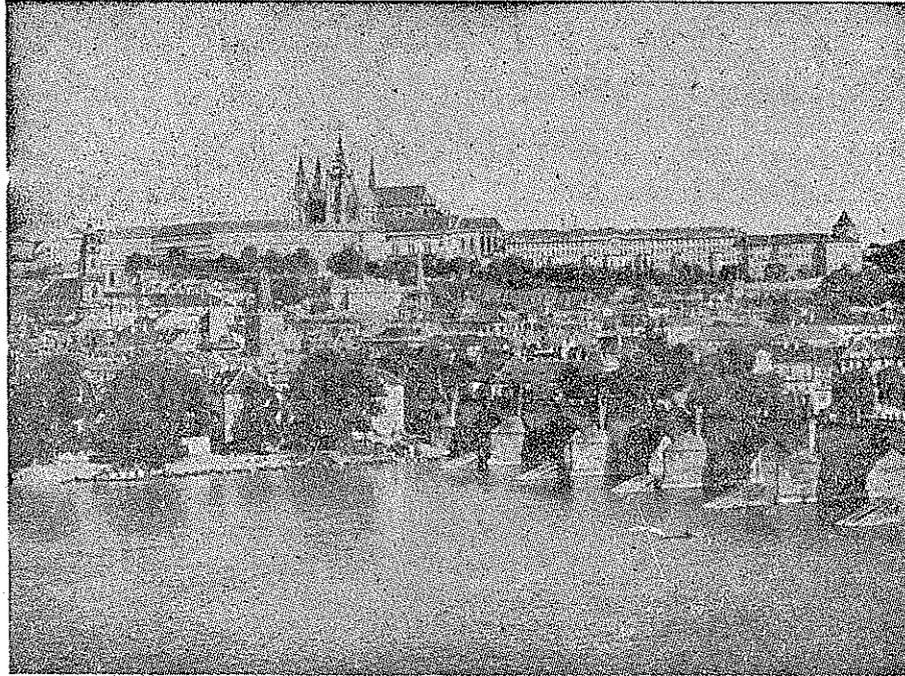
Şekil 96 — Orta Avrupanın başlıca dağ sıraları.

yerinde bir benzerlik, yahut Doğu Avrupa düzlüklerinde olduğu gibi, bir sadelik göstermez. Aksine olarak Orta Avrupada coğrafya şartlarının en göze çarpan özelliği çeşitliliğidir.

Yüzey şekilleri çok karışıktır. Eski aşınmış dağlar, genç sıradağlar, plâtolar, çöküntü yerleri, geniş alüvyon ovaları, velhasıl, bütün yer şekilleri burada birbirine karışmış bir haldedir. İklim bakımından iki ana iklim bölgesinin arasında yer alır: Doğuda şiddetli kara iklimi; batıda, ilerdeki derslerimizde inceleyecek olduğumuz Okyanus iklimi. İşte Orta

Şekil 98 — Avusturya Alpleri bölgesinin en büyük şehri Salzburgdur.

Şekil 99 — Prag.

nu, bir ağzı İsviçrede öteki ağzı İtalyada kalan 20 kilometre uzunluğundaki Simplon tünelidir.

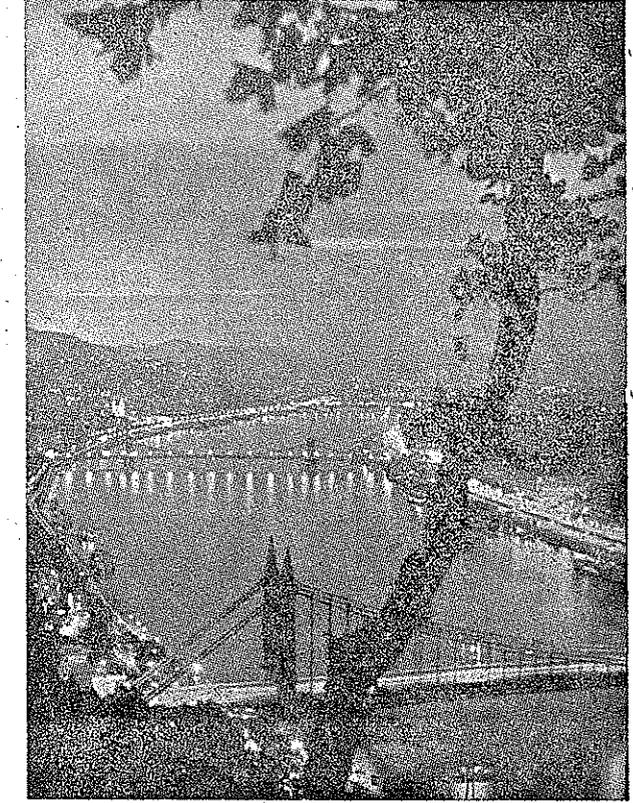
Juralar orta derecede yüksek dağlardır. Her tarafında ormanlarla kaplıdır. Juraların etekleri İsviçrenin en kalabalık yerlerini meydana getirir.

Ortadaki İsviçre ova ve plâtoları ortalama olarak 500 metre yüksekliktedir. İsviçrenin meşhur birçok gölleri bu bölgede yer alır. (Neuchâtel, Züriç, Konstans, Lemman, Dört Kanton ve saire gibi). Alplerden inen akarsular evvelâ bu göllere karışır, sonra tekrar çıkarak yollarına devam ederler. Orta İsviçre ova ve plâtoları nüfus ve ekonomi bakımından İsviçrenin en önemli bölgesidir. Başşehir Bern ile Züriç ve Cenevre gibi önemli şehirler bu bölgede yer alırlar.

İsviçre ekonomi hayatı bakımından çok ileri bir memleketdir. Hayvancılık (süt, yağ, peynir gibi hayvan mahsulleri), endüstri (dokumacılık, makina ve bilhassa saatçilik) ve bilhassa turizm çok önemlidir. Son derece güzel tabiat manzaralarıyla çok turist çeker. İsviçre; Fransa, Almanya ve İtalya arasında uzun senelerden beri bir sulh ve sükûn memleketi olarak yaşamaktadır. Bugün İsviçrede yaşayan insanların hepsi aynı dili kullanmaz. En çok Almanca, sonra Fransızca, İtalyanca ve pek az da Romans diliyle konuşulur. Fakat bu hal İsviçrede çok kuvvetli bir millî birlik kurulmasına engel olmamıştır.

51—AVUSTURYA:

Yüzölçümü 84 000 kilometre kare, nüfusu 7 milyon (1954 te) kadardır. İki bölgeye ayrılır: 1) Alp Dağları bölgesi; 2) Tuna üzerinde Viyana havzası.

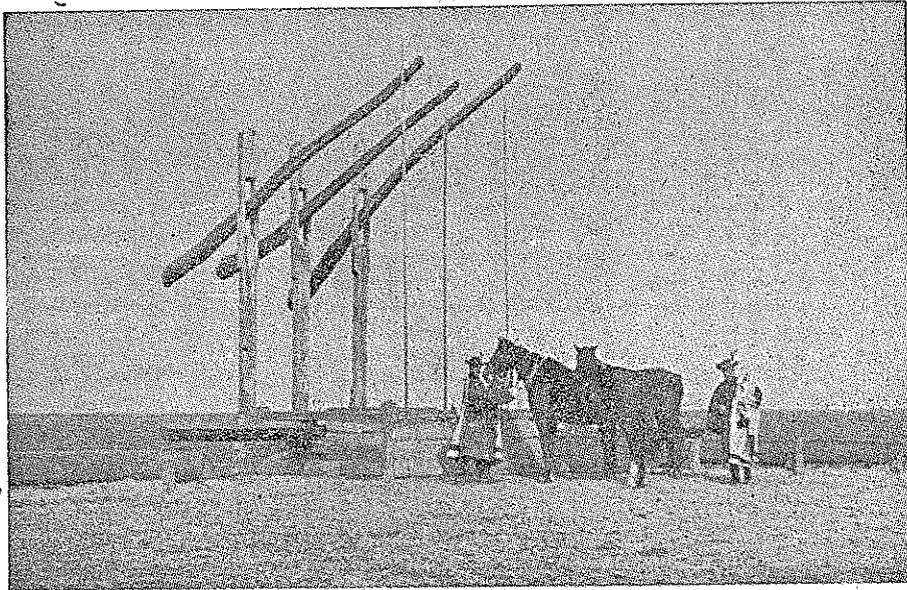

Şekil 100 — Budapeştede gece. Bu resim harbdan önce çekilmiştir. Harb sırasında şehir çok hasar görmüş, resimde gördüğümüz meşhur köprüleri yıkılmıştır. Ortadaki nehir Tuna'dır. Sağ kıyı Peşte, sol kıyı Buda'dır.

Alp Dağları Avusturyanın da dörtte üçünü kaplar. Avusturya Alp-leri, İsviçredekiler kadar yüksek olmadığı halde yolların geçmesine daha az elverişlidir. Bu yüzden bu bölgede nüfus nispeten seyrek. Bununla beraber Salzburg ve İnsbruck gibi iki önemli şehir bu bölgede bulunur.

Avusturyanın en kalabalık yeri Viyana havzasıdır. Tuna üzerinde bulunan başşehir Viyana, 2 milyona yaklaşan nüfusuyla bütün Avusturya nüfusunun üçte birine yakın bir kısmını toplamıştır.

Ekonomik hayatı bakımından İsviçreye çok benzer. Fakat onun kadar gelişmiş ve zenginleşmiş değildir. Ormanlık, hayvancılık, endüstri (maden ve dokuma endüstrisi) ekonomik çalışmaların başında gelir. Memleketin büyük kısmı dağlarla kaplı olduğundan, tarım ürünleri ihtiyaca yetmez. Başlıca maden zenginliği demir ve petroldür. 1940 da işletmeye başlanan petrol yatakları sayesinde Avusturya Avrupanın başlıca petrol memleketlerinden biri olmuştur (1953 de 3 milyon ton).

Şekil 101 — Macar ovalarından tipik bir manzara.

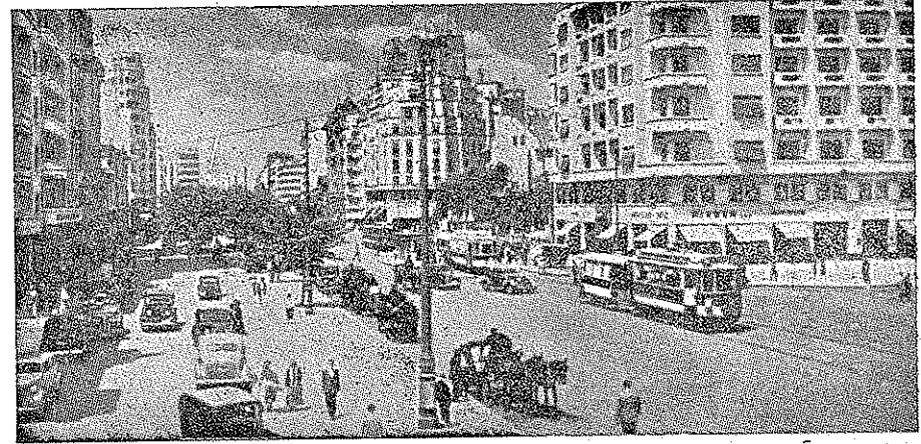
52 — ÇEKOSLOVAKYA :

Avusturya gibi, Çekoslovakya da eni boyundan az bir memleket. Doğu-batı doğrultusunda 1000 kilometreyi bulduğu halde, Polonya ile Macaristan arasındaki genişliği ancak 100 kilometre kadardır. Nüfusunun büyük kısmı Çek ve Slovaplardan meydana gelir. 128 000 kilometre kare genişlikte ve 15 milyon kadar nüfusludur. Başşehir Pragdır.

Yüzey şekilleri bakımından üç bölge seçilir: 1) Batıda Bohemya bölgesi. Burası ihtiyar ve az yüksek dağlarla kaplı bir bölgedir. Bu dağlar Bohemyanın kenarlarına doğru gittikçe yükselir. 2) Doğuda Slovakya'da Karpat sıradağlarının bir kısmı bulunur. Fakat Karpatlar genç dağlar olduğundan bunlar Bohemya Dağlarından daha yüksektir. 3) Ortada-

bu iki dağlık bölgeyi birbirinden ayıran Morava vâdisi yer alır. Morava vâdisi kuzeyden güneye doğru bu dağlık bölgeleri ayıran tabii bir yol gibidir. Bu vâdi içinde Tunanın başlıca kollarından biri olan Morava Nehri akar ve güneyde Tunaya karışır. Tuna Nehrinin küçük bir parçası da Çekoslovakya'da kalır.

Batıda Bohemyada Çekler, doğuda Karpat Dağları bölgesinde de Slovamlar yaşarlar. Eskiden Bohemyanın Sûdetler bölgesinde 3 milyon-

Şekil 102 — Romanyanın başşehir Bükreşten bir manzara.

dan fazla Alman yaşamakta idi. Bunların hemen hepsi İkinci Cihan Harbi sonunda Almanyaya sürülmüştür. Hemen bütün önemli şehirler Bohemya ile Tuna ve Morava vâdilerinde toplanmıştır. Zaten doğuda, Karpatlar bölgesinde nüfus azdır. Başlıca şehirleri Prag (1 milyon nüfus), Brno, Pilsen ve Tuna üzerindeki bir liman olan Bratislavadır.

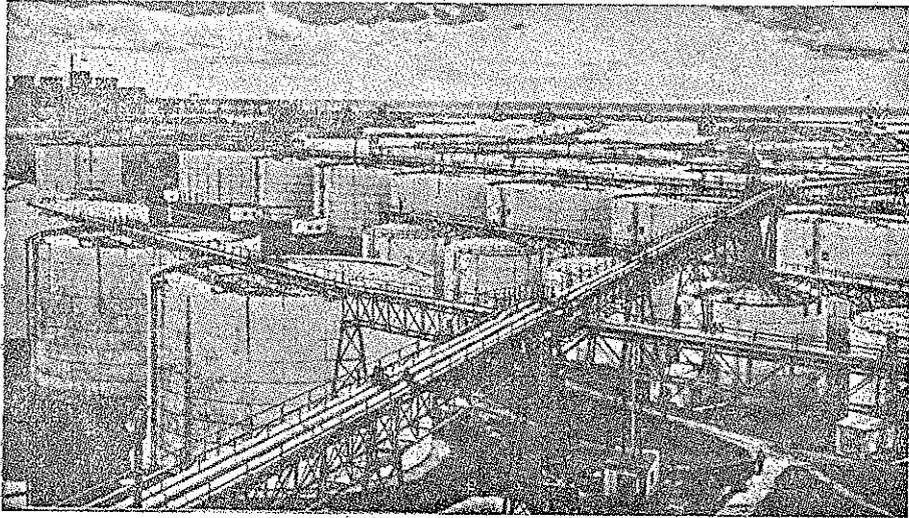
Tarım alanında en önemli ürün şeker pancarı, buğday, şerbetçiotu ve patatestir. Ormanlar da zengindir. Fakat Çekoslovakya bilhassa endüstri memleketidir. Kömür, linyit, demir, altın, gümüş, uranyum, grafit, kaolen gibi maddeler çıkar. Bunlar çeşitli endüstri kollarını besler. Bütün bu endüstri kolları Bohemya ve Moravyada toplanmıştır. Çeşitli makineler yapımı, camcılık, seramik eşya, şeker endüstrisi en başta gelenlerdir. Ticaretini en çok nehir yollarıyla yapar. Almanyada denize dökülen Elbe ve Oder nehirleri kaynaklarını buradan alırlar. Bu iki nehirle Tuna, en çok faydalanılan akarsulardır. Dış ticaretimiz bakımından bağıntımız olan bir memleket. Bizden tütün ve kuru meyvalar alır. Çeşitli seramik eşyalar ve bazı makineler satar. Memleketimizin dış ticaretinde oldukça önemli yer tutar.

53 — MACARİSTAN :

İsviçre, Avusturya ve Çekoslovakya gibi Macaristan da denizde kıyısı olmayan bir kara memleketidir. 93 000 kilometre kare genişlikte ve 10 milyona yakın (1954 te) nüfusludur. Başşehir Tunanın iki kıyısında kurulmuş olan Budapeştedir.

İsviçre, Avusturya ve Çekoslovakya ne derece dağlık memleketlerse, Macaristan da o derece ovalık ve düzlük bir memleketdir. Alplerin doğu kenarları, Karpatlar ve Yugoslavyadaki dağlar arasındaki geniş ovalar Macaristanda kalır. Bu ovada Tuna ile en önemli kollarından biri olan Tisza akar. Ovalar bilhassa doğuda Romanya sınırından Tunaya kadar kesintisiz uzanırlar. Bütün bu geniş ovalar istepler halindedir ve zengin bir tarım alanıdır.

Macaristan bir tarım memleketidir. Macar ovasının her tarafında, fakat bilhassa Tisza Nehrinin doğusunda buğday üretimiyle Orta Avrupada en başta gelir. Endüstri bitkilerinden şeker pancarıyla tütün yetiştirilir. Bu iki bitkinin başlıca tarım alanı ovanın batı kısımlarıdır. Macaristanda bağlar da geniş yer kaplar. Bunlar Madra ve Bakoni dağlarının eteklerini örter. Bağcılığa bağlı olarak şarapçılık da gelişmiştir.

Şekil 103 — Köstencede petrol depoları.

Macaristan bir tarım memleketi olduğu için nüfusunun büyük kısmı köylerde yaşar. Büyük şehirleri azdır. Bununla beraber başşehri Budapeştenin nüfusu 1 milyonu geçer. Diğer iki büyük şehri de Segedin ve Debrecindir. İkisi de büyük tahıl ve hayvan pazarlarıdır.

Macaristan; tahıl, yağ, şarap, tarım araçları satar. Dokuma, kâğıt, kimya maddeleri, yakıt gibi eşyalar alır. Memleketimizle olan ticareti azdır.

54 — ROMANYA :

Romanya, Aşağı Tuna Ovasını ve Karpat Dağlarının her iki yanını kaplar. Doğuda Karadenizle çevrilir. 237 000 kilometre kare genişliktedir. Nüfusu da 17 milyon kadardır. (1953 te 16,5 milyon).

Romanyayı yüzey şekilleri bakımından üç bölgeye ayırmak mümkündür: 1) Ortada bir yarım daire çizen Karpat Dağları. Bunlar yükseklikleri 2.500 metreye kadar varan genç dağlardır. Üzerlerinde zengin bir

orman örtüsü yayılır. Çünkü dağların her tarafı bol yağış alır. 2) Karpat dağ sıraları yayının iç kısmında, yani batısında yer alan Transilvanya. Burası akarsularla parçalanmış ve yer yer Karpatlardan ayrılan ikinci derecede dağ sıralarıyla arızalanmış bir bölgedir. Güneydeki Banat Ovası, Macar ovalarının Romanyada kalan bir parçasıdır. 3) Karpatlar yayının dışında, yani doğusunda geniş ovalar yayılır. Bunlar güneyde Valahia (Eflâk), doğuda Moldavya (Buğdan) ovalarıdır. Güneyde Tuna evvelâ Romanya ve Bulgaristan arasında sınır teşkil ederek akar. Fakat denize kavuşmadan önce tamamen Romanya toprakları içine girer.

Şekil 104 — Polonyada bir köy manzarası.

Nüfusunun yarıdan çoğunu Romenler meydana getirir. Geri kalan kısmını ise Macarlar (Transilvanyada), İslâvlar (Kuzeydoğuda), Türkler (Dobrucada), Bulgar ve Yahudiler teşkil ederler.

Nüfusun büyük kısmı köylerde yaşar. Başlıca büyük şehirleri Başşehir olan Bükreş (1 milyon), Yaş, Tuna üzerinde Kalas ve İbrail, Karadeniz kıyısında Köstence, Transilvanyada Kluj ve Oradea Mare, Banat Ovasında Timişoaradır.

Ekonomik hayatının en önemli kolları tarım ve başta petrol olmak üzere maden zenginlikleridir. Karpat Dağlarının meydana getirdiği yayın dışında kalan geniş ovalarla, iç kısmında kalan bazı küçük ovalar buğday ve mısır başta olmak üzere bilhassa tahıl tarımı alanlarıdır. Transilvanyanın dağlık kısımlarıyla Karpatlar hayvancılık alanlarıdır. Bilhassa koyun sayısı bakımından Orta Avrupada birincidir. Diğer taraftan yine bu dağlık bölgelerde zengin ormanlar bulunur ve hepsi de işlenir. Maden kaynakları içinde başlıcaları linyit, kayatuzu, demir, bakır ve bilhassa petroldür. Petrol bakımından dünyanın başlıca memleketleri arasında yer alır. Fakat son yıllarda bazı petrol memleketlerinin istih-sallerinin büyük çapta artması, Romanyanın dünya petrol memleketleri arasındaki öneminin azalmasına sebeb olmuştur. Petrol kuyuları Karpat Dağlarının güney eteklerinde Ploesti bölgesinde toplanmıştır (1953 te 9 milyon ton kadar).

Romanya bir taraftan, birçok Avrupa memleketlerini boylayan Tunanın ağız kenarlarına sahibolmasıyla, diğer taraftan da Köstenceden başlayan ve Batı Avrupaya kadar uzanan önemli bir demiryolunun üye-

rinde bulunması sebebiyle Orta Avrupa ve komşu Balkan memleketleri arasında ticaret bakımından elverişli bir durumdadır. Başlıca ihracat maddeleri petrol (ihracatının beşte ikisini sağlar), tahıl, canlı hayvan ve kerestelerdir. Dışarıdan bilhassa makina, madenî eşyalar, dokuma vesaire gibi endüstri eşyaları alır.

55 — POLONYA:

Orta Avrupanın kuzeydoğu kısmında yer alır. Güneyde Karpatların etekleri bulunur. Fakat buradan itibaren Baltık Denizine kadar geniş bir ova yayılır. Bu ovanın ortasında Polonyanın en önemli akarsuyu olan Vistül akar. Bu geniş ovalar memleketin dörtte üçünden fazlasını kaplar.

Polonyada Doğu Avrupanın şiddetli kara iklimi biraz hafiflemiş olmakla beraber devam eder. Her tarafında dümdüz ovalardan müteşekkil bir memleket olduğundan ve kuvvetli bir tabii sınırı bulunmaması yüzünden tarih boyunca birçok kereler istilâya uğramış, hattâ birkaç defa hartadan silinmişti. Asıl Polonyalılar nüfusun üçte ikisini meydana getirirler. Ekonomik hayatı bakımından hem tarım, hem de bir endüstri memleketidir. Fakat tarımın önemi daha fazladır. Tahıllardan en çok çavdar yetiştirilir. Buğday ve mısır ikinci derecede gelir. Endüstri bitkilerinden şeker pancarı, keten ve bilhassa patates yetiştirilir. Çavdar ve patates bakımından Avrupada en başta gelen memleketlerden biridir.

Madenlerden en zengin olanı kömürdür. Yılda 100 milyon tona yaklaşan istihsal ile Avrupanın başlıca kömür memleketlerinden biridir (1953 de 88 milyon ton). Bundan başka çinko, kurşun, demir ve petrol yatakları da işletilir. Endüstri kolları içinde yünlu dokumacılık ve madenî eşyalar gelişmiştir. Başlıca şehirler şunlardır: Başşehir Varşova, Lodz, Lublin ve Krakovi.

Polonyaya Birinci Dünya Harbinden sonra Baltık kıyısında küçük bir bölge verilmişti. Polonya Koridoru denilen bu küçük kıyı, Almanyanın Doğu Prusya bölgesini asıl Almanyadan ayırıyordu. İkinci Dünya Harbinin çıkmasına sebeb olan anlaşmazlıklardan biri de bu Polonya Koridoru meselesi olmuştu. Polonyalılar bu dar kıyıda Gdynia limanını kurmuşlardı. Fakat İkinci Dünya Harbinden sonra Polonya, Almanyanın aleyhine olarak genişlemiş ve Baltıkta geniş bir kıyıya sahibolmuştur. Buna karşılık ülkenin doğu kısımları Sovyetler Birliğine eklenmiştir. Bu suretle Polonya âdeta batıya doğru yer değiştirmiş ve Breslau, Stettin gibi şehirlerin bulunduğu eski Alman topraklarını sınırlarına içine almıştır. Bugün 312 000 km² genişlikte, 26,5 milyon (1954 te) nüfuslu bir ülkedir. Sattığı şeylerin başlıcaları kömür, çinko gibi madenlerle, kereste, yumurta, yağ, şeker gibi besin maddeleridir. Dışarıdan pamuk, yün, bazı madenler, kimya maddeleri alır. Memleketimizle ticareti çok azdır.

Ö D E V V E S O R U L A R

- 1 — Orta Avrupa ve Tuna boyu memleketleri neresidir? 96. şekli inceliyerek bu ülkelerdeki başlıca dağ ve nehirleri bulunuz. Bugünkü siyasal durum için de 105. şekli inceleyiniz.
- 2 — İsviçre, Avusturya ve Çekoslovak-

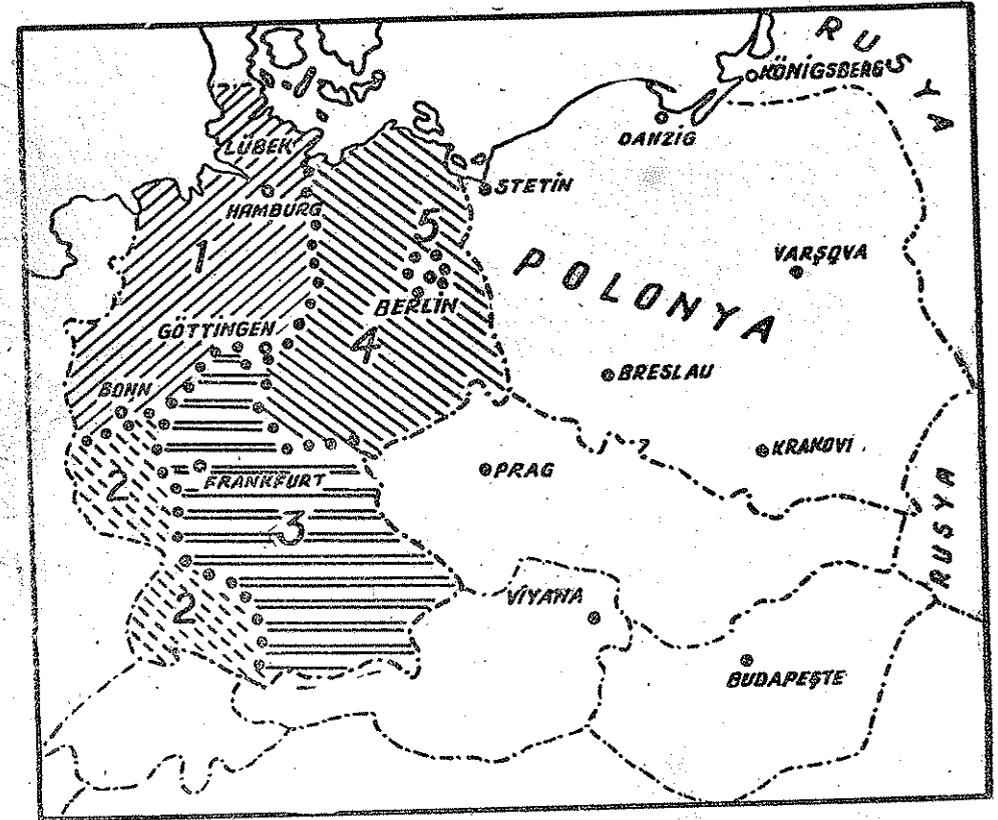
- yanın ekonomik durumlarını karşılaştırınız.
- 3 — Macaristanı anlatınız. Macaristanla İsviçre arasında tabiat şartları ve ekonomi bakımından ne gibi farklar vardır?

XV. D E R S

ALMANYA

56 — BOYUTLAR, COĞRAFİ KONUM:

Almanya, kuzeyde Baltık ve Kuzey Denizlerine, güneyde Alp Dağlarına dayanır. Birinci Dünya Harbinde 72 000 kilometre kare toprak, 6,5 milyon nüfus ve ayrıca bütün sömürgelerini kaybederek çıkmıştı. Fakat İkinci Dünya Harbi başlarından önce evvelâ Avusturyayı ve Südetler bölgesini, sonra da bütün Çekoslovakıyı işgal ederek çok genişlemişti. İşte bu genişleme siyasetidir ki, geçirdiğimiz İkinci Dünya Harbinin patlak vermesine sebeb olmuştu. Bu korkunç harb Almanyanın yıkılması

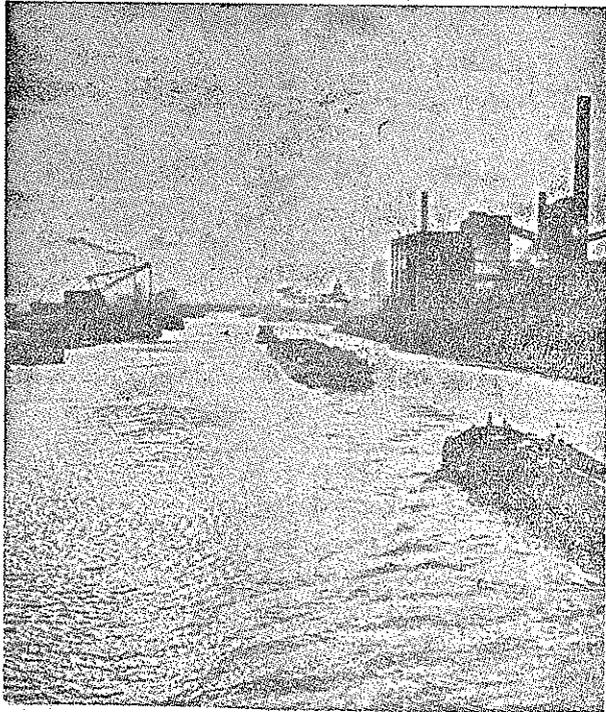

Sekil 105 — Almanyanın şimdiki sınırları ve işgal bölgeleri: 1 — İngiliz işgal Bölgesi; 2 — Fransız işgal Bölgesi; 3 — Amerikan işgal Bölgesi; 4 — Rus işgal Bölgesi; 5 — Berlin. Rus Bölgesinde kalan bu şehir ayrıca İngiliz, Fransız, Amerikan ve Rusların kontrolü altında bulunan dört kısma bölünmüştür, 1, 2 ve 3 sayılı bölgeler Federal Alman Cumhuriyetini meydana getirir.

ve işgaliyle sonuçlanmıştır. Bugün de henüz Almanyanın durumu ve sınırları barış antlaşmalarıyla tesbit edilmiş değildir. Bununla beraber bugünkü durumu kısaca açıklamakta fayda vardır: Hâlen bu ülke Doğu ve Batı Almanya olarak iki kısma ayrılmıştır. İngiliz, Amerikan ve Fransız işgal bölgelerine ayrılmış olan Batı Almanya hâlen Federal Almanya Cumhuriyeti topraklarını

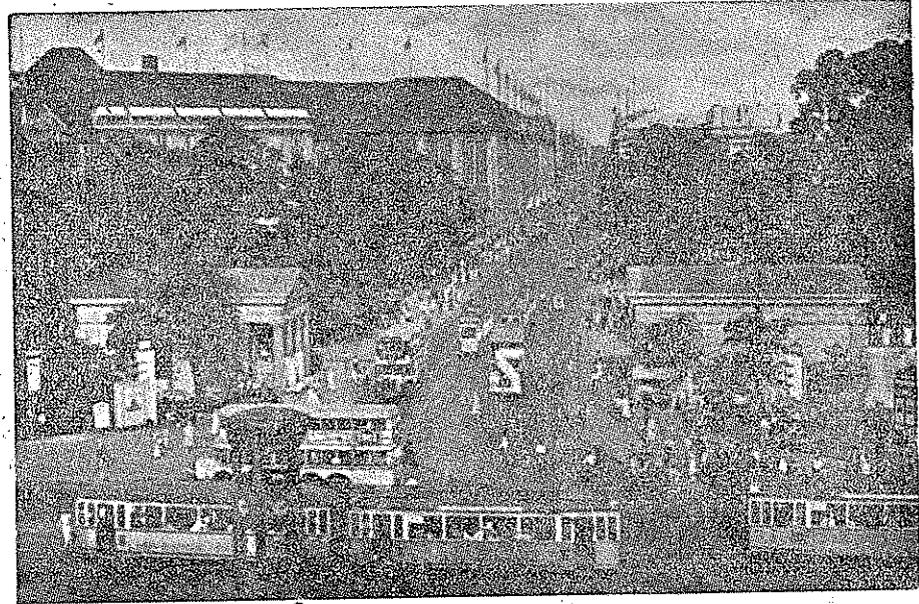

Şekil 106.— Kuzey Almanya ovalarından bir görünüş.

Şekil 107 — Ruhr Bölgesinde Duisburg limanı. Ruhr Bölgesi dünyanın en zengin kömür havzalarından biri üzerinde meydana gelmiş muazzam bir endüstri bölgesidir. Burada nüfusu 100 bini aşan birçok şehir kümelenmiştir. Demiryolları, kanallar, Ruhr ve Rhein nehirleri sık bir taşınım şebekesi teşkil eder.

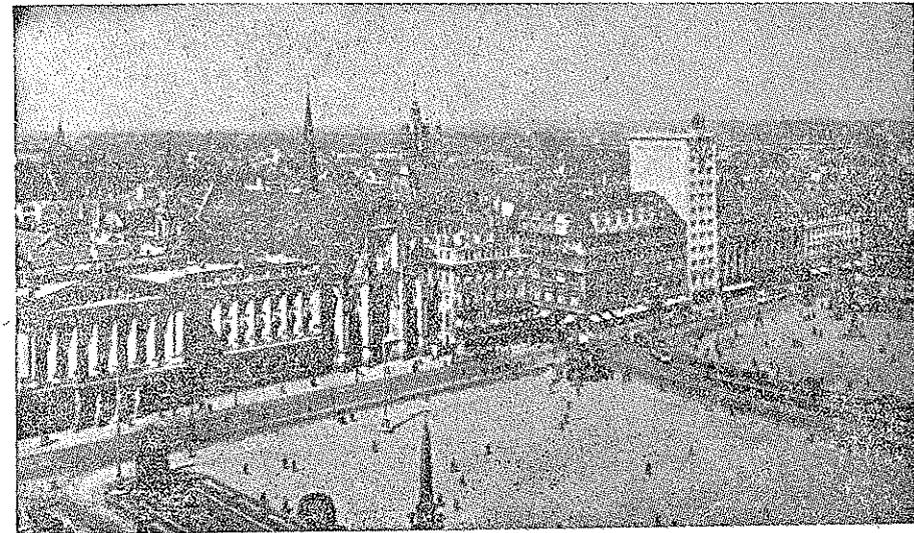
teşkil eder. Bu bağımsız devletin merkezi Bonn şehridir. Lübeckten Weser Nehri kaynaklarına çekilen bir hattın doğusunda kalan Doğu Almanya ise Rusların işgalindedir. Doğuda Oder Nehrine kadar uzanır. Daha doğuda kalan, eski Almanya toprakları ise şimdilik Polonyaya ve Rusyaya eklenmiştir. Bir halk cumhuriyeti olarak idare edilen Doğu Almanyanın başşehri Berlindir. Berlin şehri Doğu Almanyada kalmakla beraber dört işgal bölgesine ayrılmıştır. Henüz sınırları sulh antlaşmalarıyla kesinleşmemiş o-

Şekil 108 — Berlin. İkinci Dünya Harbinden önce 4,5 milyonu bulan nüfusuyla Avrupa kıtasının en büyük ve en güzel merkezlerinden biriydi. Harb içinde çok harabolmuş ve terhalışmıştı. Buna rağmen bugün nüfusu 3,5 milyonu geçmiştir.

lan bugünkü Almanyanın (yüzölçümü 353 000 km², nüfusu ise 70 milyon kadardır. Bu nüfusun 52 milyonu ve arazinin 245 000 km karesi Batı Almanyaya (Federal Almanya Cumhuriyeti) aittir.

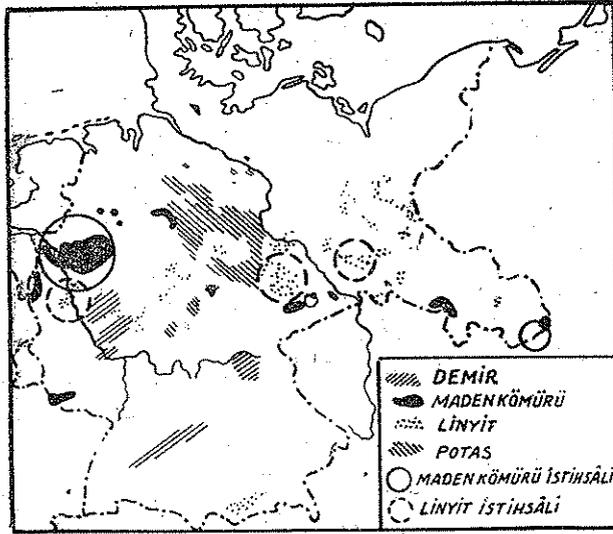
Almanya, harb sırasında birçok şehirlerinin ve endüstri tesislerinin harabolmasına ve hâlen bazı topraklarından mahrum bulunmasına rağmen hızla kalkınmakta ve ekonomisi harbden önceki seviyeye erişmiş bulunmaktadır.

Şekil 109 — Leipzig.

57 — TABİAT ŞARTLARI:

Almanya yüzey şekilleri bakımından kuzeyden güneye üç büyük bölgeye ayrılır: 1) Kuzey Almanya Ovası, memleketin yarısından çoğunu kaplar. 2) Orta Almanya, adı geçen ovanın güneyinde geniş bir şerit halinde uzanır. Burası yer yer çukur ovalarla birbirinden ayrılmış olan eski dağlar bölgesidir. Üzerleri aşınmış olan bu dağlar orta yüksekliktedir. En önemlileri batıda Rhein (Rayn) kütlesi, ortada Harz ve Thüringerwald, doğuda Erzgebirge ve Suedetlerdir. Orta Almanyadan geçen Rhein, Elbe, Weser gibi nehirlerin vâdileri, Kuzey Almanya Ovası ile bu bölgeyi birbirine bağlayan tabii koridorlar meydana getirirler. 3) Güney Almanyanın en büyük kısmını orta yükseltideki plâtolar kaplar. Yüksek dağlar ancak en güneyde bulunur. Bunlar yer yer daimi karlarla örtülü Alplerdir.

Şekil 110 — Maden yatakları ve kömür çıkarımı.

Almanyanın her tarafı yeter derecede yağışlıdır. Bu sebepten ormanlar bütün memleket yüzölçümünün dörtte birinden çoğunu kaplar.

Nehirlerin en önemlileri Rhein, Elbe, Oder ve Weserdir. Hepsinin suları boldur. Baharda kabarır, yaz sonunda alçalırlar. Yatakları düzenlenerek gemilerin hareketine elverişli bir hale getirilmişlerdir. Güney Almanyanın en büyük akarsuyu, Alplerden inen birçok kollarla beslenen Tunadır.

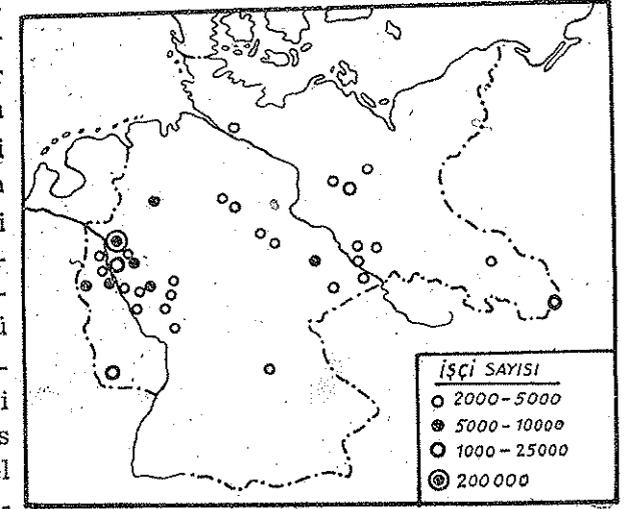
58 — NÜFUS VE ŞEHİRLER:

Almanya kalabalık bir ülkedir. Kilometre kareye ortalama 200 kişi düşer. Nüfusun yarısından çoğu şehirlerde yaşar. Çünkü Almanya geçen yüzyıl içinde endüstrileşirken halk şehirlere akın etmişti. Bilhassa Ruhr endüstri bölgesindeki şehirler çok hızlı gelişmiştir; burada nüfus yoğunluğu 1000 kişiyi geçer. Almanyanın başlıca büyük şehirleri şunlardır: Berlin (3,5 milyon), Hamburg (1,6 milyon), Köln, Münih, Leipzig, Essen, Dresden, Frankfurt, Dortmund, Düsseldorf, Stuttgart ve Wuppertal. Bu şehirlerin nüfusu 1/2 milyonla 1 milyon arasındadır.

59 — EKONOMİ:

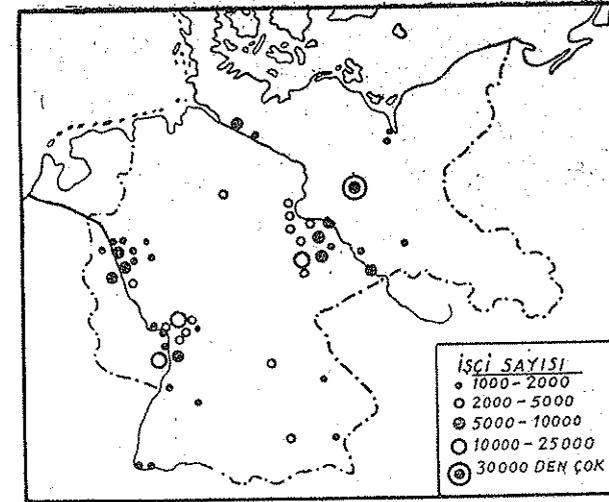
Almanya çok gelişmiş bir endüstri memleketidir. Bütün ihracatın

3/4 ü endüstriye aittir. Fakat böyle olmakla beraber tarlalar ve meralar memleketin %60 kadarını kaplar. Tarım çok ileri usullerle yapılır; verim yüksektir. Almanyada eti ve sütü için hayvan bakımının da büyük bir önemi vardır. Arazinin 1/4 ü mera ve çayırara ayrılmıştır. Toprak ürünleri arasında en çok patates yetiştirilir. Endüstriyel bitkilerin en önemlisi şeker pancarıdır. Almanya, pancar şekeri üretiminde dünyada birincidir.

Şekil 111 — Maden endüstrisi merkezleri. Bu hartada endüstri merkezlerinin önem derecelerini karşılaştırabilmek için bu işte çalışan işçi sayıları gösterilmiştir.

Maden, makina, elektroteknik ve kimya endüstrileri bilhassa çok ilerlemiştir. Maden kömürü ve linyit çıkarımı, bütün Almanya maden çıkarma endüstrisi istihsalının değerce %90 na denktir. Kömür Almanyada başlıca enerji kaynağı ve muazzam kimya endüstrisinin önemli bir hammaddesidir. Başlıca kömür havzası batıda Ruhr (Rur) Nehri boylarıdır. Maden kömürü çıkarımında dünyada dördüncü (125 milyon ton). Linyitte ise birincidir. Demir bakımından zengin değildir. Kendi çıkardığı demirin üç kat çoğunu dışarıdan (İsveç, İspanya ve Fransadan) alır. Buna rağmen, Almanya dökme demir ve çelikte dünyada önemli bir yer tutar; Amerika ve Rusyadan sonra üçüncü gelir. Çelik ve dökme demirin 3/4 ünden fazlası Ruhr Havzasında elde edilir. Almanya son yıllarda Romanya ve Avusturyadan sonra Avrupanın en çok petrol çıkarılan ülkesi olmuştur (1953 de 2 milyon tondan fazla istihsal). Başlıca petrol yatakları ülkenin kuzeybatı kıyıları yakınındadır.

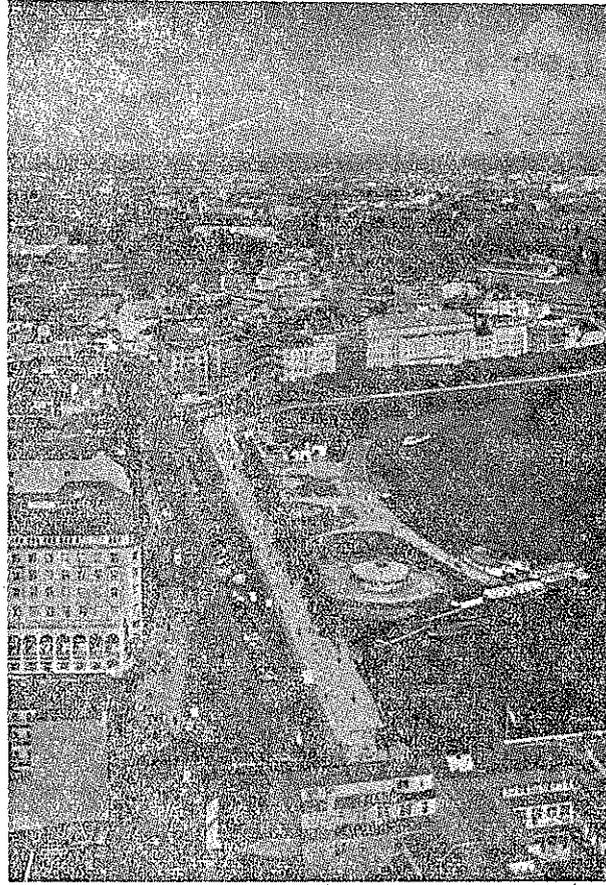

Şekil 112 — Kimya endüstrisi merkezleri.

Şekil 112 — Kimya endüstrisi merkezleri.

Almanyada her çeşit makina endüstrisi çok ileridir. Gemi yapımı da önemlidir. Başlıca makina endüstrisi merkezleri Ruhr bölgesi, Berlin, Saksonya ve Hamburgdur. Kimya endüstrisinde bütün dünyada başta gelir. Bilhassa boya, gübre, ilaç yapımı çok gelişmiştir.

Almanya dış ticaretinin tutarı bakımından dünyada en başta gelen memleketlerden biridir. Makina, madeni eşyalar, dokuma, kimya maddeleri, kâğıt gibi endüstri maddeleri ve kömür satar. Buna karşılık yiyecek maddeleri ve hammaddeler (pamuk, yün, deri, petrol, tahıl, yağ) alır. Ticaretinin en büyük kısmını Avrupa kıtasındaki ülkelerle yapar. Almanya, İkinci Dünya Harbinden önce Türkiyenin dış ticaretinde uzun zaman birinci yeri muhafaza etmiş, harb yıllarında ise bir ara bu ticaret hemen durmuştu. Fakat şimdi Almanya, tekrar en çok alışveriş yaptığımız ülke durumuna gelmiştir.

Şekil 113 — Hamburgdan bir manzara.

ÖDEV VE SORULAR

- 1— Şekil 105 i inceliyerek Almanya ve Polonyanın bugünkü sınırlarını, harbden önceki durumlarıyla karşılaştırmız.
- 2— Tabiat şartları bakımından Almanya kaç bölgeye ayrılır?
- 3— Ruhr Havzasının Almanya için ne gibi bir önemi vardır? Bunu kavru-

yabilmek için 110, 111 ve 112. şekillerde Ruhr Havzasının durumunu inceleyiniz.

- 4— Alman endüstrisinin en tanınmış kolları hangileridir? En büyük endüstri merkezleri nerelerdedir? (Şekil 110, 111 ve 112 den faydalanınız.)

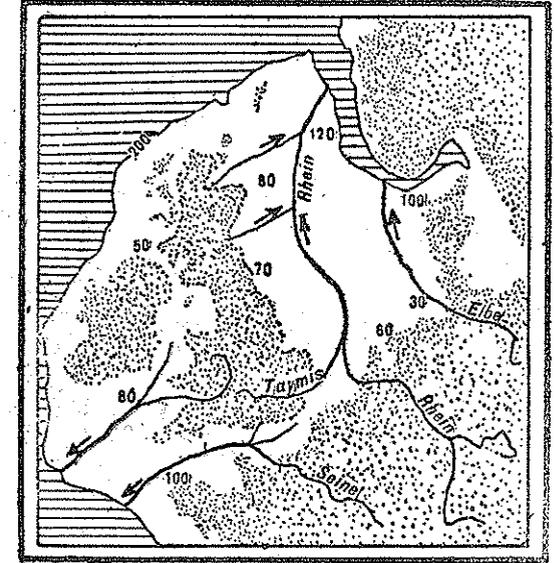
XVI. DERS

BATI VE KUZEYBATI AVRUPA MEMLEKETLERİ

60 — GENEL BİLGİLER:

Bütün Batı ve Kuzeybatı Avrupa memleketleri tabiat şartları bakımından birbirleriyle az, çok yakınlık gösterirler. Yüzey şekilleri bakımından bütün bu ülkeler ya ihtiyar ve az yüksek dağlardan, yahut alçak plâtolardan meydana gelmişlerdir. Yalnız Fransanın doğuda küçük bir bölgesi, evvelce bahsetmiş olduğumuz Alp Dağları bölgesine girer.

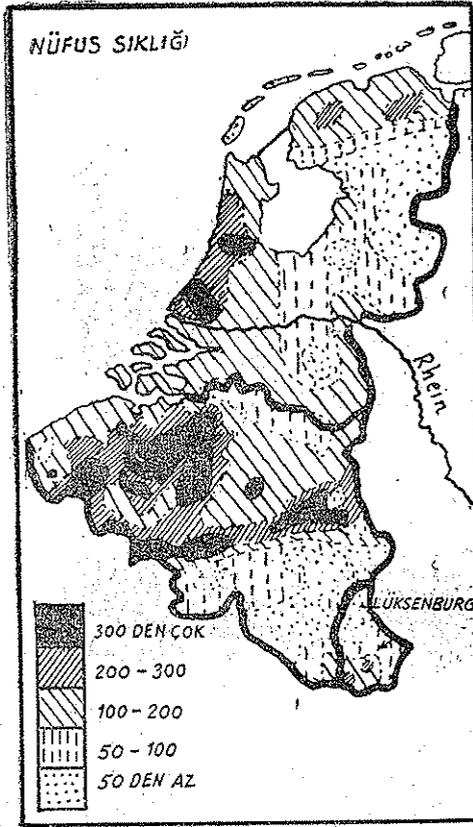
Bütün bu memleketlerin batı kıyılarında okyanus iklimi hüküm sürer. Bu iklimin en göze çarpan özelliği kışların pek soğuk olmaması, yazların da yine pek sıcak geçmemesidir. Bu durum kuzey-güney doğrultusunda da pek değişmez. Meselâ İngilterenin güney kıyılıyla Norveçin kuzey kısımları, hattâ kutup dairesinin daha yukarısında kalan kısımlar arasında büyük bir fark yoktur. Çünkü bu kıyılar hemen her tarafında ancak Gulf Stream akıntısının tesiri altındadır. Yağışlar her tarafta boldur. Fakat bilhassa kıyıdağların denize bakan yamaçlarında daha çoktur. Bu bol yağışların sebebi Atlas Okyanusu üzerinden gelen batı rüzgârlarıdır. Yağışlar yılın bütün mevsimlerine dağılmıştır. Kuzey ve kuzeybatı Avrupada asıl iklim farkları Okyanustan uzaklaştıkça kendini gösterir. İç kısımlara doğru girildikçe yıllık sıcaklık farkları biraz artmaya başlar.

Şekil 114 — Kuzeybatı Avrupada eskiden kara ve deniz dağılışı nasıldı? Yukardaki harita Britanya adalarının ve Kuzey Denizin meydana gelmesinden önce kıtanın bu kısmında karaların ve denizlerin nereleri kapladıklarını gösteriyor. Demek ki eskiden Kuzey ve Manş Denizleri yoktu; Britanya adaları karaya bağlıydı. Rhein, Thames ve Seine gibi nehirler de bugün deniz altında kalmış olan eski karalarda akıyorlardı. Bugün deniz yenido 200 metre kadar alçalsa, kıtanın bu kısmında gene yukardaki manzara meydana gelecektir.

Şekil 114 — Kuzeybatı Avrupada eskiden kara ve deniz dağılışı nasıldı? Yukardaki harita Britanya adalarının ve Kuzey Denizin meydana gelmesinden önce kıtanın bu kısmında karaların ve denizlerin nereleri kapladıklarını gösteriyor. Demek ki eskiden Kuzey ve Manş Denizleri yoktu; Britanya adaları karaya bağlıydı. Rhein, Thames ve Seine gibi nehirler de bugün deniz altında kalmış olan eski karalarda akıyorlardı. Bugün deniz yenido 200 metre kadar alçalsa, kıtanın bu kısmında gene yukardaki manzara meydana gelecektir.

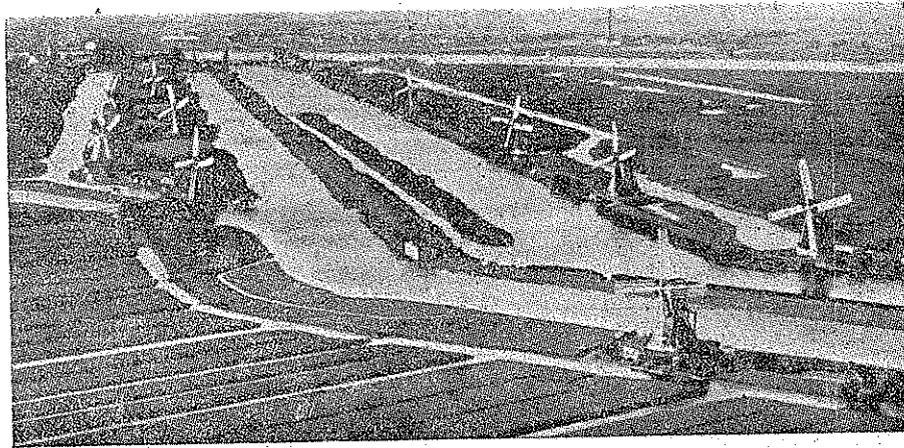
Orta Avrupanın bazı önemli akarsuları Batı Avrupa kıyılarında denize dökülür ve Atlas Okyanusunun kolları olan Manş, Kuzey Denizi ve

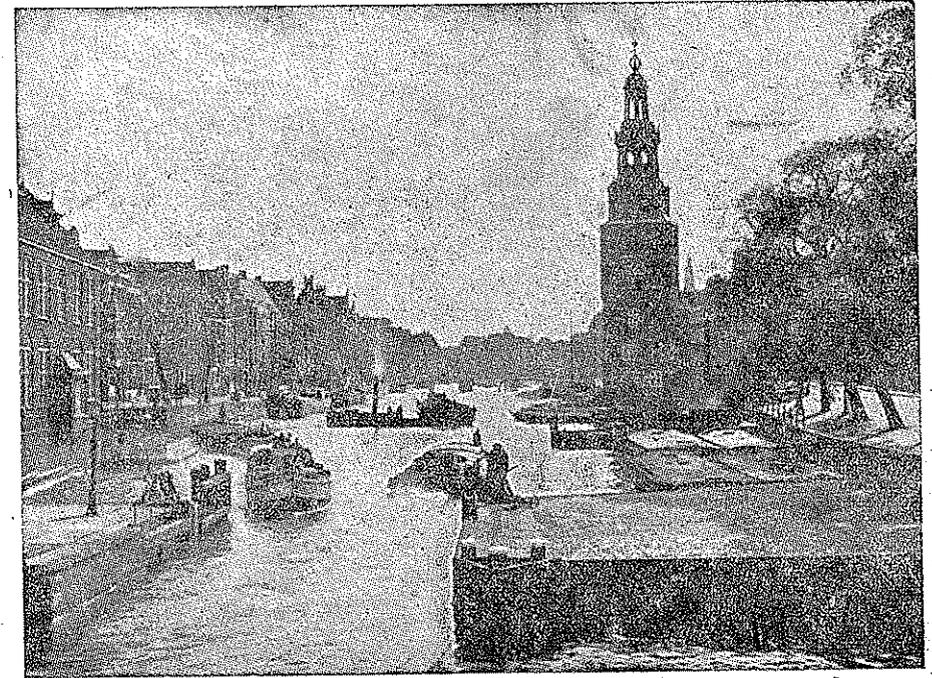
Şekil 117 — Belçika ve Hollanda'da nüfus sıklığı.

Belçikanın güneydoğu kısmı Arden dağlık bölgesine düşer. Yıpranmış eski bir dağlık kütle olan Ardenler madence zengindir. Buradan kömür ve demir çıkarılır. Hollanda ise nemen her tarafında düz ovalardan müteşekkil bir memleketdir. Hattâ bu düzlüklerin yarıya yakın bir kısmı deniz seviyesinden daha aşağıda kahr. Polder adı verilen bu alçak ovalar, setler ve kanallarla sürekli olarak ve büyük bir dikkatle denizin baskınlarından korunur.

Hollanda ve Belçika daha çok endüstri memleketleridir. Hollanda'da halkın 1/3 den çoğu, Belçikada ise hemen hemen yarısı endüstride çalışır. Bu endüstriler için gerekli hammaddenin bir kısmı ile kömürün tamamını kendi topraklarından elde ederler. Fakat daha çoğunu dışarıdan, bilhassa sömürgelerinden getirirler. Her çeşit makina endüstrisi, dokumacılık, besin maddeleri endüstrileri çok gelişmiştir. Tarım da en ileri usullerle yapılır ve çok yüksek

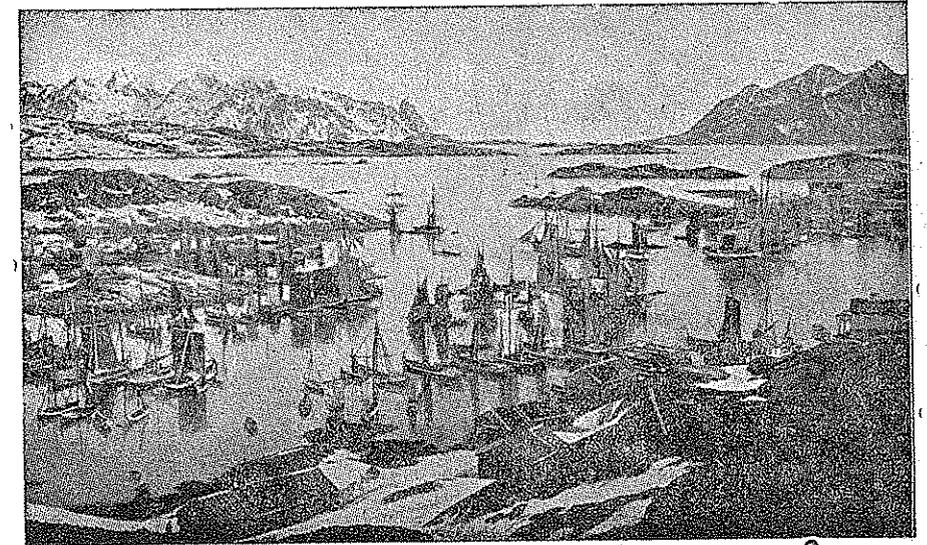
Şekil 118 — Hollandadan karakteristik bir manzara. Hollanda topraklarının bir kısmı deniz seviyesinden daha aşağıda kalmış ovalardır. Bunlar birtakım setlerle denizden korunur, üzerindeki sular kanallarla akıtılır. Denizden kazanılmış olan bu alçak ovalara «polder» adı verilir. Yukardaki şekilde böyle bir polderi görüyorsunuz.

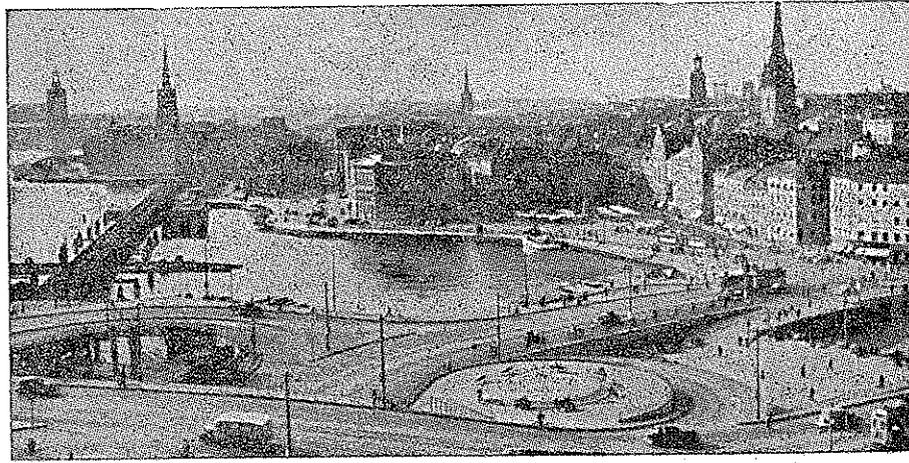
Şekil 119 — Amsterdamdan bir manzara.

bir verim elde edilir. Fakat bu küçük memleketler kalabalık olan nüfuslarının ihtiyaçlarını kendi topraklarından karşıyamazlar.

Belçikanın en önemli şehirleri, başşehir Brüksel (1 milyon nüfus)

Şekil 120 — Norveçin batı kıyılarında Lofot adalarında bir balıkçı köyü. Bu ülke tutulan balık miktarı bakımından Japonya ve Amerikadan sonra dünyada üçüncü gelir.

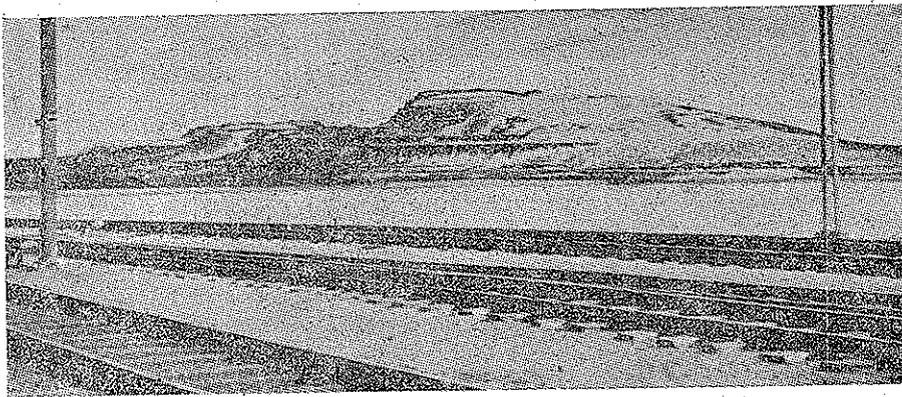
Şekil 121 — Stockholm.

ile Anvers limanıdır. Hollanda'nın ise başşehir Haag ile Rotterdam ve Amsterdam (900 bin nüfus) limanlarıdır. Bu üç liman yalnız bu memleketlerin değil, fakat bütün Avrupa kıtasının en canlı ihracat ve ithalat kapılarındandır.

62 — İSVEÇ VE NORVEÇ:

Avrupa kıtasının en-kuzey yarımadası olan İskandinavya üzerinde kurulmuş olan İsveç ve Norveç Kırallıklarının nüfusları az (1954 te İsveç'in 7,2; Norveç'in ise ancak 3,3 milyon), fakat yüzölçümleri oldukça fazladır (İsveç 449 bin, Norveç 324 bin km²).

Bu iki memleketin kuzey kısımları kutup dairesini aşarak kutup bölgesine girer. Fakat batıda, bir taraftan sıcak Gulf Stream akıntısının, diğer taraftan da Atlas Okyanusu üzerinden gelen batı rüzgârlarının tesiriyle Norveçte iklim mülâyimdir. Halbuki bu tesirlerden mahrum olan

Şekil 122 — İsveçin meşhur Kiruna demir yatakları. Bu yataklardan son yıllarda 10 milyon ton demir elde edilmektedir.

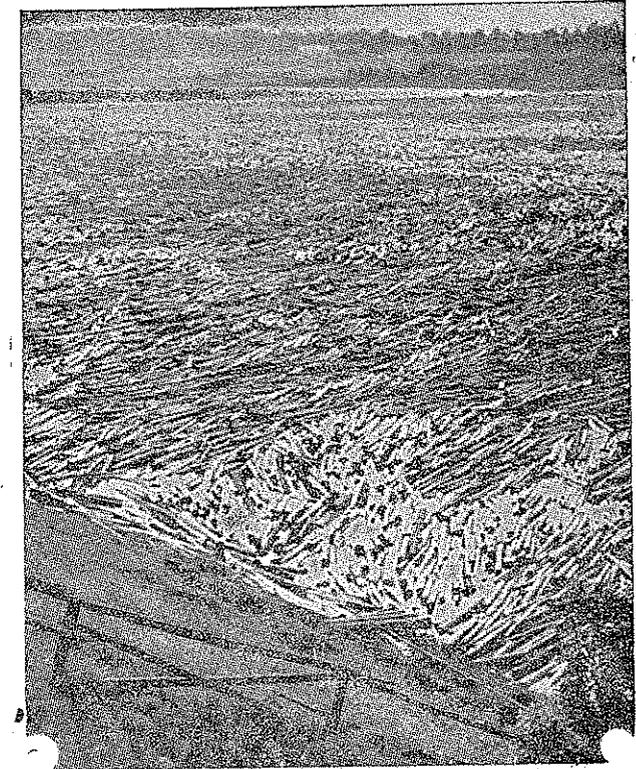

Şekil 123 — Helsinki. Finlandiya'nın merkezi olan bu güzel şehir 400 000 nüfusludur.

İsveçte aynı durum görülmez. Burada Baltık Denizinin kuzey kısımları kışın donar.

İsveç ileri bir endüstri memleketidir. Bu gelişmeyi bilhassa zengin demir yataklarına ve çok kolay ve ucuzca elektrik enerjisi sağlayan hızlı akışlı sayısız akarsularına borçludur. Ayrıca orman bakımından da dünyanın en zengin köşelerinden biridir. Demir, kereste, kâğıt ve çeşitli fabrika eşyası, sattığı başlıca mallardır.

Norveçte esas zenginlik balıkçılığa ve gemiciliğe dayanır. Nüfusu itibarıyla küçük bir devlet olan Nor-

Şekil 124 — Finlandiya'nın ekonomisi geniş ormanlarına dayanır.

Şekil 125 — Kopenhag (Köbenhavn) şehrinde bir manzara. Danimarka nüfusunun 1/4 ü bu şehirde yaşar.

denizlere kadar giderler.

Bu iki İskandinavya memleketinde nüfus daha çok kıyılara ve güney kısımlara toplanmıştır. İsveçin başşehri olan Stockholm (750 bin nüfus) ile Norveçin başşehri Oslo (1/2 milyon nüfus) da güneyde ve kıyılardadırlar.

63 — DANİMARKA ve FİNLÂNDİYA:

Danimarka, Almanyanın kuzeyinde, İskandinavya Yarımadasına doğru uzanan Jutland Yarımadası ile onun kenarındaki adalar üzerinde kurulmuş ve her tarafında düzlüklerden müteşekkil bir ova memleketidir. Nüfusu 4 milyondan fazla, yüzölçümü 43 000 kilometre kare kadardır. Endüstri bakımından Belçika ve Hollanda kadar ileri gitmemiştir. Buna karşılık tarım ve bilhassa hayvancılık bakımından Avrupanın en ileri memleketlerinden biridir. Yağ, et, peynir, süt gibi hayvan mahsullerini komsuları Almanya'ya, İngiltere'ye satar. Başşehri Köbenhavn'dır.

Finlândiyaya gelince; 337 000 kilometre kare genişlikte ve 4 milyon nüfuslu olan bu memleket İsveç'e benzer. Fakat endüstri bakımından İsveç kadar ileri değildir. Finlândiyada orman gelirleri baştadır. Avrupada en çok ormana sahibolan, en çok kereste ve kâğıt hamuru elde eden memleket burasıdır. Başşehri Helsinkidir.

ÖDEV VE SORULAR

- 1 — Batı ve Kuzeybatı Avrupa memleketleri hangileridir? Bu memleketlerin tabiat şartları ve bilhassa iklim (Şekil 115) bakımından özelliklerini belirtiniz.
- 2 — Şekil 114 ü inceliyerek vardığımız sonuçları açıklayınız.
- 3 — Şekil 117 yi inceliyerek Hollanda

ve Belçikada nüfus yoğunluğunun derecesine vardığını bulunuz. Bu yoğun nüfus acaba ne ile geçiyor?

- 4 — İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlândiyanın ekonomik özelliklerini belirtiniz. Bu özelliklerle tabiat şartları arasında bağıntı görüyor musunuz?

veç, yeryüzünün gemicilik ve balıkçılıkta en ileri gitmiş memleketlerinden biridir. Norveç gemilerinin tonilâtosu bakımından Amerika ve İngiltereden sonra dünyada üçüncü gelir. Bu gemiler dünyanın bütün denizlerinde, başka milletlere ait ticaret eşyaları taşırlar ve memlekete büyük kazanç sağlarlar. Norveç balıkçı gemileri uzak denizlere, hattâ balina avı için Antarktika etrafındaki

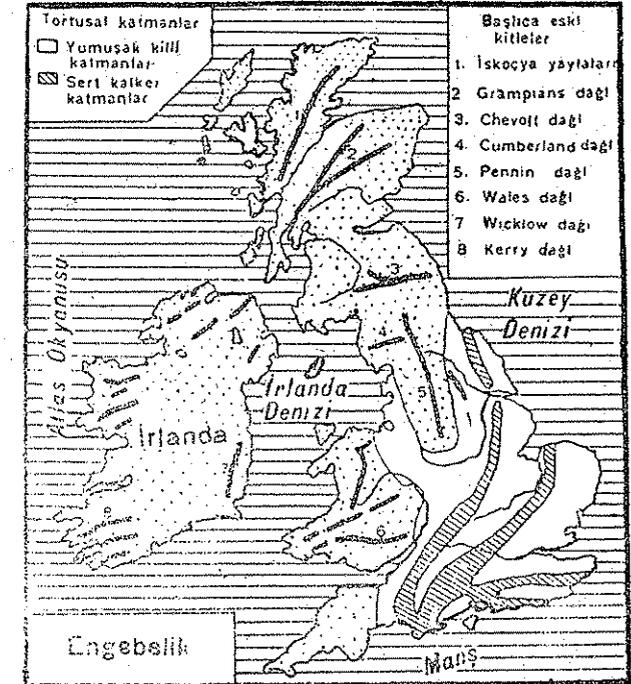
XVII. DERS

İNGİLTERE (BİRLEŞİK KIRALLIK)

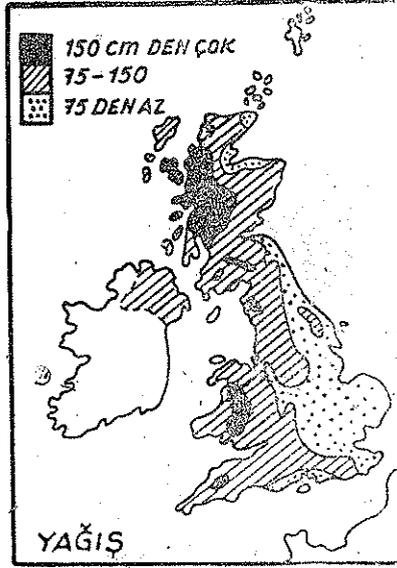
64 — COĞRAFI KONUM, BOYUTLAR:

İngiltere veya Birleşik Kırallık Devleti, Britanya adaları üzerinde kurulmuştur. Asıl İngiltere adı, Büyük Britanya adasının güneydoğu ve orta kısmına verilir. İngilterenin yerküre üzerindeki coğrafi konumu çok elverişlidir. Avrupayı öteki kıtalarla bağlayan deniz yollarının birbirini kestiği yerededir. Fakat İngilterenin bu konumu ancak okyanus ticaret yollarının geliştiği son yüzyıllar içinde önem kazanmıştır. Halbuki daha eskiden, deniz ticaretinin Akdeniz çevresini aşmadığı çağlarda, İngiltere başlıca deniz yollarının uzağında ve Avrupanın ıssız bir köşesinde kalmış bulunuyordu.

Birleşik Kırallık iki büyük (Büyük Britanya ve İrlanda) ve birçok küçük (en önemlileri Orkney, Şetland, Hebritlet) ada üzerinde kurulmuştur. Fransa kıyılarında Norman adaları da İngilterenindir. Birleşik Kırallık başlıca dört bölgeye ayrılır: a) **Asıl İngiltere** — Burası memleketin en önemli kısmıdır. Birleşik Kırallığın başşehri Londra buradadır. b) **Gal memleketi (Wales)** — İngilterenin batısında dağlık bir yarımadadır. c) **İskoçya** — Büyük Britanya adasının kuzey parçasıdır. Buranın ve Galin asıl yerlileri Keltlerdir. d) **Kuzey İrlanda** — İrlandanın kuzeyini kaplayan bu bölge de İngilterenin bir parçası sayılır. Buna karşılık İrlandanın öteki kısmı İngiltere İmparatorluğundan

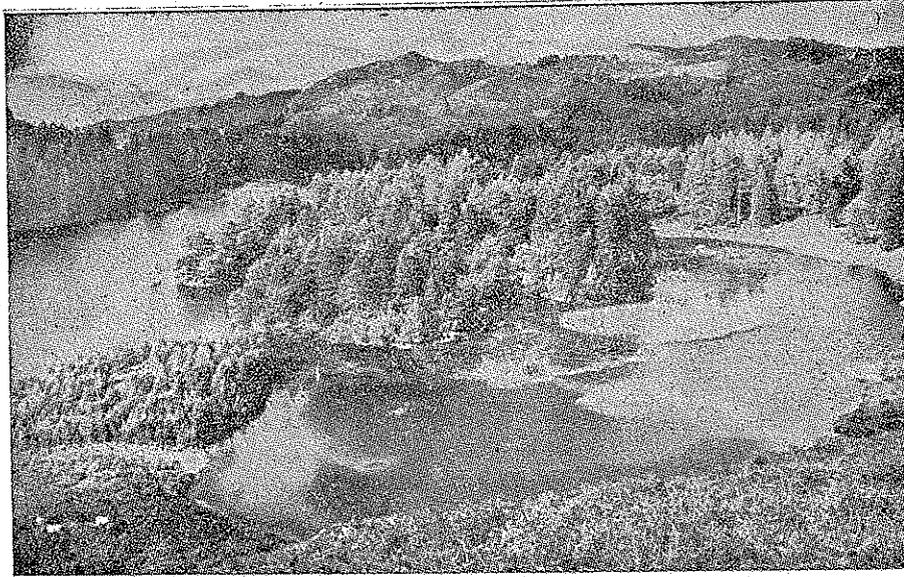

Şekil 126 — İngilterede yüzey şekilleri.

Şekil 127 — Yağışlar.

dağlıktır. Fakat bu dağların yüksekliği nâdiren 1 000 metreyi geçer. Bunların en önemlileri adanın ortasında Pennin, batısında Gal Dağları ve kuzeyinde de, Orta İskoçya Ovası ile birbirinden ayrılan, Kuzey ve Güney dağlarıdır. Bu eski dağların eteklerinde çok zengin maden kömürü yatakları meydana çıkar.

Şekil 128 — Cumberland dağlarından bir manzara.

ayrılmış olan Serbest İrlanda (Eire) devletindedir.

Birleşik Krallığın yüzölçümü 244 000 kilometre karedir; nüfusu da 51 milyonu bulur.

65 — TABİAT ŞARTLARI:

Britanya adalarıyla kıta arasında Kuzey Denizi, Pas de Calais (Pa dö Kale) Boğazı ve Manş gibi sığ denizler bulunur. Büyük Britanyayı batıdan İrlanda Denizi ve Atlas Okyanusu çevirir.

Yüzey şekilleri bakımından iki büyük bölgeye ayrılır: a) Güneydoğu; b) Kuzey ve batı.

Güneydoğu bölgesi ovalıktır; Belçika ve Kuzey Fransa ovalarına benzer. Yer yer az yüksek sırtlar görülür. İngilterenin en önemli nehirleri Thames (Tems) ve Severn burada akarlar.

Büyük Britanyanın kuzey ve batısı dağlıktır. Fakat bu dağların yüksekliği nâdiren 1 000 metreyi geçer. Bunların en önemlileri adanın ortasında Pennin, batısında Gal Dağları ve kuzeyinde de, Orta İskoçya Ovası ile birbirinden ayrılan, Kuzey ve Güney dağlarıdır. Bu eski dağların eteklerinde çok zengin maden kömürü yatakları meydana çıkar.

İngiltere akarsularının boyları kısadır, fakat suları bol, akışları düzenlidir. Batıya ve doğuya yönelen akarsular arasındaki su bölümleri çok alçaktır. Bu sayede bunlar birbirine kanallarla kolayca birleştirilebilmiştir. İngilterenin iç kısımları da böylece denize bağlanmış olur. Zaten Büyük Britanyada hiçbir yerin denizden uzaklığı 120 km den fazla değildir.

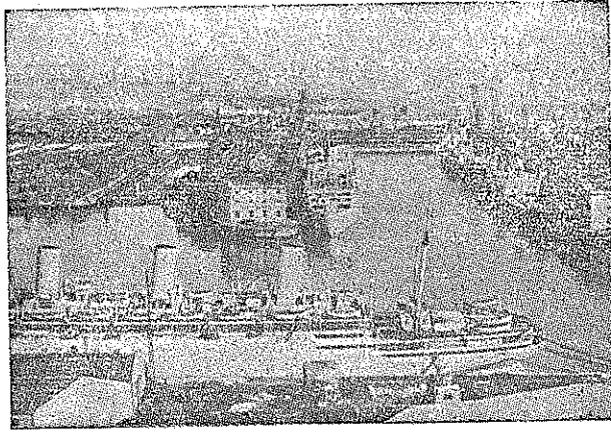
Kıyılar çok girintili çıkıntılıdır. İngiltere kıyılarında meddücezir hareketi önemlidir. Meselâ Bristol körfezinde meddücezir yüksekliği 12 metre kadardır. Bu sayede, deniz kabardığı sırada küçük akarsular bile

Şekil 129 — İngiltere ve İrlandada nüfus sıklığı.

Şekil 130 — Londra.

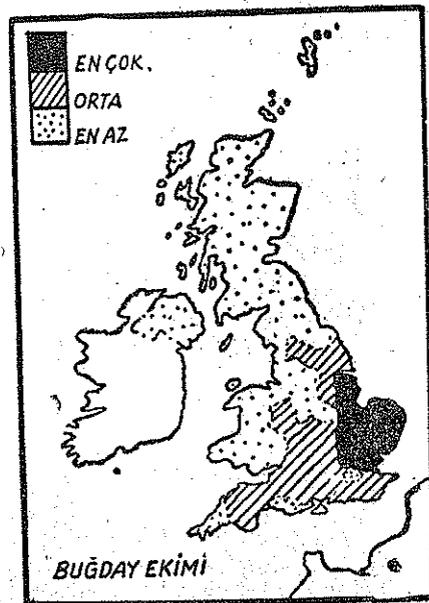
Şekil 131 — Liverpool. Londradan sonra İngilterenin en büyük limanıdır. Başlıca ithalâtı pamuk ve tahıldır.

Birleşik Krallık çok kalabalıktır. Kilometre kareye ortalama 208 kişi düşer. Bu çok yüksek bir yoğunluktur. Sıklık derecesi günyede asıl İngilterede, bazı endüstri bölgelerinde bütünü artar. Fakat dağlık bölgeler nisbeten tenhadır. Birçok memleketlerin aksine olarak İngiltere nüfusunun % 80 i şehirlerde ve ancak % 20 kadarı köylerde yaşar. Şehir nüfusunun köy nüfusuna bu derece üstünlüğü, dünyanın başka hiçbir memleketinde görülmez. En önemli şehirler Londra (8,5 milyon nüfus), Birmingham (1,1 milyon), Liverpool (850 000), Manchester (770 000), Sheffield (520 000), Leeds, Bristol, Hull, İskoçyada Glasgow (1,1 milyon) ve Edinburgdur.

67 — EKONOMİ:

İngiltere yeryüzünün en büyük endüstri memleketlerinden biridir Çalışan nüfusun yarısı maden ve endüstri işçisidir. İhracatının 3/4 ünü endüstri eşyaları meydana getirir. Tarım, endüstriyel çalışmaların yanında önemsiz kalır. Bu sebeple İngiltere besin maddelerinin çok büyük bir kısmını dışardan satın almak mecburiyetindedir.

Britanya adalarının ham madde kaynakları İngiliz endüstrisinin bütün ihtiyaçlarını karşılayamaz. Ancak kömür bakımından çok zengindir. Yılda ortalama 230 milyon ton kadar kömür çıkarılır (dünyada üçüncü) ve bunun bir kısmı ihracedilir. Başlıca kömür havzaları orta İskoçyada, kuzeydoğuda, Newcastle (Niyükas) dolaylarında,

Şekil 132 — İngilterede buğday ekimi.

büyük gemilerin sokulmasına elverişli bir hal alır. Bundan başka, İngilterenin hiçbir zaman donmayan kuytu limanları ve karaya doğru sokulan sayısız derin körfezleri onu gemiciliğe çok elverişli bir memleket haline getirmiştir.

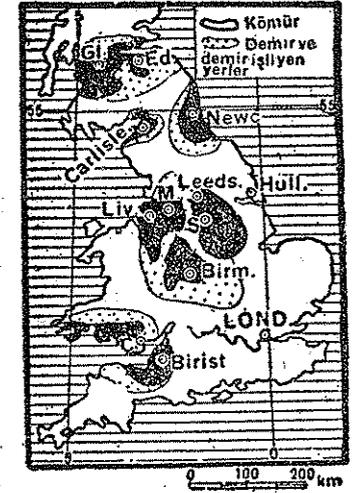
66 — NÜFUS ve ŞEHİRLER:

Birleşik Krallık

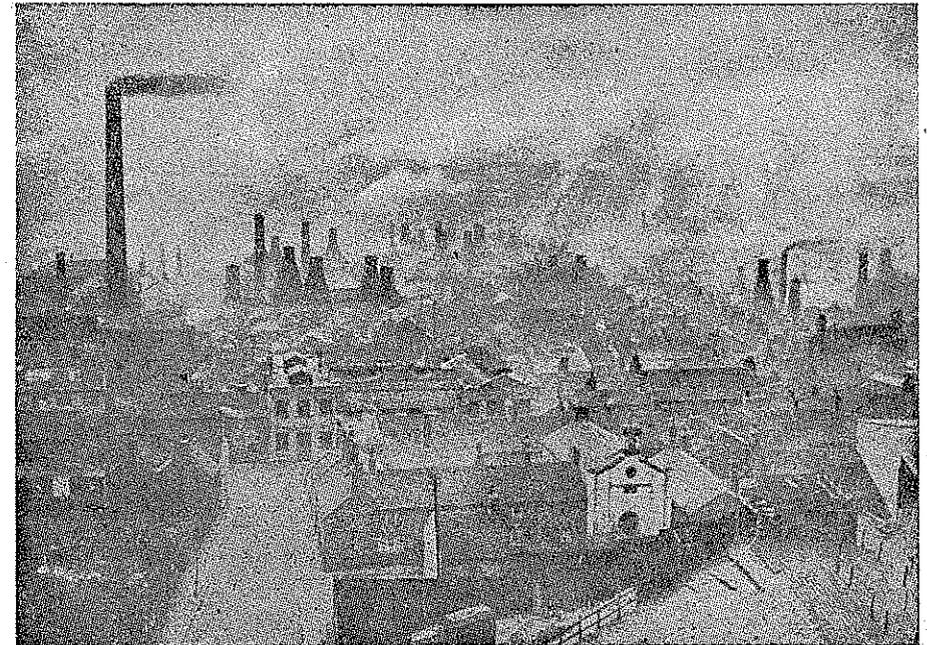
Pennin Dağlarının doğu, batı ve güney yamaçlarında ve Güney Galdedir. Demir de çıkarılır. Fakat memleketin bütün ihtiyacını karşılamaz. İhtiyacın geri kalan kısmı dışardan, bilhassa İsveç, İspanya ve Cezayirden getirilir. Demir madenleri de kömür havzalarının yanındadır. Bu iki önemli maddenin yanyana bulunuşu İngiliz endüstrisinin gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Endüstrinin diğer kolları için gerekli ham maddenin çoğu yine dışardan sağlanır. Kalay ve kauçuk Malakka Yarımadasından ve İndonezyadan, yün Avustralya ve Güney Afrika dominyonlarıyla Arjantinden, pamuk A.B. Devletleri, Pakistan, Hindistan ve Mısırdan; petrol, İran, Irak, Venezüella ve İndonezyadan ithal edilir. En çok gelişmiş olan kollar, maden ve makina endüstrileriyle dokumacılık (başta pamuklu, sonra yünlü) ve kimya endüstrileridir. Gemi yapımı da yine endüstrinin en önemli kollarından biridir.

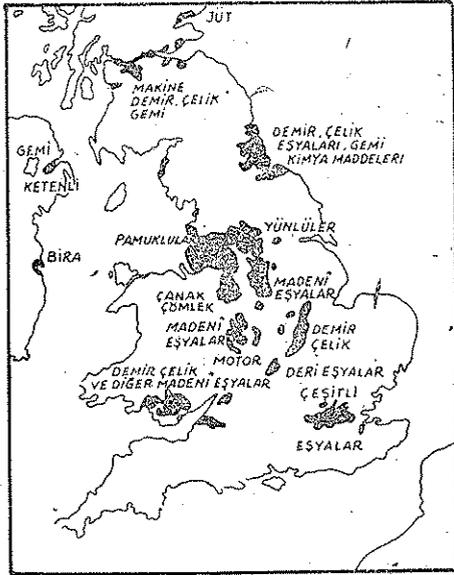
Endüstriye nisbetle tarımın önemli olmadığını yukarıda öğrenmiştik. Gerçekte yerli toprak ürünleri bu memleket ihtiyacının ancak 1/10 kadarını sağlayabilir. İngilterede tarım alanında, bilhassa sütü ve eti için yük-

Şekil 133 — Kömür ve demir yataklarıyla demir endüstri bölgeleri.

Şekil 134 — Staffordshire endüstri bölgesinden bir manzara.

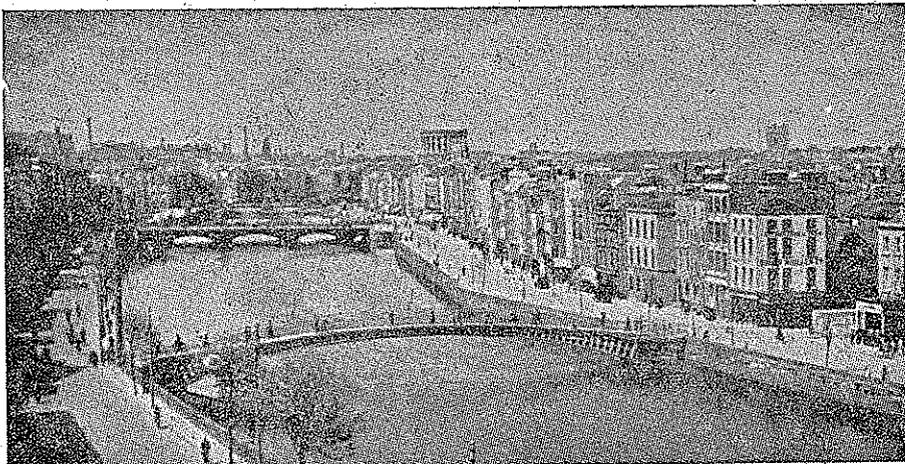

Şekil 135 — İngilterenin endüstri bölgeleri.

tar. İthalâtının en büyük kısmını yiyecek (tahıl, et, şeker, yağ, çay, mey-ya); endüstri hammadeleri (pamuk, yün, kereste, petrol, madenler) meydana getirir. Memleketimizin en çok alış veriş yaptığı devletlerden biri de İngilteredir.

68 — İRLANDA:

İrlanda Adasının en büyük kısmını kaplıyan İrlanda Cumhuriyetinin yüzölçümü 70 000 kilometre kare, nüfusu da 3 milyona yakındır (1954).

Şekil 136 — Dublinden bir manzara.

sek verimli hayvan beslenmesi (sığır, domuz ve kümes hayvanları) önemlidir. Tahıllar arasında da arpa ve buğday en çok ekilir.

Bütün Britanyayı çeviren denizler dünyanın en çok balık tutulan bölgeleri arasındadır. Yılda ortalama 1 milyon ton balık tutulur. Bunun en büyük kısmı Kuzey Denizde Dogger Bank denilen sığlıkta elde edilir.

Bir ada memleketi olan İngiltere, deniz ticaret filosu bakımından, İkinci Dünya Harbine kadar bütün dünyada başta geliyordu. Fakat bu yerini şimdi A.B. Devletlerine bırakmıştır. İngiltere deniz yollarıyla dünyanın her tarafına bağlanmıştır. İhracatının 3/4 ünü endüstri eşyaları, bilhassa pamuklu ve yünlü dokumalar, makina ve madenî eşyalar meydana getirir. Ayrıca kömür de önemli yer tutar.

İrlandanın kenarlarında bazı dağlar yükselir. Ortası yer yer bataklıklarla kaplı çukur bir ovadır. Bütün Batı Avrupada hüküm süren Okyanus ikliminin en bâriz örneği bu adada görülür. Bol ve her mevsimde yağın yağmurlar sebebiyle çayırlar geniş yer kaplar. Nüfus yoğunluğu azdır. İrlanda dışarıya çok göçmen yollamış bir memlekettir. Bugün A. B. Devletlerinde yaşayan eski İrlandalıların sayısı asıl İrlandada yaşayanlardan daha çoktur. İrlandanın en önemli merkezi başşehir Dublindir.

Ekonomik hayatta birinci derecede hayvancılık rol oynar. Tarım ikinci derecede gelir. Başlıca toprak ürünleri patates, yulaf ve hayvan yemidir.

ÖDEV VE SORULAR

- 1 — İngilterenin coğrafi konumunu bir harta üzerinde inceleyiniz. Bunun ekonomik sonuçları acaba nelerdir?
- 2 — İklim özellikleri nelerdir? Şekil 115 ve 126'yı inceleyiniz. Şekil 127 ve 132 arasında bağıntı görüyor musunuz?
- 3 — Şekil 133 ve 135'i inceleyiniz ve

ayrıca İngiltere endüstrisinin hammadde kaynakları bakımından durumunu açıklayınız. İngiltere hangi maddeleri hangi memleketlerden alır?

- 4 — İngilterenin dış ticaretini anlatınız. İhracat ve ithal ettiği başlıca şeyler nelerdir?

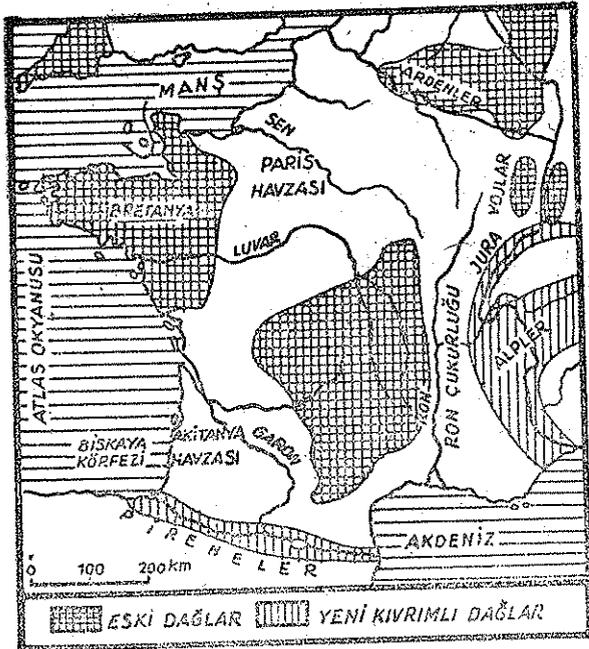
FRANSA

69 — COĞRAFI KONUM, BOYUTLAR:

Fransa Avrupa kıtasının batısında Akdenizle Atlas Okyanusu arasında oldukça geniş bir alan kaplar. Yüzölçümü 551 000 kilometre karedir. Akdenizdeki Korsika adası da Fransanıdır. Fransa, Büyük Britanyadan sonra sömürgelerinin genişliği bakımından dünyada ikinci gelir. Başşehri Paristir.

70 — TABİAT ŞARTLARI:

Genç ve yüksek Alpler, Juralar ve Pireneler Fransayı güneydoğu, doğu ve güneybatıdan çevirirler. Alplerin ve bütün Avrupa kıtasının en yüksek noktası olan Mont Blanc (4810 m) Fransa - İtalya sınırındadır.

Şekil 137 — Fransada yüzey şekilleri.

Bu dağlardan başka üzerleri aşınarak düzleşmiş eski dağlar bugün birtakım plâto düzlükleri meydana getirirler. Bunlar Massif Central, Brötanya, Ardenler, Vosges (Voj) lardır. Plâto düzlükleri haline gelmiş olan bu aşınmış dağların en geniş yer kaplıyanı Massif Centraldır. Bu plâtolarla genç dağlar arasında kuzeyde Paris Havzası, güneybatıda Akıtanya Havzası ve güneydoğuda Rhône Havzası yer alır.

Akarsuların en büyük kısmı Atlas Okyanusuna dökülür. Bunlar içinde en önemlileri Seine (Sen), Loire (Luvâr) ve Garonne (Garon) dur. Akdenize

ancak bir büyük nehir kavuşur: Rhône.

71 — NÜFUS ve ŞEHİRLER:

Fransanın nüfusu 43 milyon kadardır (1953 te 42,8). Bugün Avrupa kıtasında nüfusu en yavaş bir şekilde artan memleket Fransadır. Kilometre kareye ortalama 78 kişi düşer. (İtalya ve Almanyanadan 2 kat daha az sık). Endüstri bölgelerinde nüfus yoğunluğu 300 kişiye çıkar.

Fakat bazı bölgelerde de 15 e kadar düşer. Nüfusun hemen hemen yarısı şehirlerde, yarısı da köylerde yaşar. Çok nüfuslu şehirlerin başlıcaları: Paris (5 milyon), Marsilya (900 000), Le Havre, Liyon (900 000),

Bordeaux (Bordo), Nis, Toulouse (Tuluz) ve Lildir.

72 — EKONOMİ:

Fransa, aynı zamanda endüstrisi de ilerlemiş bir tarım memleketidir. Fakat tarım, endüstriye nispetle, meselâ İngiltere ve Almanyada olduğundan daha önemlidir. Ekili yerlerin yarısından çoğunu tahıl kaplar. Fransa buğday bakımından Batı Avrupa-

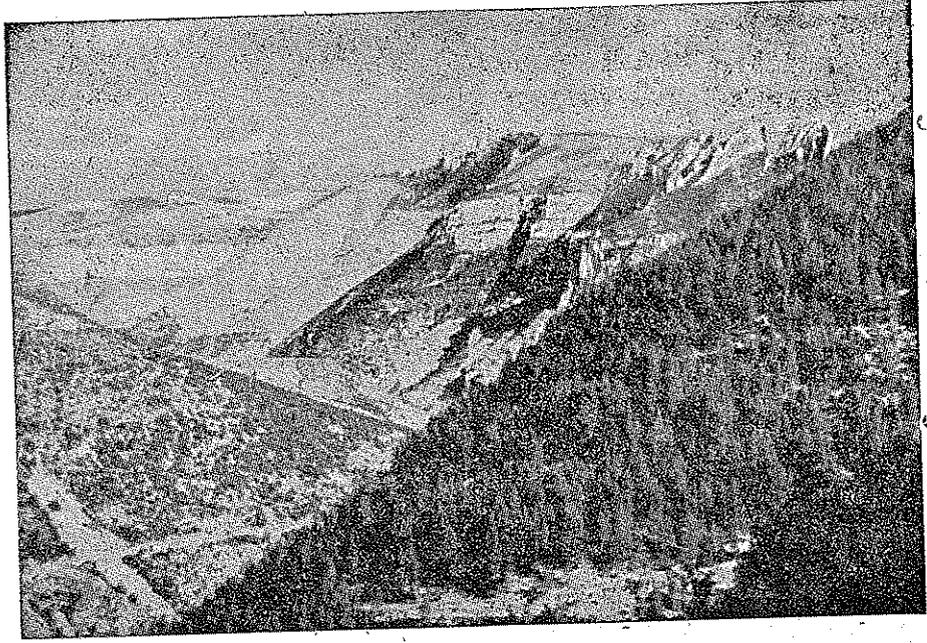
Şekil 139 — Brötanya kıyıları aşınmaya dirençli eski kayalardan yapılmıştır. Kıyıda birçok halicler vardır. Kayalar ve adacıklar kıyı önünde uzanır.

pada en başta bir yer alır. Fakat buğday satan bir memleket değildir. 7-8 yon civarında olan istihsalinin hepsini dâhilde sarfeder. Buğdaydan başka yulaf, şeker pancarı, mısır, çeşitli sebzeler, Akdeniz kıyılarında zeytin, turuncgiller gibi ürünler yetiştirilir. Fakat Fransanın tarım hayatında en önemli yeri tutan bağcılıktır. Bu bakımdan bütün dünyada birincidir. Dünya şarap istihsalinin 1/4 ini sağlar. Ayrıca süt ve et de elde etmek için hayvancılık da yapılır.

Endüstri Birinci Dünya Harbinden sonra çok gelişmiştir. Paris, Liyon,

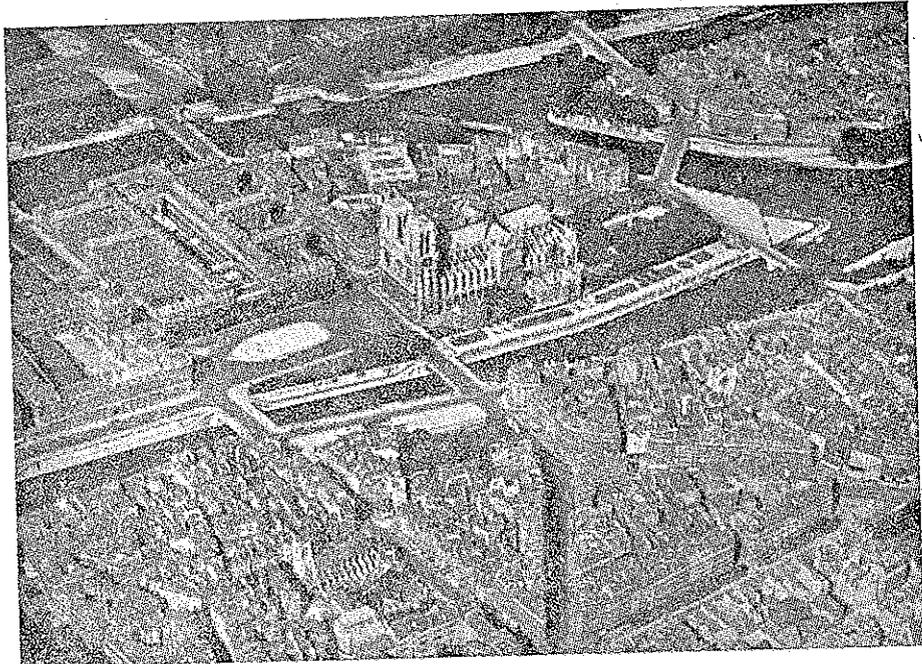

Şekil 138 — Fransanın tebeşir tabakalarından yapılmış kuzeydoğu kıyıları dik falezler halinde uzanır.

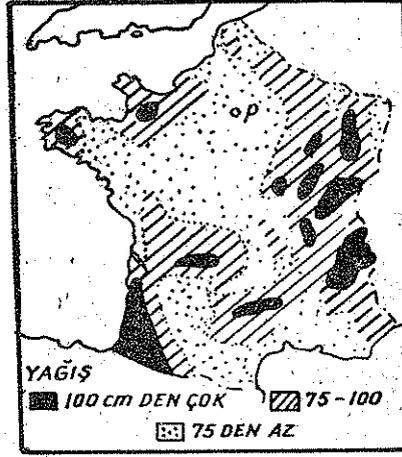

Şekil 140 — Massif Central (Merkez yayla) dan bir manzara.

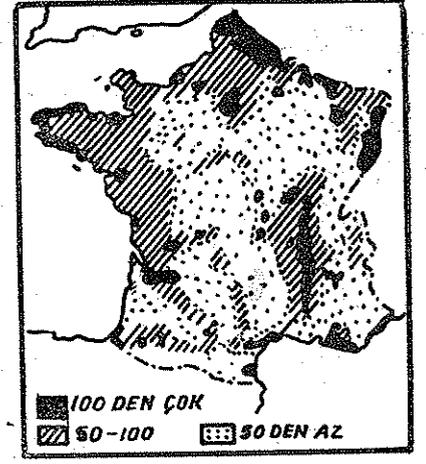
mür yatakları kuzeyde Belçika sınırındadır. Fakat kömür bakımından İngiltere ve Almanya gibi zengin bir memleket değildir. Bununla bera-

Şekil 141 — Parisin merkezine bakış: Ortada Île de la Cité adası üzerinde meşhur Notre Dame kilisesi görülmektedir.

Şekil 142 — Yağışlar.

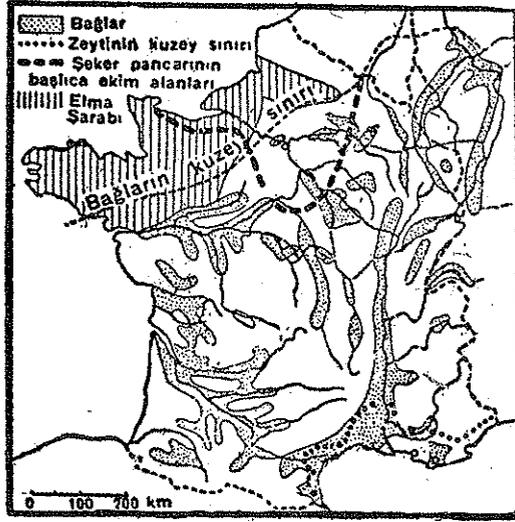

Şekil 143 — Nüfus sıklığı.

ber yıllık istihsal 50 milyon tonu geçer (1953 te 52 milyon ton). Fransa, maden kaynaklarından, bilhassa demir bakımından zengindir. Başlıca demir yatakları, Lorenedir. Dünyada en çok demir cevheri çıkarılan memleketlerden biri Fransadır (1953 de 14 milyon tona yakın). Fakat dökme demir, çelik istihsalı bakımından Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Almanyadan sonra olmak üzere dünyada beşinci gelir.

Şekil 144 — Alplerin siperinde kalan Akdeniz kıyıları Fransa'nın eğlence ve istirahat yerleridir. Bunların en meşhurlarından biri de Monako Prenslığıne ait olan resmini gördüğümüz Monte Carlodur.

Şekil 145 — Fransada tarım bölgeleri ve ürünleri.

maddeleri az yer tutar. Memleketimizle

Şekil 146 — Grenoble şehri, Isère nehri ve Alpler.

ÖDEV VE SORULAR

- 1 — Şekil 137 yi inceleyerek Fransada yüzey şekillerini ana çizgileriyle belirtiniz.
- 2 — Fransanın başlıca toprak ürünleri hangileridir? (Şekil 145 ten faydalanınız).
- 3 — Fransada endüstri hayatını ve başlıca kollarını anlatınız.
- 4 — Ekonomik hayat bakımından Fransa ile İngiltereyi karşılaştırınız. Aralarında ne gibi benzerlikler, ne gibi ayrılıklar vardır?

Maden endüstrisinden başka dokuma endüstrisi de önemlidir. Bu endüstri kolu bilhassa Belçika sınırı yakınlarında (pamuklu ve yünlü) ve Liyonda (ipekli dokumacılık) toplanmıştır; yünlü ve pamuklu dokumacılık hammaddesini tamamen dışardan getirir.

Fransa dışardan, İngiltere ve Almanya gibi, en çok hammadde ve besin maddeleri alır; fabrika malları ihraceder. Fakat adı geçen iki memlekette farklı olarak demir satar, kömür alır. Yine bu iki memlekette nisbetle ithalâtında yiyecek ticareti çok önemli değildir.

III. BÖLÜM

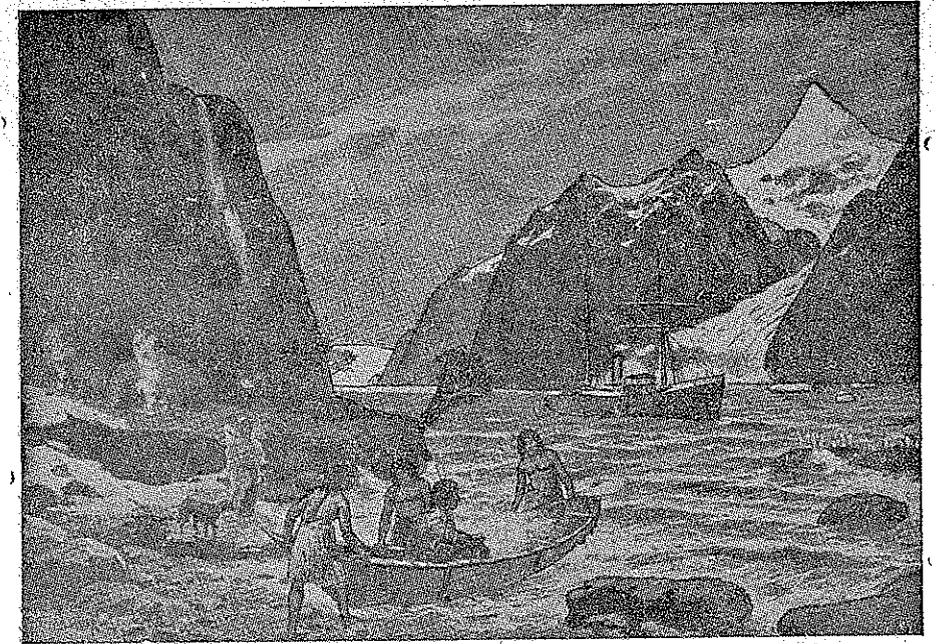
AMERİKA

XIX. DERS

AMERİKAYA GENEL BAKIŞ

73 — AMERİKANIN KONUMU, BOYUTLARI:

Amerika kıtası batı yarım küresinde bulunur. Doğusunda ve Batısında yer almış olan iki okyanus (doğuda Atlas, batıda Pasifik okyanusları) kıtayı Avrupa, Afrika ve Asyadan ayırmıştır. Yalnız kuzeyde Bering Boğazında, Amerika Asyaya çok yaklaşır. Fakat Bering Boğazı civarı hem Amerikanın, hem de Asyanın en tenha köşeleridir. Amerikanın yüzölçü-

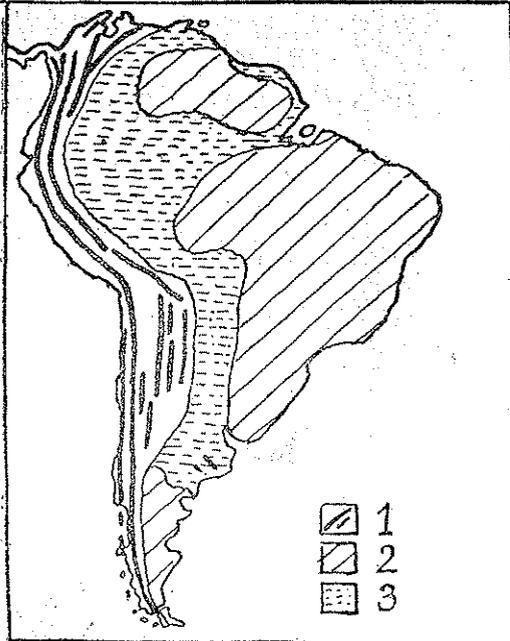
Şekil 147 — Macellan Boğazı. Yukardaki resim, Ateş Memleketiyle Güney Amerika arasındaki Macellan Boğazının bir kısmını, denize kadar inen bu zulları, kenarda yükselen And Dağlarını ve Ateş Memleketi yerlilerini gösteriyor. Uzunluğu 600 kilometre kadar olan bu boğazdan geçmek; sisler, şiddetli akıntılar ve kayalıklar dolayısıyla zordur.

mü, bu kıtaya ait olan adalarla beraber 42 milyon kilometre karedir.

Amerika bir kutup-tan öteki kutba doğru uzanmış, boyu eninden çok fazla bir kitadır. En kuzey kısmı 70°, hat-tâ Amerikanın parçaları olan bazı adalar 80° paralelini aşarlar. En güneyde ise Horn Bur-nu 56° güney paraleline kadar iner. O halde en kuzey ve en güney noktaları arasında 127 paralel dairesi geçer. Bu da kuş uçuşu olarak 14 000 kilometre tutar. Amerika meridyenler boyunca uzandığı için ekva-tor, Yengeç ve Oğlak dönenceleri ve kuzey

Şekil 148 — Kuzey Amerikada yüzey şekilleri, işaretler: 1 — Genç kıvrımlı dağlar; 2 — Eski kıvrımlı dağlar; 3 — plâtolar; 4 — Ovalar.

Şekil 149 — Güney Amerikada yüzey şekilleri, 1 - Genç kıvrımlı dağlar; 2 - Plâtolar; 3 - Ovalar.

kutup dairesi bu kıtanın üzerinden geçer. bu durum kıtalar arasında yalnız Amerikada görülen bir özelliktir.

Amerika, Kuzey ve Güney Amerika olmak üzere iki büyük kısma ayrılır. Bu iki büyük parça, Orta Amerika adı verilen ve genişliği yer yer değişen bir kısıt bölgesiyle ve küçük, Büyük Antiller adını taşıyan adalar dizisiyle birbirine bağlanır. Güney Amerika Kuzey Amerika'dan daha küçüktür (Kuzey Amerika 24,2; Güney Amerika 17,8 milyon km²) ve Kuzey Amerikaya göre daha doğudadır. Kuzey Amerikanın hemen hemen ortasından geçen 90. batı meridyeni, Güney Amerikanın tamamen batısına, Büyük Okyanus üzerine düşer.

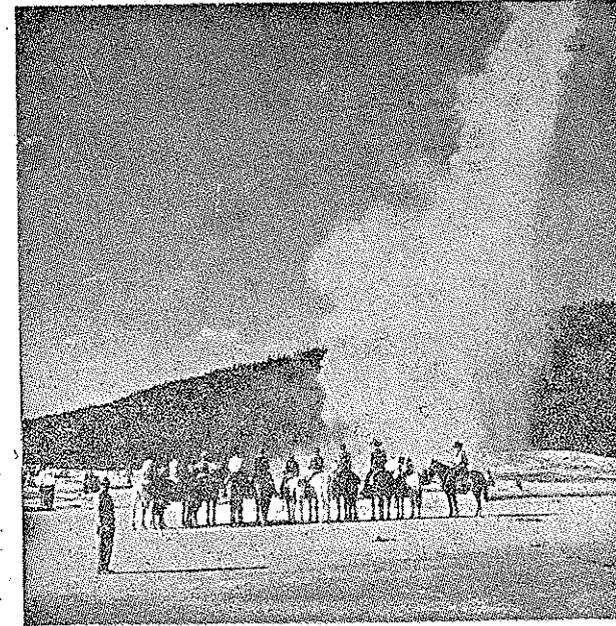
74 — YÜZEY ŞEKİLLERİ:

Yüzey şekilleri bakımından üç büyük bölge ayırılır:

A) Doğu — Burada yüzey şekilleri ya az yüksek ve üzerleri kubbeleşmiş dağlar, yahut plâtolar halindedir. Kuzey Amerikada Labrador plâtosıyla Appalaş sıradağları bulunur. Bunları Saint Laurent (Sen Loran) Nehri birbirinden ayırır. Appalaş Dağlarında en yüksek yer 2 000 metreyi biraz geçer. Güney Amerikada plâtolar daha geniş yer kaplar. Bunlar Güyan ve Brezilya plâtolarıdır ki, Amazon nehrinin geniş vâdisiyle birbirinden ayrılmıştır. Brezilya plâtosunun doğu kenarı en yüksek yerinde 3 000 metreye yaklaşır.

Şekil 150 — K. Amerikanın en yüksek dağı: Mc. Kinley.

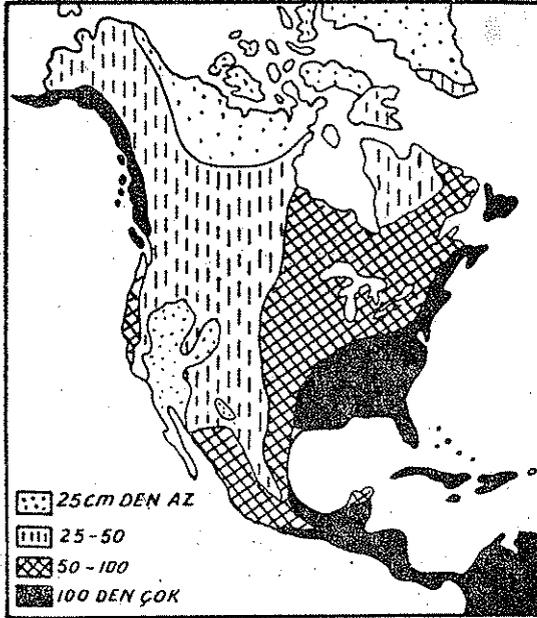

Şekil 151 — Yellowstone parkında bir gayzer. Bunlar sıcak su kaynaklarıdır. Zaman zaman fişkirirler.

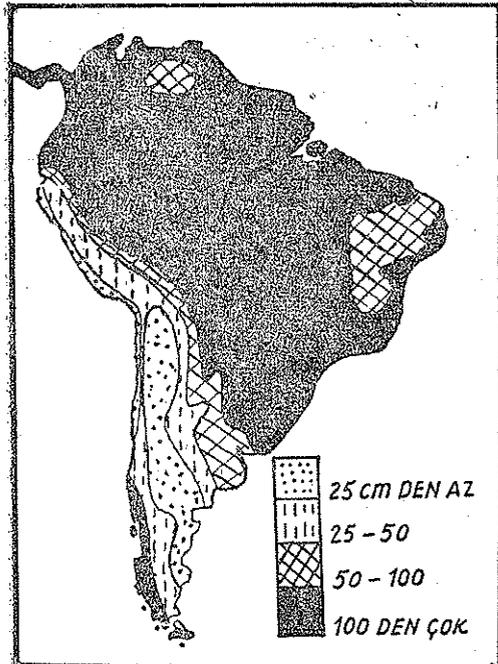
yer alan plâtolar da doğudakilerden farklıdır. Bu plâtolar deniz yüzeyinden çok yüksektirler. Öte yandan etrafındaki dağlar daha yüksek olduğu için çok defa kapalı havza durumundadır. Bu genç dağlar Kuzey

B) Batı — Burası da kıtanın doğusu gibi dağlar ve plâtolardan müteşekkildir. Fakat doğudan esaslı farkları vardır: Buradaki dağlar çok genç ve yüksektir. Birkaç sıra halinde kıtanın en kuzeyinden en güneyine hiç kesintiye uğramadan uzanırlar. Doğu dağlarından olduğu gibi, ara yere geniş ovalar sokulmaz. Buradaki akarsular derin ve geniş tabanlı ol-mıyan dar vâdiler içinde akarlar. Birkaç sıra halinde uzanan bu genç dağlar arasında

Amerikada iki ana sıradan meydana gelir: Bunlardan kıyıya yakın uzananlara, kıtanın kuzey kısımlarında Kas-kad (şelâle demektir), güney kısımlarında ise Sierra Nevada adı verilir. İç kısımda kalan ikinci sıraya da kayalık Dağlar denir. Bu iki sıradağ arasında yer alan plâtolardan en önemlileri Colorado (Kolorado), Büyük Havza ve Colombia plâtolarıdır. Batıdaki genç dağların Güney Amerikadaki uzantılarına And Sıradağları adı verilir. Andlar da birkaç sıra halindedir. Fakat sıralar birbirine yakındır. Bu sebeple Andlar arasında kalan plâtolar Kuzey Amerikadakiler kadar geniş değildirler (Peru ve Bolivya plâtoları gibi).

Şekil 152 — Kuzey Amerikada yağışlar.

Şekil 153 — Güney Amerikada yağışlar.

Meksika ve Orta Amerikadaki genç dağlar, Kuzey ve Güney Amerikanın batısındaki bu dağları birbirine bağlarlar. Bütün Batı Amerika dağları üzerinde yükseltileri çok fazla, sönmüş veya etkin volkan konilerine raslanır. Alaska'da Mc. Kinley (6 240 m) volkanı Kuzey Amerikanın, Andlarda Aconcagua (Akongagua 7 040 m) volkanı da Güney Amerikanın en yüksek noktalarıdır.

C) İç kısımlar — Burası kenarlarda plâtolar ve orta kısımlarda da düz ovalar halindedir. Bu düz ovalar Kuzey Amerikada Kuzey Buz Denizinden Meksika körfezine kadar devam ederler (Kanadanın prerileri ve Mississippi ovaları). Güney Amerikada ise Orenok, Amazon, Chago, Pampa ovaları da Antil Denizinden güneyde Patagonyaya kadar yayılırlar. Orta Amerikada, bu ovalar, yerlerini iki üç denize bırakmışlardır. Meksika Körfezi ve Antil (yahut Karai-

ler) Denizi adını taşıyan bu iki iç deniz genç dağlarla çevrelenmiştir. Bu genç dağlarla sönmüş ve etkin volkanlara raslanır.

75 — İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ:

Meridyenler boyunca bir kutup bölgesinden ötekine doğru uzanmasının bir sonucu olarak, Amerikada ekvatorial iklimden donmuş tundralara kadar her türlü iklim tipine raslanır. Yengeç dönencesi, Meksika Körfeziyle Meksika üzerinden geçer. Bundan ötürü Kuzey Amerika ile Orta ve Güney Amerikanın iklimleri arasında esaslı farklar vardır:

A) Orta ve Güney Amerikanın büyük kısmı tropikal bölgededir. Bütün Orta Amerika ve Güney Amerikanın dörtte üçü dönenceler arasında yer almıştır. Burada sıcak iklimin şu tipleri görülür:

1) Daima sıcak ve yağışlı iklim: Ekvator üzerinde ve yakınındaki yerlerde, Amazon ovasının büyük kısmında, Güyanda yer alır. Burada ekvator ormanları yayılmıştır. Amazon bölgesinde bu balta görmemiş ormanlara selva adı verilir. Bu bölgede ayrıca kauçuk, kınakına, kakao ve vanilya gibi sıcak ve yağışlı ekvatorial iklimin bitkileri de yetiştirilmektedir.

2) Bir kurak, bir de yağışlı mevsimi olan tropikal iklim: Bu iklim ekvatorun kuzeyinde Venezüellada ve Orta Amerikanın bazı yerlerinde görülür. Fakat ekvatorun güneyinde, Brezilya plâtolarında çok daha geniş yerlere yayılır. En çok raslanan bitki örtüsü savanlardır. Burada şeker kamışı, kahve yetiştirilir ve hayvan beslenir.

Sıcak iklim alanlarının dışında, Güney Amerikanın güney kısımları ılıman iklim bölgesine girer. Arjantin'in pampaları, Orta Şili gibi.

B) Kuzey Amerika, büyük kısmıyla ılıman iklim bölgesindedir. Bütün Birleşik Devletlerde ve Kanadanın güney kısımlarında iklim ılımandır. Bununla beraber yer yer değişiklikler görülür. İç kısımlarda kara iklimi vardır. Burada yağışlar orta derecededir; kış ve yaz sıcaklık farkları faz-

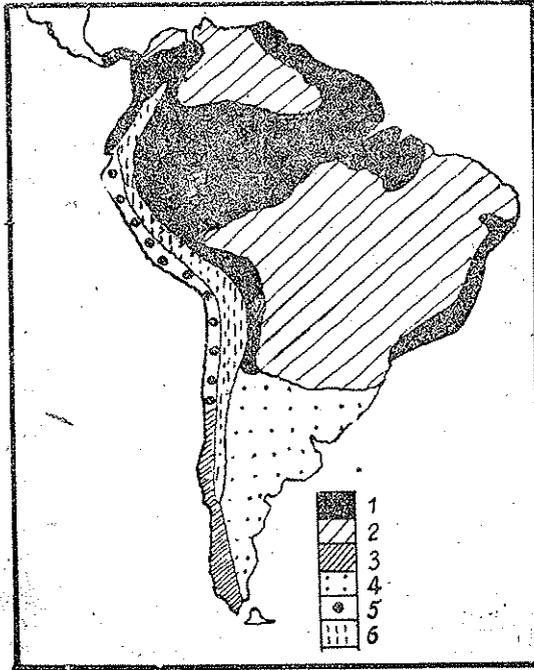

Şekil 154 — Kuzey Amerikanın tabii bitki örtüsü. İşaretler: 1 - Tropikal ormanlar; 2 - Savanlar; 3 - İliman bölgenin yayvan ve iğne yapraklı ormanları; 4 - İstepler (kıtanın orta kısmında bunlara preri adı verilir); 5 - Çöller ve yarı çöl halindeki yerler; 6 - Tundralar ve dağların pek yüksek kısımlarındaki cılız bitki örtüsü.

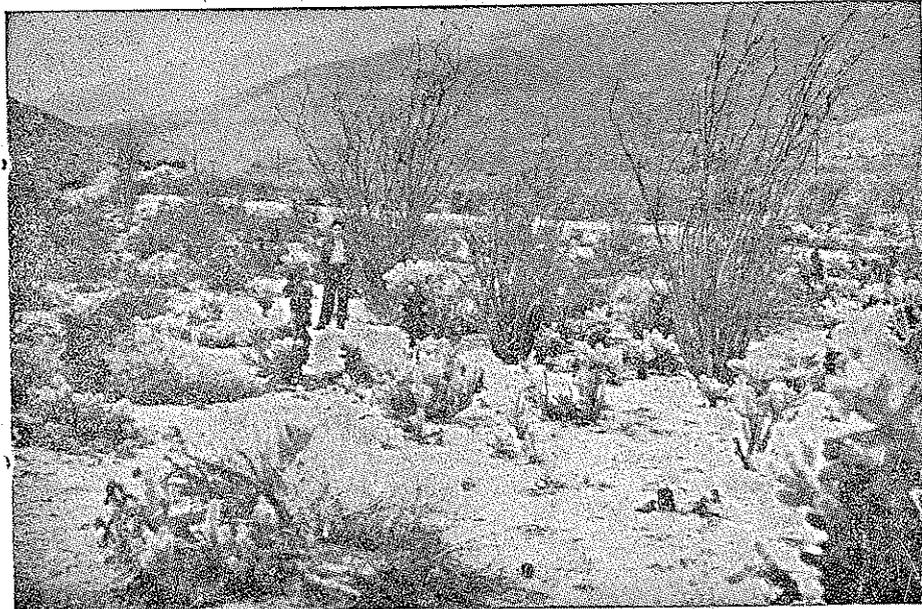
ladır. Bitki örtüsü en çok çayır ve istepeler ve daha çok yağış olan kıyı bölgelerinde de ormanlar şeklindedir. Kanadanın kuzeyinde ve Alaskada soğuk iklimler görülür. Kışlar çok şiddetlidir. Burada en kuzeyde bitki örtüsü bakımından çok fakir olan tundra bulunur. Daha güneyde de iğne yapraklı ağaçlardan meydana gelmiş olan ormanlar yayılır. Kuzey Amerikanın bir parçası sayılan Meksika ise, Orta Amerika memleketleri gibi yine tropikal iklim alanına girer.

76 — AKARSULAR, GÖLLER:

Amerika hem kuzey, hem de güneyde dünyanın en uzun ve en çok su taşıyan nehirlerine sahiptir. Kıtanın en yüksek dağ sıraları batıda, Büyük Ok-

Şekil 155 — Güney Amerikanın tabii bitki örtüsü. İşaretler: 1-Tropikal ormanlar; 2-Savanlar; 3-Ilman bölgelerin ormanları; 4-İstepeler; 5-Çöller; 6-Dağların çok yüksek kıvrımlarındaki fakir bitki örtüsü.

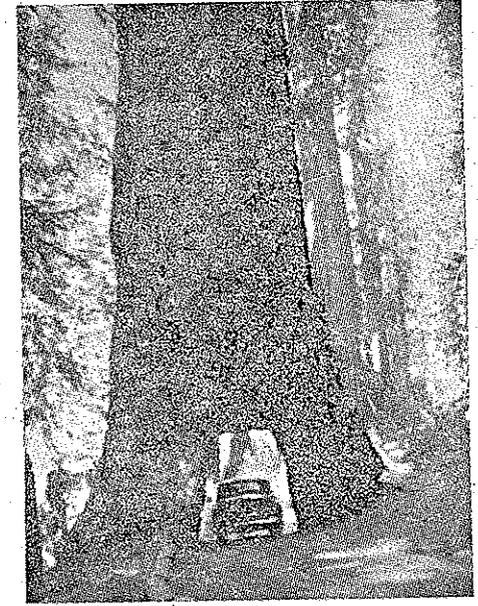

Şekil 156 — Birleşik Amerikanın güneybatı bölgesindeki çöllerden bir görünüm. Bu çöllerde kaktus adı verilen dikenli bitkilerin pek çok çeşitlerine raslanır.

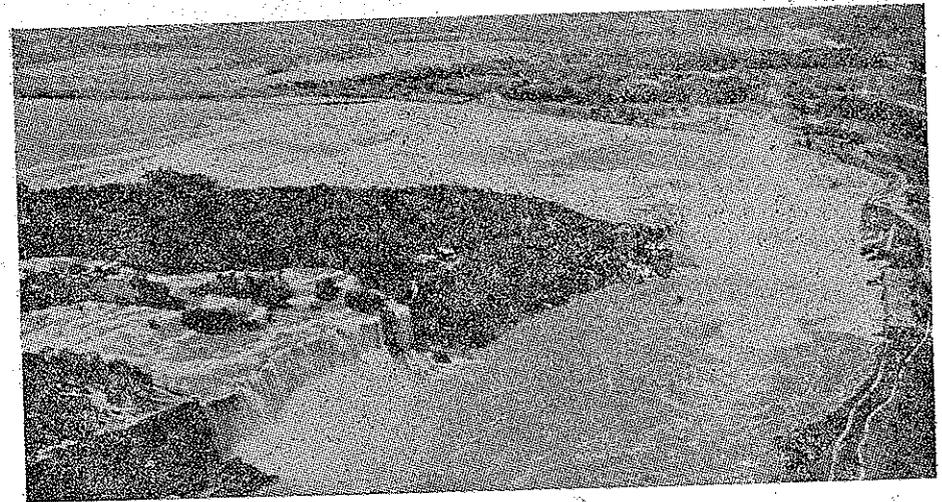
yanus yakınında uzandığı için, akarsuların çoğu doğuya, güneye ve kuzeye doğru akarak Atlas Okyanusuna ve bu okyanusa bağlı denizlere dökülürler. Başlıca akarsular, döküldükleri denizlere göre şunlardır:

Kuzeye doğru akarak Kuzey Buz Denzine dökülenler senenin büyük kısmında donarlar. Bunlardan Yukon, Alaskadan geçerek Bering Denzine, Mackenzie Kuzey Buz Denzine dökülür.

Atlas Okyanusuna dökülenlerden Sen Loran, Büyük Göllerin suyunu boşaltır. Boyu az, fakat taşıdığı su miktarı çok fazla olan bir nehirdir. Dünyanın en büyük şelâlelerinden biri olan Niagara bu akarsuyun çıktığı Ontaryo göliyle Erie gölü arasındadır. Mississippi kuzeyden güneye doğru akar. En önemli iki kolu Missouri ile Ohiodur. Bu büyük akarsu Meksika körfezinde büyük bir delta ile denize kavuşur. Atlas Okyanusuna dökülen akarsulardan Güney Amerikada kalanların başlıcaları Amazon, Orenok,

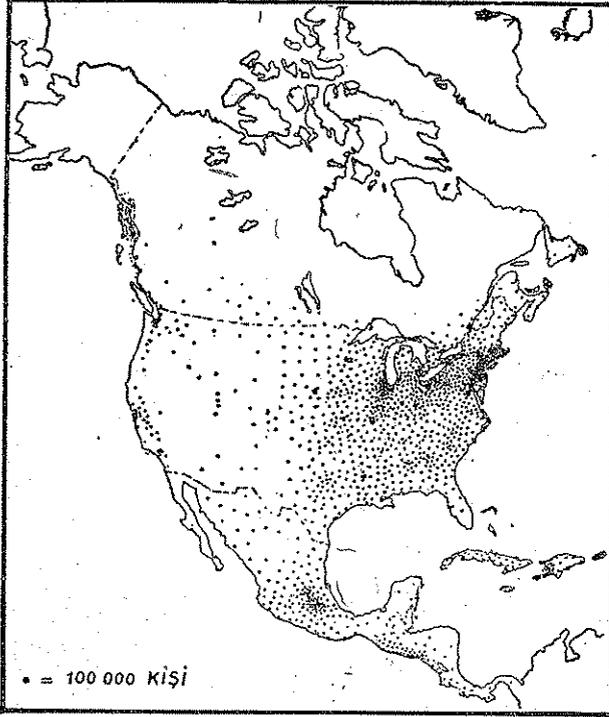
Şekil 157. — Sequoia (Sekoya) ağaçları. Bunlar çok yüksek ve gövdeleri çok kalın ağaçlardır. Kuzey Amerikanın Pasifik kıyıların orta kısımlarında yetişirler. Bu resim, bunların yüksekliği hakkında bir fikir vermektedir. Ağacın gövdesinde açılan bir tünelden bir otomobil rahat rahat geçiyor.

Şekil 158 — Niagara şelâlelerinin uçaktan görünüşü. Bu şelâleler Erie Gölü ile Ontario Gölü arasındadır. Şelâle ortadaki adacıkta iki kısma ayrılır. Soldaki A. B. Devletlerine, sağdaki ise Kanadaya aittir. Niagara şelâleleri Amerikanın en çok ziyaret edilen yerlerden biri, belki birincisidir.

Uruguay, Paraguay ve Paranadır. Bu son üç nehir Rio de la Plata adı verilen geniş bir halice karışırlar. Bütün bu akarsuların içinde Mississippi - Missouri dünyanın en uzun, Amazon da en çok su akıtan nehirleridir.

Bir iki nehir bir tarafa bırakılacak olursa, Büyük Okyanusa kavuşan akarsular küçüktür. Hemen hepsi de kıyıya yakın yüksek dağlardan indikleri için, derin vâdiler içinde sık sık şelâleler meydana getirerek veya

Şekil 159 — Kuzey Amerikada nüfus dağılışı. Bu hartada her nokta 100 000 kişiyi göstermektedir. Nüfusun en sık olduğu yer A. B. Devletlerinin kuzeydoğu kısmıdır.

ler. Birbirine bağlı olan bu göllerin yüzölçümü (246 000 km²) Marmarankinden 20 kat fazladır.

Amerikada dış denizlerle bağlantısı olmayan kapalı havzalar da vardır. Kuzeyde Kayalık Dağlarla Siyerra Nevadalar arasında Büyük Tuz Gölü (Great Salt Lake), Güney Amerikada Bolivya plâtosundan, denizden 3 813 metre yükseklikte bulunan Titicaca (Titikaka) Gölü böyle yerlerde bulunurlar.

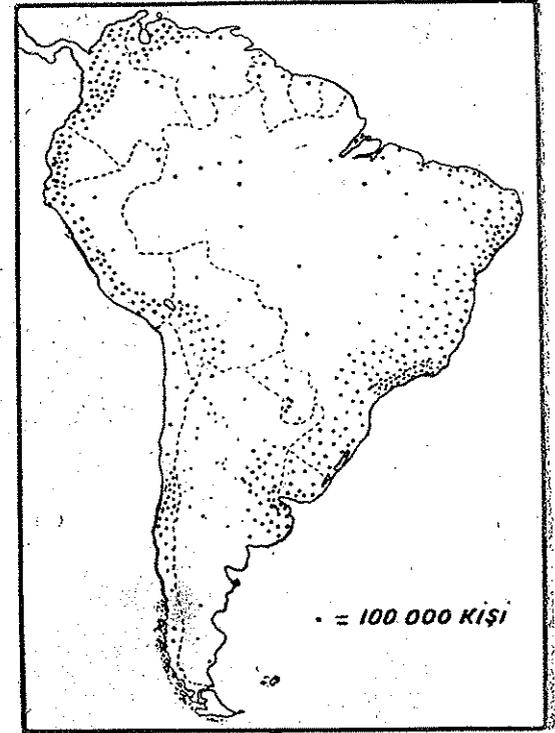
77 — AMERİKANIN NÜFUSU:

Amerikada 350 milyon kadar insan yaşamaktadır. Bunun 230 milyonu Kuzey ve Orta, 120 milyonu da Güney Amerikada yaşar. Amerika nüfus sayısı bakımından dünyada üçüncü gelir. Fakat nüfusu büyüklüğüne göre çok az sayılır. Avrupa, Amerikadan dört kat kadar küçük olduğu halde ondan hemen iki kat daha nüfusludur.

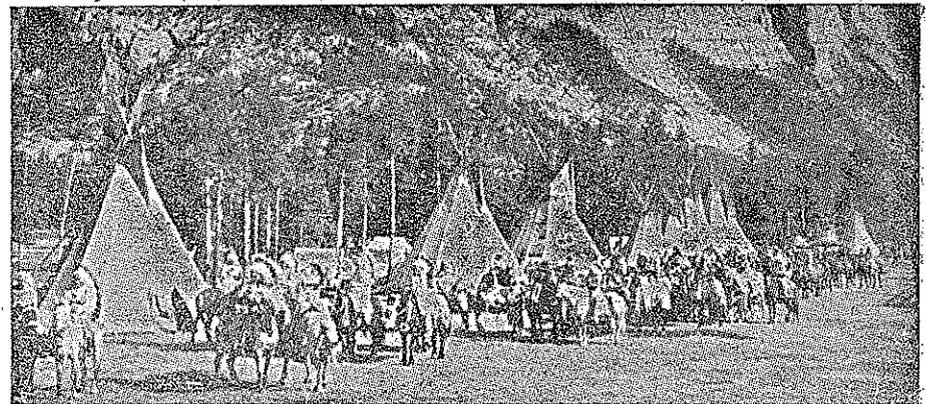
ivinti yerleri yaparak akarlar. Bunların içinde en önemli olan Kolombiya ve Koloradodur.

Amerika gölleriyle de göze çarpan bir kıtadır. Fakat bu göllerin çoğu Kuzey Amerikada toplanmıştır. Bunlar, Kanada ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki Büyük Göller adı verilen Superior, Michigan, Huron, Erie ve Ontario göllerinden başlayarak kuzeyde Büyük Ayı gölüne kadar, Hudson körfezinin etrafında yarım daire şeklinde bir dizi meydana getirirler. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri arasında yer alan büyük Göller çok geniş bir su yüzeyi meydana getirir-

Amerika nüfusu, asılları çok karışık insanlardan meydana gelmiştir. Avrupadan gelen İngilizler, Fransızlar, Almanlar, İskandinavyalılar, İslâmlar en çok Kuzey Amerika; İspanyollar, Portekizliler, İtalyanlar da daha çok Güney ve Orta Amerikaya yerleşmişlerdir. Bu insanlardan başka, esir ticareti yapılabilen zamanlarda Afrikadan yakalanıp bu kıtaya getirilen zencilerin sayısı da şimdi milyonları bulmuştur. Kuzey Amerikanın Batı kıyılarında az sayıda Japon ve Çinli de yerleşmişlerdir. Kristof Kolomb ve ondan sonra gelen kâşif, fatih ve göçmenler de bu geniş kıtayı bomboş bulmamışlardı. Her tarafında, buraya ne vakit, nasıl ve nereden geldikleri pek iyi bilinmeyen yerlilere raslamışlardı. Fakat bu yerlilerin sayısı bugün çok azalmıştır. Bunlar daha çok Orta ve Güney Amerikada kalabilmişlerdir. Zaten kıtanın keşfi sırasında yerlilerin en kalabalık ve kültür bakımından en ileri oldukları bölgeler de buraları idi. Bütün bunlardan başka, en çok Orta ve Güney Amerikada üzere melezler bulunur. Bunlar, yerlilerin, zencilerin ve beyazların karışmasıyla meydana gelmişlerdir.

Şekil 160 — Güney Amerikada nüfus dağılışı. Bu hartada her nokta 100 000 kişiyi göstermektedir. Güney Amerikada nüfus daha seyrek. İnsanların en çok toplandıkları yerler bazı kıyı bölgeleriyle, batıdaki dağların üzerindeki yaylalardır.

Şekil 161 — Amerika yerlileri bir törene hazırlanırken.

78 — AMERİKANIN SİYASAL BÖLÜMLERİ:

Eski Dünya kıtalarından yüzyıllar boyunca gelip yerleşen insanlar şimdi Yeni Dünyada birçok bağımsız devletler kurmuşlardır. Kuzey Amerikada üç bağımsız devlet vardır: A. B. Devletleri, Kanada ve Meksika. Kıtanın kuzeyinde yer alan Alaska, A. B. Devletlerine aittir. Orta Amerikada altı bağımsız devletle bir sömürge vardır. Bundan başka yine Orta Amerikadan sayılan Büyük ve Küçük Antil adalarında üç bağımsız devletle sömürge halinde birçok adalar bulunur. Güney Amerikaya gelince, burada on bağımsız devletle bir sömürge vardır.

Kanada dominyonu hariç, Amerika kıtasındaki bütün bağımsız devletler cumhuriyetle idare olunur.

Ö D E V V E S O R U L A R

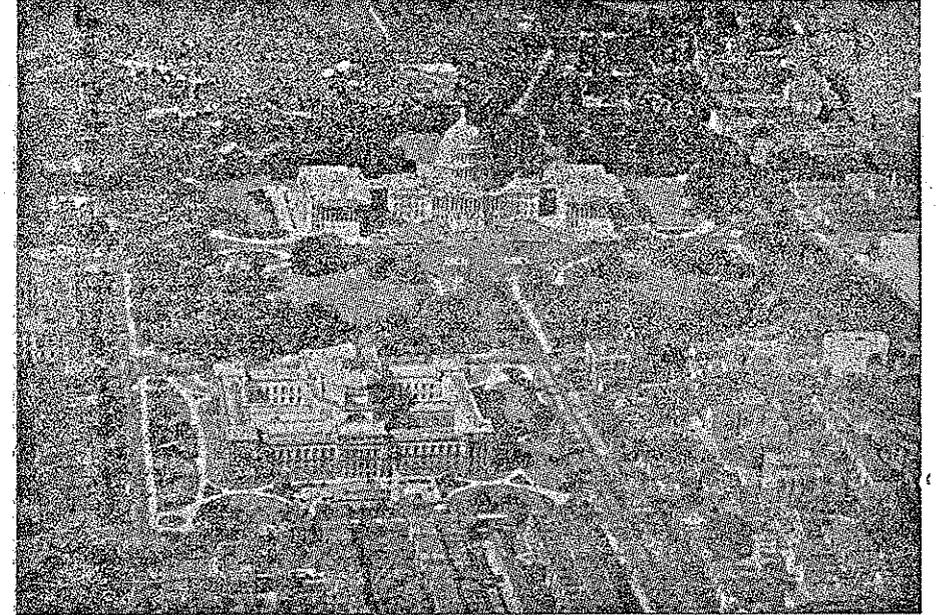
- 1—Amerikanın coğrafi konumunu bir dünya hartasında inceliyerek özelliklerini ve başka kıtalardan farklarını söyleyiniz.
- 2—Şekil 148 ve 149 u inceliyerek Amerikanın yeryüzü şekilleri bakımından kaç kısma ayrıldığını inceleyiniz.
- 3—Amerikanın iklim ve bitki bölgelerini anlatınız (Şekil 152-155).
- 4—Amerikanın başlıca akarsuları ve gölleri hangileridir?
- 5—Amerikanın nüfusunu (Şekil 159 ve 160) ve bu nüfusu teşkil eden insanların kimlerden meydana geldiklerini anlatınız.
- 6—Şekil 160 da Güney Amerikada nüfusun dağılışı gösterilmiştir. And Dağları arasındaki yüksek platóların kıtanın en kalabalık yerlerinden oluşunu nasıl izah edebilirsiniz?
- 7—Bir Amerika hartası üzerinde kıtanın siyasi bölümlerini anlatınız. Bu kıtada hangi devletler bulunmaktadır?

XX. D E R S

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

79 — GENEL BİLGİLER:

A. B. Devletleri dünyanın en geniş ülkelerinden biridir. Doğusunda Atlas Okyanusu, batısında Büyük Okyanus bulunur. Kuzeyde bütün genişliğince Kanada ile, güneyde de Meksika ve Meksika Körfeziyle sınırlanmıştır. Batı-doğu doğrultusundaki genişliği 4 000 kilometreyi aşar. Bu

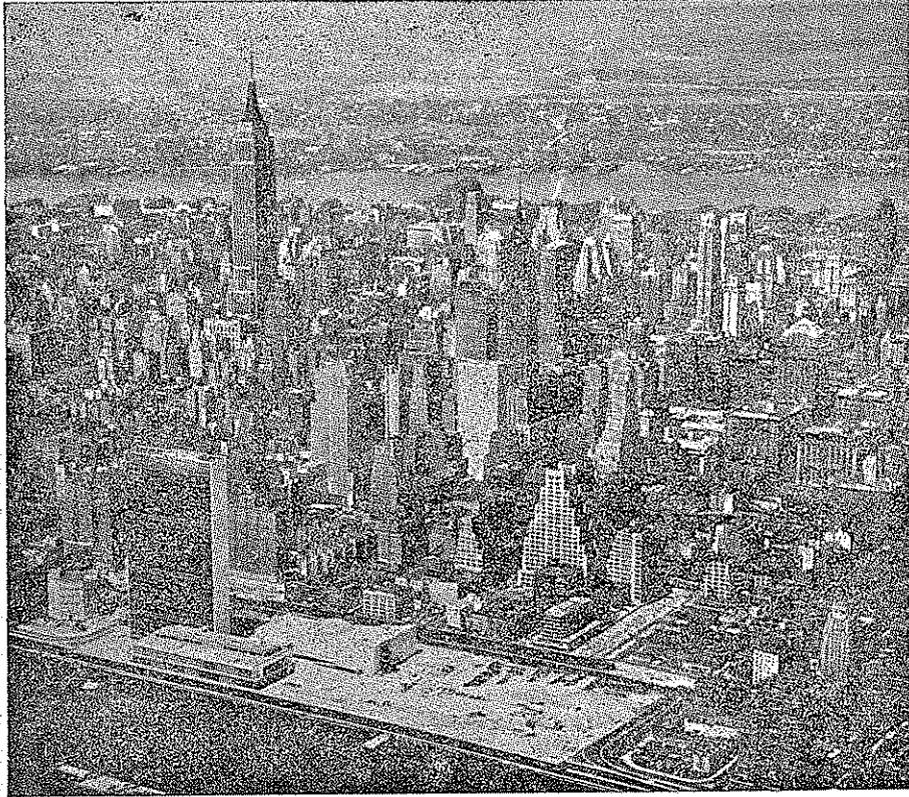
Şekil 162 — Washingtonun uçaktan görünüşü.

sınırlar içinde Amerika Birleşik Devletlerinin kapladığı alanın genişliği 7 800 000 kilometre karedir (Türkiyenin 10 katı). Buna Alaska ve Büyük Okyanustaki Birleşik Devletlere ait bazı adalar da eklenecek olursa, yüzölçümü 9 500 000 kilometre kare ile Avrupaninkine yaklaşıp. Nüfusu hâlen 162 milyon kadardır (1954 te). Ülke 48 devletin birleşmesiyle meydana gelmiş bir birliktir. Genel başşehir Washingtondur.

80 — TABİAT ŞARTLARI:

Yüzey şekilleri göze çarpmak derecede sadedir. Doğudan batıya doğru üç bölge seçilir:

1) **Appalaş Sıradağları:** Kuzeydoğudan güneybatıya doğru uzanırlar. Boyu 1400 kilometre kadar olan Appalaşlar güneye doğru indikçe Atlas Okyanusundan uzaklaşır. Böylece Appalaşlarla Atlas Okyanusu arasın-

Şekil 163 — **New-York.** Çevresiyle birlikte nüfusu 13 milyona yaklaşan (Bir arada Yunanistan ve Bulgaristan nüfusu kadar) bu şehir dünyanın en büyük ticaret, endüstri ve bankacılık merkezidir. New-Yorkta ilk yerleşme 1613 yılında olmuştur. 1653 te nüfusu 800 kişiden ibaretti. 1850 de bile ancak 600 000 kadardı. Şehrin asıl büyümesi bu tarihten sonra başlamış, 1880 de 2 milyonu bulmuştur. Bu gelişme her şeyden önce deniz ve kara yolları üzerindeki elverişli konumunun bir neticesi olmuştur. Bu resim New-Yorkun merkezi olan Manhattan adasının orta kısımlarını gösteriyor. Önde, dik dörtgen prizma şeklindeki bina Birleşmiş Milletler Sarayıdır.

da kalan kıyı ovaları güneye doğru gidildikçe genişler. Appalaşların yükseltileri azdır. Bilhassa kuzey kısımları az yüksek tepeler halindedir. Zaten en yüksek noktası olan Black Dome 2000 metreyi biraz geçer. Appalaşlar Meksika Körfezine kadar uzanmazlar. Bundan ötürü doğunun güney kısımları düz ovalar halindedir. Florida Yarımadası bu düz yerlerin dil gibi güneye uzanmış bir parçasıdır.

2) **Ortada çok geniş ovalar** yer alır. Bu geniş ovanın ortasında Mississippi ve kolları akarlar.

3) **Batıdaki dağlık bölge.** Bunlardan Kayalık Dağlar genç ve yüksektir. Üzerinde 4000 metreyi geçen yerler vardır. Kayalık Dağların batısında Büyük Havza denilen yüksek plâto ve diğer plâtolar bulunur. Bu plâtoların batısında da Kaskad ve Sierra Nevada dağları uzanırlar. Sierra Nevadalar da genç ve yüksek dağlardır. Nihayet en batıda, Büyük Okyanusun hemen kıyısında Kıyı Dağları bulunur. Bunlar batıdaki dağların en alçak olanıdır.

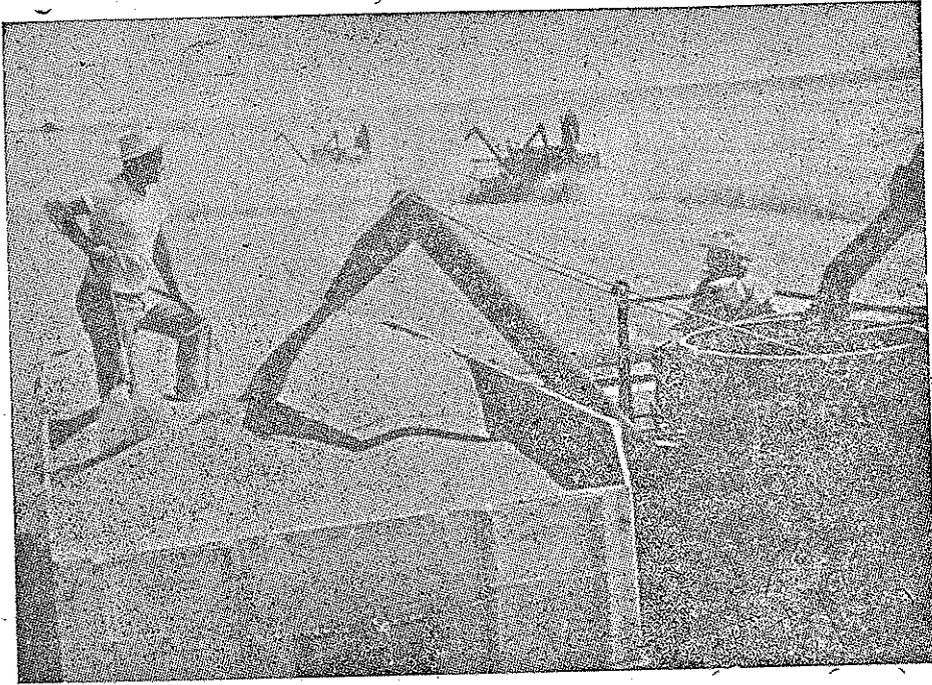
Şekil 164 — San Fransisko şehrinin uçaktan görünüşü.

İç kısımlarda kara iklimi görülür: Kışlar soğuk, yazlar sıcaktır. Atlas Okyanusu kıyıları da yazın sıcaktır. Fakat kışın şiddetli soğuklar olur. Burada kışların soğuk geçmesi, kıyıya yakın bulunan Labrador soğuk su akıntısıyla ilgilidir. Güneyde Meksika Körfezine komşu olan yerler hem sıcak, hem de ülkenin en çok yağışlı yeridir. Batıda dağlar arasında kalmış plâtolar hem kurak, hem de şiddetli kara iklimi alanıdır. En batıda Büyük Okyanus kıyılarının kuzey yarısında deniz üstünden gelen nemli rüzgârlar yüzünden yağışlar boldur. Buna karşılık kıyının güneyinde, Kaliforniyada kışları yağışlı, yazları kurak bir iklim görülmektedir.

Ülke akarsu ve göller bakımından çok zengindir. En önemli göller Kanada sınırı üzerindedir. Bunlardan bir tanesi olan Michigan tamamen Birleşik Devletler içinde kalır. Öteki dört tanesinin (Superior, Huron, Erie ve Ontario), kuzey kıyıları Kanadadadır. Bu göllerin yüzölçümleri

toplamı 242 000 kilometre kare kadardır. Böylece âdeta bir iç deniz meydana getirirler. Hepsi de kanal ve boğazlarla birbirine birleşiktirler.

Akarsular içinde en önemli olanı Mississippidir. Zaten Mississippi dünyanın da en uzun nehridir. Mississippi kuzeyde Kanada sınırına yakın bir yerde doğar, güneye doğru akarak Meksika Körfezine dökülür. Sağdan aldığı kollardan Missouri boyu daha uzun, fakat taşıdığı su bakımından çok daha fakir olan bir nehirdir. Çünkü bu büyük nehrin çıkışının yukarı kısmı A. B. D. nin kurak bir bölgesinde akar. Mississippi sol-

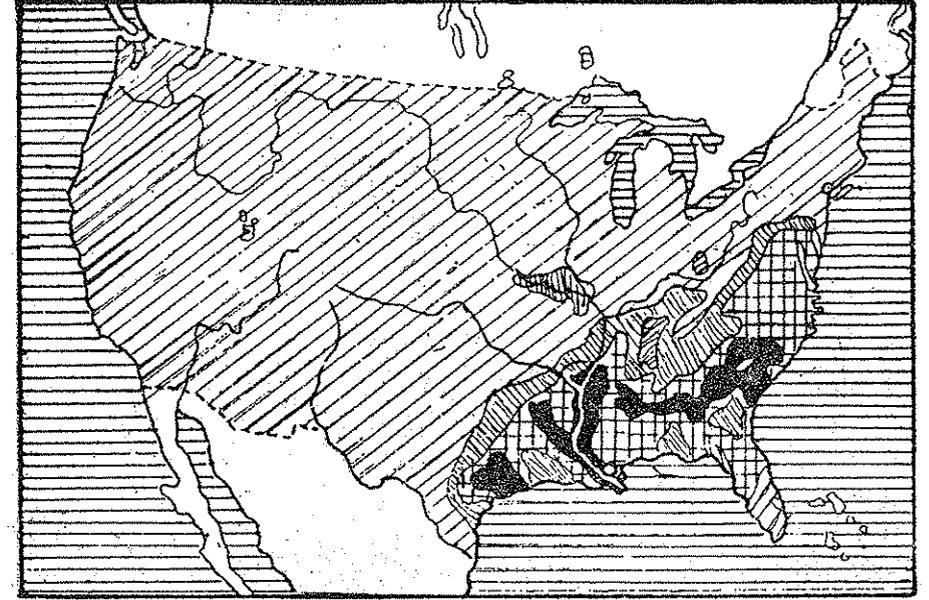
Şekil 165 — Amerikan prerilerinde makinalı tarım. Bu resimde biçerdöverler görülüyor.

dan da Ohio kolunu alır ki, bu nehir A. B. Devletlerinin ekonomik etkinliği bakımından en önemli bir gölgesinden gelir. New York limanında Atlas Okyanusuna dökülen Hudson nehri, boyu kısa, fakat geniş ve ulaşım son derece elverişli bir akarsudur. Batıda Büyük Okyanusa dökülen Kolombiya ve Kolorado, yüksek plâtolarda ve genç dağlar içinde oyulmuş derin vâdileriyle bambaşka bir görünümde dirler.

81 — NÜFUS VE ŞEHİRLER:

Bugün dünyanın en önemli devleti olan A. B. Devletlerinin tarihi çok yenidir. Bağımsız bir devlet halinde kurulması XVIII. yüzyıl sonlarına doğrudur (1776). Bu tarihte ancak 3.5 milyon kadar bir nüfusa sahipti. Bu nüfus o tarihten zamanımıza kadar büyük bir hızla artmış; 1880

de 50 milyonu, 1920 de 100 milyonu geçmiştir. Fakat bu artış Birinci Dünya Harbi yıllarına kadar yalnız doğum fazlalığından değil, buraya başka kıtalardan gelen ve yerleşen göçmenler sebebiyle olmuştur. 1820 den beri bu ülkeye 40 milyon insan göçmen olarak girmiştir. Bugün göçler tahdid edilmiştir (yılda 150 000 kadar göçmen alınır). Böyle olduğu halde ülkenin nüfusu doğumlarla yılda 1,5-2 milyon kadar artmaktadır. Nüfu-

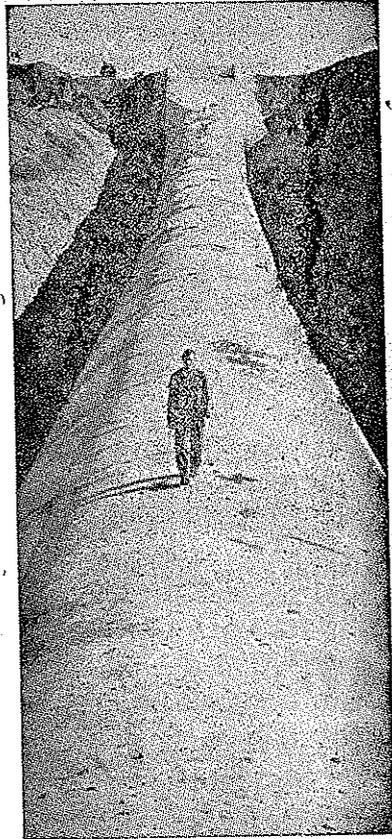

Şekil 166 — A. B. Devletlerinde zencilerin dağılışı. Bu ülkede 14 milyon kadar zenci yaşar. Bunların en toplu olarak buldukları bölge güneydoğudur. Bu harita muhtelif bölgelerde nüfusun yüzde kaçının zenci olduğunu gösteriyor. Seyrek taramalı yerlerde zencilerin oranı yüzde 10 dan azdır. Koyu siyah yerlerde ise yüzde 50 den fazladır.

sun büyük kısmı Avrupadan gelmiş olan aslı Avrupalı insanlardır. Fakat bütün bu insanlar bugün Amerikalılık bağı ile birbirine tamamen kaynaşmış ve tek bir millet haline gelmişlerdir. Beyazlardan sonra en çok zencilerdir, sayıları 14 milyonu geçer. Zenciler, esir ticareti zamanında Afrikadan getirilmiş ve ülkenin güneyindeki sıcak ve yağışlı yerlere yerleştirilmişti. Bugün ülkenin her tarafına dağılmış olmakla beraber yine en yoğun olarak buldukları yer pamuk ve şeker kamışı gibi sıcak memleket ürünleri yetiştirilen güney bölgeleridir. Hattâ buralarda zencilerin beyazlardan sayıca daha fazla oldukları yöreler de vardır. Asyadan gelmiş olan Çinli ve Japonlar 300 000 kadardır. En çok Büyük Okyanus kıyılarında yerleşmişlerdir (San Fransisko). Ülkenin eski sahipleri olan asıl yerliler ise (bunlara kırmızı derililer adı verilir), bugün çok azalmışlardır ve pek dağınk bir halde bulunmaktadır.

A. B. Devletleri şehir nüfusu çok olan bir memlekettir. Nüfusu 100 000 i aşan şehirlerin sayısı yüze yaklaşır. Bunlardan beşinin nüfusları

tiştirir, hem de bunların birçoğunda dünyada birinci veya ikinci gelir. Meselâ dünyada elde edilen mısırın %60 ı (1953 de 80 milyon tonla birinci), buğdayın %20 si (1953 de 32 milyon ton, dünyada ikinci) pamuğun %35 i (3,5 milyon tonla dünyada birinci), tütünün %30 u (birinci), yulafın %24 ü (birinci) bu ülkede yetiştirilir. Dışarıya pamuk ve buğday satar. Fakat muazzam mısır istihsalinin hemen tamamını içerde ve bilhassa hayvan yemi olarak sarfeder.

Şekil 169 — Kaliforniya vâdisindeki sulama tesislerini besleyen su borularından biri.

Oklahoma, Kansas ve batıda Kaliforniya topraklarındandır. Dünyada elde edilen demirin %40 ını A. B. Devletleri çıkarır. En zengin yataklar Superior gölünün yakınındadır. Dünya bakır çıkarımının da %30 unu sağlar. En zengin yataklar batıdaki dağlar ve plâtolardadır. Dünya kükürt istihsalindeki hissesi ise %90 ı geçer.

Bunlardan başka kurşun, çinko, altın, gümüş gibi madenler de önemlidir. Dünyada elde edilen elektrik enerjisinin %40 kadarı da A. B. Devletlerinde istihsal edilir.

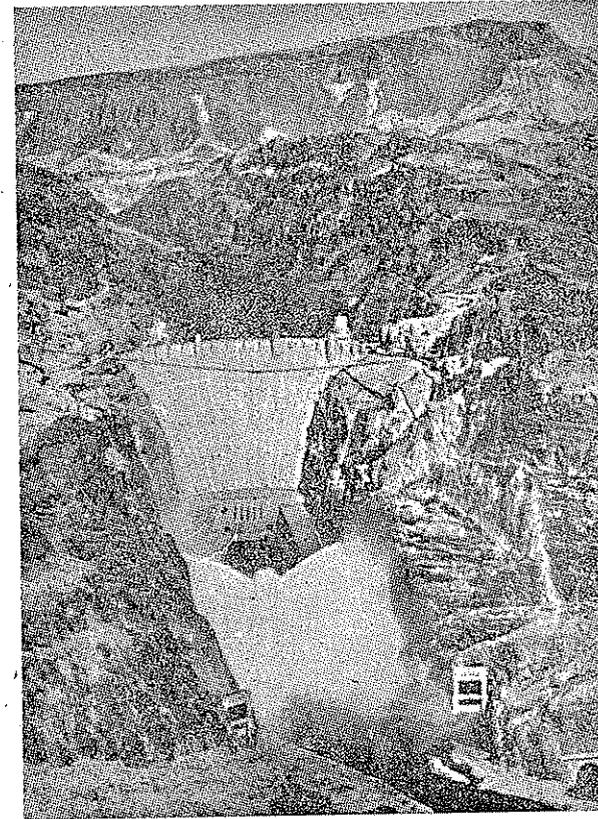
Ormanlar da ayrı bir zenginlik teşkil eder. Avrupalılar geldiği sırada ormanlar çok daha geniş yer kaplamakta idi. Bu eski orman örtüsü çok yerde kaldırılmış bulunmasına rağmen yine 2,5 milyon kilometre kare yer tutar.

83 — MADENLER:

Çeşitli ve çok zengin maden yatakları vardır. Maden kaynaklarından bir kısmının yıllık istihsalı dünyanın geri kalan bütün memleketlerinden daha fazladır. A. B. D. nde çıkarılan madenler arasında kömür başta gelir. Dünyada birinci gelmek üzere yıllık çıkarım yüz milyonlarca tondur (1953 de 436 milyon ton). Bu miktar, dünyanın öteki önemli kömür memleketleri olan İngiltere, Almanya ve Fransa'nın elde ettiği miktarın toplamından çoktur. Kömür en çok Appalaş bölgesinden çıkarılır. Bütün ülkede içinde kömür bulunan toprakların yüzölçümü toplamı 800 000 kilometre kareyi geçer (Türkiyeden büyük). Petrole gelince; dünya istihsalâtının %60 kadarını A. B. Devletleri çıkarır (1953 de 319 milyon ton). Petrol kuyuları en çok Teksas,

Ş. 170 — Pamuk kuşağında makinalı tarım. Amerikada tarım işlerinde çok makina kullanılır. Bu resimde son senelerde icad edilen ve çok yayılan pamuk toplayıcılardan biri görülmüyor.

Şekil 171 — Arizonada Boulder barajı. Yüksekliği 233 m olan baraj duvarı arkasında 37,8 milyar m³ su toplanmaktadır.

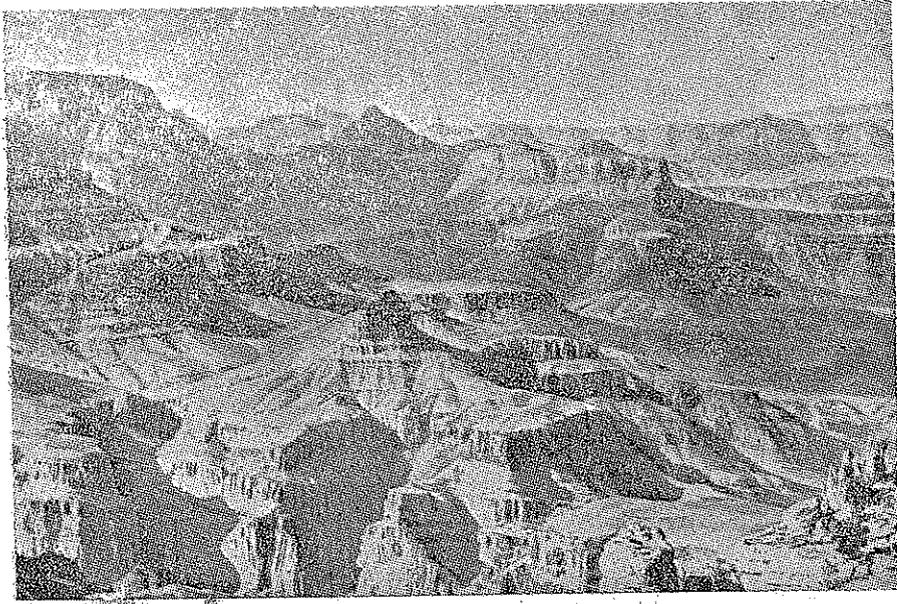
84 — ENDÜSTRİ:

Bu derece zengin ve çeşitli hammaddelere, kalabalık bir nüfusa ve bol enerji kaynaklarına sahibolan A. B. D. nde endüstri de çok gelişmiştir ve çeşitli kollar halindedir. Başlıca endüstri kolları şunlardır:

1) **Besin maddeleri endüstrisi:** Konserve fabrikaları (et, süt, sebze konserveciligi), şeker, un fabrikaları... gibi.

2) **Dokuma endüstrisi:** En gelişmiş olan pamuklu dokumacılıktır. Ülkenin kuzeydoğusundaki Yeni İngiltere ve güneyde Appalaş bölgesinde toplanmıştır.

3) **Maden endüstrisi:** Her çeşit madenî eşya, bilhassa otomobil, tarım aletleri, uçak, gemi

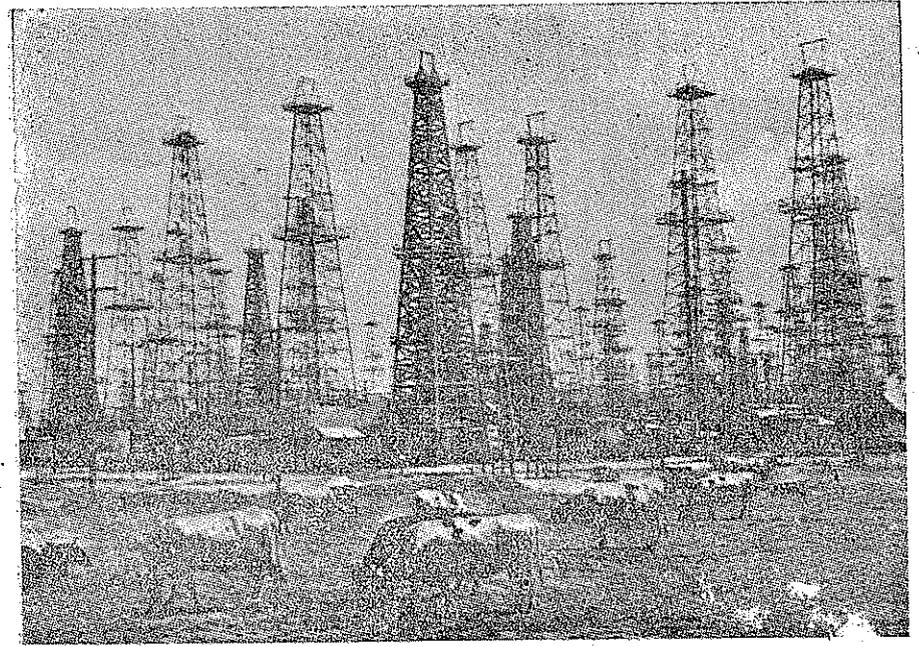

Şekil 172 — Kolorado plâtosundan bir görünüm. Buradaki derin bir şekilde yarılmış ve dimdik yamaçlı vâdilere kanyon adı verilir.

ve bugün medeni insanların kullandıkları her türlü makina yapımı çok ileri gitmiştir. İkinci dereceden yüzlerce kola ayrılan bu endüstri mem-

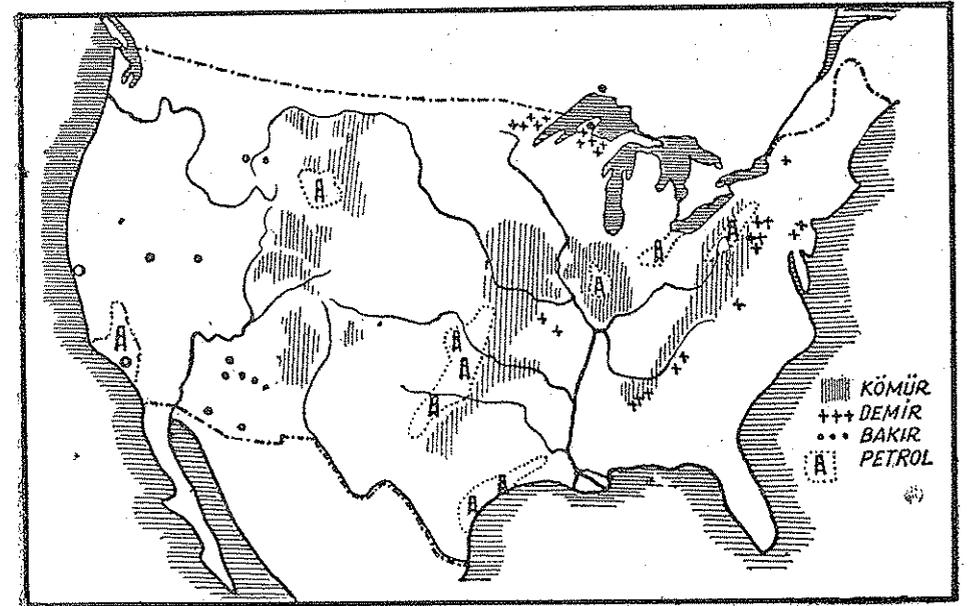
Şekil 173 — Preriler bölgesinde en yeni usullere göre işlenen tarlalardan bir görünüş. Bu tarzda tarla, yükselti eğrilerine paralel olarak sürülür. Bu suretle tarlanın toprakları aşınmaya karşı korunmuş olur.

Şekil 174 — Teksas petrol havzasından bir manzara

leketin her tarafına dağılmıştır. Memleketin her bölgesi ve bu bölgedeki her şehir bunlardan birinin tanınmış merkezi halindedir.

4) Petrol endüstrisi: Dünya petrolünün %60 mını elde eden Amerika-

Şekil 175 — A. B. Devletlerinde başlıca madenler.

da, petrol çıkarımı ve ham petrolden çeşitli maddeler yapılması ayrı bir endüstri meydana getirir. Petrol, pipe-line (payp layn) denilen petrol borularıyla çıkarılan yerlerden limanlara, büyük fabrika şehirlerine sevkedilir. Bu petrol boruları tıpkı demiryolları gibi ayrı bir şebeke meydana getirirler. Bu şebekenin uzunluğu 250 000 kilometreyi bulur. Ham petrolün işlendiği tasfiyehaneler bilhassa güneyde toplanmıştır.

85 — ULAŞIM YOLLARI, TİCARET:

Bu derece gelişmiş olan ekonomik hayatıyla ilgili olarak, A. B. Devletleri, ulaşım yolları bakımından da dünyada başta gelir. Her şeyden önce dünyanın etrafını 9 defa dolaşacak kadar uzun demiryollarına (360 000 km) sahiboluşu göze çarpar. Avrupadaki bütün demiryollarının uzunluğu bundan azdır. Kara yolları, akarsu ve kanallarda ve bilhassa Büyük Göllerdeki taşın faaliyeti son derece gelişmiştir. Deniz ticaret filosu bakımından da dünyada birinci gelir (27 milyon tonilâto). Dünyadaki otomobil ve kamyonların %70 i de bu memlekettedir.

A. B. Devletlerinde istihsal edilen maddelerin %90 ı içerde kullanılır ve ancak %10 u dışarıya satılır. Fakat istihsal o kadar büyüktür ki, bu %10 birkaç milyar dolar değerindedir. Bu sayede A. B. D. dünyanın en büyük ticaret ülkesidir. A. B. Devletleri dışardan aldığından çok satan bir memlekettir. Sattıklarının en önemlileri; besin maddeleri (buğday, un, konserve, et, balık); hammaddeler (kömür, petrol, çelik, pamuk); fabrikada yapılmış eşyalar (otomobil, gemi, uçak, lokomotif, vagon gibi her çeşit taşıtlar. İnsanların kullandıkları her türlü makina ve eşya, çeşitli kumaşlar) dır. Satın aldıklarına gelince; bunlar da; besin maddeleri (çay, kahve, şeker, kakao); hammaddeler (ipek, yün, kauçuk, kalya, krom ve nikel gibi bazı madenler) dir.

Amerika Birleşik Devletlerinin dünyanın her tarafıyla ticaret bağıntısı vardır. Bununla beraber, Kanada, Büyük Britanya, Almanya, Fransa başta gelirler. En önemli ihracat ve ithalât limanları, önemleri sırasıyla, New York, Boston, Filâdelphiya, New Orlean ve San Fransisko'dur. Memleketimizle olan ticaret bağıntıları yakın yıllarda çok artmıştır. Bugün dış ticaretimizde en büyük yeri tutan memleketlerden biridir.

Ö D E V V E S O R U L A R

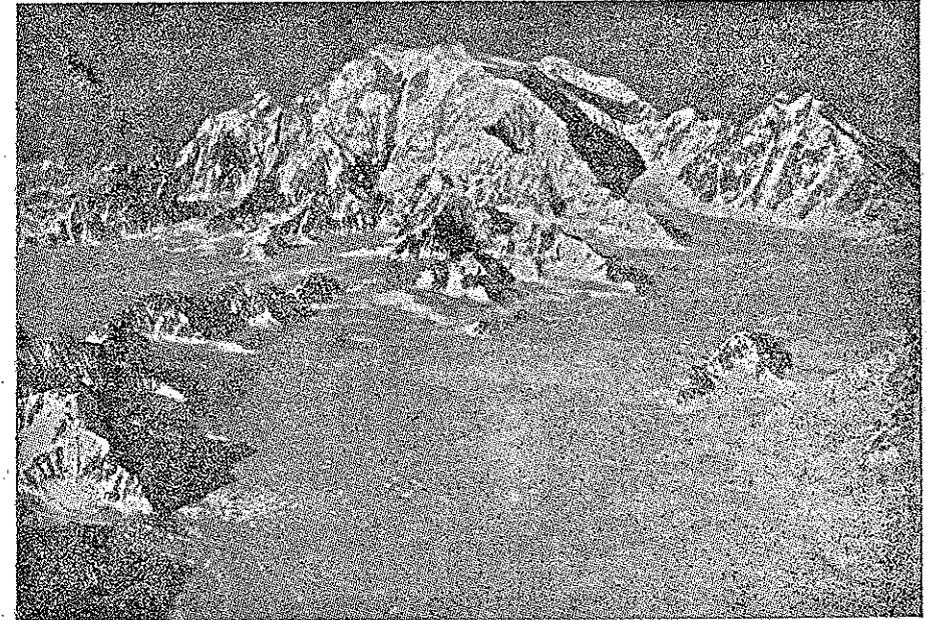
1 — A. B. Devletlerinin ekonomik hayatının özelliği nedir?	relerde çıkarılır?
2 — Bu memleketin başlıca toprak ürünleri hangileridir ve nerelerde yetişir?	4 — A. B. Devletlerinde endüstri hayatını anlatınız.
3 — Başlıca madenleri hangileridir? Nerelerde çıkarılır?	5 — Ulaşım yolları nasıldır?
	6 — A. B. D. nin dış ticaretini anlatınız. Dışarıya neler satar? Neler alır?

XXII. D E R S

KANADA

86 — KONUMU VE BOYUTLARI:

Alaska bir tarafa bırakılacak olursa, Kanada, Kuzey Amerika kıtasının kuzey yarısını kaplayan büyük bir ülkedir. Yüzölçümü 9,9 milyon kilometre kareden fazladır. Bir bakımdan Amerika Birleşik Devletleri-

Şekil 176 — Mount Logan, Kanadanın en yüksek dağıdır. Eteklerindeki vâdiler buzullarla kaplanmıştır.

ne benzer; onun gibi Atlas Okyanusundan Büyük Okyanusa kadar uzanır. Fakat bulunduğu paralel daireleri bakımından büyük ayrılık gösterir. Her şeyden önce A. B. Devletlerinin en kuzey noktasının Kanadanın en güney noktası olduğunu düşünmek yeter. Zaten büyük bir ülke olan Kanadanın kuzey kısımları, kutup daresini de aşarak kutup bölgesine girer. Bundan ötürü kuzey kısımları, hemen hemen boş denecek kadar tenhadır. Yüzölçümü Avrupanınkine yakındır. Fakat büyüklüğüne göre nüfusu azdır, 15 milyonu biraz geçer. Buna göre kilometre kareye ortalama olarak iki kişi bile düşmez.

Kanada, Britanya İmparatorluğuna dâhil bir dominyondur. Kanada adı vaktiyle Sen Loran bölgesinde yaşayan bir kabîlenin adından gelmektedir.

87 — TABİAT ŞARTLARI:

Yüzey şekilleri bakımından üç bölgeye ayrılır:

1) **Doğu Bölgesi:** Plâtolardan meydana gelir. Bu plâtolar Hudson Körfezini her taraftan çevirir ve Atlas Okyanusuna kadar uzanarak bütün Labrador Yarımadasını kaplar. Bu bölgenin güneyinde Appalaş Dağlarının uzantısı olan az yüksek ve üzerleri kubbeleşmiş bazı tepeler de görülür.

Şekil 177 — Kanadada Kayalık Dağlarda kış manzarası. Kanadanın kışın karla kaplanan bölgelerinde köpeklerin çektiği kızaklardan da faydalanılır.

olmak üzere iki sıradır. Bunların aralarında yüksek plâtolar yer alır.

Kanada kışları çok soğuk, yazları sıcak bir kara iklimine sahiptir. Fakat bu geniş ülkede iklim, şüphesiz yer yer değişiklikler gösterir. Büyük Okyanus kıyıları batıdan gelen rüzgârlarla çok yağmur alır. Denizin ve kıyıya yakın geçen sıcak su akıntısının tesiri altında, burası, Kanadanın en ılık köşesini teşkil eder; iklim bakımından Batı Avrupa, bilhassa Norveç kıyılarına benzer. Halbuki Atlas Okyanusu kıyıları böyle değildir. Burada kışlar çok şiddetli geçer. İç kısımlarda kışların şiddeti ve süresi kuzeye doğru artar. Batıda dağlar arasında kalmış olan yüksek plâtolarla Kayalık Dağların doğu kenarlarındaki ovalar ülkenin en az yağış alan yerleridir.

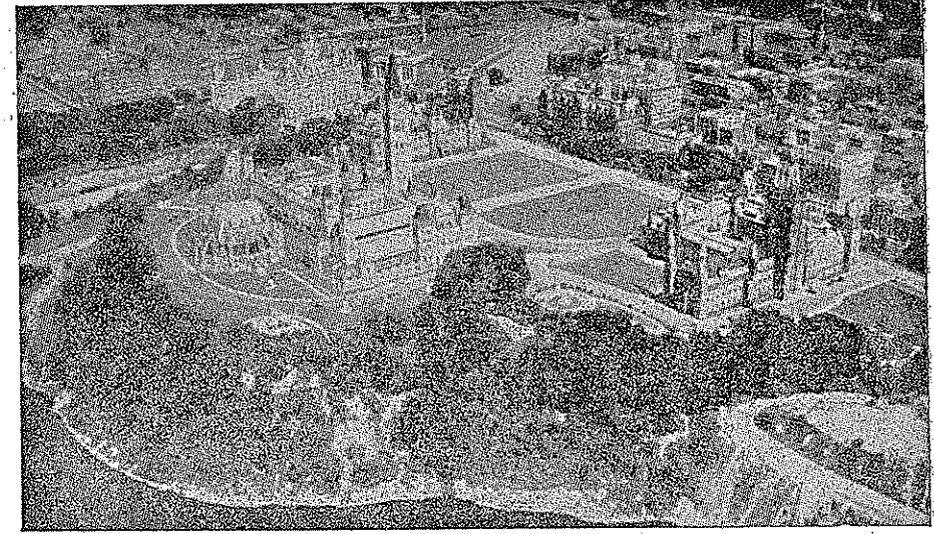
Kanada göller ve akarsuları bakımından çok zengin bir memleketdir. Fakat bütün göl ve akarsular senenin büyük bir kısmında donarlar. Kanadadaki göllerin yüzölçümleri toplamı 325 000 kilometre kareyi (Türkiyenin yarısına yakındır) geçer. En önemli akarsu, Büyük Göllerin suyunu boşaltan Sen Lorandır. Bu nehir çok büyük bir haliç meydana getirerek Atlas Okyanusuna karışır. Kışın donduğu zamanlar bir tarafa bırakılacak olursa, yılın öteki zamanlarında Kanadanın en canlı ulaşım ve taşın yoludur. Kuzey Buz Denizine dökülen Mackenzie 4500 kilometreden daha uzun büyük bir nehirdir. Ülkenin kuzey kısımlarına serpilmiş bulunan irili ufaklı birçok göllerin suyunu boşaltır. Fakat bu büyük akarsudan çok az faydalanılır; çünkü donma süresi pek uzundur (7 ay kadar). Batıda Büyük Okyanusa karışan Fraser ve Kolombiya nehirleri derin vâdiler içinde akarlar.

Kanadada dört büyük bitki topluluğu görülür: Kuzeyde kutup böl-

geinde tundra yer alır. Burada bazı bodur ağaçlardan ve yosunlardan başka bitkiye raslanmaz. Doğuda ve ortada ormanlar son derece geniş yüzeyler kaplar (3,3 milyon km² orman; Türkiyenin hemen 5 katı). Kanada, Sibiryaya ile birlikte, dünyada en geniş ormanlara sahip bir ülkedir. Güneyde preri adı verilen istepler yayılır. Bunlar tarım alanları haline konmuştur. Batıda yine orman hâkimdir. Dağların Büyük Okyanusa bakan nemli yamaçlarında boyları çok yüksek çam cinsinden ağaçlara raslanır.

2) **Orta Bölge:** Amerika Birleşik Devletlerinin orta kısımlarında olduğu gibi burada da geniş ovalar yer alır.

3) **Batıdaki dağlık Bölge:** Biri kıyı dağları, öteki de daha içerde kalan Kayalık Dağlar

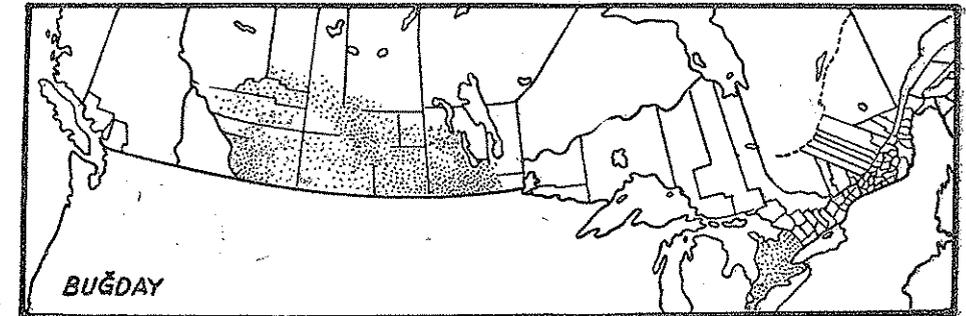

Şekil 178 — Ottawa şehrinden bir manzara: Parlamento binaları.

gesinde tundra yer alır. Burada bazı bodur ağaçlardan ve yosunlardan başka bitkiye raslanmaz. Doğuda ve ortada ormanlar son derece geniş yüzeyler kaplar (3,3 milyon km² orman; Türkiyenin hemen 5 katı). Kanada, Sibiryaya ile birlikte, dünyada en geniş ormanlara sahip bir ülkedir. Güneyde preri adı verilen istepler yayılır. Bunlar tarım alanları haline konmuştur. Batıda yine orman hâkimdir. Dağların Büyük Okyanusa bakan nemli yamaçlarında boyları çok yüksek çam cinsinden ağaçlara raslanır.

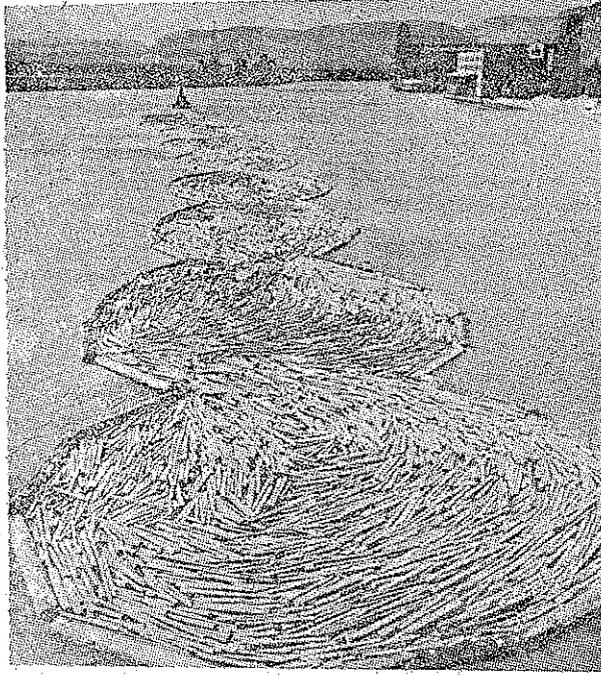
88 — NÜFUS VE ŞEHİRLER:

Kanada genişliğine göre çok az nüfuslu bir ülkedir (1954 te 15,2 mil-

Şekil 179 — Kanadada buğday ekimi.

yon nüfus). Bu ülkenin nüfuslanması A. B. D. ne göre daha geç başlamıştır. Meselâ 1850 de nüfus 2 milyonu bile bulmuyordu. İkliminin soğuk oluşu ve hemen her tarafının ormanlarla örtülü bulunuşu yüzünden Avrupadan gelen göçmenler yerleşmek için A. B. D. ni daha elverişli buluyorlardı. Ancak A. B. D. nin yeter derecede nüfuslanmasından sonradır ki, Kanadaya da çok sayıda göçmen gelmeye başladı.

Şekil 180 — Kanada dünyanın en geniş ormana sahip ülkelerinden biridir. Kereste ve kâğıt başlıca zenginliğini meydana getirir. Resim, tomrukların nasıl taşındığı hakkında bir fikir vermektedir.

kınlarında az sayıda ve dağınık bir halde Eskimolar yaşarlar. Diğer yerliler de Eskimolar gibi dağınıktırlar. Bunların sayısı 100 bini geçer. Nüfusun en büyük kısmını Avrupadan gelmiş olanlar ve bilhassa İngiliz ve Fransız aslından olanlar teşkil eder. Fransız asıllı Kanadalılar Sen Loran bölgesinde çoğunluğu meydana getirirler. Bunlar âdetlerini ve dillerini kaybetmemişlerdir. Ge-

Şekil 181 — Britanya Kolombiyasının en büyük servetlerinden biri Som balığıdır.

İlk önce XVII. yüzyılda Fransızlar Sen Loran bölgesinde yerleşmeye başlamışlardı. Fransızları başta İngilizler olmak üzere diğer Avrupalı göçmenler takibetmişlerdir. Tıpkı A. Birleşik Devletlerinde olduğu gibi, Kanadanın daha önce doğu kıyıları, sonra yavaş yavaş, batıya doğru demiryolları yapıldıkça ve ormanlar açıldıkça, iç kısımları da nüfuslandı. Bununla beraber bugün Kanadanın yine en kalabalık yeri Sen Loran bölgesidir.

Kutup dairesi ya-

nel nüfusun %30 kadarını teşkil ederler (İngiliz asıllılar %50).

Büyük şehirlerin çoğu Sen Loran bölgesindedir. Burada Montreal (Montreal, 1 milyon nüfus), Quebec (Kebek), Toronto, en önemli şehirlerdir. Winnipeg, ortadaki ovalar bölgesinin önemli şehridir. Bu şehir Manitoba denilen meşhur buğday bölgesinin merkezidir. Batıda Büyük Okyanus kıyısında Vancouver ve Victoria limanları bulunur. Bu limanlar Kanadanın Uzakdoğu ülkeleriyle bağıntısını sağlar.

89 — EKONOMİ:

Kanadanın ekonomik değeri çok büyüktür. Nüfusu bakımından küçük bir devlet sayılabileceği halde, tabiat zenginlikleri ve her yıl elde ettiği ürünlerin miktarları bakımından büyük devletler arasında yer alır.

Her şeyden önce önemli bir tarım memleketidir. Yalnız, burada Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi çeşitli toprak ürünleri elde edilmez. Bunun sebebi de daha kuzeyde yer almış oluşu ve onun kadar çeşitli tabiat şartlarına sahibolmayışdır. Önemli bir tarım memleketi sayılması, tahılların ve bilhassa buğdayın çok yetiştirilmesi sebebiyledir. Yılda elde edilen buğday ortalama 10 milyon ton kadardır. İstihsalın 20 milyona yaklaştığı da olur (1952 de 18,7); bu bakımdan dünyada üçüncü, bazan da dördüncü gelir. Fakat Kanada, nüfusuna oranla dünyada en çok buğday yetiştiren bir memlekettir. Yılda adam başına düşen buğday miktarı, Sovyetler Birliğinde 300, A. B. Devletlerinde 185 kg. olduğu halde Kanadada 1000 kg. dır. (Bu miktar İngilterede ancak 32 kg. dır). Demek ki, Kanada dünyada en çok buğday satabilecek durumda olan bir memlekettir. Zaten yetiştirdiği buğdayın % 70 kadarını ihrace eder. Buğday, Büyük Göllerde işliyen vapurlarla, trenle ve en çok doğudaki limanlara nakledilir ve buradan da başka ülkelere gönderilir. Kanadada balıkçılık da çok önemlidir. Dünyada balıkçılıktan en çok para kazanan memleketlerden biridir. Kanadanın zenginliklerinden bir başkası da ormanlarıdır. Ormana bağlı olarak kereste, selüloz, kâğıt, kâğıt hamuru ve kürk, ekonomik hayatının en canlı kollarını meydana getirir. Bütün bunlardan başka zengin maden kaynaklarına sahiptir. Başlıcaları: Kurşun (dünyada üçüncü), nikel (dünyada birinci), çinko (dünyada ikinci), bakır, asbest (dünyada birinci), altın, gümüş ve uraniumdur. Son zamanlarda endüstri hayatı gelişmiş olmasına rağmen bugün de, başta buğday olmak üzere besin maddeleri ve hammaddeler satan ve dışardan fabrikada yapılmış eşyalar, kömür ve petrol alan bir memlekettir. En çok İngiltere ve A. B. Devletleriyle ticaret yapar.

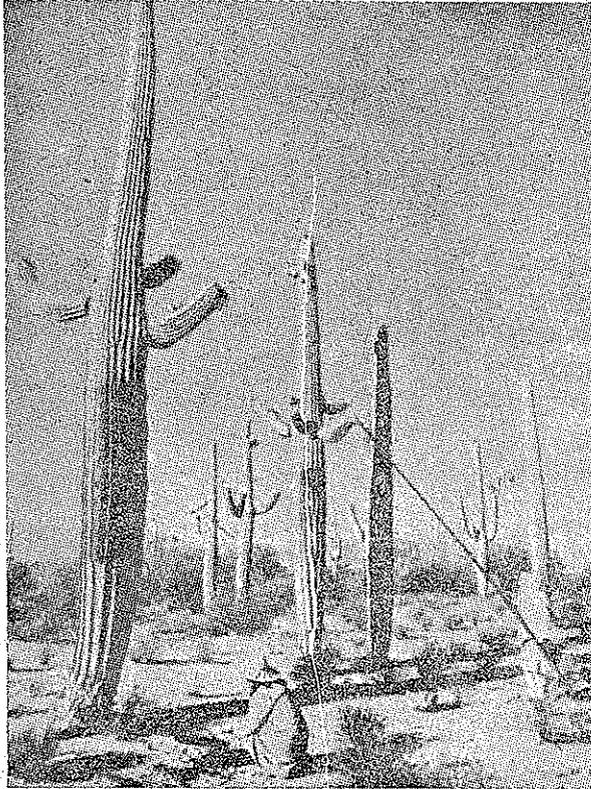
ÖDEV VE SORULAR

1 — Kanadanın yerini ve sınırlarını bir harita üzerinde anlatınız.	4 — Kanadanın ekonomik hayatını anlatınız.
2 — Kanadanın tabiat şartlarını anlatınız.	5 — Kanada az nüfuslu bir memlekettir. Bu nüfusun da yarısından çoğu şehirlerde yaşar. Böyle olduğu halde, bu ülkede yılda 10-18 milyon ton buğday yetiştirilebilmesi acaba nasıl mümkün olabiliyor?
3 — Kanadanın nüfuslanması nasıl olmuştur? Başlıca şehirleri hangileridir?	

MEKSİKA VE ORTA AMERİKA MEMLEKETLERİ

90 — MEKSİKA:

Meksika, Orta Amerika memleketleriyle beraber Kuzey ve Güney Amerika kıtaları arasında köprü gibi uzanmıştır. Yüzölçümü 2 milyon kilometre kareye yaklaşır. Nüfusu da 29 milyon kadardır. Başşehri Mexico (Meksiko) dur.

Şekil 182 — Meksikanın kurak iç kısımlarından bir manzara. Burada kurakçıl kaktus bitkileri çok yayılmıştır.

ise çok kurak yerlerdir. Bu iklim şartları akarsu ve bitki örtüsü üzerinde önemli tesirler yapar. Geniş Meksika plâtolarında hemen hiçbir önemli akarsu yoktur. Kurak iç kısımlar ise istepile kaplıdır.

Meksika XVI. yüzyılın başlarında İspanyollar tarafından keşfedilmişti. Burada Avrupalıların gördükleri yerliler, o zamanlar oldukça ileri

Meksikanın 3/4 nü yüksek plâtolar meydana getirir. Bu plâtoları, doğuda ve batıda dağ sıraları çevirir. Bu dağ sıraları üzerinde de yer yer volkan konileri yükselir. Meksikada sık sık deprem olur. Kıyılarda çok dar şeritler halinde kıyı ovaları bulunur. Bu ovalar doğu kıyıda ve bilhassa Yukatan Yarımadasında oldukça genişler.

Meksikanın büyük kısmı sıcak bölgede bulunmasına rağmen yükselti farklı iklim katlarının meydana gelmesine sebeb olmuştur: Deniz kıyısında 1000 metre yüksekliğe kadar olan yerler sıcak ve nemlidir. 1000-2000 metre arasında kalan yerler ılımandır. İç plâtolar

bir medeniyet seviyesinde yaşıyorlardı. İspanyol Korteş bu ülkeyi Azteklerden zaptetti. Bugün Meksikada yaşayan insanlar hemen hemen birbirine sayıca eşit üç grupta toplanırlar: a) Yerliler, b) İspanyol asıllı Meksikalılar, c) Melezler. Nüfus daha çok 1000-2000 metre arasındaki yerlerde toplanmıştır. Başkent Mexico, 2 milyon nüfusludur. Meksika Körfezi kıyısında Vera Cruz, Büyük Okyanus kıyısında Acapulco önemli limanlarıdır.

Meksika çeşitli madenlere sahibolan bir memlekettir. Fakat toprak ürünlerinin miktarları bakımından dünyanın öteki tarım ülkeleri içinde

Şekil 183 — Meksikada Orizaba volkanı eteklerinde bir köy

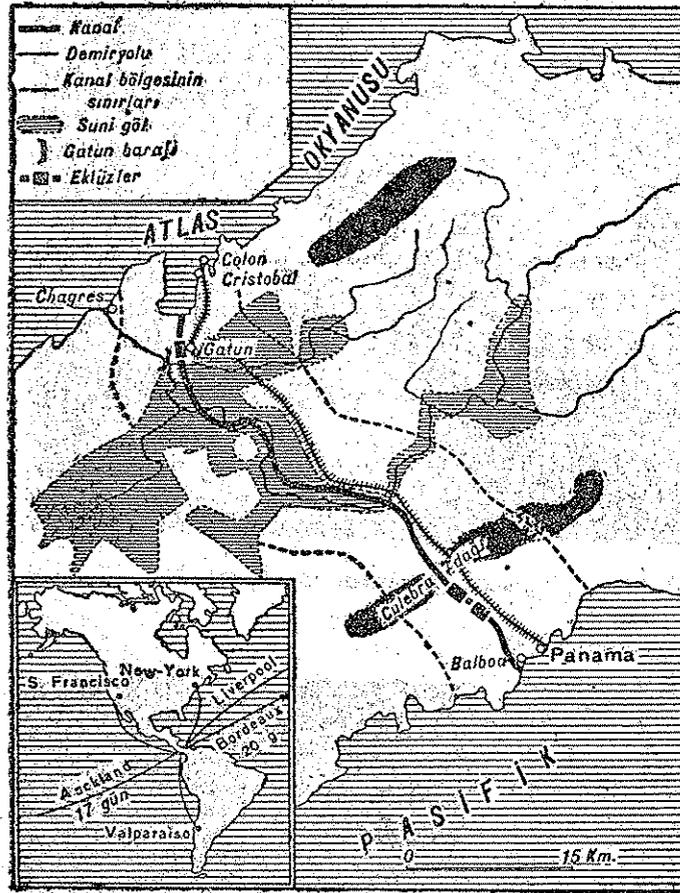
göze çarpacak durumda değildir. Piring, mısır, tütün, pamuk, şeker kamışı ve kahve bu ürünlerin en önemlileridir. Madenlerden gümüşte dünyada birincidir. 10 milyon tondan fazla petrol istihaliyle dünya petrol memleketleri arasında yer alır. Bundan başka kurşun, bakır ve altın madenleri de vardır.

91 — ORTA AMERİKA MEMLEKETLERİ:

Orta Amerika iki kısma ayrılır: a) **Asıl Orta Amerika** — Burası Güney Amerika kıtasını Meksikaya bağlayan dar bir kıstak bölgesidir. b) **Antil adaları**. Bunlar uc uca dizilmişlerdir ve büyük bir yay meydana getirirler. Bu iki kısım arasında Antil veya Karaibler Denizi bulunur. Antiller ve Orta Amerika memleketlerinde birçok volkanlar bulunur. Aynı zamanda yeryüzünün depremlerle en çok sarsılan bölgelerinden biridir.

92 — ORTA AMERİKA:

Orta Amerikanın tabiat şartları Meksikaya çok benzer. Burada da

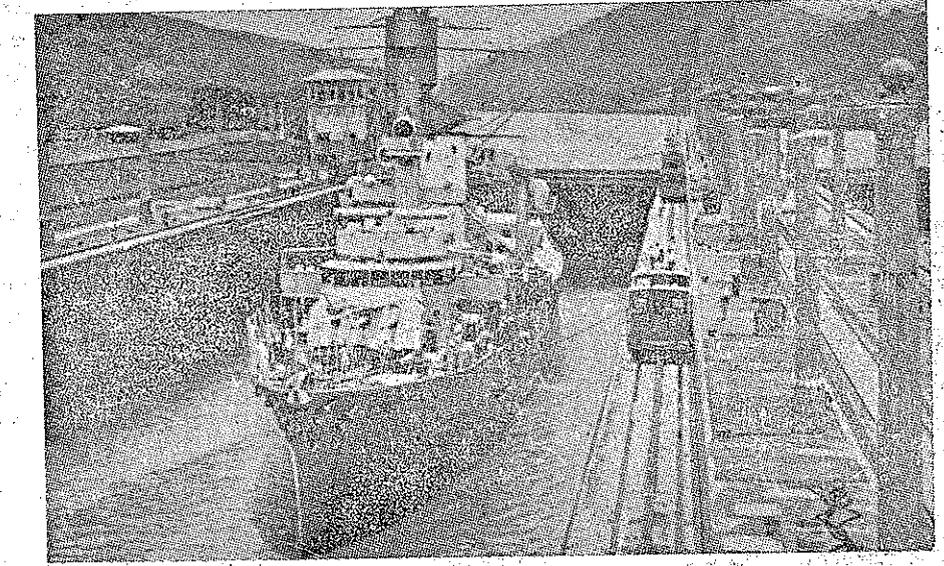
Şekil 184 — Panama Kanalı. Yukardaki büyük harta Panama Kanalı'nı gösteriyor. Yandaki küçük hartada ise, kanaldan itibaren bazı limanlara kaç günde varıldığı gösterilmiştir.

ADI	NÜFUSU	BAŞŞEHİRİ
Guatemala	3 000 000	Guatemala
Salvador	2 000 000	San Salvador
Honduras	1 500 000	Tegucigalpa
Britanya Hondurası	70 000	Belize
Nicaragua	1 200 000	Managua
Costa Rica	900 000	San Jose
Panama	860 000	Panama

Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanusu birleştiren ve böylece iki okyanus arasındaki deniz yolunu çok kısaltan Panama Kanalı bu bölgededir. Panamada Orta Amerika kıstağı büsbütün daralır (56 km). Burada bir kanal açmak düşüncesi eskidir. Fakat bu işe ilk defa girişen, Süveyş Kanalı'nı da açmış olan meşhur Fransız müteşebbisi Ferdinand de Lesseps'tir. Fakat bu işi 1914 te Amerikalılar başarmaya muvaffak olmuşlardır.

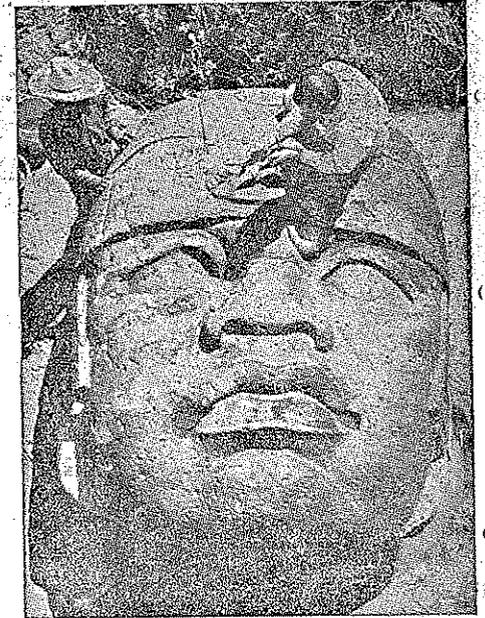
yükseltti, birbirinden farklı iklim katları meydana getirir. Bunun doğu kıyıları bol yağış alır. Nüfusu meydana getiren gruplar gene yerliler, İspanyollar ve melezlerdir. Bilhassa kıyı bölgelerinde olmak üzere kahve, sekerkamışı, tütün, meyvalar (bilhassa muz) gibi ürünler elde edilir. Madenleri de oldukça zengindir. Fakat çoğu henüz işletilmemektedir.

Orta Amerikada 6 bağımsız küçük cumhuriyetle, bir sömürge bulunur. Bu memleketlerin hepsinin birden yüzölçümü 570 000 kilometre kareyi, nüfusları toplamı da 9 milyonu geçer. Bu memleketler kuzeyden başlamak üzere şunlardır:

Şekil 185 — Panama Kanalı'nda bir eklüz.

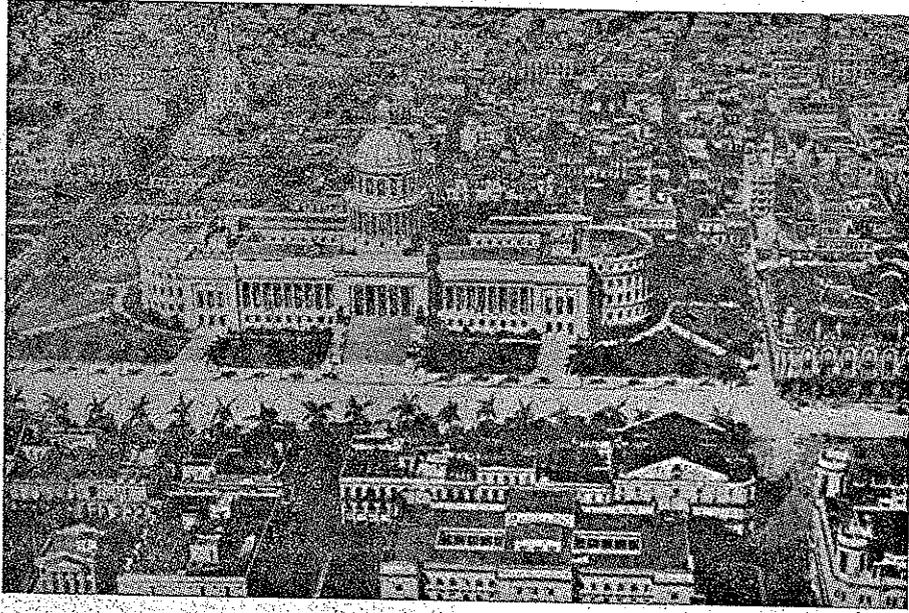
Eskiden New Yorktan kalkan bir gemi San Fransiskoya varmak için Güney Amerikayı dolaşmak suretiyle 24 000 km yol alırdı. Bugün bu limanlar arasındaki mesafe kanaldan geçmek suretiyle ancak 10 000 km'dir. Panama Kanalı Süveyş'ten farklıdır. Süveyş gibi alçak ve ârizasız yerlerden değil, aksine olarak çok ârizalı yerlerden geçer. Bunun için kanalda eklüz denilen bir nevi havuzlar yapılmıştır. Atlas Okyanusundan giren gemiler bu eklüzlerde deniz seviyesinden 26 metre kadar yükseltilir ve suni göl olan Gatun Gölünün seviyesine kadar çıkarılır. Büyük Okyanusa gene bir sıra eklüzler vasıtasıyla, yani gemiler tekrar deniz seviyesine indirmek suretiyle geçilir. Bu kanaldan son yıllarda 24 milyon tonilâto tutarında gemi geçmektedir (Süveyş'ten geçenlerin yarısından az). Panama Kanalı ve etrafındaki yerler Amerika Birleşik Devletlerinin elindedir.

Şekil 186 — Meksikada ve Orta Amerika yerlilerinden bazıları Avrupalıların bu kıyaya ayak bastıkları sırada oldukça yüksek bir medeniyet seviyesine erişmiş bulunuyorlardı. Bunlar heykeller, anıtlar halinde birçok eserler bırakmışlardır. Yukarıdaki resim güney Meksikada bulunan bir baş heykelini gösteriyor.

93 — ANTİLLER:

Antil Adaları Büyük ve Küçük Antiller olmak üzere iki kısma ayrılır: Küba, Haiti, Porto-Rico, Jamaika Büyük Antilleri meydana getirir. Bunlardan Küba bir cumhuriyettir. Haiti adasında da iki ayrı cumhuriyet vardır. Porto-Rico A. B. Devletlerinin, Jamaika da İngiltereninindir. Küçük Antiller birçok adadan müteşekkildir. Bu adaların çoğu İngiltere ve Fransaya aittir. Küçük Antillerin en önemlileri Guadeloupe, Martinique, Barbados, Tobago ve petrolleriyle tanınan Trinidad adalarıdır.

Şekil 187 — Kübanın merkezi Havanadan bir manzara.

Antil adaları gerek yeryüzü şekilleri, gerek nüfusunun bileşimi ve gerekse yetiştirdiği ürünler bakımından Orta Amerika memleketlerine benzer. Burada zencilerin sayısının çok fazla oluşu en önemli farkı meydana getirir. 6 milyon nüfuslu Küba adası Antillerin en önemlisidir. Bu ada şeker kamışı ve kromu ile tanınır. Başşehir 700 000 nüfuslu ve sigaralarıyla meşhur Havanadır.

ÖDEV VE SORULAR

- 1 — Meksika hakkında bildiklerinizi anlatınız.
- 2 — Orta Amerika memleketleri hangileridir? Bunları hartada gösteriniz.
- 3 — Antiller kaç kısımdır? Başlıcalarını bir harta üzerinde gösteriniz.
- 4 — Şekil 185 ten faydalanarak Panama Kanalı hakkında bildiklerinizi anlatınız. Panama Kanalı'nın açılışı hangi deniz yollarını kısaltmıştır?

XXIV. DERS

BREZİLYA

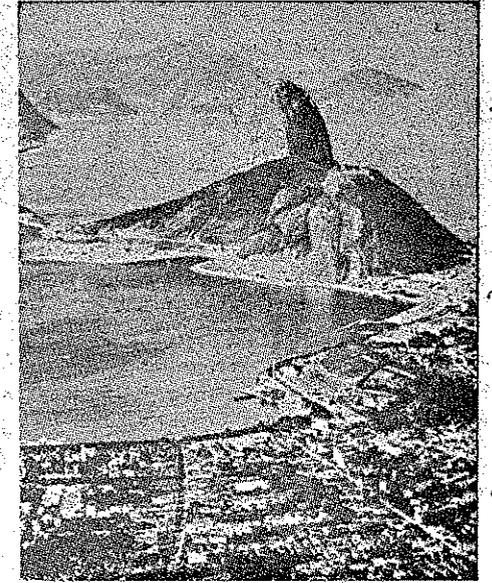
94 — KONUMU, BOYUTLARI:

Çok büyük kısmı ekvatorun güneyinde kalan Brezilya, Güney Amerikanın hemen yarısını kaplar. Yüzölçümü 8,5 milyon kilometre karedir. Doğuda Atlas Okyanusu, öte yönlerde de Şili ve Ekvator hariç, Güney Amerikanın bütün memleketleriyle sınırlanmıştır. Nüfusu büyüklüğüne göre azdır. 57 (1954 te) milyon kadardır. Amerika Birleşik Devletleri gibi bu da birleşik bir cumhuriyettir. Brezilya Birleşik Devletlerinin başşehri Rio de Janeiro'dur.

95 — TABİAT ŞARTLARI:

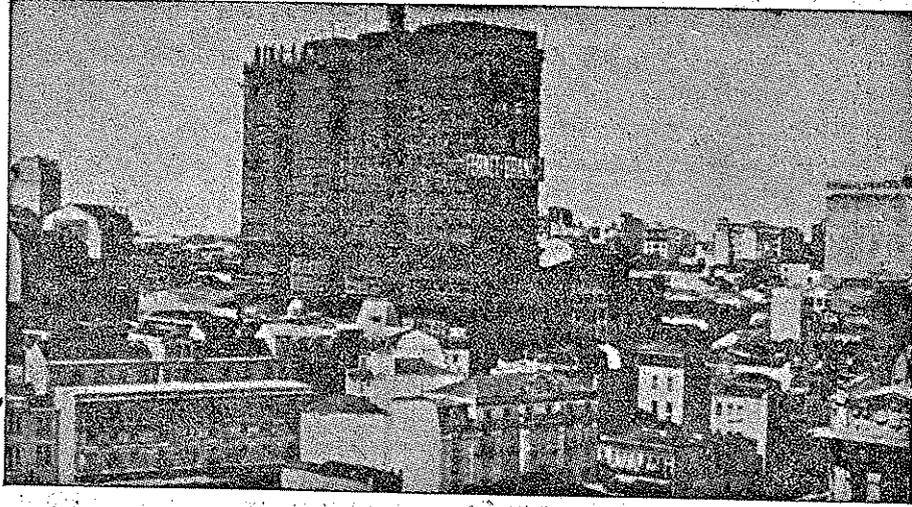
Bu bakımdan iki bölgeye ayrılır:

A) Amazon havzası: Batıda Andlar, kuzeyde Güyan, güneyde de Brezilya plâtoları arasında kalmış çok geniş bir ova'dır ve alanı bütün Brezilyanın yarısına eşittir. Ovanın büyük bir kısmının yükseltisi 100 metreyi geçmez. Sürekli yüksek sıcaklığı ve bol yağışlarıyla burada ekvator ikliminin en güzel örneği görülür. Dünyanın en çok su taşıyan akarsuyu olan Amazon burada akar. Bu büyük akarsuyun kolları da birer büyük nehirdir. Amazon havzası her tarafında ekvator ormanlarıyla örtülüdür. Bu ormanlarda yaşama şartları güç ve tehlikeli olduğu için edinilen faydalar azdır.

Şekil 188 — Rio de Janeiro.

B) Brezilya plâtosu ve Atlas Okyanusu kıyıları: Güney ve kuzeye akan nehirlerle parçalanmış bir plâtodur. Bazı yerlerinde yıpranmış dağ sıraları görülür. İklim ve bitki örtüsü doğudan batıya doğru, yani denizden iç kısımlara gidildikçe değişiklikler gösterir. Atlas Okyanusu kı-

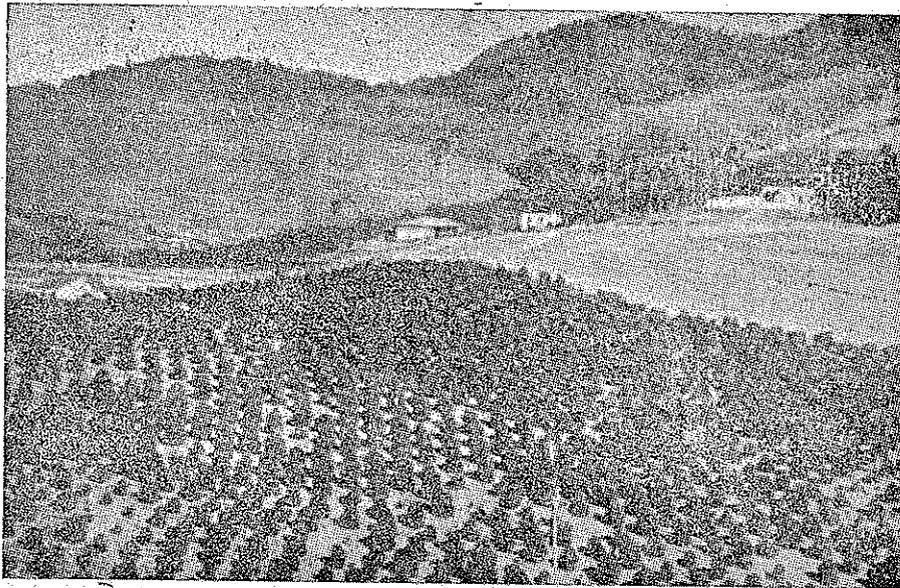

Şekil 189 — Sao Paulonun merkezi kısmı.

Yıllarına alize rüzgârları düzenli ve bol yağış sağlarlar. Bu yüzden gür bir bitki örtüsü gelişmiştir. Denizden plâtonun iç kısımlarına doğru yağışlar azalır. Bu yüzden yüksek boylu otlarla örtülü savanlara, daha kurak yerlerde ise išteplere raslanır.

96 — NÜFUS ve ŞEHİRLER:

Amerikanın başlıca ülkelerinde olduğu gibi Brezilyada yaşayan insanlar da karışıktır. Bunlar dört grupta toplanır: a) Yerliler — Dağlık olarak bilhassa Amazon havzasında yaşarlar; b) Zenciler — Amazon

Şekil 190 — Brezilya kahve ve plântasyonları.

kıyılarında ve Atlas Okyanusunun ekvatora yakın kısımlarında yaşarlar. Yerliler ve zencilerin sayısı 5 milyonu geçer; c) Melezler — Ya zencilerle Portekizlilerin, yahut da yerlilerle zencilerin karışmasından meydana gelmişlerdir. Memleketin her tarafına dağılmışlardır. d) Beyazlar — Bunlar bilhassa Atlas Okyanusu kıyılarında toplanmışlardır. Çoğu Portekizli, İtalyan ve Alman olan beyazlar eski Avrupalı göçmenlerin çocuklarıdır. Sayıları yeni yeni göçlerle gitgide fazlalaşmaktadır.

Nüfusun dağılışı çok düzensizdir. Amazon bölgesiyle Brezilya plâtonunun iç kısımları tenhadır. Buna karşılık nüfusun büyük kısmı okyanus kıyılarında ve bilhassa 15°-25° güney paralelleri arasında kalan kısımda toplanmıştır. Başşehir Rio de Janeiro'nun nüfusu 2 milyonu geçer. Bundan başka Sao Paulo (1,5 milyon nüfus), Santos, Recife, Sao Salvador gibi önemli şehirler de vardır.

97 — EKONOMİ:

Brezilyanın ekonomik hayatında en göze çarpan taraf çeşitli ürünler yetiştiren bir tarım memleketi olmasıdır. Fakat bu çeşitli ürünler içinde kahve başta gelir. Dünyada bir yıl içinde elde edilen kahvenin yarısından çoğu buradan alınır. Sao Paulo kahve tarımının merkezidir. Santos limanı da kahve ihraç iskelesidir. Birinci Dünya Harbine kadar, Amazon Havzası dünyanın en önemli kauçuk memleketiydi. Fakat başta İngilizler olmak üzere bazı Avrupalı sömürgeciler, kauçuk veren ağaçları Güney Asya memleketlerinde yetiştirdiler. Çünkü dünyanın kauçuk ihtiyacı son 30-40 yıldan beri dev adımlarla artmıştır. Bundan sonradır ki, Amazon Havzasının korkunç ormanlarında kauçuk toplamanın önemi gitgide azaldı. Son yıllarda, Brezilyada bir tek ürüne, yani kahveye bağlı olmanın zararları göz önüne alınarak başka ürünlerin tarımına da önem verilmiştir. Kakao (dünyada ikinci), pirinç, pamuk, şeker kamışı, tütün, mısır, bu çeşitli ürünlerin başında gelir. Hayvanlardan da en çok sığır beslenir. Madenlerden yalnız demir bir dereceye kadar önemlidir. Bu sebepten en çok tarımsal endüstri gelişmiştir.

Brezilya; kahve, pamuk, kakao başta olmak üzere hammaddeler ve besin maddeleri satar. Buna karşılık fabrikada yapılmış eşyalar alır. A. B. D. ve Batı Avrupa memleketleriyle ticaret bağlantıları en fazladır.

ÖDEV VE SORULAR

1 — Hartada Brezilyanın sınırlarını gösteriniz. Güney Amerikanın hangi memleketleriyle çevrilmiştir?	2 — Brezilya kaç tabii bölgeye ayrılır? Amazon Havzasıyla Brezilya plâtonu arasında ne gibi farklar vardır?	3 — Brezilyada nüfus ve şehirler hakkında bildiklerinizi söyleyiniz.
4 — Brezilyanın ekonomik hayatını anlatınız.	5 — Brezilyada resmî dil Portekizce, Güney ve Orta Amerikanın diğer yerlerinde ise İspanyolcadır. Nücin?	

XXV. DERS

GÜNEY AMERİKANIN ÖTEKİ MEMLEKETLERİ

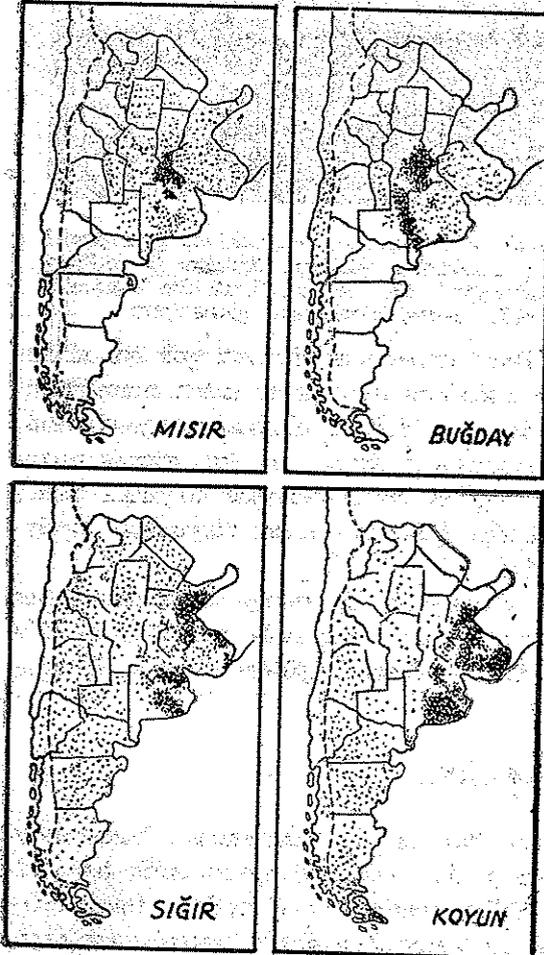
98 — Ondokuzuncu yüzyıl başına kadar Güyan hariç, bütün Güney Amerika kıtası buraları ilk önce keşfetmiş olan Portekizli ve İspanyolların sömürgesi halindeydi. Portekiz Brezilyaya, İspanya ise kıtanın geri kalan kısımlarına sahipti. XIX.

yüzyılın ilk yarısından itibaren bütün bu memleketler birer bağımsız cumhuriyet haline gelmişlerdir. Bunları kısaca gözden geçirelim:

99 — ARJANTİN:

Büyük Okyanus kıyılarındaki, kuzey-güney doğrultusunda ince bir şerit halinde uzanan Şili bir tarafa bırakılacak olursa, Arjantin kıtanın güney kısımlarını kaplayan bir ülkedir. Yüzölçümü 2 800.000 kilometre karedir. Nüfusu 19 milyon kadardır. Şaşehir Buenos Aiestir. Batıdaki And Sıradağlarından Atlas Okyanusuna kadar uzanan ovalar ve az yüksek plâtolar ülkenin büyük bir kısmını kaplar. Bu düzlüklerin en kuzey kısmı Chaco (Şako), orta kısmı Pampa ve en güney kısmı da Patagonya adını alır.

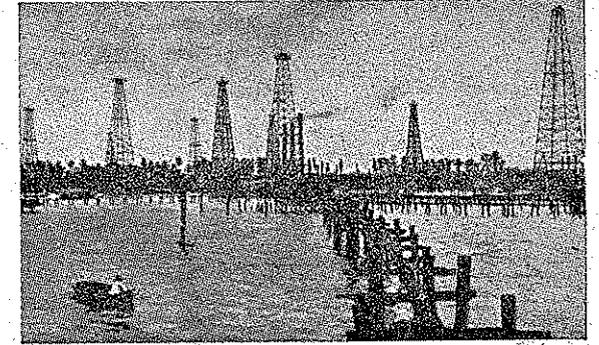
Arjantine Avrupadan ilk gelip yerleşenler İspanyollarıdır. Burada da nüfus karışıktır. Fakat bu bakımdan Brezilyadan farklı tarafları vardır.

Şekil 191 — Arjantin, Şili ve Uruguayda tahıl ekimi ve hayvanların dağılışı.

Zencilerin sayısı yok denecek kadar azdır. Bu yüzyılın başında Arjantine gelen göçmenlerin sayısı çok fazlaşmış ve yılda 300 000 kişiye kadar çıkmıştır. Bunların başında İtalyanlar, İspanyollar, Fransızlar ve Almanlar gelir. O halde Arjantin nüfusunu, eskiden yerleşmiş İspanyollar, yerliler, melezler ve yeni gelmiş Avrupalı göçmenler olmak üzere dört kısma ayırabiliriz. Bunlardan beyazlar en kalabalık olan gruptur. Nüfus bilhassa Rio de la Plata bölgesinde toplanmıştır. Burada en önemli şehirler bulunur. Başşehir Buenos Aires (3 milyon), Güney Amerikanın en kalabalık şehridir. Arjantin nüfusunun 1/4 i bu şehirde ve civarındaki diğer şehir ve kasabalarda yaşar.

Arjantin önemli bir tarım ve hayvan yetiştirme memleketidir. Kuzeyinde şeker kamışı, pamuk ve piriç elde edilir. Orta kısımlarında başta buğday ve mısır olmak üzere tahıllar üretilir. Yılda elde edilen buğday ortalama 7 milyon tondur. Kanada'dan sonra nüfusuna oranla en çok buğday elde eden memleketlerdir. Orta Arjantin'in iç kısımlarıyla güneyde hayvancılık yapılır. Sığırların sayısı 33, koyunların 43

milyonu geçer. Arjantin dünyada en çok koyun besleyen memleketlerden biridir. Dondurulmuş et ihracatı çok önemlidir. Arjantin, Yeni Zelandya beraber dünyanın en çok et satan memleketleridir. Brezilyadan daha küçük ve daha az nüfuslu olmasına rağmen, ekonomik hayatı itibarıyla Güney Amerika kıtasının en ileri gitmiş memleketleridir. Güney Amerika kıtasını aşarak bir okyanustan diğerine varan iki önemli demiryolu da Arjantinden geçer ve Atlas Okyanusu kıyılarını Şilide Pasifik kıyılarına bağlar.

Besin maddeleri (buğday ve et başta olmak üzere) ve hammaddeler satar; başta çeşitli makineler olmak üzere fabrikada yapılmış eşyalar alır. Ticaret bağıntısı en çok A. B. Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya iledir.

100 — VENEZUELLA VE KOLOMBİYA:

Karaibler Denizi kıyısında yer alan bu iki memlekette Venezuela 5,5 milyon nüfuslu geniş bir ülkedir. Bu memleketin ekonomik hayatında en önemli yeri petrol tutar. Yıllık üretimi 80-90 milyon tondur (1953 te 94 milyon ton). Böylece Venezuela dünya petrol memleketleri arasında A.B. Devletlerinden sonra ikinci gelir. Petrol, Orenok Nehrinin deltasında ve kıyıya yakın Maracaibo adasında çıkar. Bütün bu

petrolü A.B.D. satın alır. Toprak ürünleri içinde kahve ve kakao başta gelir.

Kolombiya Karaipler Denizi ve Büyük Okyanus arasında yer alır. 12 milyon nüfuslu ve 1 milyon kilometre kareden daha geniş bir memleketir. Bu ülkede altın, plâtin gibi değerli madenler ve petrol çıkarsa da, bilhassa kakao, şeker kamışı ve kahve memleketidir. Ekonomik hayatının esas temelini bu maddeler meydana getirir. Kahve üretiminde Brezilyadan sonra dünyada ikincidir.

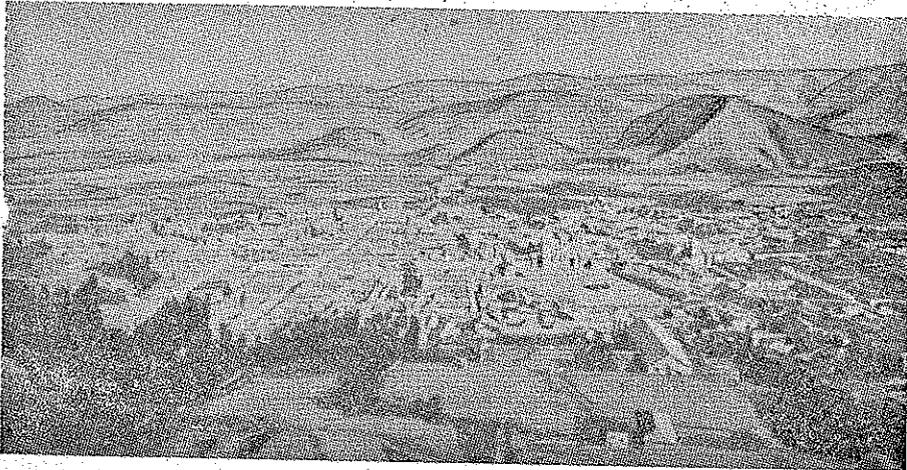
101 — Güney Amerikadaki memleketlerden dördü, yüzünü Büyük Okyanusa çevirmiştir. Bunların adı, nüfusu ve başşehirleri aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

ADI	NÜFUSU	BAŞŞEHİRİ
Ekvador	39 milyon	Quito
Peru	9,2 >	Lima
Bolivya	3,1 >	La Paz
Şili	6 >	Santiago

Ekvador: And Dağlarının iki yamacı üzerinde kurulmuş çok dağlık bir memleketir. Başşehir olan Quito deniz seviyesinden 3 000 metre yüksekte bulunur. En önemli ürünü kakaodur.

Peru: And Dağları ve yüksek plâtolarla kaplıdır. Büyük Okyanusa bakan yamaçlarda pamuk ve şeker kamışı yetiştirilir. Perunun en önemli ihraç malı bakırdır. Kıyı boyunca deniz kuşlarının meydana getirdiği **guano** denilen gübre de, bu memleketin başka bir ihraç maddesidir. Meksika gibi Peruda da, Avrupalılar geldiği sırada oldukça ileri bir medeniyet seviyesinde yerliler yaşıyordu. Bu ülkeyi Pizarro adında bir İspanyol yerli İnka İmparatorunun elinden almıştı.

Bolivya: Deniz kıyısında toprağı olmayan bir kara memleketidir. En mühim özelliği çok zengin kalay madenlerine sahibolusudur.

Sekil 193 — Peru yaylalarından bir görünüm. Yukarda resmini gördüğünüz Cuzed 40 000 nüfuslu bir şehirdir. Denizden 3 000 metre yükseklikte kurulmuştur. Gerideki dağlar And Sıradağlarının bir kısmıdır.

Şili: Güney Amerikada Arjantin ve Brezilyadan sonra ekonomik hayatı itibariyle en önemli memleketir. Her şeyden önce konumu bakımından büyük bir özellik gösterir. Eni 100-200 km olduğu halde boyu, kuzey-güney doğrultusunda olmak üzere 4 000 kilometreyi geçer. Dünyanın hiçbir memleketinde en ve boy arasında bu derece oransızlık görülmez. Şili iklim ve ekonomik etkinlik bakımından üç kısma ayrılır: Güneyde yağışlar boldur. Burası orman ve hayvan besleme yeridir. Orta kısımlarda yağışlar orta derecededir. Ormanlar dağların ancak yüksek kısımlarında bulunur. Burada buğday, arpa ve mısır gibi tahıllar ve üzüm yetiştirilir. Nüfusun en büyük kısmı ve Şilin iki önemli şehri olan Santiago (1,3 milyon) ile Valparaiso (Valparezo) limanı buradadır. Kuzeyi çok kurak bir çöldür. Fakat maden bakımından zengindir. Bakır ihracatının en önemli kısmını teşkil eder.

102 — Güney Amerikada Brezilya ve Arjantinden başka yüzünü Atlas Okyanusuna çevirmiş bulunan beş memleket daha vardır. Bunlar aşağıda gösterilmiştir:

ADI	NÜFUSU	BAŞŞEHİRİ
Fransız Güyanı	28 000	Cayenne
Hollanda Güyanı (Surinam)	234 000	Paramairbo
İngiliz Güyanı	460 000	Georgetown
Uruguay	2 500 000	Montevideo
Paraguay	1 500 000	Asuncion

Güyan, üç Avrupalı devlet arasında paylaşılmış bir sömürge'dir. Nüfusu çok az olan bu ülkede bazı sıcak memleket ürünleri yetiştirilir.

Uruguay, Güney Amerikanın en küçük bağımsız cumhuriyetidir. Bu memleket ekonomisinin temelini hayvancılık teşkil eder. Canlı hayvan ve et ihraceder. İşlek bir liman ve aynı zamanda ülkenin merkezi olan Montevideo, Rio de la Platada 800 000 nüfuslu mühim bir şehirdir.

Paraguay da Bolivya gibi bir kara memleketidir. Ekonomisi Uruguayda olduğu gibi hayvancılığa dayanır.

Ö D E V V E S O R U L A R

- 1 — Arjantinle Brezilyayı tabiat şartları ve ekonomi hayatları bakımından karşılaştırınız. Aralarında ne gibi farklar vardır?
- 2 — Arjantin ve Brezilyadan başka Güney Amerikada daha hangi memleketler bulunmaktadır? Bunları bir harita üzerinde gösteriniz.
- 3 — Yüzünü Büyük Okyanusa dönmüş bulunan memleketleri anlatınız.
- 4 — Kolombiya ve Venezuelayı anlatınız.
- 5 — Uruguay ve Paraguayı anlatınız.

IV. BÖLÜM

OKYANUSYA VE KUTUPLAR

XXVI. DERS

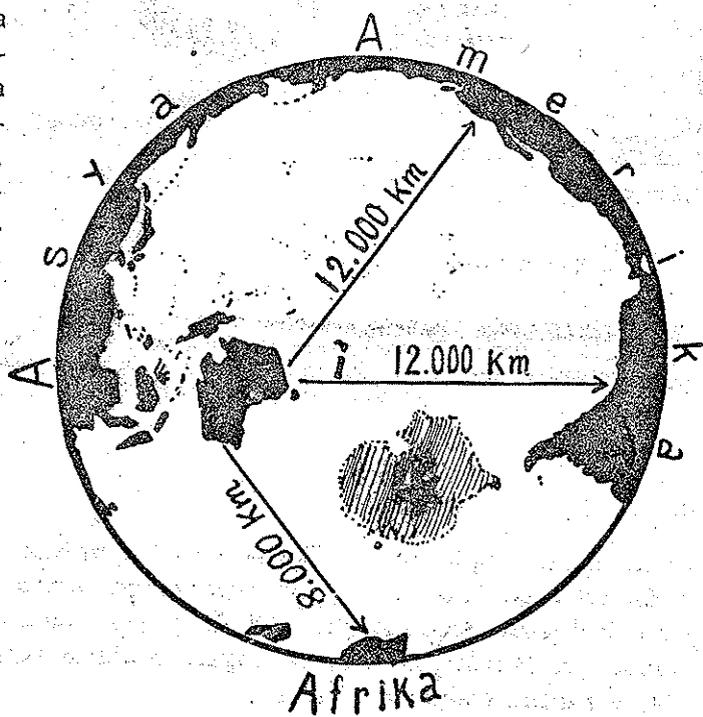
OKYANUSYAYA GENEL BAKIŞ

103 — KİTANIN KONUMU VE KEŞFİ:

Okyanusya, geniş ve kütleli Avustralya karasiyle, Pasifik Okyanusuna serpilmiş bulunan irili ufaklı sayısız adalardan meydana gelir. Genel yüzölçümü 8,9 milyon kilometre kare, nüfusu ise 14 milyon kadardır. Bunun en büyük bir kısmı Avustralyaya düşer (7,7 milyon kilometre kare, 9 milyon nüfus).

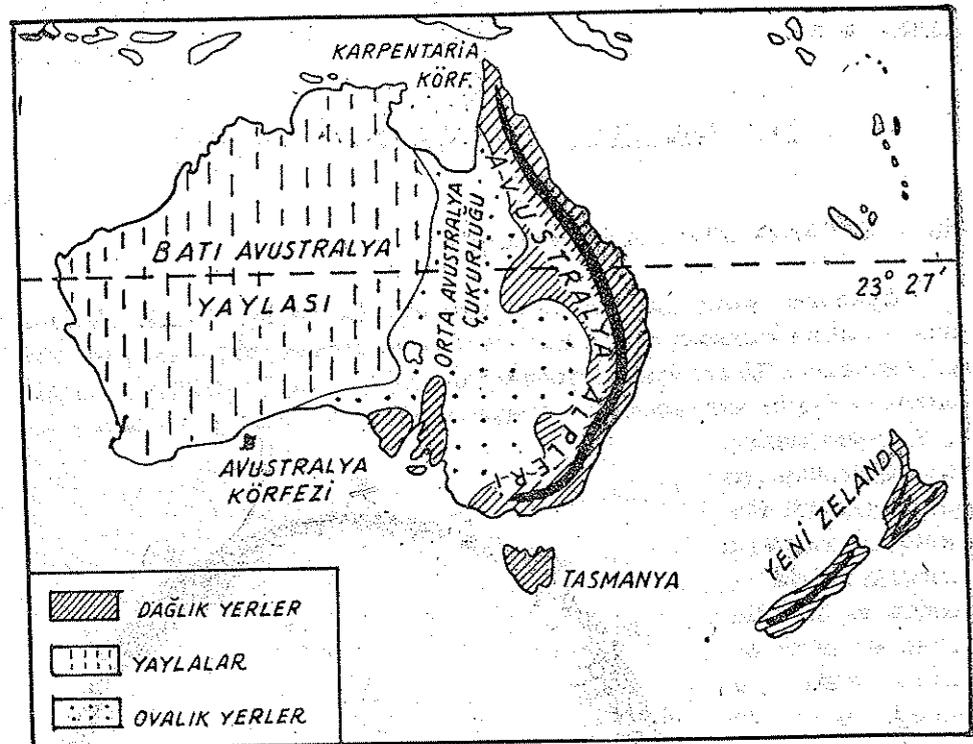
Bu sayılardan da anlaşılıyor ki, Okyanusya, insanların yerleştiği kıtalar arasında en küçüğü, nüfusu en az ve ortalama nüfus yoğunluğu da en düşük olanıdır.

Bı kıta, dünyanın eskiden beri nüfuslanmış olan bölgelerinden geniş okyanuslarla ayrılmış, âdeta okyanuslar içinde kaybolmuştur. İşte bu sebeptendir ki, keşfi ve nüfuslanması gecikmiştir. Avustralya ve Büyük Okyanus adaları Avrupalıların en

Şekil 194 — Avustralyanın coğrafi konumu. Avustralya bütün öteki kıtalardan geniş okyanuslarla ayrılmıştır. Mühim ulaşım yollarına göre sapada kalır.

geç tanıdıkları yerlerdir. Büyük Okyanus ilk defa Magellan'ın dünya gezisi sırasında doğudan batıya aşılarak burada birçok adaların bulunduğu öğrenilmişti. Hattâ bu geziden sonra bazı kimseler, Ateş Memleketiyle Güneydoğu Asya adaları arasında çekilen bir çizginin güneyinde geniş bir kıtanın bulunduğunu sanmışlar ve bu kıtaya Terra Australis (Lâ-tince: Güney Karası demektir.) adını vermişlerdi. Fakat daha sonra, kara oldukları sanılan yerlerin büyük bir kısmında yine okyanusun uzandığı anlaşılmıştır. İşte böylece Terra Australis adı darala darala bugünkü Avustralyaya mal olmuştur. Böyle olmakla beraber dünyamızın bu kıs-

Şekil 195 — Avustralyanın yüzey şekilleri. Avustralya bu bakımdan sadedir. Doğuda dağlık bir bölge, ortada büyük bir çukurluk ve batıda çok geniş bir plâtodan (yayla) meydana gelir.

mı hakkında bilgilerimiz Hollandalıların ve bilhassa meşhur İngiliz gemicisi ve kâşifi Cook'un (Kuk) gezilerinden sonra, az çok bugünküne yakın bir şekle erişebilmiştir (XVIII. yüzyıl sonları). Avustralyanın iç kısımlarıyla Büyük Okyanustaki sayısız adaların tanınması ise XX. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür.

Şimdi Okyanusyayı daha yakından tanımak için Avustralya ve Büyük Okyanus adalarını ayrı ayrı gözden geçirelim:

AVUSTRALYA

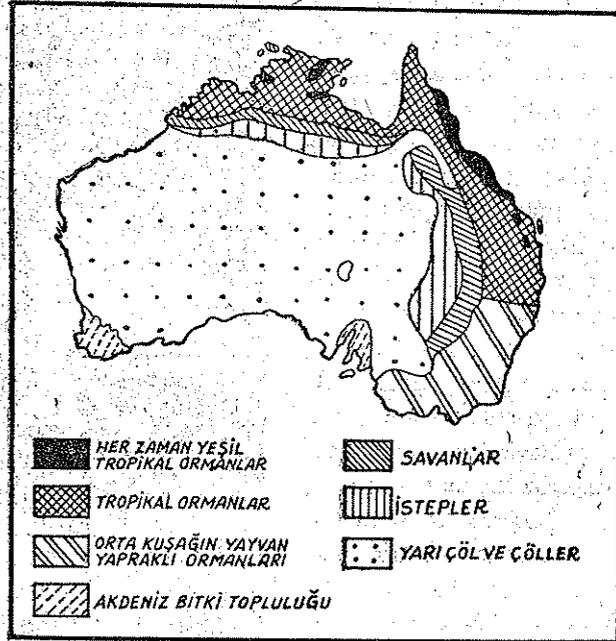
104 — COĞRAFI KONUM VE BOYUTLARI:

Üzerinde insanların yerleşmiş bulunduğu kıtalar arasında yalnız Avustralya tamamiyle güney yarımkürede bulunur. 10-40 derece güney paralelleri arasındadır. Üzerinden oğlak dönencesi geçer. Avustralyanın en büyük kısmı güney ılıman bölgede, daha küçük olan kuzey kısmı ise sıcak bölgede bulunur. Avustralyanın en yakın olduğu kıta Asyadır. Buna karşılık bütün öteki kıtalardan çok geniş okyanuslarla ayrılmıştır. Dünyanın büyük ulaşım ve taşın yollarına nazaran çok sapaadır. Bu ayrılık ve sapaalık Avustralyanın bitki ve hayvanlarının özellikleri üzerinde tesir yaptığı gibi, tanınması, nüfuslanması ve ekonomisi üzerinde de rol oynamıştır.

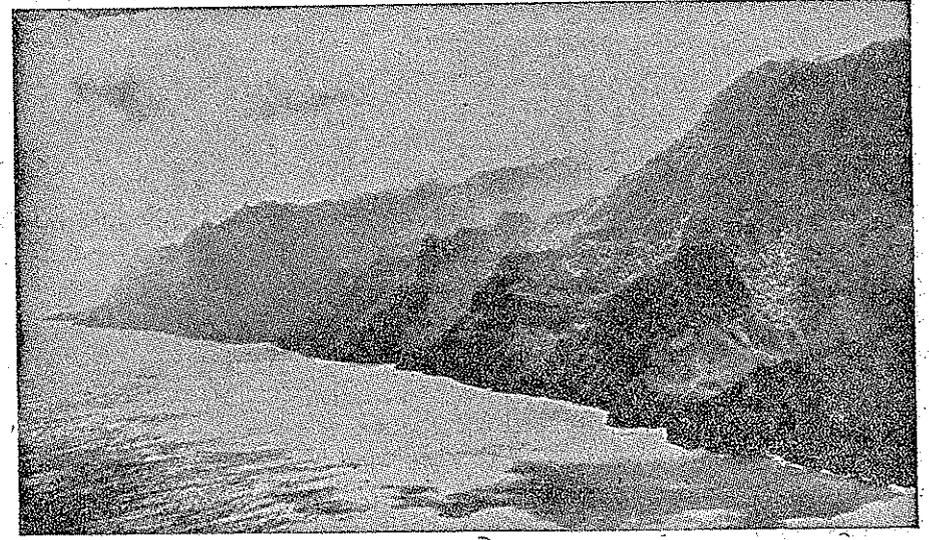
105 — TABİAT ŞARTLARI:

Avustralyada yüzey şekilleri sadedir. Bu bakımdan üç kısma ayrılır: Doğuda sıradağlarla kaplı dar bir bölge vardır. Kuzeyden güneye uzunluğu 3000 kilometreyi bulan bu sıradağlara Avustralya Alpleri denir. Bunlar ancak bazı yerlerinde 2 bin metreyi aşar. (Towsend Dağı 2.240 m). Bu dağlık bölge bilhassa maden kömürü bakımından zengin yataklara sahiptir. Avustralyanın orta kısımlarında, kuzey - güney doğrultusunda uzanan büyük bir çukur alan vardır. Orta Avustralya çukurluğu denilen bu alan kuzeyde

Karpetaria, güneyde Büyük Avustralya körfezlerine açılır. Bu çukurluğun birçok yerlerini sığ göller ve bataklıklar kaplar. Bunların en önemlisi olan Eyre Gölü, bizim Marmara Denizi kadar genişlikte, tuzlu ve çamurlu bir bataklık halindedir. Kıtanın üçüncü kısmını meydana getiren batı yarısı ise geniş ve yüksekliği az bir plâtodur. Bu plâto üzerinde ancak yer yer adalar gibi bazı dağların yükseldiği görülür.

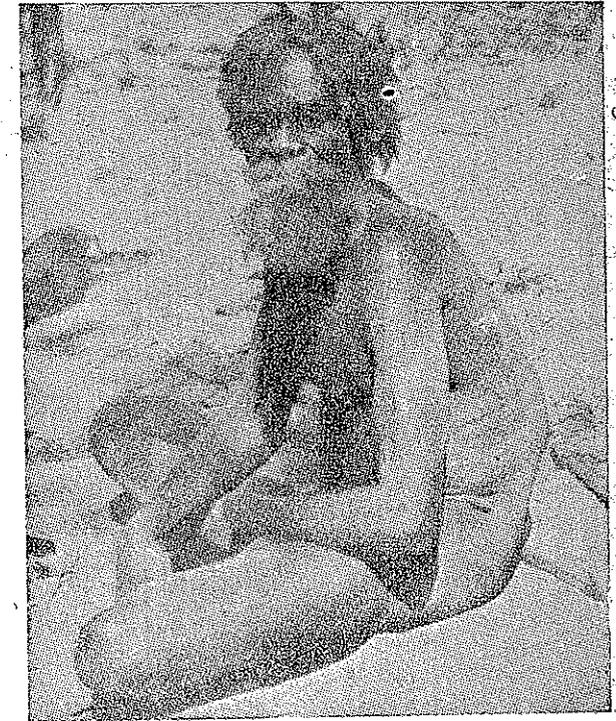

Şekil 196 — Bitki örtüsü.

Şekil 197 — Havai adalarından bir manzara. Bu adalar volkaniktir. ve dağlıktır. Havainin resimde görülen kıyısı, Himalaya eteklerindeki Çerapunçi ile birlikte dünyanın en çok yağış alan yeridir. Bazı yıllarda yağış 12 metreyi aşar. Halbuki buradan 40 kilometre kadar uzakta bir kıyı kasabasında yıllık yağış ancak 50 santim kadardır. Çünkü bu kasaba dağın öteki yamaçındadır ve nemli rüzgârlara maruz değildir.

Avustralyanın iç ve batı kısımları çok kuraktır. Kıtanın üçte ikisinden çoğunu kaplayan bu geniş alanda istep-ler, taşlı veya kumlu göller ve sularını denize gönderemiyen tuzlu göller bulunur. Kıtanın yalnız kuzey ve doğu kısımları nemlidir. Bunlardan tropikal bölgeye giren kuzey kısmı, güney yarımkürenin yaz mevsiminde (yani bizim kışımızda) bol yağış alır. Doğuda Avustralya Alplerinin denize bakan yamaçlarıysa Büyük Okyanustan gelen rüzgârların sürüklediği nemli hava kütlelerinin dağlarda yükselerek yoğunlaşması sayesinde

Şekil 198 — Bir Avustralya yerlisi. Avustralya yerlileri yeryüzündeki insanların en iptidailerindedir.

bol yağış alır. Fakat taşıdıkları nemi dağlarda bırakan bu rüzgârlar iç kısımlara sokulamaz ve yağış sağlayamaz. Kıtanın bu yağışlı yerlerinde bitki örtüsü gürdür. Tropikal kuşağa giren kuzeyde sık ormanlar görülür. Avustralya Alpleri de ormanlıktır. Fakat kuzeyden ve doğudan iç kısımlara girildikçe yağış azaldığı için bitki örtüsü de değişir. Önce seyrekleşen okaliptüs ormanlarına geçilir, sonra ağaçlar kaybolur, savanlar ve skrup denilen kurakçıl çalılıklar başlar ve nihayet step ve çöle varılır. Bu çöl ve stepeler kıtanın batı kıyısına, Hint Okyanusuna kadar uzanır. Avustralya su ve nehirler bakımından fakirdir. En önemli akarsuyu Murraydır. Bu nehir bile yılın kurak zamanlarında küçük bir çay hali- ni alır.

BÜYÜK OKYANUS ADALARI

106 — GENEL BİLGİLER:

Büyük Okyanusa serpilmiş bulunan adalar üç büyük grupta toplanırlar: Melanezya, Mikronezya ve Polinezya takımadaları.

a) **Melanezya (Siyah adalar ülkesi):** Yeni Gineden Yeni Zelandaya kadar uzanan bu takımadaların adı, buralarda yaşayan yerli halkın derilerinin koyu renkli olmsından ileri gelir. Bu gruba giren adalardan bazıları pek büyüktür. Meselâ Yeni Gine, Türkiyeden biraz daha geniştir ve Grönlanddan sonra dünyanın en büyük adasıdır. Melanezyanın öteki önemli adaları Bismark, Salomon, Yeni Hebridler, Yeni Kaledonya ve Fiji takımadalarıdır. Melanezyada sıcak ve bol yağışlı tropikal bir iklim hüküm sürer. Yıllık sıcaklık farkları yok denecek kadar azdır. Bu sebepten bu adalar gür tropikal ormanlarla kaplıdır. Takımadaların genel nüfusu 1 milyondan fazladır. Bunlardan Yeni Ginede yaşayan Papuaların rengi siyah, diğer adalarda yaşayan Melanezyalıların rengi ise koyu esmerdir. Yeni Kaledonyada dünya ölçüsünde önemli krom ve nikel yatakları vardır ve işletilir. Yeni Ginede ise bir miktar altın ve bakır yatakları vardır. Ayrıca Hindistan cevizi ve kauçuk da elde edilir.

b) **Mikronezya (Küçük adalar ülkesi):** Ekvatorun kuzeyindeki küçük adalar bu grupu meydana getirir. Başlıcaları Marianlar, Karolinler, Marshallar, Palau, Gilbert takımadalarıdır. Bunların bir kısmı alçak mercanadalarıdır. Mercan adalarından bazıları atol adı verilen halka şeklinde adalardır. Bir kısmı da volkansal adalardır. Bütün bu adalar sıcak ve yağışlı ekvator bölgesinde yer alırlar. Sıcaklık sürekli olarak yüksektir. Bu adaların en yaygın ve tanıtıcı ağacı kokos (hindistan cevizi) palmyesidir.

c) **Polinezya (Çok adalar ülkesi):** Fiji adalarından Havai adalarına çekilen çizginin üzerinde ve doğusunda Büyük Okyanusa serpilmiş ve âdeta onun genişliği içinde kaybolmuş, sayısız denecek kadar çok adalar Polinezyayı meydana getirir. Bunların başlıcaları Havai, Tahiti, Samoa,

Tonga takımadalarıdır. Bunların en genişleri olan Havai, Tahiti ve Samoa, volkanik takımadalarıdır. Küçük adaların çoğu ise alçak mercan adalarıdır. Sıcaklık yüksektir ve yıl içinde pek az değişir. Bu adaların da en yaygın bitkisi kokos palmyesidir. Polinezyalılar, Mikronezyalılar gibi, küçük kayıklarla engin denize açılabilen ve pek uzaklara kadar gidebilen denizci insanlardır. Sayıları çok azdır. Havai adaları, Asya ve Kuzey Amerika arasında işliyen vapurların yolu üzerinde çok önemli bir uğrak yeridir. Nüfusu yarım milyona yakın olan ve Amerika Birleşik Devletlerine ait olan Havai takımadaları şeker kamışı ve sıcak memleket ürünleri yetiştirir. Havailerin başşehri olan Honolulu limanı Batı Amerika kıyılarıyla Doğu Asya ve Okyanusya arasında önemli bir uğrak yeridir.

107 — OKYANUSYANIN SİYASAL DURUMU:

Okyanusyanın en büyük parçasını meydana getiren Avustralya ile Yeni Zelanda, Büyük Britanya İmparatorluğuna bağlı birer dominyondur. Büyük Okyanus adalarından bazıları da gene bu iki dominyonun idaresindedir. Yeni Ginenin batı yarısı Hollandaya, doğu yarısı Avustralyaya bağlıdır. Geri kalan adalar İngiltere, Fransa veya A.B. Devletlerine aittir. İkinci Dünya Harbinden evvel Mikronezyanın büyük kısmı Japonyaya aitti.

ÖDEV VE SORULAR

1—Şekil 195 ten faydalanarak Avustralyayı coğrafi konum bakımından Avrupa ile karşılaştırınız.	3—Büyük Okyanusa serpilmiş bulunan sayısız adalar kaç grupta toplanır? Bunları hartada gösteriniz.
2—Avustralyanın iç kısımları niçin kuraktır?	4—Bu adalarda kimler yaşar? Ne ile geçinirler? Adaların iklimi ve başlıca ürünleri nelerdir?

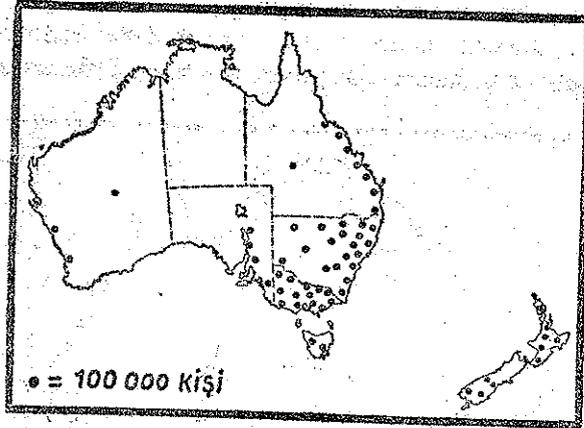
AVUSTRALYA

108 — SİYASAL DURUM:

Avustralyada Avrupalıların ve bilhassa İngilizlerin yerleşmesi bundan ancak 150 yıl kadar önce başlamıştır. 1901 de altı devletin birleşmesiyle bir birlik haline gelmiştir. Genel başşehri Canberradır. Avustralya Birliği Britanya İmparatorluğuna bağlı bir dominyondur. Böyle olmakla beraber bu dominyonun kendi idaresinde bazı sömürgeleri vardır. Birliğin yüzölçümü 7,7 milyon kilometre kare, nüfusu ise 9 (1954 te) milyondur.

109 — NÜFUS ve ŞEHİRLER:

Avustralyaya Avrupalıların yerleşmesi 18. yüzyılın son yarısında (1788) İngiliz hükümetinin mahkûmları buraya göndermesiyle başlamıştır. Fakat kıtanın nüfuslanması daha sonra gittikçe artan sayıda serbest göçmenlerin gelişi ve bilhassa 1851 de altın madenlerinin bulunmasıyla hızlanmıştır.

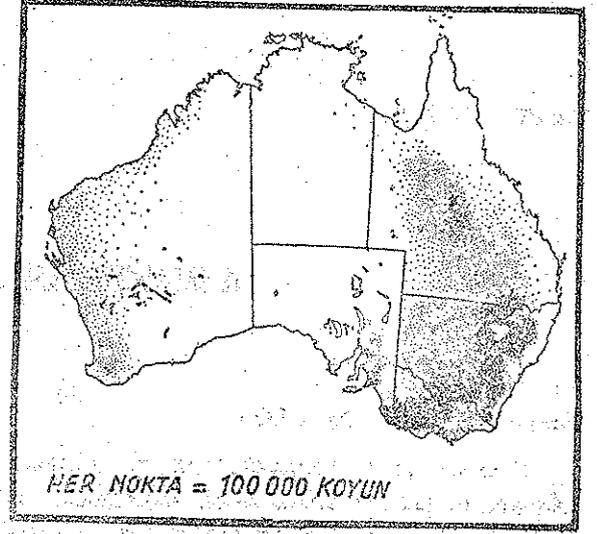

Şekil 199 — Nüfus dağılışı.

Avustralyanın nüfusu 1801 de ancak 6 bin, 1821 de 35 000, 1851 de 220 000 kadardı. Altın madenlerinin meydana çıkmasından 10 sene sonra da (1861) nüfus birdenbire 1 700 000 e fırlamıştır. Bugün ise 8 milyonu geçmiştir. Fakat kıtaya gelip yerleşen beyazların sayısı böylece artarken, asıl yerlilerin sayısı büyük bir hızla azalmıştır. Koca kıtada bugün ancak 47 000 kadar yerli kalmıştır.

Avustralya nüfusunun hemen hemen tamamı İngiliz aslından olan insanlardan meydana gelir. Asyalıların Avustralyaya göçü yasak olduğu gibi, İngiliz aslından olmayan Avrupalıların göçü de kayıtlara bağlıdır.

Avustralyada kilometre kareye ortalama olarak 1 kişi düşer. Bununla beraber her taraf aynı derecede tenha değildir. Nüfusun dörtte üçü güneydoğu Avustralya kıyı bölgesinde toplanmıştır. Burada Victoria Devletinde yoğunluk kilometre karede 10 kişiye kadar çıkar. Buna karşılık iç kısımlar boş denecek kadar tenhadır.

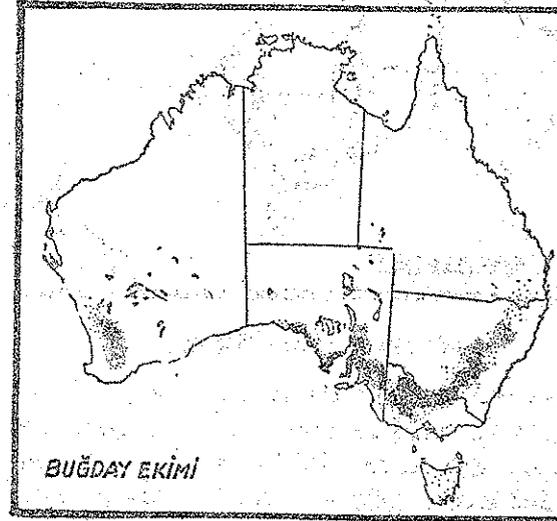
Şekil 200 — Avustralyada koyunların dağılışı. Avustralyada hayvancılık tarımdan daha önemlidir. Bu alanda koyun bakımı başta gelir. 100 milyon başı aşan koyun sürülerinin en büyük kısmı güneydoğuda, Avustralya Alplerinin batısında beslenir.

Avustralyanın büyük ve önemli şehirleri kıyılarda toplanmıştır. Bunlar güneyde Melbourne (1,2 milyon) ve Adelaide, doğuda Sydney (1,5 milyon) ve Brisbane limanları ve batıda Perth şehri ile limanı olan Fremantledir. Kuzeydeki Darwin limanı, nüfusu ancak 5 000 kadar olmakla beraber, kıtayı baştan başa kesen bir yolun sonunda bulunması ve İngiltere - Hindistan -

Avustralya hava yolu üzerinde mühim bir uğrak noktası olması bakımından önemlidir.

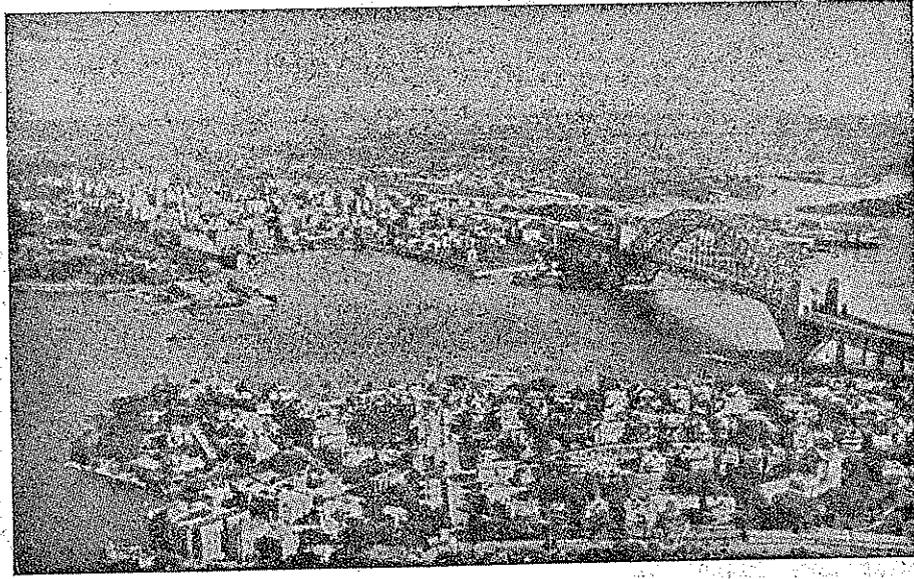
110 — EKONOMİK HAYAT:

Geniş anlamda tarım, yani çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşanların oranı, Avustralya nüfusunun ancak % 23 kadardır. Madencilik ve endüstriyle uğraşanların oranı daha yüksektir (nüfusun % 35 i). Böyle olmakla beraber, Avustralya ekonomisinin en önemli ve en verimli kollarını hayvancılık ve çiftçilik teşkil eder.

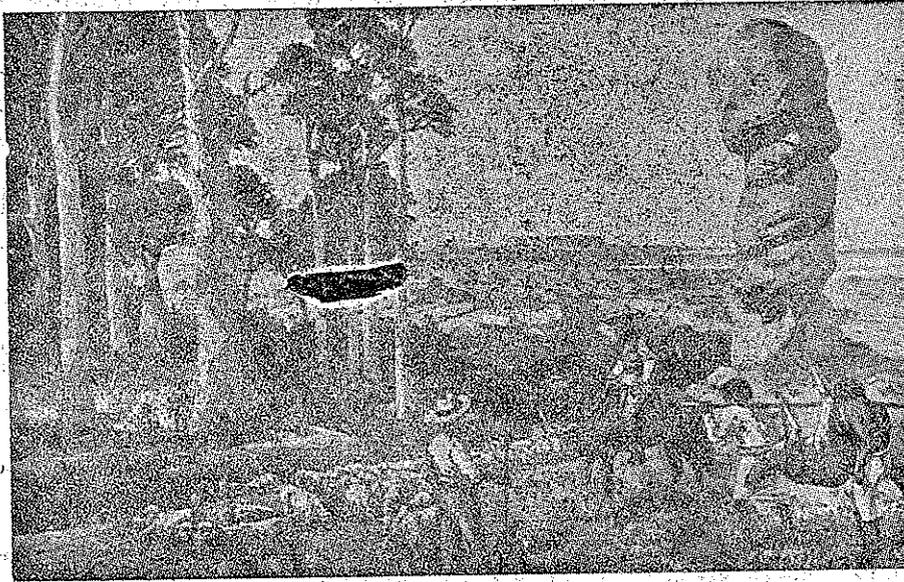
Şekil 201 — Avustralyada buğday ekimi. Avustralyada en çok tahıl yetiştirilir. Bunların başında da buğday en geniş alanı kaplar. Yukarıdaki harita buğday ekiminin daha çok ne-relerde toplandığını göstermektedir.

Hayvancılık çiftçilikten daha önemlidir ve Avustralyanın en büyük

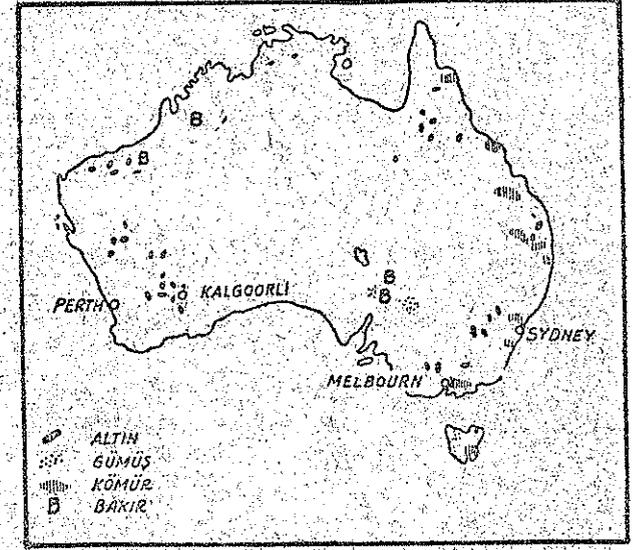
Şekil 202 — Sydney.

gelir kaynağıdır. Bu alanda bilhassa yün elde etmek amacıyla yapılan koyunculuk başta gelir. Avustralyada 120 milyona yakın koyun vardır. Bunlar yünü bol ve makbul merinos koyunlarıdır. Halbuki hemen bütün

Şekil 203 — Avustralya için karakteristik bir manzara: Koyun sürüleri, yeni avlanmış bir kanguru, iptidai bir hayat süren yerliler, yüksek ökaliptüs ağaçları, bunlar arasında seçilen kurakçıl şişe ağacı ve büyük çiftlik sahibi bir beyaz bu manzaranın başlıca unsurlarıdır.

tarım bitkileri gibi, koyun da çok uzak olmayan bir geçmişte göçmenler tarafından getirilmiştir. Sürülerin en büyük kısmı istepelerde, Avustralya Alpierinin batısında ve güneybatıda beslenir. Yılda ortalama 400-450 bin ton yün elde edilir. (Dünya yün üretiminin dörtte biri). Bunun %80'i başka memleketlere satılır. Avustralyanın daha önemli bölgelerinde, bilhassa Queenslandda ve batı Avustralyanın kuzey kısımlarında sığır da beslenir. Fakat bunların sayısı koyunların yanında önemsiz kalır (15 milyon). Avustralya aynı zamanda dondurulmuş et, et konservesi ve sütlü maddeler ihraceder.

Şekil 204 — Madenler.

Şekil 205 — Yeni Zelanda yerlisi. Yeni Zelandanın beyazlar gelmeden önceki sahipleri olan Maoriler kuvvetli ve savaşçı insanlardır. Yüzlerini dövmele süslerler. Fakat bu âdeti hemen hemen bırakmışlardır. Bugün birçok Maoriler Yeni Zelandada mühim mevkilere çıkmışlardır.

bölgelerinde yetiştirilir. Ayrıca pamuk, tütün ve şeker pancarı elde edilir.

Tarla tarımı ancak XX. yüzyılın başlarından itibaren genişlemiş ve önem kazanmıştır. Büyük bir kısmı kurak olan Avustralyada tarım birçok güçlüklerle savaşmak zorundadır. Kuraklıklar, kavurucu derecede sıcak rüzgârlar, dolu vurması ve taşmalar mahsulü çok defa zararlılara sokar. Su kıtlığına karşı çok sayıda arteziyen kuyuları açarak çare bulmaya çalışılmaktadır. Böyle olmakla beraber ekili ve dikili topraklar bu koca ülkeye nispetle azdır ve ancak % 1,5 kadardır. Fakat Avustralyanın nüfusu da azdır. Bu sebepten, memleketin ancak önemsiz bir kısmı ekilmesine rağmen, dışarıya çok miktarda toprak ürünü satılır. En çok tahıl yetiştirilir. Bunlar arasında da buğday en geniş yeri kaplar. Yılda 4-5 milyon ton kadar buğday elde edilir. Bunun da üçte ikisi dışarıya satılır. Endüstriyel bitkiler arasında şeker kamışı başta gelir; en çok sıcak ve nemli bir bölge olan Queenslandin kıyı bölgelerinde yetiştirilir. Ayrıca pamuk, tütün ve şeker pancarı elde edilir.

Nihayet Avustralya önemli bir bağ memleketidir.

Avustralya çeşitli maden yataklarına sahiptir. Bunlar arasında altın önemli bir yeri vardır. Kıtanın nüfuslanmasında büyük bir rol oynamış olan altın son zamanlarda azalmıştır. Avustralyanın, dünyada elde edilen altının %80 ini sağladığı zamanlar olmuştur. Bugün ise dünya altın istihsalindeki payı ancak %4 kadardır. Başlıca altın yatakları batı Avustralyadır (Kalgoorlie ve Coolgardie yatakları). Kömür istihsalı yılda 19 milyon ton kadardır. Ayrıca gümüş, demir ve bakır madenleri vardır.

Birçok madenlere sahibolmasına rağmen Avustralya maden işleme endüstrisi bakımından Batı Avrupanın endüstri memleketlerine nazaran geridir. Endüstrinin asıl önemli kolu besin endüstrisi (un, et, şeker, konserve) ve dokumacılıktır.

Avustralya çok önemli bir ticaret memleketidir. O kadar ki, ticaret ve ulaşım uğraşanların oranı, çiftçilik ve hayvancılık yapanlardan daha fazladır. Başlıca ihraç maddeleri yün, buğday, deri, un, tereyağı, dondurulmuş et, altın ve gümüşdür. Ticaretinin en büyük kısmını İngiltere ile yapar.

ÖDEV VE SORULAR

- 1—Avustralyanın tabiat şartlarını anlatınız.
- 2—Avustralya nasıl nüfuslanmıştır? Başlıca şehirleri hangileridir? (Şekil 199).
- 3—Avustralyanın ekonomik hayatı
- 4—Avustralyanın en önemli toprak ürünleri ve madenleri hangileridir? (Şekil 201 ve 204 ü inceleyiniz).

bildiğiniz memleketlerden hangisine yakınlık gösteriyor? Yeryüzünde hayvancılığın önemli olduğu diğer memleketler hangileridir?

XXVIII. DERS

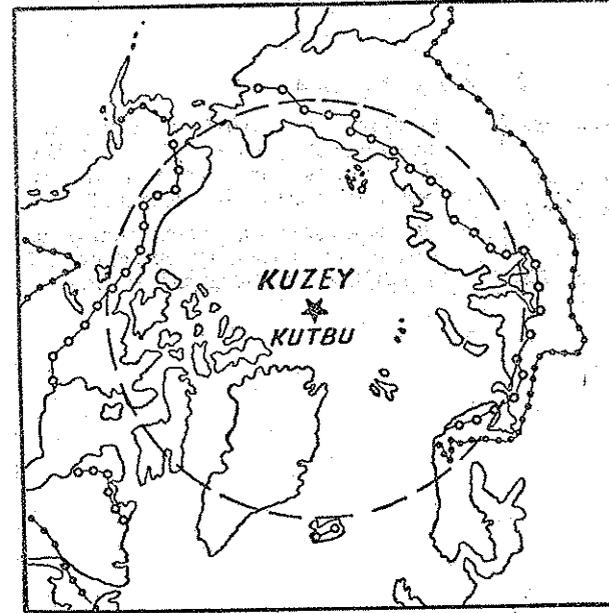
KUTUP BÖLGELERİ

111 — GENEL BAKIŞ:

Kutup daireleriyle kutup noktaları arasında kalan yerlere kutup bölgeleri adı verilir. Dünya üzerinde iki kutup bölgesi vardır. Bunlardan biri güney yarımkürede, öteki de kuzey yarımkürede bulunur. Bu bölgelerle dünyanın diğer kısımları arasında çok büyük ayrılıklar vardır;

gece ve gündüzlerin süresi çok uzundur; kutup noktalarına yaklaştıkça bu süre uzar ve tam kutup noktalarında sene, gece ve gündüz olmak üzere altışar aylık iki yarıya ayrılır. İklim çok soğuktur. Toprak çok yerde, hiç erimiyen kar ve buzlarla kaplıdır. Bu sebepten bu bölgelerde hayvan ve bitki hayatı çok fakirdir. Bugün her iki kutup noktasına da erişilmiş bulunmakla beraber, bu çetin hayat şartlarından dolayı kutup bölgeleri hakkındaki bilgilerimiz henüz çok noksandır.

Kuzey kutup bölgesinin keşfi, güney kutbuna nispetle daha erken başlamıştır. Bu uğurda XVI. yüzyıldan beri birçok kimseler çalışmışlardır. Bu arada XIX. yüzyılın ortasında Mac Clure ile XX. yüzyıl başlarında Amundsen, kuzeybatı ge-

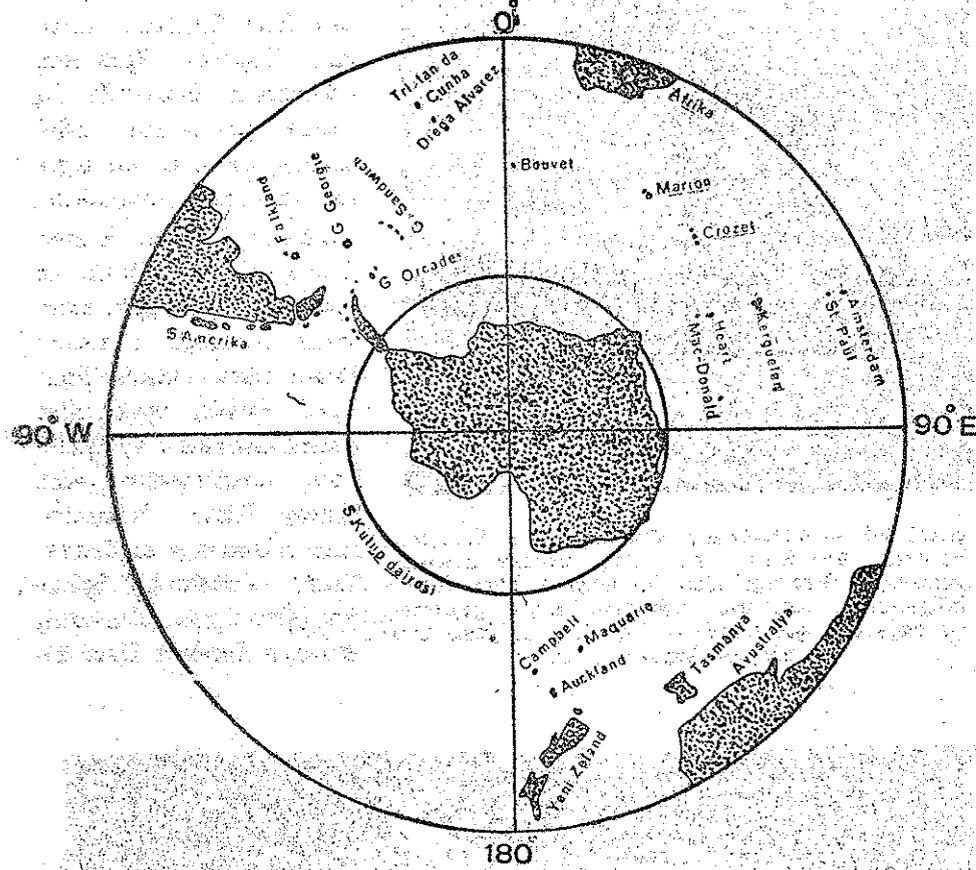

- AĞAÇ YETİŞTİRMESİNİN KUZAY SINIRI
- TARIM ALANLARININ KUZAY SINIRI
- KUTUP DAİRESİ

Şekil 206 — Kuzey Kutup bölgesi. Yukardaki harita üzerinde iki mühim coğrafi sınır işaret edilmiştir. Bunlardan biri ağaç yetişebilen yerlerin kuzey sınırlarını göstermektedir. Diğeri ise tarım yapabilen yerlerin yine kutba doğru nerelere kadar sokulduklarını göstermektedir. Acaba bu sınırlar niçin düzenli bir şekilde uzanmıyor da, yer yer girinti ve çıkıntılar meydana getiriyor?

çidi adı verilen yolu takibederek, pani Amerikanın kuzeyinden dolaşmak üzere bir okyanustan öteki okyanusa çıkmışlardı. Avrupa ve Asyanın kuzeyinden dolaşmak suretiyle gene Atlas ve Pasifik Okyanuslarını birleştiren kuzeydoğu geçidini ilk olarak XIX. yüzyılın ikinci yarısında Nordenskjöld aşmıştı. Kuzey kutbu noktasına ilk varan ise Peary (1909) olmuştur.

Güney kutbu bölgesinin keşfi daha geç, ancak XVIII. yüzyılda

Şekil 207 — Güney Kutup bölgesi.

Cook'un seyahatleri ile başlamıştır. Bugün de güney kutbu hakkındaki bilgilerimiz çok daha azdır. Güney kutup noktasına ilk varanlar Amundsen ve Scott'tur. (1911-1912).

112 — KUZAY KUTUP BÖLGESİ:

Bu bölgeye Kutup Yıldızının eski Yunanca adından alınan bir kelime ile Arktik bölge veya Arktis adı da verilir. Kuzey Kutup bölgesinin en büyük kısmını Kuzey Buz Denizi kaplar. Derinliği 4 000 metreye kadar inen bu deniz aynı zamanda bir okyanus kadar da geniştir (14 milyon kilometre kare). Avrupa, Asya ve Amerikanın kuzey kıyıları ile çevrilir. Bu denizi Büyük Okyanusa birleştiren Bering Boğazı sığ ve dar-

Şekil 208 — Amudsen güney kutbunda. Yukardaki resim Amudsen'i tam kutup noktası üzerinde gösteriyor. Norveçli olan bu meşhur kâşif, kutup bölgelerinin tanınması uğrunda büyük gayretler ve başarılar göstermiş ve hayatını da gene aynı bölgede kaybetmiştir.

Şekil 209 — Antarktikada Erebus volkanı.

dır. Buna karşılık Grönland ve Norveç arasında, 1500 kilometre genişlikte bir deniz yüzeyi ile Atlas Okyanusuna açılır. Burada ılık Gulf Stream akıntısının bir kolu Kuzey Buz Denizine soku-
lur. Böylece Spitzberg adalarının batısında 80, kuzey paraleline kadar uzanan bir alan bu sayede buzlarla tıkanmaktan kurtulur. Halbuki Kuzey Buz Denizinin büyük bir kısmı her yıl kışın, ortalama kalınlığı 3 metre kadar olan buzlarla kaplanır. Büyük aysbergler ancak Grönland ve Spitzberg adalarından gelir. Kuzey Kutup bölgesindeki adalardan en önemlileri Grönland, Spitzberg, François - Josephe, Novaya Zemlya, Yeni Si-

birya ve Amerika kuzeyindeki takımadalardır. Dünyanın en büyük adası olan Grönlandın (2,1 milyon km²) hemen her tarafı, bazı kıyı kesimleri hariç, yüzlerce metre kalınlıkta buzlarla kaplıdır. Kuzey kutup bölgesinin iklimi, bu bölgeyi her taraftan çeviren geniş karaların az çok tesiri altındadır. Bu sebepten iklim oldukça karasaldir. Yazlar nispeten ılıktır; fakat çok kısa sürer. Bu sırada bazı yerlerde toprağın üst kısmı çözülür, yani donmuş halden çıkar. Böyle yerlerde tundra adı verilen ve gayet cılız bitkilerden meydana gelen bir bitki örtüsü bulunur. Ren, Beyaz Ayı,

Şekil 210 — Bir Eskimo çocuğu. Eskimolar soğuğa karşı kalın kürkleri giyerek korunurlar. Ayaklarında da kürklü çizmeler vardır. Buzlardan veya topraktan yapılmış çok basit kulübelerde otururlar. Yukarıda bir Eskimo yavrusunu minimini beyaz ayısı ile oynarken görüyorsunuz.

insan yaşar. Kuzeyde yalnız Eskimolar görülür. Fakat güneyde Danimarkalılarla Eskimoların karışmasından meydana gelen Grönlandlılar bulunur. Avcılık ve balıkçılık başlıca geçim kaynağıdır. Son yıllarda koyun da yetiştirilmeye başlanmıştır. Batı kıyıların iklimi daha elverişli olduğundan başlıca yerleşme yerleri buradadır.

Spitzberg takımadaları ise Norveçe bağlıdır. Burada önemli maden kömürü yatakları vardır.

113 — GÜNEY KUTUP BÖLGESİ:

Kuzey Kutup Bölgesinin en büyük kısmını deniz kaplar. Halbuki gü-

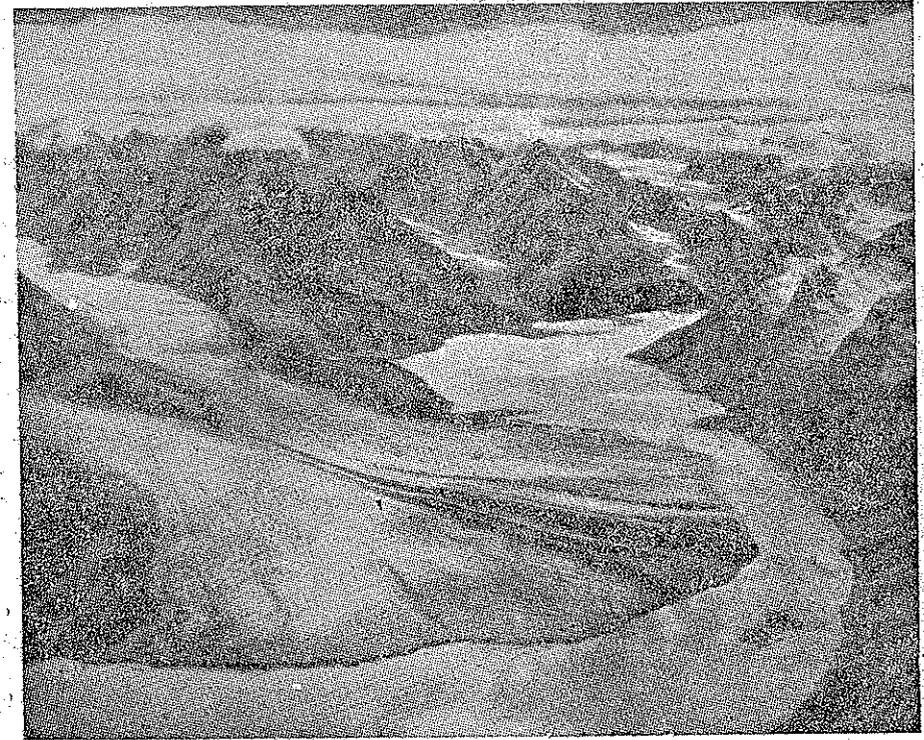
Kutup tavşanları, kutup tilkileri gibi hayvanlar yaşar. Deniz hayvanları arasında en önemlileri fok, mors, balina ve türlü deniz kuşlarıdır.

Kuzey Kutbu Bölgesinin ancak Asya, Avrupa ve Amerika kıyılarının Buz Denizini çevreleyen kıyılarında ve bazı adalarında insanlara raslanır. Bunların sayıları pek azdır. Bu bölgenin yerli halkı Avrupanın kuzeyindeki Lapponlar, Asyanın kuzeyindeki Linzler (Samoyedler) ve Çukçelerle, bilhassa Amerikanın kuzeyindeki Eskimolardır. Bu yerli halk arasında sayıları en fazla ve yaşadıkları alan en geniş olanlar Eskimolardır. Bütün bu insanların hepsi göçebedir ve iptidai bir hayat sürerler. Eskimolar kayak adı verilen deriden yapılmış küçük kayıklarını kullanmakta pek ustadırlar. Başlıca geçim kaynakları denizde ve karada avcılıktır.

Bu bölgede dünyanın en büyük adası olan (2,1 milyon kilometre kare) Grönland Danimarkaya bağlıdır. Adada 24 000 kadar

ney Kutup Bölgesi büyük bir kıta ile kaplıdır. Bu kıtaya Antarktika (Arktisin yani Kuzey Kutbunun karşılığı mânasına) adı verilir. Yüzölçümü 14 milyon kilometre kare kadardır. Bu kıta kalınlığı yüzlerce, hatâ bazan 1-2 bin metreyi bulan bir buz örtüsü ile kaplanmıştır. Buz örtüsü kutup noktasından kenarlara doğru yavaş yavaş alçalır ve deniz kenarında sarp ve yüksek bir duvar halinde sona erer. Bu buz duvarından kopan parçalar denizlerdeki en büyük aysbergleri meydana getirir.

Antarktika yüksek bir kıtadır. Yükseklik ortalama olarak 2 000 metredir. Güney kutbu noktası denizden 3 000 metre yüksekte bulunur. Hal-

Şekil 211 — Grönland'dan bir manzara. Bu ülkede tarım mümkün değildir. İnsanlar avcılık yaparak geçinirler. Son yıllarda koyun da beslemeye başlamışlardır. Yukarıdaki resimde Grönland fiyordlarından biri ve burada denize ulaşan bir buzul görünüyor. Resim uçaktan alınmıştır.

buki kuzey kutbu noktası derin bir denizin üzerine düşer. Bu kıtada 4 000 metreyi aşan bazı dağlar da bulunur. İşte ancak buz örtüsünün üstüne yükselebilen bu gibi dağlarda ve bazı kıyı bölgelerinde yerli kayaları ve toprağı görmek mümkün olabilir.

Antarktika kıtasının etrafını geniş okyanuslar çevreler ve onu öteki kıtalardan ayırır. Güney kutbu bölgesine en fazla sokulan kıta Güney Amerikadır. Bunun güney ucu ile Antarktika arasında bazı takımadalar bulunur. Antarktika kıtasında iki büyük körfez görülür. Bunlar Atlas Okyanusu tarafında Weddel Denizi, Büyük Okyanus tarafında da Ross Denizidir.

Güney Kutbu Bölgesi iklim bakımından Kuzey Kutbu bölgesinden çok daha elverişsizdir. Dünyanın en soğuk ve en sert iklimi bu kıtada görülür. Yaz mevsiminde bile soğuklar fazladır. Ayrıca bu bölgede, şiddetli ve uzun süren dondurucu kar fırtınaları meydana gelir. İşte bu sebeplerden Antarktika kıtasının kıyıları bile insan hayatına elverişsizdir. Bugünkü şartlar altında burada sürekli olarak kimse yaşamaz. Halbuki Antarktika kıyılarının büyük bir kısmı ile aynı enlemlerde bulunan Kuzey Norveçte tarım bile yapılabilmektedir. Toprak hiç erimiyen buzlarla kaplı olduğundan bitki hayatından eser yoktur. Fakat Antarktika denizlerinde balinalar, deniz kuşları ve bir nevi fok çok sayıda bulunurlar. Antarktikayı çeviren denizlere serpilmiş bulunan adalar balina avcılarının kamp yeri hizmetini görür. Buralardan aynı zamanda coğrafya araştırmaları yapan heyetler de faydalanırlar.

SORULAR

1 — Dünyanın hangi kısımlarına kutup bölgeleri denir? Bu bölgelerle dünyanın diğer yerleri arasında tabiat şartları bakımından ne gibi farklar vardır?	arasında hayat şartları bakımından ne gibi farklar vardır? Bu farkları nasıl açıklarsınız?
2 — Kuzey ve Güney Kutup bölgeleri	3 — Şekil 206 da işaret edilen iki önemli sınırın niçin düzenli bir şekilde uzanmadıklarını açıklayınız.